

Iwona Żuraszek-Ryś

Nazwy
miejscowe
powiatu
zielonogórskiego

UNIwersytet Zielonogórski

IWONA ŻURASZEK-RYŚ

**NAZWY MIEJSCOWE
POWIATU ZIELONOGÓRSKIEGO**

ZIELONA GÓRA 2009

RADA WYDAWNICZA

Krzysztof Urbanowski (*przewodniczący*), Marian Adamski,
Rafał Ciesielski, Michał Drab, Maria Fic, Bohdan Halczak,
Andrzej Maciejewski, Janusz Matkowski,
Anna Walicka, Zdzisław Wołk, Ryszard Błażyński (*sekretarz*)

UNIwersytet
ZIELONOGÓRSKI

RECENZJA

Irena Sarnowska-Giefling

REDAKCJA

Beata Szczeszek

PROJEKT OKŁADKI

Włodzimierz Jacek Papla

© Copyright by Uniwersytet Zielonogórski
Zielona Góra 2009

ISBN 978-83-7481-288-7

Mapa i herb powiatu zielonogórskiego zostały opublikowane dzięki uprzejmości
Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze

**OFICyna WYDAWNICZA
UNIwersytetu ZIELONOGÓRSKIEGO**

65-246 Zielona Góra; ul. Podgórna 50
tel./faks (068) 328 78 64; e-mail: oficynawydawnicza@adm.uz.zgora.pl

Ks₂ 201719

WSTĘP

CHARAKTERYSTYKA I ZARYS HISTORII POWIATU ZIELONOGÓRSKIEGO

Obecny powiat zielonogórski powstał w 1999 r. W jego skład wchodzi dziesięć charakterystycznie położonych gmin (dzieli je kręta linia Odry): Babimost, Bojadła, Czerwieńsk, Kargowa, Nowogród Bobrzański, Sulechów, Świdnica, Trzebiechów, Zabór, Zielona Góra. Składa się on więc z dwóch starych powiatów (sprzed 1975 r.) – sulechowskiego i zielonogórskiego. Powierzchnia powiatu zielonogórskiego wynosi 1571 km², a liczba ludności – 88 935¹. W jego charakterystyce gospodarczej można wyróżnić dwa obszary: gminy leżące po zachodniej stronie Odry, gdzie dominuje przemysł, i gminy po wschodniej stronie rzeki – z przewagą rolnictwa. Największą atrakcją tego regionu są rozległe lasy, malownicze jeziora i liczne zabytki.

Najstarsze ślady osadnictwa na badanym obszarze pochodzą z końca starszej epoki kamiennej. Pierwsi mieszkańcy byli myśliwymi przemieszczającymi się w ślad za reniferami, które w miarę tania lodowców pokrywających Niż Północnopolski cofały się ku północy. W początkach młodszej epoki kamiennej pojawiła się tu pierwsza ludność rolnicza pochodząca z nad środkowego Dunaju, która przyniosła z sobą umiejętność lepienia naczyń glinianych i ulepszoną technikę obróbki narzędzi kamiennych. Pod koniec epoki kamiennej dotarła tutaj natomiast ludność zdobiąca swe naczynia odciskiem sznura. W niej upatruje się pierwszych Indoeuropejczyków. W II okresie

¹ Stan na 2004 r. (za: *Województwo lubuskie 2005 – podregiony, powiaty, gminy*, wyd. Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2005, s. 80).

epoki brązowej obszar ten zajmowała ta sama ludność, jaka zamieszkiwała równocześnie Wielkopolskę, Śląsk i Łużyce. Byli to przedstawiciele kultury przedłużyckiej².

Badany przeze mnie obszar obejmuje ziemie, które w ciągu stuleci wchodziły w skład różnych organizmów państwowych: w początkach państwowości polskiej znajdował się on najprawdopodobniej w obrębie granic organizowanego przez Mieszka I państwa polskiego, przy czym i wówczas stanowił części różnych jego dzielnic, następnie należał do Śląska, później znalazł się pod panowaniem Czech i Brandenburgii, od XVI w. pod berłami Habsburgów i Hohenzollernów, a od XVIII w. pod panowaniem pruskim.

Państwo polskie powstało w dorzeczach Odry i Wisły, zasiedlonych przez plemiona zachodniosłowiańskie. Jednoczenie tych plemion rozpoczęła dynastia Piastów z ośrodka gnieźnieńsko-poznańskiego, a budowę państwa polskiego zakończył Bolesław Chrobry. W 1025 r. objęło ono całość ziem etnicznie polskich w ich przyrodzonych granicach, a także na przykład Łużyce i Miłsko czy Morawy.

W okresie rozbicia dzielnicowego (decyzją testamentu Bolesława Krzywoustego z 1138 r. Polska została podzielona na dzielnice) omawiany teren wszedł w skład dzielnicy śląskiej. W tym czasie Śląsk dzielił się na kasztelanie, będące terytorialnymi okręgami zarządu administracyjnego kraju. W świetle dostępnych źródeł z XIII i XIV w. sieć grodów kasztelańskich na interesującym nas terenie przedstawiała się następująco: Bytom nad Odrą, Głogów, Koźuchów, Krosno, Nowogród Bobrzański, Szprotawa, Tarnów Jezierny, Żagań i Szydłów.

Po śmierci Henryka Pobożnego (1241) doszło do kolejnego podziału Śląska. Rozpadł się on na wiele księstw, rządzonych przez Piastów. Śląsk Dolny z Legnicą i Głogowem otrzymał Bolesław Rogatka, syn Henryka Pobożnego. Miał on sprawować rządy nad tym obszarem wspólnie ze swoim bratem, Konradem. Konrad zażądał jednak wydzielenia odrębnej dzielnicy. W ten sposób doszło do utworzenia dzielnicy głogowskiej, która objęła część interesującego nas terenu. Równocześnie jednak Bolesław Rogatka odstąpił ziemię lubuską (1249) arcybiskupowi magdeburgskiemu za pomoc udzieloną mu w czasie sporu śląskiego.

Początek XIV w. przyniósł Śląskowi wzrost wpływów czeskich. Wówczas to znalazł się on poza granicami Polski, gdyż królestwo zjednoczone przez Łokietka nie objęło Śląska, który stał się lennem czeskim.

² J. Kostrzewski, *Pradzieje człowieka*, [w:] *Ziemia Lubuska*, red. M. Sczaniecki i S. Zajchowska, Poznań 1950, s. 57-70.

Na przełomie XIII i XIV w. pojawiła się na terenie dzielnicy głogowo-żagańskiej nowa jednostka administracyjna w postaci tzw. dystryktu (Weichbildu). Zastąpić miał on dotychczasową organizację kasztelańską. Na terytorium śląskim były wówczas (1312) następujące dystrykty z siedzibą w: Górze Śląskiej, Krośnie, Lubinie, Lubrzy, Nowogrodzie Bobrzańskim, Sławie, Szprotawie, Ścinawie, Wschowie, Zielonej Górze i Żaganiu.

Objęcie Śląska przez Władysława Jagiellończyka przyczyniło się do powrotu tego obszaru do Polski. Jednak nie na długo. Gdy nie mógł zapobiec nieporządkom w księstwie, wcielił je z powrotem do Czech³.

W 1515 r. doszło pomiędzy Zygmuntem Starym, cesarzem Maksymilianem i Władysławem Jagiellończykiem do podpisania układu w Wiedniu. Na jego mocy następcami Jagiellonów w razie ich bezpotomnej śmierci w Czechach i na Węgrzech mieli zostać Habsburgowie. W ten sposób utworono drogę dynastii niemieckiej do panowania nad Śląskiem i Czechami do 1740 r. W XVIII w. doszło bowiem do opanowania Śląska przez Prusy⁴.

Władze pruskie wprowadziły na Śląsku nowy podział administracyjny, który zrywał z dotychczasową tradycją w tej dziedzinie. W końcu 1741 r. podzielono go na dwa departamenty i wprowadzono stałe władze administracyjne w postaci kamer wojenno-dominialnych z siedzibą w Głogowie i Wrocławiu. Departament kamery głogowskiej objął terytorium dawnych księstw: głogowskiego, żagańskiego, legnickiego, wołowskiego oraz dwa wolne państwa stanowe. Departamenty podzielono na powiaty, które tylko w pewnej mierze były kontynuacją dawnych Weichbildów. Na terenie departamentu kamery głogowskiej utworzono 16 powiatów.

W 1815 r. dokonano nowego podziału administracyjnego państwa pruskiego, który praktycznie był realizowany do 1820 r. Państwo podzielono na prowincje, regencje, powiaty, okręgi wójtowskie i gminy jednostkowe. Powiat zielonogórski wszedł w skład prowincji śląskiej w obrębie regencji legnickiej. Taki podział tylko z niewielkimi zmianami przetrwał aż do I wojny światowej, wówczas bowiem obszar prowincji poznańskiej wszedł w skład odrodzonego państwa polskiego⁵.

Wschodnie tereny dzisiejszego powiatu zielonogórskiego należały przez długie lata do powiatu poznańskiego. Stan ten przetrwał aż do drugiego rozbioru Polski w 1793 r., kiedy wojska pruskie zajęły Wielkopolskę. Utworzono wów-

³ A. Wędzki, *Podziały terytorialne*, [w:] *Studia nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą (województwo zielonogórskie)*, t. II: *Dolny Śląsk, Dolne Łużyce*, red. Z. Kaczmarczyk i A. Wędzki, Zielona Góra 1970, s. 5-33.

⁴ W. Korcz, *Zielona Góra i okolice. Przewodnik*, Poznań 1970, s. 7-37.

⁵ A. Wędzki, *op. cit.*, s. 33-34.

czas tzw. Prusy Południowe. Obszar ten podzielono na departamenty i powiaty. Wschodnie skrawki dzisiejszego powiatu zielonogórskiego należały do powiatu babimojskiego departamentu poznańskiego. W 1807 r. tereny te włączono do Księstwa Warszawskiego, a w 1815 r. znalazły się w obrębie Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Podział ziem polskich dokonany na kongresie wiedeńskim w 1815 r. przetrwał aż do 1918 r. Zmiana nastąpiła dopiero po I wojnie światowej. Oderwano wówczas od Wielkopolski zachodnie pogranicze ze Skwierzyną, Międzyrzeczem i Babimostem. Władze niemieckie dla zatrzymanych skrawków dawnej przedrozbiorowej Polski utworzyły odrębną jednostkę administracyjną, którą nazwano Marchią Graniczną Poznańsko-Zachodnio-Pruską (Grenzmark Posen Westpreussen). Uległa ona rozwiązaniu w 1938 r.⁶

Dopiero w 1945 r. prastare ziemie piastowskie, po przejściowym okresie władzy komendantur radzieckich, przejęły władze polskie. Włączenie tych obszarów do Polski stworzyło dla państwa polskiego nową sytuację społeczną i gospodarczą. Uregulowaniu musiał ulec między innymi system podziału administracyjnego przejętych terenów. W czasach niemieckich funkcjonował podział na prowincje i obwody rejencyjne. Taki podział odbiegał od polskiego, w którym podstawowymi jednostkami organizacyjnymi były województwa, powiaty i gminy. Uchwałą Rady Ministrów Rządu Tymczasowego z 14 marca 1945 r. przejęte tereny podzielono tymczasowo na cztery okręgi administracyjne: 1) Mazurski (Prusy Wschodnie), 2) Pomorze Zachodnie, 3) Śląsk Dolny, 4) Śląsk Opolski. Okręgi dzieliły się na obwody administracyjne, których granice pokrywały się na ogół z granicami dawnych powiatów niemieckich⁷. Powiat zielonogórski, w kształcie z 1938 r., otrzymał nazwę „Obwód nr 20”⁸.

W dniu 7 lipca 1945 r. dokonano kolejnego podziału administracyjnego przejętych terenów. Włączono wówczas wiele powiatów Polski zachodniej i północnej do województw: białostockiego, gdańskiego, pomorskiego i poznańskiego. Zielonogórskie (w tym omawiany obszar), z wyjątkiem kilku powiatów na południu, zostało podporządkowane administracyjnie województwu poznańskiemu.

W 1950 r. przeprowadzono następne zmiany w dotychczasowym podziale administracyjnym Polski. Zwiększono liczbę województw do 22, gdyż utwo-

⁶ *Ibidem*, t. I: *Ziemia Lubuska, Nowa Marchia, Wielkopolska*, s. 9-21.

⁷ C. Osękowski, *Spółczesność Polski zachodniej i północnej w latach 1945-1956. Procesy integracji i dezintegracji*, Zielona Góra 1994, s. 32-44.

⁸ T. Dzwonkowski, *Powiat zielonogórski w latach 1945-1948. Zarys dziejów politycznych*, Zielona Góra 1997, s. 17-29.

rzono trzy nowe województwa: koszalińskie, opolskie oraz zielonogórskie (w którego skład weszły powiaty znajdujące się dotychczas w województwie poznańskim i województwie wrocławskim).

Reforma podziału administracyjnego z 1954 r. wprowadziła natomiast poważne zmiany ilościowe i jakościowe. Zniesiono podział na gminy, a zamiast nich utworzono gromady, oraz zmieniono liczbę powiatów. W województwie zielonogórskim powołano 264 gromady.

Kolejną reformę podziału administracyjnego wprowadzono w życie 1 stycznia 1973 r. Zlikwidowano wówczas gromady i osiedla, utworzono natomiast gminy. W województwie zielonogórskim powołano 100 gmin.

Następny podział przeprowadzono w 1975 r. Zniesiono wtedy wszystkie powiaty i wprowadzono dwustopniowy podział administracyjny państwa, a badany obszar znalazł się w województwie zielonogórskim. W związku z nową strukturą podziału administracyjnego kraju określono też nowe granice województwa zielonogórskiego⁹.

Ostatnią dotychczas reformę podziału administracyjnego przeprowadzono w 1999 r. Wprowadzono wówczas nowy trójstopniowy podział terytorialny państwa na: gminy, powiaty i województwa. Z połączenia dwóch województw: gorzowskiego i zielonogórskiego, oraz kilku gmin województwa leszczyńskiego powstało województwo lubuskie¹⁰. Jego strukturę terytorialną stanowi czternaście powiatów, w tym powiat zielonogórski, którego toponimia jest przedmiotem badań w niniejszej rozprawie.

Jeśli chodzi natomiast o kwestie etniczne, to na podstawie zachowanych materiałów historycznych można wnioskować, że pomimo silnej akcji germanizacyjnej, żywioł polski długo utrzymywał się na interesującym nas terenie.

Tak więc jeszcze w roku 1591 w zielonogórskiej gminie protestanckiej zatrudniony był diakon polski, zobowiązany do opieki duchowej nad Polakami zamieszkałymi w Wilkanowie, Zawadzie, Łęczycy, Chynowie i Przylepie. Nabożeństwa polskie odbywały się w Zielonej Górze przez całą pierwszą połowę XVII wieku (zniesione zostały w roku 1651 w związku z ogólnym zakazem kultu protestanckiego). Przez cały też wiek XVII utrzymywała się polskość okolicznych wsi (Raculi, Drzonkowa, Starego Kisielina, Małego Leśniowa, Lasek, Ochli, zapewne też Świdnicy i Wielkiego Leśniowa). Zupełnie polska była również wówczas wschodnia część pow. zielono-

⁹ R. Polus, *Zmiany w podziale terytorialnym województwa zielonogórskiego od 1950 do 1977 roku*, „Rocznik Lubuski” XI, cz. 1, 1981, s. 199-207.

¹⁰ *Województwo lubuskie w roku przyjęcia Polski do Unii Europejskiej*, red. C. Osękowski i J. Korbicz, Zielona Góra 2005, s. 7.

górskiego (okolice Otynia, Niedoradza, Bobrownik, Miłska, Karszyna, Swarzynic i Klenicy), czemu sprzyjało bliskie sąsiedztwo Polski i katolicka działalność jezuitów w Otyniu. W połowie wieku XVIII większość mieszkańców Pyrnika i Kolska korzysta z polskich nabożeństw w Kargowie. Podobnie utrzymuje się wówczas polskość w Bojadłach i Konotopie¹¹.

Żywioł polski utrzymywał się również długo w południowej części dawnego powiatu sulechowskiego.

W samym Sulechowie jeszcze w XVIII wieku odbywały się polskie nabożeństwa luterańskie, głównie dla mieszkańców nadodrzańskich Cigacic. Nabożeństwo sprawował specjalny diakon. W Podlegórzcu w wieku XVII i XVIII powoływano wyłącznie pastorów znających język polski. W Ostrzycach i Podlegórzcu po roku 1721 kazania wygłaszał pastor z polskiej Kargowy i Trzebiechowa. Polskość zachowała się tu zapewne do początku wieku XIX¹².

ZAKRES I CEL PRACY

Przedmiotem badań w niniejszej monografii są nazwy miejscowe, znajdujące się obecnie i/lub w przeszłości w granicach współczesnego powiatu zielonogórskiego. Termin *nazwa miejscowa* jest traktowany w różnych pracach onomastycznych wielorako: 1) jako nazwa osiedla ludzkiego, czyli miasta, wsi, przysiółka czy nawet dzielnicy¹³; 2) jako nazwa obiektów zamieszkałych, stanowiących administracyjnie samodzielne i niesamodzielne jednostki osadnicze; włączamy więc do tej grupy nazwy wszystkich osad mających obecnie status miast i wsi, ale także nazwy części miast, części wsi, kolonii, przysiółków i wybudowań¹⁴; 3) jako nazwa wszelkich zamieszkałych miejsc: miast i wsi, części miast i wsi oraz osiedli mieszkaniowych, placów, alei i ulic¹⁵; 4) jako nazwa osiedli ludzkich: miast, wsi, przysiółków, a także nazwa geograficzna w ogóle¹⁶. W niniejszej rozprawie przyjęto drugie rozu-

¹¹ H. Popowska-Taborska, *Dawne pogranicze językowe polsko-dolnołużyckie (w świetle danych toponomastycznych)*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965, s. 134.

¹² *Ibidem*, s. 135.

¹³ *Encyklopedia językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław 1995, s. 354.

¹⁴ E. Jakus-Borkowa, K. Nowik, *Słowiański atlas onomastyczny. Budowa polskich nazw miejscowych. Struktury sufiksalne*, [w:] *Toponimia i oronimia*, red. A. Cieślakowa i B. Czopek-Kopciuch, Kraków 2001, s. 62.

¹⁵ D. Kopertowska, *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego*, Warszawa-Kraków 1984, s. 12.

¹⁶ *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992, s. 215-216.

mieniu tego terminu, przy czym uzupełniono jego zakres o nazwy młynów i leśniczówek, które można uważać za nazwy osad, ale także za określenia obiektów mieszkalnych¹⁷.

Interpretacja nazw miejscowych nie należy do łatwych. Trudności wynikają przede wszystkim z tego, że nazwy te tworzą niezwykle bogaty zbiór form, zróżnicowanych funkcjonalnie, motywacyjnie i formalnie. Rozstrzygnięcie na przykład, czy dana nazwa miejscowa jest odbiciem określonych realiów topograficznych, kulturowych, czy też zawiera jako podstawę nazwę osobową, bywa wielokrotnie niemożliwe. Nie wynika to z genezy nazwy, bo wtedy, gdy nazwa powstawała, jej motywacja była jasna, jednoznaczna, lecz z braku zachowanych źródeł, które by precyzowały na przykład odosobowe pochodzenie nazwy miejscowej lub jej związek z ówczesną topografią czy kulturą¹⁸.

Trudności w interpretacji toponimów¹⁹ powiatu zielonogórskiego spowodowane są jeszcze tym, że omawiany obszar jedynie w początkach państwowości polskiej należał do Polski, przy czym i wówczas stanowił części różnych jej dzielnic.

Głównym celem badawczym niniejszej rozprawy jest więc możliwie jak najpełniejsze omówienie nazw miejscowych w granicach współczesnego powiatu zielonogórskiego, przedstawienie ich zarówno pod względem diachronicznym, jak i synchronicznym. Szczegółowe klasyfikacje: semantyczno-etymologiczna oraz strukturalno-gramatyczna mają się przyczynić do ukazania typowości niektórych struktur i funkcji formantów na tle polskiego systemu toponimicznego, odzwierciedlenia wpływów obcych na nazewnictwo

¹⁷ Por. T. Gołębiowska, *Nazwy polskich młynów*, „Onomastica” XIV, 1969, s. 82.

¹⁸ D. Kopertowska, *Problem wieloznaczności nazw miejscowych*, „Onomastica” XXXII, 1988, s. 15.

¹⁹ Termin *toponim* (gr. *tópos* 'miejsce, okolica') odnosi się do nazw geograficznych, wśród których rozróżnia się przede wszystkim nazwy obiektów zamieszkałych (ojkonimy; gr. *oikos* 'mieszkanie'), a więc nazwy wszelkich osad, wsi i miast, a także nazwy obiektów niezamieszkałych (anojkonimy), a więc nazwy obiektów lądowych (takich jak pola, łąki, lasy itp.) i wodnych (takich jak rzeki, stawy, potoki itp.). W innym podziale wyróżnia się takie zbiory, jak: nazwy miejscowe (toponimy właściwe), nazwy terenowe (mikrotoponimy, czyli nazwy o ograniczonym do pozamiejskich mikrowspólnot komunikatywnych zasięgu funkcjonowania), nazewnictwo miejskie (urbanonimia; łac. *urbanus* 'miejski'); związane z topografią miasta nazwy: dzielnic, osiedli, ulic, placów, parków, skwerów, rond czy przystanków), nazwy wodne (hydronimy; gr. *hydor* 'woda'; nazwy obiektów wodnych płynących i stojących), nazwy górskie (oronimy; gr. *óros* 'góra'; odnoszone do takich obiektów, jak: pojedyncza góra, pasmo górskie oraz masyw czy łańcuch górski, a także do naturalnego elementu góry czy pasma górskiego), nazwy krajów, regionów (choronimy; gr. *chora* 'kraj') – za: R. Mrózek, *Nazwy geograficzne w różnicowaniu motywacyjno-funkcjonalnym*, [w:] *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, red. R. Mrózek, Katowice 2004, s. 65-66.

two polskie, a także powiązania toponimów z fizjografią badanego obszaru i z jego historią. Analizie zostanie poddanych 380 nazw zgromadzonych dla 374 obiektów.

STAN BADAŃ

Dorobek onomastów polskich w zakresie toponimii jest bogaty i wartościowy. Badania nie objęły jednak swym zasięgiem wszystkich obszarów. Terenem do dziś tylko w nieznacznym stopniu zbadanym pod tym względem jest między innymi powiat zielonogórski. Jak piszą autorzy *Słownika nazw geograficznych Ziemi Lubuskiej* – Wojciech Pasterniak i Hieronim Szczegółka:

W stopniu szerszym tylko dwaj z nich uwzględnili w swych badaniach tereny dzisiejszego województwa zielonogórskiego, a mianowicie Stanisław Rospond, zajmujący się nazewnictwem tej części obszaru, który wchodził kiedyś w skład Śląska, oraz Stanisław Koziarowski, badający nazewnictwo wielkopolskie. Niektóre regiony czekają na swoich badaczy. A badania takie są konieczne. Nazwy miejscowe są najlepszym dokumentem w badaniu stosunków przedhistorycznych, pozwalają określić stosunki osadnicze i socjalne w danych okresach naszych dziejów, pomocne są w różnych pracach badawczych lingwiście, historykowi, etnografowi, archeologowi, geografowi, a nawet przyrodnikowi, wielu badaczom kultury materialnej i duchowej²⁰.

Obszarem tym w okresie powojennym zajmowali się między innymi: Stanisław Urbańczyk²¹, Hanna Popowska-Taborska²², Adam Demartin²³, Wojciech Pasterniak²⁴, Hieronim Szczegółka²⁵, Iwona Żuraszek²⁶.

²⁰ W. Pasterniak, H. Szczegółka, *Słownik nazw geograficznych Ziemi Lubuskiej (województwo zielonogórskie)*, Zielona Góra 1963, s. 7.

²¹ S. Urbańczyk, *Polskość nazw miejscowych*, [w:] *Ziemia Lubuska*, s. 191-204.

²² H. Popowska-Taborska, *op. cit.*; *eadem*, *Polskość okolic Zielonej Góry i Sulechowa w świetle zachowanych zapisów nazw terenowych*, „*Onomastica*” X, 1965, s. 1-31.

²³ A. Demartin, *Germanizacja lubuskich nazw geograficznych*, [w:] *Język – teoria – dydaktyka*, red. J. Tokarski, M. Preyner, Kielce 1979, s. 42-54.

²⁴ W. Pasterniak, *Nazwy miejscowości powiatu sulechowskiego*, „*Rocznik Lubuski*” I, 1959, s. 78-113; *idem*, *Współczesne problemy nazewnictwa geograficznego Ziemi Lubuskiej*, „*Rocznik Lubuski*” III, 1962, s. 84-104.

²⁵ H. Szczegółka, *Germanizacja nazw na terenie obecnego województwa zielonogórskiego w latach 1937-1941*, „*Rocznik Lubuski*” III, 1962, s. 321-327.

²⁶ I. Żuraszek, *Kształtowanie się nazw miejscowych na Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej*, [w:] *Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Północnych i Zachodnich*, red. E. Homa, Zielona Góra 1998, s. 249-264.

Wiele informacji dotyczących nazw miejscowości z powiatu zielonogórskiego zawierają także publikacje Kazimierza Rymuta²⁷ czy Stanisława Rosponda²⁸, natomiast poszczególnym nazwom poświęcono następujące artykuły i opracowania: Stefan Petriuk, *Unrugowa i Kargowa*²⁹, Ewa Wolnicz-Pawłowska, *Baba w polskiej toponimii*³⁰ (uwagi dotyczące etymologii nazwy *Babimost*); Karol Zierhoffer, *Nazwa miasta Babimost*³¹; Karol Zierhoffer i Zofia Zierhofferowa, *Jeszcze raz o nazwie Babimost i terminie hydro- i topograficznym baba 'bagno, trzęsawisko'*³² oraz *Nazwy miast Wielkopolski*³³. Do tej pory nie powstała jednak żadna praca o charakterze kompleksowym.

Za celowością podjęcia tego typu tematu przemawia więc istnienie stosunkowo nielicznych publikacji dotyczących interesującego nas zagadnienia oraz brak rozprawy zawierającej całościowy opis synchroniczny i diachroniczny nazewnictwa badanego obszaru.

PODSTAWA ŹRÓDŁOWA

Zaprezentowany materiał został zebrany w wyniku ekscerpcji różnorodnych źródeł dokumentacyjnych i interpretacyjnych. Korzystano przede wszystkim z wielu źródeł drukowanych: dokumentów, w tym i kościelnych (*Codex diplomaticus Silesiae*³⁴; *Codex diplomaticus Maioris Poloniae*³⁵; Josef Jungnitz, *Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonat Breslau, Oppeln, Liegnitz, Glogau*³⁶; *Regesten zur schlesischen Geschichte*³⁷; *Regesty Śląskie 1343-*

²⁷ K. Rymut, *Nazwy miast Polski*, Wrocław 1980; *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, red. K. Rymut, Kraków 1996 i następne.

²⁸ S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1984; *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*, red. S. Rospond, Warszawa-Wrocław 1970 i następne.

²⁹ S. Petriuk, *Unrugowa i Kargowa*, Poznań 2005.

³⁰ E. Wolnicz-Pawłowska, *Baba w polskiej toponimii*, „Onomastica” L, 2005, s. 151-171.

³¹ K. Zierhoffer, *Nazwa miasta Babimost*, „Studia Polonistyczne” XIV/XV, Poznań 1986 (1987), s. 405-410.

³² K. Zierhoffer, Z. Zierhofferowa, *Jeszcze raz o nazwie Babimost i terminie hydro- i topograficznym baba 'bagno, trzęsawisko'*, „Onomastica” LI, 2006, s. 356-360.

³³ Z., K. Zierhofferowie, *Nazwy miast Wielkopolski*, Poznań 1987.

³⁴ *Codex diplomaticus Silesiae*, t. I-XXXIV, Wrocław 1857-1933.

³⁵ *Codex diplomaticus Maioris Poloniae*, t. I-IV, Poznań 1877-1881.

³⁶ J. Jungnitz, *Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonat Breslau, Oppeln, Liegnitz, Glogau*, t. I-IV, Breslau 1902-1907.

³⁷ *Regesten zur schlesischen Geschichte 1301-1315, 1316-1326*, Breslau 1892, 1898.

-1348)³⁸, ksiąg sądowych (*Wielkopolskie rotty sądowe XIV-XV wieku*³⁹), spisów miejscowości i wykazów urzędowych (*Katalog miejscowości województwa lubuskiego*⁴⁰; Johann Georg Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der könig. Preus. Provinz Schlesien*⁴¹; Müllers *Grosses Deutsches Ortsbuch*⁴²; Petzolds *Gemeinde und Ortslexikon des Deutschen Reiches*⁴³; *Schlesisches Güter Adreßbuch*⁴⁴; *Spis miejscowości Polski Rzeczypospolitej Ludowej*⁴⁵), a także źródeł kartograficznych (najstarsze mapy pochodziły z XVIII w.).

Te kategorie źródeł dostarczyły wiele cennego materiału nazewniczego od średniowiecza po czasy współczesne. Spis wszystkich źródeł i opracowań wraz ze stosowanymi skrótami jest umieszczony w części pierwszej, przed *Słownikiem nazw miejscowych*.

Nie sięgano do tych źródeł historycznych, które zostały już przejrzane przez innych badaczy, a wyniki tych przeglądów zostały opublikowane w następujących artykułach: W. Pasterniak, *Nazwy miejscowości powiatu sulechowskiego*⁴⁶ oraz H. Szczegółą, *Germanizacja nazw na terenie obecnego województwa zielonogórskiego w latach 1937-1941*⁴⁷ (część materiału pochodzi z tych opracowań).

ZASADY OPACOWANIA SŁOWNIKA

Praca składa się z dwu części: materiałowo-analitycznej i interpretacyjno-syntetycznej. Część materiałowo-analityczną stanowi alfabetyczny słownik

³⁸ *Regesty Śląskie 1343-1348*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975.

³⁹ *Wielkopolskie rotty sądowe XIV-XV wieku*, t. I-V, zebrali i oprac. H. Kowalewicz, W. Kuraszkiewicz, Poznań 1959-1960, Wrocław 1967-1981.

⁴⁰ *Katalog miejscowości województwa lubuskiego*, Zielona Góra 2000.

⁴¹ J.G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der könig. Preus. Provinz Schlesien*, Breslau 1845.

⁴² Müllers *Grosses Deutsches Ortsbuch*. Sechste neubearbeitete und erweiterte Auflage. Post- und Ortsbuchverlag, Wuppertal-Nächstebreck 1936.

⁴³ *Petzolds Gemeinde und Ortslexikon des Deutschen Reiches*, Verlag von E.H. Vekold, Bischofswerda 1911.

⁴⁴ *Schlesisches Güter Adreßbuch, Verzeichnis fämtlicher Rittergüter sowie der größeren Landgüter der Provinzen Nieder- und Oberschlesien*, Verlag von Wilh. Gottl. Korn, Breslau 1937.

⁴⁵ *Spis miejscowości Polski Rzeczypospolitej Ludowej*, Warszawa 1967.

⁴⁶ W. Pasterniak, *Nazwy miejscowości...*, s. 78-113.

⁴⁷ H. Szczegółą, *op. cit.*

nazw miejscowych (miast, wsi, osiedli, części wsi, przysiółków, leśniczówek, młynów).

Podstawę słownika stanowi artykuł hasłowy, składający się z następujących elementów:

I. Tytuł artykułu hasłowego, który stanowi współczesna nazwa oficjalna lub dająca się ustalić nazwa dziś już nieistniejąca, ale która funkcjonowała jako nazwa oficjalna. W nawiasie podano nazwę niemiecką (jeśli taka oczywiście istnieje). Formy polskie przywołano za: *Katalog miejscowości województwa lubuskiego*⁴⁸, W. Pasterniak, H. Szczegółą, *Słownik nazw geograficznych Ziemi Lubuskiej (województwo zielonogórskie)*⁴⁹, *Spis miejscowości Polski Rzeczypospolitej Ludowej*⁵⁰, a formy niemieckie – za: Marek J. Battek, Joanna Szczepankiewicz, *Słownik nazewnictwa krajoznawczego Śląska i Ziemi Lubuskiej*⁵¹, W. Pasterniak, H. Szczegółą, *Słownik nazw geograficznych Ziemi Lubuskiej (województwo zielonogórskie)*⁵², a także S. Rospond, *Skorowidz ustalonych nazw miejscowości na Ziemiach Odzyskanych według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowości przy Ministerstwie Administracji Publicznej*⁵³ oraz *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej, wg uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych*⁵⁴.

Niektóre nazwy poprzedzono krzyżykiem. Dotyczy to tych osad, które już nie istnieją, lub tych, które wskutek podziałów administracyjnych włączono do nowych jednostek. Są to przeważnie części większych wsi, leśniczówki, a często pojedyncze zabudowania lub grupy zagród w pobliżu tych wsi.

„Chrzyty”, czyli nazwy nadane zamiast nazw niemieckich po 1945 r. przez Komisję Ustalania Nazw Miejscowych, mają swoje miejsce w słowniku obok innych nazw. W omówieniu zwrócono jednak uwagę na to, że są to nazwy pozbawione motywacji nazwotwórczej, powielające tylko formalnie dawne modele nazewnictwa, utworzone według jednego z tradycyjnych typów nazewnictwa polskiego, zgodnie z ustalonymi schematami (są to więc np.

⁴⁸ *Katalog miejscowości...*

⁴⁹ W. Pasterniak, H. Szczegółą, *op. cit.*

⁵⁰ *Spis miejscowości...*

⁵¹ M.J. Battek, J. Szczepankiewicz, *Słownik nazewnictwa krajoznawczego Śląska i Ziemi Lubuskiej*, Wrocław 1994.

⁵² W. Pasterniak, H. Szczegółą, *op. cit.*

⁵³ *Skorowidz ustalonych nazw miejscowości na Ziemiach Odzyskanych według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowości przy Ministerstwie Administracji Publicznej*, cz. 1: polsko-niemiecka i cz. 2: niemiecko-polska, zebrał S. Rospond, Wrocław 1948.

⁵⁴ S. Rospond, *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej, wg uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych*, Wrocław 1951.

urzędowe nazwy topograficzne, kulturowe, dzierzawcze, patronimiczne, zawodowe i rodowe). W słowniku użyto przy stosownych nazwach określenia *nazwa urzędowa*. Tym terminem określono też nazwy powstałe później (tych ostatnich nazw jest jednak niewiele).

Warianty (leksykalne, fonetyczne, słowotwórcze, fleksyjne) nie stanowią w słowniku osobnych artykułów hasłowych, gdyż w ten sposób możliwe było pokazanie (oczywiście w ograniczonym zakresie) w jednym miejscu zarówno wariantowości nazw, jak i ich tendencji rozwojowych.

Jeśli dany obiekt będzie zawierać więcej niż jedną nazwę, wtedy poinformuje o tym odsyłacz.

II. Charakter obiektu i jego lokalizacja. Po tytule artykułu hasłowego określono charakter obiektu: miasto (dalej: mto), wieś (dalej: wś), osada (dalej: os), przysiółek (dalej: przys.), kolonia (dalej: kol.), leśniczówka (dalej: leśn.). Następnie podano lokalizację obiektów w ramach poszczególnych gmin. Ich położenie określono na podstawie: *Spisu miejscowości Polski Rzeczypospolitej Ludowej*⁵⁵, *Dzienników Urzędowych*, a przede wszystkim *Katalogu miejscowości województwa lubuskiego*⁵⁶ lub *Słownika nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej* S. Rosponda⁵⁷. Osady zaginione zlokalizowano na podstawie źródeł historycznych.

III. Zapisy źródłowe. Zapisy źródłowe z dokumentów pisanych i drukowanych, a także z map katastralnych ułożono w następującym porządku: zapis, data i lokalizacja w źródle. Ograniczono się do przywołania najstarszego zapisu i tych, które ukazują zmianę postaci nazwy. Formy gwarowe/potoczne podano tylko wtedy, gdy różniły się one od postaci urzędowej.

IV. Klasyfikacja nazwy. Współcześnie funkcjonuje wiele modeli klasyfikacyjnych toponimów⁵⁸. W niniejszej pracy przyjęto podział semantyczno-etymologiczny Witolda Taszyckiego⁵⁹ (z pewnymi zastrzeżeniami), a klasyfikację strukturalno-gramatyczną Stanisława Rosponda⁶⁰ zmodyfikowano

⁵⁵ *Spis miejscowości...*

⁵⁶ *Katalog miejscowości...*

⁵⁷ S. Rospond, *Słownik nazw geograficznych...*

⁵⁸ Szczegółowy przegląd modeli klasyfikacyjnych znajduje się w publikacji: M. Rutkiewicz, *Toponimia środkowozachodniej części województwa wielkopolskiego (gminy: Kuślin, Lwówek, Nowy Tomyśl, Opalenica)*, Poznań 2002, s. 10-25.

⁵⁹ W. Taszycki, *Słowiańskie nazwy miejscowe (ustalenie podziału)*, Kraków 1946; przedruk w: W. Taszycki, *Rozprawy i studia polonistyczne*, t. I: *Onomastyka*, Wrocław 1958, s. 228-268.

⁶⁰ S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych*, Wrocław 1957.

zgodnie z sugestiami Zygmunta Zagórskiego⁶¹. Wyróżniono zatem: nazwy syntetyczne (jednowyrazowe) z podziałem na prymarne i sekundarne oraz nazwy analityczne (wielowyrazowe) z podziałem na zestawienia syntaktyczne i wyrażenia przyimkowe. Wymienione klasyfikacje uzupełniono o nazwy relacyjne. Termin ten wprowadził Henryk Borek⁶² w odniesieniu do takich jednostek, które zostały utworzone na podstawie istniejących już wcześniej toponimów: „nazwa relacyjna – nazwa będąca w podwójnym związku z fundującym ją toponimem, tj. poprzez relację między podobnie nazwanymi obiektami oraz przez relację między ich nazwami”⁶³. Z. Zagórski słusznie zauważył, że „włączenie tej kategorii do ogólnej klasyfikacji na przykład nazw miejscowych uściśla ją i pogłębia, ukazując relacje derywacyjne istniejące między wspomnianymi nazwami”⁶⁴.

W analizie zebranego materiału nazewniczego zostały więc wykorzystane ustalenia metodologiczne gdańskiej szkoły onomastycznej, kierowanej przez wiele lat przez Huberta Górnowicza, który łączył zasady klasyfikacji semantyczno-etymologicznej W. Taszyckiego z klasyfikacją strukturalno-gramatyczną S. Rosponda, gdyż klasyfikacje te wzajemnie się uzupełniają i umożliwiają dość pełne omówienie nazw.

Podziały te były jednak przedmiotem wielu krytycznych uwag. Krytykowane były między innymi wydzielone przez W. Taszyckiego nazwy deminutywne. Przemysław Zwoliński zaproponował określać je jako nazwy miejscowe od nazw miejscowych⁶⁵, S. Rospond – nazwami wtórnie topograficznymi⁶⁶, Z. Zierhofferowa – nazwami podziałowymi⁶⁷, Danuta Kopertowska – wtórnymi toponimami⁶⁸. Obecnie w odniesieniu do tego typu jedno-

⁶¹ Z. Zagórski w swoim artykule *O podziałach nazw terenowych* wyodrębnił dwa zasadnicze typy nazw: nazwy syntetyczne (a wśród nich syntetyczne prymarne – niederywowane, syntetyczne sekundarne – derywowane oraz zrosty i złożenia), a także nazwy analityczne, a wśród nich nazwy w postaci wyrażen przyimkowych i nazwy w postaci zestawień (Z. Zagórski, *O podziałach nazw terenowych*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze” X, 1984, s. 51-55).

⁶² H. Borek, *Nazwy relacyjne w toponimii*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 43-51.

⁶³ *Ibidem*, s. 46.

⁶⁴ *Nazewnictwo geograficzne Poznania*, red. Z. Zagórski, Poznań 2008, s. 37.

⁶⁵ P. Zwoliński, *Słowiańskie nazwy miejscowe Bułgarii (ujęcie syntetyczne)*, „Sprawozdania PAU” LI, 1950, s. 495-498.

⁶⁶ S. Rospond, *Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna...*, s. 21-22.

⁶⁷ Z. Zierhofferowa, *Nazwy podziałowe. Podstawa wyodrębnienia, charakterystyka i klasyfikacja*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 289-295.

⁶⁸ D. Kopertowska, *Toponimy wtórne województwa radomskiego*, „Slavia Occidentalis” 50, 1993, s. 35-67.

stek używa się najczęściej terminu nazwy relacyjne⁶⁹. Przedmiotem krytyki stały się też nazwy pamiątkowe, które W. Taszycki umiejscowił wśród nazw kulturalnych. Mieczysław Buczyński⁷⁰ jednoznacznie określił charakter tych nazw. W ich obręb włączył: 1) nazwy utworzone od postaci kultowych: bogów, świętych chrześcijańskich, herosów itp.; 2) nazwy odosobowe, upamiętniające wybitne osoby; 3) nazwy przeniesione; 4) nazwy upamiętniające jakieś zdarzenie; 5) nazwy nadane ku czci jakiejś instytucji czy organizacji; 6) jednostki upamiętniające idee, światopoglądy.

Pomimo jednak wszelkich zastrzeżeń, najczęściej do omówienia struktury nazw wykorzystuje się klasyfikację S. Rosponda, a do analizy semantycznej – podział W. Taszyckiego.

Kryterium podziału i zarazem punkt wyjścia analizy językowej stanowi według W. Taszyckiego pierwotne znaczenie nazwy miejscowej, które wynika z jej genezy. Znaczenie wysuwa się na plan pierwszy, a formie przypada rola drugorzędna. Na tej podstawie autor wyróżnił dwie zasadnicze grupy nazw miejscowych:

A. Nazwy, które były zawsze nazwami miejscowości;

B. Nazwy, które najpierw nazywały ludzi, a później stały się nazwami miejscowości.

Do grupy pierwszej należą: nazwy topograficzne, kulturowe, dzierżawcze i zdrobniałe, a do grupy drugiej: nazwy patronimiczne, rodowe, służebne i etniczne. Poza tymi dwiema grupami znajdują się nazwy wieloznaczne i nazwy ciemne⁷¹.

Każdej z wymienionych wyżej grup przypisany jest zespół różnorodnych cech językowych, a możliwości ich wyboru i uwzględnienia w aktach nominacyjnych decydują o typach motywacji nazwotwórczych.

Kryterium podziału i przedmiot analizy językowej według S. Rosponda stanowi struktura słowotwórcza nazwy, a nie podstawa leksykalno-znaczeniowa. Autor wyróżnia trzy podstawowe grupy nazw:

1. nazwy prymarne (niederywowane, tzn. utworzone od wyrazów pospolitych lub nazw osobowych bez specjalnych przyrostków czy przedrostków toponimicznych, np. nazwa miejscowa *Góra* od wyrazu pospolitego *góra*);

⁶⁹ H. Borek, *op. cit.*

⁷⁰ M. Buczyński, *Pamiątkowe nazwy miejscowe w językach indoeuropejskich. Problematyka badawcza*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze” IV, 1976, s. 31-35; *idem*, *Pamiątkowe nazwy miejscowe w językach słowiańskich*, przyg. do druku S. Warchoła, Lublin 1997.

⁷¹ Za: K. Rymut, *Nazwy miast...*, s. 9.

2. nazwy sekundarne (derywowane, tzn. utworzone za pomocą wszelkiego rodzaju formantów typowych dla nazw geograficznych; w obrębie tej grupy rozróżniamy: twory z przyrostkami – sufiksalne, z przedrostkami – prefiksalne oraz z przedrostkami i przyrostkami – prefiksalno-sufiksalne; rzadko występują nazwy derywowane fleksyjnie);

3. nazwy złożone (*composita* – złożenia, zrosty i zestawienia syntaktyczne)⁷².

Autor wykorzystał tu dwa terminy wprowadzone przez językoznawstwo strukturalistyczne – prymarny i sekundarny, ale użył ich w innym znaczeniu, tzn. zastosował te terminy w odniesieniu do budowy słowotwórczej nazwy własnej. Według niego nazwa prymarna to nazwa niederywowana, a sekundarna – derywowana⁷³.

Jeśli chodzi natomiast o klasyfikację H. Borka, to do grupy nazw relacyjnych należą: nazwy ponowione, przeniesione, dyferencyjne, lokalizujące i pamiątkowe.

Kategoria nazw relacyjnych nie mieści się ani w podziale według kryteriów semantycznych, ani według kryteriów strukturalnych. Jest kategorią „stojącą z boku”. Jej wyróżnienie jest ważne z tego względu, że uwzględniając klarowne kryteria, łączy grupy toponimów dotychczas rozproszone i różne klasyfikowane.

V. Etymologia nazwy i komentarz. Na końcu artykułu hasłowego podano etymologię nazwy (podanej w tytule artykułu hasłowego) i komentarz (tłumaczący najważniejsze zmiany zachodzące w nazwie), jeśli wymaga tego zapis. Zrezygnowano z opisu tych nazw, których etymologia jest przejrzysta. Objąsnilo również nazwy niemieckie (ale tylko te podane w tytule artykułu hasłowego; pominięto natomiast motywację nazw wprowadzonych urzędowo, w okresie hitlerowskim). Ich etymologię (jeśli nie została przywołana w cytatach) ustalono między innymi na podstawie następujących publikacji: Jan Chodera, Stefan Kubica, *Podręczny słownik niemiecko-polski*⁷⁴ (dalej: PSN), *Familiennamen. Herkunft und Bedeutung von 20 000 Nachnamen*⁷⁵ (dalej: DFN), Max Gottschald, *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach*

⁷² Klasyfikacja ta została omówiona na podstawie publikacji: *Nazwy miast Pomorza Gdańskiego*, red. H. Górniewicz i Z. Brocki, Gdańsk 1978, s. 26.

⁷³ *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa-Kraków 1998, s. 48-51.

⁷⁴ J. Chodera, S. Kubica, *Podręczny słownik niemiecko-polski*, Warszawa 1990.

⁷⁵ *Familiennamen. Herkunft und Bedeutung von 20 000 Nachnamen*, bearb. von R. Kohlheim und V. Kohlheim, Mannheim 2005.

*ihrer Entstehung und Bedeutung*⁷⁶ (dalej: Gott), Friedrich Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*⁷⁷ (dalej: Kluge), Jan Piprek, Juliusz Ippoldt, *Wielki słownik niemiecko-polski*⁷⁸ (dalej: WSN), *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*⁷⁹ (dalej: SEMot) oraz stron internetowych: www.wikipedia.de (dalej: wikipedia, data dostępu 2.07.2009) oraz www.wiki-de.genealogy.net (dalej: wiki, data dostępu 2.07.2009).

Jeśli chodzi o objaśnianie nazw odantroponimicznych, to ograniczono się jedynie do zasygnalizowania motywacji odantroponimicznej toponimu poprzez odesłania do stosownych antroponomastykonów, np. *Barcikowice* od n. os. *Barcik* SSNO I 91.

Zauważalna nierównomierna objętość artykułów hasłowych wynika przede wszystkim ze stanu badań toponomastycznych. Znacznie dłuższe są artykuły hasłowe nazw odnoszących się do obiektów większych, znanych i opracowanych również przez innych autorów, gdyż zawierają one także uwagi innych badaczy. Przywołanie tych uwag w jednym, kompleksowym opracowaniu wydało mi się uzasadnione.

Część interpretacyjno-syntetyczną pracy stanowi omówienie nazw miejscowych zaprezentowanych w części pierwszej. Również w tej części scharakteryzowano podstawowe cechy językowe, mające odzwierciedlenie w omawianych nazwach (fonetyczne, morfologiczne, leksykalno-semantyczne).

Część końcową pracy stanowią wnioski podsumowujące.

⁷⁶ M. Gottschald, *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung*, 4. Auflage mit einem Nachwort und einem bibliographischen Nachtrag von R. Schützeichel, Berlin-New York 1971.

⁷⁷ F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 17. Auflage, unter Mithilfe von A. Schirmer bearb. von W. Mitzka, Berlin 1957.

⁷⁸ J. Piprek, J. Ippoldt, *Wielki słownik niemiecko-polski*, t. I-II, wyd. XIV, Warszawa 1996.

⁷⁹ *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych*, cz. 5: *Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego*, oprac. Z. Klimek, Kraków 1997.

CZĘŚĆ PIERWSZA

SŁOWNIK NAZW MIEJSCOWYCH

OBJAŚNIENIA SKRÓTÓW

SKRÓTY CYTOWANYCH ŹRÓDEŁ I OPRACOWAŃ

- Bur** – J. Buryan, *Skąd pochodzi twoje imię i nazwa miejscowości rodzinnej*, Warszawa 1933.
- CDSil** – *Codex diplomaticus Silesiae*, t. I-XXXIV, Wrocław 1857-1933.
- DFN** – *Familiennamen. Herkunft und Bedeutung von 20 000 Nachnamen*, bearb. von R. Kohlheim und V. Kohlheim, Mannheim 2005.
- Foer** – A. Foerster, *Geschichtliches von den Dörfern des Grünberger Kreises*, Grünberg 1905.
- Gott** – M. Gottschald, *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung*, 4. Auflage mit einem Nachwort und einem bibliographischen Nachtrag von R. Schützeichel, Berlin-New York 1971.
- Güt** – *Schlesisches Güter Adreßbuch*, Verzeichnis fämtlicher Rittergüter sowie der größeren Landgüter der Provinzen Nieder- und Oberschlesien, Breslau 1937, Verlag von Wilh. Gotll. Korn.
- GZ** – „Gazeta Zielonogórska”, rubryka *Sprzed 1000 lat* (2-3 IX 1961, nr 208 – 17-18 XI 1962, nr 274).
- J** – J. Jungnitz, *Visitationsberichte der Diözese Breslau. Archidiakonat Breslau, Oppeln, Liegnitz, Glogau*, t. I-IV, Breslau 1902-1907.
- K** – J.G. Knie, *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der könig. Preus. Provinz Schlesien*, Breslau 1845.
- KDWP** – *Codex diplomaticus Maioris Poloniae*, t. I-IV, Poznań 1877-1881.
- Kluge** – F. Kluge, *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 17. Auflage, unter Mithilfe von A. Schirmer bearb. von W. Mitzka, Berlin 1957.
- KMWL** – *Katalog miejscowości województwa lubuskiego*, Zielona Góra 2000.
- Kor** – W. Korcz, *Zielona Góra i okolice. Przewodnik*, Poznań 1970.
- Kul** – M. Kuleba, *Winnice w gminie Zielona Góra*, „Winiarz Zielonogórski”, nr 28-29, lipiec/wrzesień 2008.
- Mal** – M. Malec, *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, Warszawa 2003.
- Mil** – T. Milewski, *Recenzja z prac Trautmanna*, „Onomastica” I, 1955, s. 143-166.
- Müll** – *Müllers Grosses Deutsches Ortsbuch*. Sechste neubearbeitete und erweiterte Auflage. Post- und Ortsbuchverlag, Wuppertal-Nächststebreck 1936.
- NMP** – *Nazwy miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany*, red. K. Rymut, t. I: A-B, Kraków 1996; t. II: C-D, Kraków 1997; t. III: E-I, Kraków 1999; t. IV: J-Kn, Kraków 2001; t. V: Ko-Ky, Kraków 2003; t. VI: L-Ma, Kraków 2005; t. VII: Mą-N, Kraków 2007.

- NMPdMaz** – U. Bijak, *Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa mazowieckiego*, Kraków 2001.
- P** – „Pionierzy”. Czasopismo społeczno-historyczne, ukazujące się od 1996 r., rubryki: *Poznajemy okolice Zielonej Góry* i *Poznajemy Ojcowiznę* autorstwa Jerzego Łatwińskiego.
- PastNM** – W. Pasterniak, *Nazwy miejscowości powiatu sulechowskiego*, „Rocznik Lubuski” I, 1959, s. 78-113.
- PastNT** – W. Pasterniak, *Nazwy terenowe powiatu nowosolskiego i sulechowskiego*, „Rocznik Lubuski” V, 1965, s. 32-44.
- PChNJar** – *Personal Chronik Neu Jaromierz 1685* (rękopis).
- Petz** – *Petzolds Gemeinde und Ortslexikon des Deutschen Reiches*, Verlag von E.H. Vekold, Bischofswerda 1911.
- PNW** – *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa-Kraków 1998.
- PSN** – J. Chodera, S. Kubica, *Podręczny słownik niemiecko-polski*, Warszawa 1990.
- Reg** – *Regesten zur schlesischen Geschichte. Namens des Vereins für Geschichte und Althertum Schlesiens*, Hrsg. v. C. Grünhagen. 1. Theil bis zum Jahre 1250, Breslau 1868; 2. Theil bis zum Jahre 1280, Breslau 1857; 3. Theil bis zum Jahre 1300, Breslau 1886 (CDSil VII, cz. 1-3).
- *Regesten zur schlesischen Geschichte 1301-1315*, Hrsg. v. C. Grünhagen und K. Wutke, Breslau 1892 (CDSil XVI).
- *Regesten zur schlesischen Geschichte 1316-1326*, Hrsg. v. C. Grünhagen und K. Wutke, Breslau 1898 (CDSil XVIII).
- RegŚl** – *Regesty Śląskie 1343-1348*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975.
- RospSEMIG** – S. Rospond, *Słownik etymologiczny miast i gmin PRL*, Wrocław 1984.
- RospSkor** – *Skorowidz ustalonych nazw miejscowości na Ziemiach Odzyskanych według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowości przy Ministerstwie Administracji Publicznej*, cz. I: polsko-niemiecka i cz. II: niemiecko-polska, zebrał S. Rospond, Wrocław 1948.
- RospSłow** – S. Ropond, *Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej*, cz. I i II, Wrocław 1951.
- Rut** – M. Rutkiewicz, *Toponimia środkowozachodniej części województwa wielkopolskiego (gminy: Kuślin, Lwówek, Nowy Tomyśl, Opalenica)*, Poznań 2002.
- RWlkp** – *Wielkopolskie rotty sądowe XIV-XV wieku*, t. I-V, zebrał i oprac. H. Kowalewicz i W. Kuraszkiewicz, Poznań 1959-1960, Wrocław 1967-1981.
- RymNmiast** – K. Rymut, *Nazwy miast Polski*, wyd. 2, uzup., Wrocław 1987.
- RymNPol** – K. Rymut, *Nazwiska Polaków*, Wrocław 1991.
- RymSEN** – K. Rymut, *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I: A-K, t. II: L-Ż, Kraków 1999-2001.
- RzDuma** – E. Rzetelska-Feleszko, J. Duma, *Językowa przeszłość Pomorza Zachodniego na podstawie nazw miejscowych*, Warszawa 1996.
- S** – Z. Boras, Z. Dworecki, J. Morzy, *Sulechów i okolice*, Poznań 1985.
- SA** – *Spezial Akten Aufgebote* (materiały z Archiwum Państwowego w Zielonej Górze, z siedzibą w Starym Kisielinie).
- Schm** – H. Schmidt, *Geschichte der Stadt Grünberg*, Grünberg 1922.
- SDor** – *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I-XI, Warszawa 1958-1969.
- SEBr** – A. Brückner, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, wyd. 4, Warszawa 1985.

- SEMot** – *Słownik etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych* (cz. I: *Odapelatywne nazwy osobowe*, oprac. A. Cieślíkowa, Kraków 2000; cz. II: *Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego*, oprac. M. Malec, Kraków 1995; cz. III: *Odmiejscowe nazwy osobowe*, oprac. Z. Kaleta, Kraków 1997; cz. IV: *Nazwy osobowe pochodzące od etników*, oprac. E. Supranowicz, Kraków 1997; cz. V: *Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego*, oprac. Z. Klimek, Kraków 1997; cz. VI: *Nazwy heraldyczne*, oprac. M. Bobowska-Kowalska, Kraków 1995).
- SG** – *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. I-XV, Warszawa 1880-1902.
- SGPrei** – *Słownik gwar polskich*, pod kier. J. Reichana, t. I, Wrocław 1977.
- SL** – S.B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. I-VI, wyd. 2, Lwów 1854-1860.
- Snazw** – K. Rymut, *Słownik nazwisk współcześnie w Polsce używanych*, t. I-X, Kraków 1992-1994.
- SNGŚl** – *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Śląska*: t. I: A-B, red. S. Rospond; t. II: C-E, red. S. Rospond i H. Borek; t. III: F-G, red. S. Rospond i H. Borek; t. IV: H-Ki, red. H. Borek; t. V: Kl-Kos, red. S. Sochacka; t. VI: Kos-Lig, red. S. Sochacka; t. VII: Lig-Mię, red. S. Sochacka; t. VIII: Mię-Niż, red. S. Sochacka; t. IX: Noc-Path, red. S. Sochacka; t. X: Pato-Poz, red. S. Sochacka; t. XI: Poż-Roz, red. S. Sochacka; t. XII: Roż-Sów, red. S. Sochacka; t. XIII: Spad-Szyw, red. S. Sochacka, Warszawa-Wrocław 1970-1988, Opole 1992-2007.
- SNGZL** – W. Pasterniak, H. Szczegóła, *Słownik nazw geograficznych Ziemi Lubuskiej (województwo zielonogórskie)*, Zielona Góra 1963.
- SSNO** – *Słownik staropolskich nazw osobowych*, red. W. Taszycki, t. I-VI; VII (Suplement) pod kier. M. Malec, Wrocław 1965-1987.
- Sstp** – *Słownik staropolski*, red. S. Urbańczyk, t. I-IX (z. 8), Wrocław 1953-1995.
- SSz** – *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. I-III, Warszawa 1978-1981.
- SW** – *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. I-VIII, Warszawa 1900-1927.
- Szcz** – H. Szczegóła, *Germanizacja nazw na terenie obecnego województwa zielonogórskiego w latach 1937-1941*, „Rocznik Lubuski” III, 1962, s. 321-327.
- Tasz** – W. Taszycki, *Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu*, Kraków 1951.
- Urb** – S. Urbańczyk, *Polskość nazw miejscowych*, [w:] *Ziemia Lubuska*, Poznań 1950, s. 191-204.
- Wol-Pawl** – E. Wolnicz-Pawłowska, *Baba w polskiej toponimii*, „Onomastica” L, 2005, s. 151-171.
- Wor** – A. Worobiec, *Zielona Góra – praktyczny przewodnik po mieście i okolicy*, Zielona Góra 1999.
- WSN** – J. Piprek, J. Ippoldt, *Wielki słownik niemiecko-polski*, t. I-II, wyd. XIV, Warszawa 1996.
- Z** – B. Zimmermann, *Beiträge zur Beschreibung von Schlesien*, t. I-XII, Brieg 1783-1796.
- Zier I** – K. Zierhoffer, *Nazwa miasta Babimost*, „Studia Polonistyczne” XIV/XV, Poznań 1986 (1987), s. 405-410.
- Zier II** – K. Zierhoffer, Z. Zierhofferowa, *Jeszcze raz o nazwie Babimost i terminie hydro- i topograficznym baba 'bagno, trzęsawisko'*, „Onomastica” LI, 2006, s. 356-360.

WYKAZ MAP

- Mp I** – DUCATUS SILESIAE TABULA GEOGRAPHICA PRIMA INFERIOREM EIUS PARTEM, seu NOVEN PRINCIPATUS, quorum insignia hic adjecta sunt, secundum statum redentissimum complectens: Ad mentem Hasani avtographi majoris legitime delineata et edita curis Homann, Heredum. A. MDCCXXXV = LA BASSE SILESIE, qui comprend les Principautés de Schweidnitz, de Iauer, de Glogau, de Breslau, de Liegnitz, de Brieg, de Wolau, d'Oels, de Sagan, dessinée par les Heritiers de Homann. L'An 1745 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/8152).
- Mp II** – Schlacht bei Züllichau am 23. Juli 1759 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/8266).
- Mp III** – Charte von der Neumarck: neu entworfen und nach ihren Kreissen abgetheilt von F. L. Güssefeld. Nürnberg zu finden bey Weigel und Schneider 1789 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/7294).
- Mp IV** – Charte von Süd Preussen: entworfen von F. L. Güssefeld. Nürnberg bey den Homänne. Erben. 1794. Mit R. Keisere allergn. Freiheit (Biblioteka UZ, sygn. ZS/6628).
- Mp V** – Generalkarte von Schlesien. Nach astronomischen Ortsbestimmungen und seinem dermaligen Bestande entworfen von F. L. Güssefeld. Nürnberg bey den Homannischen Erben. 1802. Mit Kayserlicher allergnädigster Freyheit (Biblioteka UZ, sygn. ZS/8168).
- Mp VI** – Mappa W. Księstwa Poznańskiego, ułożona i wydana przez W. Kurnatowskiego w Poznaniu, 1843 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/8088).
- Mp VII** – Karte von der Feldmark Pirnig, 1860 (materiały z Archiwum Państwowego w Zielonej Górze).
- Mp VIII** – Situations Plan der rechtzeiligen Oder Niederung von dem Dorfe Aufhalla bis Glauchow, 1860 (materiały z Archiwum Państwowego w Zielonej Górze).
- Mp IX** – Unruhstadt, Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1892, Reichsamt für Landesaufnahme, Ausgabe 1940 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/8267).
- Mp X** – Grenzmark Posen-Westpreussen, Posen. 42, Dunlop – Strassenkarte, Stich u. Druck der geogr. Verlagsanstalt u. Druckerei Ludwig Ravenstein, Frakfurt a/M, po 1918 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/6708).
- Mp XI** – Kreis Grünberg-Freystadt, Kartographie, Druck u. Verlag: Georg Westermann, Braunschweig, Berlin, Hamburg, po 1918, a przed 1945 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/6686).
- Mp XII** – bez tytułu, Einheitsblatt Nr. 110D, Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme, 1921 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/6695).
- Mp XIII** – Wielkopolska, oprac. B. Krygowski, ok. 1945 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/4767).
- Mp XIV** – [Gubin-Zielona Góra-Krosno-powiaty], ok. 1946 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/6688).
- Mp XV** – Züllichau-Grünberg i Schl.-Fraustadt, Einheitsblatt 79, Verlag des Reichsamts für Landesaufnahme, Berlin 1936 (Biblioteka UZ, sygn. ZS/8268).
- Mp XVI** – Mapa powiatu sulechowskiego, Warszawa 1955 (zbiory własne).
- Mp XVII** – Mapa topograficzna województwa zielonogórskiego, stan na 31 XII 1977, opracowana w 1982 roku na podstawie mapy z roku 1975-76 (zbiory własne).
- Mp XVIII** – Informator łowisk wędkarskich na terenie województwa zielonogórskiego, wydawca: Polski Związek Wędkarski Zarządu Okręgu Zielona Góra 1992 (zbiory własne).
- Mp XIX** – Okolice Zielonej Góry. Mapa turystyczna (zbiory własne).

Ktstr. – Katasterverwaltung, mapy i spisy 1869, 1882 (materiały z Archiwum Państwowego w Zielonej Górze).

TK – Topographische Karte, 1 : 25 000 (1. Rothenburg, nr 3958. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1896. Reichsamt für Landesaufnahme, berichtet 1933; 2. Züllichau, nr 3959. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1896. Ausgabe 1944; 3. Trebschen, nr 3960. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1896. Ausgabe 1944; 4. Unruhstadt, nr 3961. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1892. Ausgabe 1944; 5. Grünberg (West), nr 4058. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1896. Reichsamt für Landesaufnahme, berichtet 1933; 6. Grünberg (Ost), nr 4059. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1896. Reichsamt für Landesaufnahme, berichtet 1933; 7. Fürsteneich, nr 4060. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1896. Reichsamt für Landesaufnahme, berichtet 1933; 8. Naumburg a. Bober, nr 4157. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1901. Reichsamt für Landesaufnahme, berichtet 1933; 9. Schweinitz, nr 4158. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1896. Reichsamt für Landesaufnahme, berichtet 1933; 10. Günthersdorf, nr 4159. Herausgegeben von der Preußischen Landesaufnahme 1896. Reichsamt für Landesaufnahme, berichtet 1933) (zbiory własne).

SKRÓTY OKREŚLEŃ, TERMINÓW GRAMATYCZNYCH I GEOGRAFICZNYCH

<p>a. – albo adj. – <i>adjectivus</i>, przymiotnik ap. – <i>appellativum</i>, apelatyw, wyraz pospolity B. – <i>Berg</i> ‘góra’ b. – bierny balt. – bałtycki Bge. – <i>Berge</i> ‘góry’ bot. – botaniczny ca. – <i>circa</i> ‘około’ cerk. – cerkiewny czes. – czeski czł. – człon, człony d. – dawny dem. – <i>deminutivum</i>, zdrobnienie dłuż. – dolnołużycki dyf. – dyferencyjny F – <i>Försterei</i> ‘leśniczówka; leśnictwo’ folw. – folwark form. – formant fr. – francuski gaj. – gajówka</p>	<p>gen. – <i>genetivus</i>, dopełniacz gm. – gmina Grd. – <i>Grund</i> ‘grunt; ziemia’ gw. – gwarowy gw. śl. – gwara śląska hiszp. – hiszpański hr. – hrabia im. – imię, imienia j. – język jez. – jezioro k. – koło kan. – kanał kol. – kolonia końc. – końcówka l. d. – lewy dopływ leśn. – leśniczówka liczeb. – liczebnik lit. – litewski łac. – łaciński łot. – łotewski łuż. – łużycki mto – miasto</p>
---	--

- n. – nazwa, nazwy
 n. **ciemna** – nazwa ciemna
 n. **dzierż.** – nazwa dzierżawcza
 n. **etn.** – nazwa etniczna
 n. **kult.** – nazwa kulturowa
 n. **kult. pamiąt.** – nazwa kulturowa pamiątkowa
 n. **m.** – nazwa miejscowa
 n. **niem.** – nazwa niemiecka
 n. **os.** – nazwa osobowa
 n. **p.m.** – nad poziomem morza
 n. **patr.** – nazwa patronimiczna
 n. **rel. dyf.** – nazwa relacyjna dyferencyjna
 n. **rel. ponow.** – nazwa relacyjna ponowiona
 n. **rod.** – nazwa rodowa
 n. **rz.** – nazwa rzeki
 n. **śluz.** – nazwa służebna
 n. **ter.** – nazwa terenowa
 n. **top.** – nazwa topograficzna
 n. **wielozn.** – nazwa wieloznaczna
 nazw. – nazwisko
obserw. – obserwacyjny
okol. – okolica
os. – osada
p. d. – prawy dopływ
pie. – praindoeuropejski
pierw. – pierwotny
plur. – *pluralis*, liczba mnoga
płd. – południowy
płd.-wsch. – południowo-wschodni
płd.-zach. – południowo-zachodni
płn. – północny
płn.-wsch. – północno-wschodni
płn.-zach. – północno-zachodni
podst. – podstawa
pol. – polski
położ. – położony
pow. – powierzchnia
powst. – powstały
pref. – prefiks
prym. – prymarny
przen. – przeniesiony
przym. – przymiotnik
przyr. – przyrostek
przys. – przysiółek
psł. – prasłowiański
ros. – rosyjski
rz. – rzeka
rzecz. – rzeczownik
serb. – serbski
stwniem. – staro-wysoko-niemiecki
stp. – staropolski
subst. – substytucja
subst. fonet. – substytucja fonetyczna
subst. fonet.-morf. – substytucja fonetyczno-morfologiczna
suf. – sufiks
szwajc. – szwajcarski
śrwniem. – średnio-wysoko-niemiecki
ukr. – ukraiński
Vw – *Vorwerk* ‘folwark’
wś – wieś
wyr. – wyraz
wyr. przyimk. – wyrażenie przyimkowe
wys. – wysokość
zach. – zachodni
zdr. – zdrobniały, zdrobniale
Zgl. – *Ziegelei*, ‘cegielnia’
zgr. – zgrubiały, zgrubiałe
znacz. – znaczenie
żeń. – żeński

SŁOWNIK NAZW MIEJSCOWYCH

BABIMOST (BOMST), mto, siedziba gminy: *Babimost et Potopisco* 1257 KDWp I 308; *Babinmost* 1329 KDWp II 432; *Babimosth* 1334 KDWp II 465; *Bomost* 1397 KDWp III 698; *Babymosth* 1420 RWlkp III 841; *Babimost, Bomst* 1794 Mp IV; *Grund. Bomst* 1866 PastNM 91. – N. kult., zrost przym. *babi*, którego używa się w wielu znaczeniach przenośnych, i rzecz. *most*, który oznacza wytwór kultury. Według K. Rymuta nazwa miasta nawiązuje do usytuowania (miasto leży nad Zgniłą Obrą): „Pochodzi od przym. *babi* + *most*, w stp. też ‘grobla, bród’. Ap. *baba* w terminologii topograficznej ma wiele znaczeń przenośnych, m.in. ‘mokradło’” (NMP I 48).

„G. Schlimpert w artykule dotyczącym dawnych połabskich nazw wodnych na obszarze Brandenburgii stwierdza istnienie na tym terenie nazw wodnych utworzonych od podstawy *baba*. Autor ten równocześnie wyjaśnia znaczenie tej podstawy, zwracając uwagę na występujący w dialektach wschodniosłowiańskich wyraz *baba* w znaczeniu ‘bagniste, moczarowate miejsce porośnięte trawą’. Powołuje się przy tym na wzmiankę N.I. Tołstoja w pracy *Славянская географическая терминология*, według którego jest to znaczenie przenośne, jak można się domyślać, wyrazu *baba* ‘tłusta, gruba kobieta’. [...] Musimy rozszerzyć znaczenie omawianej podstawy nazewniczej jako miejsca nie tylko bagnistego, moczarowatego, porośniętego trawą, ale również zalanego wodą, zapewne o grząskim podłożu. W polskim materiale słownikowym takie znaczenie apelatywne wyrazu *baba* nie jest wprawdzie zaświadczone, ale znany jest wyraz *baba* w znaczeniu ‘trzęsawisko, grzańskie miejsce na bagnie’ z obszaru ukraińskiego z okolic Owrucza (na północ od Żytomierza). Wyjaśnia to znaczenie członu *Babi-* w nazwie *Babimost*. Pozostałością po wymienionym powyżej znaczeniu wyrazu *baba* jest prawdopodobnie nazwa rośliny błotnej *babie źebro* ‘bagno zwyczajne, *Ledum pa-*

lustre' zanotowana przez B. Sychtę na północy Kaszub w kolonii Łyśniewo woj. gdańskie, gm. Puck. [...] Warto zwrócić również uwagę na drugi człon naszej nazwy -*most*. W odniesieniu do czasów, kiedy ona powstała, wyraz ten oznaczał prawdopodobnie 'bród umocniony na stałe kamieniami względnie usypaną na wodzie lub bagnach groblę'. Przymuszczalnie znaczenie omawianej nazwy można zatem zrekonstruować następująco: 'przejsie przez bagno w postaci umocnionego na stałe kamieniami brodu lub w postaci grobli'" (Zier I 408-409).

E. Wolnicz-Pawłowska zakwestionowała pochodzenie wchodzącego w skład tej nazwy przymiotnika *Babi-* od wyrazu *baba*, który w polskiej terminologii hydro- i topograficznej miał znaczenie 'bagno, trzęsawisko': „Z powyższym wywodem można by się zgodzić, kłopot sprawia brak jakichkolwiek poświadczeń słownikowych wyrazu *baba* jako polskiego apelatywu hydrograficznego” (Wol-Pawł 168). Uzasadnione wydaje się jednak stanowisko autorów objaśnienia nazwy miasta Babimost – Z. i K. Zierhofferów: „Brak poświadczeń w słownikach wyrazu *baba* jako polskiego apelatywu hydro- i topograficznego niczego nie dowodzi, jest bowiem wiele apelatywów, które wyszły z użycia, i znaczeń wyrazów nienotowanych w słownikach, a zachowanych i poświadczonych wyłącznie w toponimach, np. *bardo* 'pagórek, wzniesienie', *chełm* 'wzniesienie'. Rekonstruowanie nienotowanych w słownikach apelatywów na podstawie toponimów jest klasyczną metodą stosowaną w badaniach nad słownictwem i w toponomastyce, a toponimia polska w odniesieniu do nazw *Baba* określających obiekty bagienne, moczarowate, podmokłe dostarcza wielu przykładów” (Zier II 357-358).

„Forma zgermanizowana *Bomst* powstała przez ściągnięcie fonetyczne: *Babimost* ≥ *Bomost* ≥ *Bomst*. Oboczna n. *Potopisko* od *potopić*, *potop* 'masa wodna'" (NMP I 48).

†**BALCERÓW (BALZER-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady w okol. Świdnicy, gm. Świdnica: *Balzer M.* po 1918 Mp XI; *Balcerów – Balzer-Mühle* 1951 RospSłow 3. – N. [urz.] dzierz. z suf. -ów od n. os. *Balcer* SSNO I 80 (por. n. os. pochodzenia niemieckiego *Balzer* Gott 178). Pierw. n. niem. *Balzer-Mühle* złożona z n. os. *Balzer* Gott 178 + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. jest substytucją n. niem.

BARCIKOWICE (HÄNCHEN), ws w gm. Zielona Góra: *Goczinhany* ok. 1300 NMP I 77; *Henychen (Hänchen)* 1532 CDSil XXIV 146; *Hanichen*

1679, *Hänchen vulgo Hain* 1845 NMP I 77; *Gr. Hänchen* 1921 Mp XII; *Barcikowice* 1948 NMP I 77. – N. [urz.] patr. z suf. *-owice* od n. os. *Barcik* SSNO I 91. „Dawna n. niem. *Gotzenhani* od n. os. *Gotzenhan* Brech I 584. N. os. złożona z n. os. *Gotz* + *Han*. Później *Hanichen*, *Hanchen* od formy zdrobniającej im. *Han*” (NMP I 77). N. pol. *Barcikowice* nadana po 1945 r.

BARCIKOWICZKI (KLEIN HÄNCHEN), przys. w gm. Zielona Góra: *Kl. Hänchen* 1921 Mp XII; *Kleinhänchen* 1936 Müll 527; *Barcikowiczki* 1951 RospSłow 4. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Barcikowice*, utworzona za pomocą suf. *-ki*. Pierw. n. niem. *Klein Hänchen* złożona z adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891 + *Hänchen* (forma niem. n. m. *Barcikowice*, por. wyżej). N. pol. *Barcikowiczki* nadana po 1945 r.

†BĄKOWO (QUELENGRUND), nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do wsi położ. w okol. Karczyna, gm. Sulechów: *Bąkowo – Quellengrund* 1951 RospSłow 6. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Bąk* SSNO I 114 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-owo* od ap. *bąk* ‘ptak z rodziny czaplowych, *Botaurus stellaris* Steph.’ Sstp I 72. W. Pasterniak zalicza tę nazwę również do dwuznacznych, argumentując: „Wobec jeszcze dzisiaj często używanej nazwy osobowej *Bąk*, miejscowość zaliczam do nazw dwuznacznych” (PastNM 104). Pierw. n. niem. *Quellengrund* złożona z ap. *Quelle* ‘źródło, zdroj’ WSN II 276 + ap. *Grund* ‘ziemia, grunt, gleba’ WSN I 731. N. pol. *Bąkowo* nadana po 1945 r.

BEŁCZE (HOHWELZE), wś w gm. Bojadła: *Hohwelze* 1482 Foer 236; *Hohe Baltze* 1670, *Hohe-Beltsche, in Hohe Beltsch* 1679, *Hohwelze olim Hupeltze* 1845 NMP I 115; *Gabelsdorf* 1937 Güt 430; *Jabłonica* 1941 NMP I 115; *Bełcze* 1948 RospSkor I 4. – N. top. prym. plur. od ap. *bełk* ‘wir’ Sstp I 73. N. niem. *Hohwelze* złożona z adj. *hoh* (: *hoch* ‘wysoki’ PSN 402) + czł. *-welze* (substytucja n. m. *Bełcze*). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Gabelsdorf*.

BĘDÓW (BINDOW), wś w gm. Czerwieńsk: *Bindow* 1789 Mp III; *Będów* 1951 RospSłow 131. – N. dzierz. z suf. *-ów* od n. os. **Bąđ* (por. n. os. *Bądek*, *Bądko*, *Bądk* w SSNO I 113). N. niem. *Bindow* jest substytucją n. pol.

BIAŁOWICE (BILLENDORF), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Bellendörf* 1381, *Bolindorff* 1433, *Byllendorff* 1510 NMP I 156; *Billendorf* 1745 Mp I; *Bia-*

łowice 1947 NMP I 156. – N. wielozn. ([urz.] patr. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] patr. z suf. *-owice* od niem. n. os. *Bilo, Bell* lub łuż. *Běły* lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-owice* od podst. psł. *běl-* ‘biały’ (SNGŚI I 42). „Dawna n. niem. *Bel-lendorf, Billendorf* od n. os. *Bilo, Bell* Gott 114 lub od łuż. n. os. *Běły + -dorf* ‘wieś’” (NMP I 156). N. pol. *Białowice* nadana po 1945 r.

†**BIELAWICE** – zob. Bielewice.

†**BIELEWICE (BELLWITZ)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Babimostu, gm. Babimost: *Bellwitz* 1911 Petz 77; *Bielewice* 1951 RospSłow 11. – N. top. plur. z suf. *-ewice* od ap. *biel* ‘błoto, bagno’ Sstp I 88. N. niem. *Bellwitz* jest substytucją n. pol.

†**BŁĘDNO (GREGOR-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Gregor M.* po 1918 Mp XI; *Błędno – Gregor-Mühle* 1951 RospSłow 14. – N. [urz.] top. z suf. *-no* od ap. *bląd* ‘bezdroże’ Sstp I 106-107, przym. *blędny*. Pierw. n. niem. *Gregor-Mühle* złożona z n. os. *Gregor* Gott 299 + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Błędno* nadana po 1945 r.

†**BOBRÓWEK (ANGERSAUE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Cigacic, gm. Sulechów: *Angersaue* po 1918 Mp XI; *Bobrówek* 1951 RospSłow 15. – N. [urz.] top. z suf. *-ówek* od ap. *bóbr* Sstp I 136. Pierw. n. niem. *Angersaue* złożona z czł. *Angers-* (od n. os. *Anger* Gott 168, por. też ap. *Anger* ‘pastwisko, błonie’ WSN I 96) + ap. *Aue* ‘podmokła łąka, zagłębienie, teren nisko położony nad wodą’ Kluge 36. N. pol. *Bobrówek* nadana po 1945 r.

BOGACZÓW (GROSS REICHENAU), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Richnowe* 1294, *Reychnow* ok. 1300, *Rychnow* 1376 NMP I 248; *Reichenau* 1745 Mp I; *Reichenau, Nieder- und Ober-* 1845, *Gross Reichenau* 1941, *Bogaczów* 1947 NMP I 248. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Bogacz* SSNO I 185. „Dawna n. niem. od *reich* ‘bogaty’, *Reiche* ‘bogacz’. Człon odróżniający *Gross* ‘wielki’ w opozycji do *Reichenau*. [...] Po 1945 r. wprowadzono n. *Bogaczów* nawiązującą do n. niem.” (NMP I 248). N. pol. jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

BOJADŁA (BOYADEL), wś, siedziba gminy: *Boyadel* 1291 Foer 218; *Bejadel* 1687-1688 GZ (9-10 XII 1961, nr 292); *Bojady* 1843 Mp VI; *Boyadel, einst*

Poyadel 1845 NMP I 264; *Grund. Boyadel (Boyadeler)* 1855, *Boijadel* 1900 PastNM 91; *Bojadel, Rybojady, Bojadło* 1945-1948, *Bojadła* 1959 PastNM 110. – N. ciemna. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do kult., argumentując: „nazwa od czasownika *bojać//bojadła* – tyle, co straszycło. Być może w miejscowości tej coś straszycło. [...] U Brücknera *bój = strach*” (PastNM 91). W RospSEMiG czytamy natomiast: „Zniemczone *Boyadel* odtworzono niesłusznie literkowo jako *Bojadła* [...], bowiem przyr. *-dło* nie mógł być dodany do podstawy *bojać = ‘bać’*; por. *Moczydło = ‘miejsce moczenia lnu’* itp. A zatem poprawna rekonstrukcja byłaby *Pojidla* od *poić*, potem *Pojadła* (por. *Kosiadła* – niem. *Kosiadel*). W zapisach niem. polskie *p* oznaczano przez *b*. Usytuowanie nad Odrą (por. też sąsiedni Konotop) popierałoby taką jedynie możliwą rekonstrukcję. Autor tej literkowej rekonstrukcji, ks. S. Kozierowski, podał znak zapytania przy tej n. m. Nadmienić należy, że *poirdło = ‘koryto do pojenia bydła i koni’*. Charakterystyczne formacje z przyr. *-dło, -dła (straszydło)* wymagałyby szczegółowego opracowania. A może *Bojadła* pochodzą od *bojać = ‘bać’*? Wyrząd *bojadło* można by połączyć semantycznie ze *straszydło*” (RospSEMiG 34)¹.

†**BONACHÓW**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Trzebiechowa, gm. Trzebiechów: *Bonachów* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ów* od n. os. **Bonach*; por. nazw. *Bonach* Snazw I 417 oraz n. os. *Bon, Bona* od imienia *Bonifacy* RymNPol 86.

BOREK (BORK), wś w gm. Trzebiechów: *Bork* 1860 Mp VIII; *Neu Borke, Alt Borke* po 1918 Mp X; *Borki* ok. 1946 Mp XIV; *Borek* 1951, *Borki Nowe, Borki Stare* 1961 NMP I 283. – N. wielozn. (dzierz. lub top.). 1. N. dzierz. prym. od n. os. *Borek* SSNO I 218 lub 2. n. top. prym. od *borek* ‘lasek’ Sstp I 130. W. Pasterniak zalicza tę nazwę również do wielozn., argumentując: „Mil podaje imię *Borek* (s. 155) zdrobniałe od *Bożysław*” (PastNM 104)². N. niem. *Bork* jest substytucją n. pol.

†**BORKI NOWE** – nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady, będącej obecnie częścią wsi Borek, gm. Trzebiechów; zob. Borek: *Borki Nowe* 1977 Mp

¹ S. Rospond w powyższym cytacie sam sobie przeczy, twierdząc najpierw, że sufiks *-dło* nie mógł być dodany do podstawy *bojać*, a potem dopuszczając pochodzenie nazwy *Bojadła* od *bojać* ‘bać’.

² Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia. Imię *Borek* nie może pochodzić od imienia *Bożysław*, tylko od imienia *Borzysław* (por. SEMot I 16).

XVII. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Borek*, zest. syntakt. z 1. czł. *Borki* (forma plur. od n. m. *Borek*) i 2. czł. przym. *nowe*.

†**BORKI STARE** – nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady, będącej obecnie częścią wsi Borek, gm. Trzebiechów; zob. Borek: *Borki Stare* 1977 Mp XVII. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Borek*, zest. syntakt. z 1. czł. *Borki* (forma plur. od n. m. *Borek*) i 2. czł. przym. *stare*.

BORYŃ (FRIEDRICHSHOF), os. w gm. Czerwieńsk: *Friedrichshof* po 1918 Mp XI; *Boryń* 1951 RospSłow 20. – N. [urz.] top. z suf. *-yń* od ap. *bór* ‘las szpilkowy, zwłaszcza sosnowy’ Sstp I 143. Pierw. n. niem. *Friedrichshof* złożona z n. os. *Friedrich* Gott 269 + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815. N. pol. *Boryń* nadana po 1945 r.

BORYŃ (ROSINENBERG), przys. w gm. Sulechów: *Rosinenberg* po 1918 Mp XI; *Boryń* 1951 RospSłow 20. – N. [urz.] top. z suf. *-yń* od ap. *bór* ‘las szpilkowy, zwłaszcza sosnowy’ Sstp I 143. Pierw. n. niem. *Rosinenberg* złożona z czł. *Rosinen-* (: ap. *Rosine* ‘rodzynek’ WSN II 329, por. też n. os. *Rosin* Gott 494) + ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290. N. pol. *Boryń* nadana po 1945 r.

BRODY (GROSS BLUMBERG), ws w gm. Sulechów: *Blumberg* 1745 Mp I; *Großblumberg* 1911 Petz 365; *Gross Blumberg* 1951, *Brody* 1951 NMP I 344. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *bród* ‘mielizna w poprzek rzeki do przebycia bez przewozu; struga leśna z dnem twardym’ (SNGŚI I 96). „Dawna n. niem. od *Blume* ‘kwiat’ + *-berg* ‘góra’” (NMP I 344). N. pol. *Brody* nadana po 1945 r.

†**BRONISŁAW (BRUNZELMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Brunzelmühle* po 1918 Mp XI; *Bronisław* 1951 RospSłow 23. – N. [urz.] dzierz. prym. od n. os. *Bronisław* SSNO I 252. Pierw. n. niem. *Brunzelmühle* złożona z n. os. *Brunzel* (wikipedia) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Bronisław* nadana po 1945 r.

†**BRONISZÓW**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do leśn. leżącej w okol. Urzut, gm. Nowogród Bobrzański: *Broniszów* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Bronisz* SSNO I 253.

BRÓDKI (KLEIN BLUMBERG), wś w gm. Czerwieńsk: *Klein Blumberg* 1759 Mp II; *Kleinblumberg* 1911 Petz 561; *Bródki* 1951 NMP I 359. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Brody*, utworzona za pomocą suf. *-ki*. Pierw. n. niem. *Klein Blumberg* złożona z adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891 + ap. *Blume* ‘kwiat’ WSN I 344 + ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290. N. pol. *Bródki* nadana po 1945 r. Obie nazwy – pol. i niem. zostały utworzone od leżącej blisko wsi Brody, do końca II wojny światowej zwanej *Gross Blumberg*.

BRZEZIE (SCHÖNEICHE), os. w gm. Sulechów: *Schöneiche* 1759 Mp II; *Vw. Schöneich* po 1918 Mp X; *Brzezcie* 1951 RospSłow 24. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *brzezcie* ‘las brzożowy’ Sstp I 170. Pierw. n. niem. *Schöneiche* złożona z adj. *schön* ‘piękny, ładny’ WSN II 405 + ap. *Eiche* ‘dąb’ WSN I 464. N. pol. *Brzezcie* nadana po 1945 r.

BRZEZIE k. Pomorska (BRIESE), wś w gm. Sulechów: *Briese* 1759 Mp II; *Brise* 1789 Mp III; *Vw. Briese* 1823, *Brzezcie* 1951, *Brzezcie k. Pomorska* 1980 NMP I 380. – N. top. prym. plur. od ap. *brzezcie* ‘las brzożowy’ Sstp I 170. N. niem. *Briese* jest substytucją n. pol.

BRZEZIE k. Sulechowa (BREISACH), wś w gm. Sulechów: *Brzezcie – Breisach* 1951, *Brzezcie k. Sulechowa* 1980 NMP I 380. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *brzezcie* ‘las brzożowy’ Sstp I 170. „Forma niem. *Breisach* sugeruje, że n. pochodzi od ap. *brzeziak* ‘las brzożowy’. N. *Brzezcie* wprowadzona po 1945 r.” (NMP I 380).

†**BRZEŻNIAK (BIRKMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Birk M.* 1921 Mp XII; *Brzeżniak – Birkmühle* 1951 RospSłow 25. – N. [urz.] top. prym. od ap. *brzeżniak* ‘lasek brzożowy’, por. *brzeżnik* ‘las brzożowy’ Sstp I 170. Pierw. n. niem. *Birkmühle* złożona z ap. *Birke* ‘brzoza’ WSN I 333 + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Brzeżniak* nadana po 1945 r.

†**BRZOZOWA (FOLGEN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Kotowic, gm. Nowogród Bobrzański: *Folgen* po 1918 Mp XI; *Brzożowa* 1951 RospSłow 26. – N. [urz.] top. prym. od przym. *brzożowy*. Pierw. n. niem. *Folgen* (: ap. *Folge* ‘kolej, kolejność, następstwo, seria; też *folgen* ‘następować’ WSN I 607-608). N. pol. *Brzożowa* nadana po 1945 r.

BUCHAŁÓW (BUHELSDORF), wś w gm. Świdnica: *Buchelsdorf* 1430 Foer 90; *Buchelsdorf vulgo Buxdorf* 1845 NMP I 414; *Buchałów* 1948 Rosp-Skor I 17. – N. [urz.] dzierz. z suf. -ów od n. os. *Buchał*, por. nazw. *Buchał* od *buchać* ‘gwałtownie bić, puchnąć’ RymNPol 91. „Dawnia n. niem. od n. os. *Buchel* Gott 134 + -dorf ‘wieś’. Wprowadzona po 1945 r. n. Buchałów nawiązuje do brzmienia n. niem.” (NMP I 414). Por. niem. n. os. *Buchel* – wariant graficzny od n. os. *Bühl* lub derywat od *Buch* z sufiksem -I DFN 161. N. pol. jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

BUKÓW (BUCKOW), wś w gm. Sulechów: *Bukau* 1745 Mp I; *Buckow* 1759 Mp II; *Bukow* 1789 Mp III; *Buków* 1951 NMP I 457. – N. top. prym. od przym. *bukowy* ‘od buka’ SL I 195. N. niem. *Buckow* jest substytucją n. pol.

†**BYCHORZ (ELISENTHAL)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Wojnowa, gm. Kargowa: *Elisenthal* po 1918 Mp X; *Bychorz* 1951 RospSłow 30. – N. [urz.] dzierz. z suf. -orz od n. os. *Bych* SSNO I 289. Pierw. n. niem. *Elisenthal* złożona z n. os. *Elise* (por. n. os. *Ellisen* Gott 250) + ap. *Tal* ‘dolina’ WSN II 555. N. pol. *Bychorz* nadana po 1945 r.

CHMIELIN (BERG BRAUEREI), przys. wsi Brody, gm. Sulechów: *Berg Brauerei* po 1918 Mp XI; *Chmielin* 1951 RospSłow 34. – N. [urz.] kult. z suf. -in od ap. *chmiel* ‘*Humulus Lupulus* L. – roślina lub owoc’ Sstp I 238. Pierw. n. niem. *Berg Brauerei* złożona z ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290 + ap. *Brauerei* ‘browar’ WSN I 357. N. pol. *Chmielin* nadana po 1945 r.

†**CHMIELNO (HOPFENBRUCH)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Stary Jaromierz, gm. Babimost: *F. Hopfenbruch* po 1918 Mp XI; *Chmielno – Hopfenbrück* F. 1951 RospSłow 35. – N. [urz.] kult. z suf. -no od ap. *chmiel* ‘*Humulus Lupulus* L. – roślina lub owoc’ Sstp I 238. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do wielozn., argumentując: „można ją uznać za top., kult. oraz dzierz. od n. os.” (PastNM 104). Niemiecka postać nazwy wskazuje jednak, że należy ją zaliczyć do kulturowych. Pierw. n. niem. *Hopfenbruch* złożona z ap. *Hopfen* ‘chmiel’ WSN I 821 (por. też n. os. *Hopfen* Gott 337) + ap. *Bruch* ‘moczar, trzęsawisko’ WSN I 366. N. pol. jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**CHMIELNO (HOPFGARTEN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Raculi, gm. Zielona Góra: *Hopfgarten* po 1918 Mp XI;

Chmielno 1951 RospSłow 35. – N. [urz.] kult. z suf. *-no* od ap. *chmiel* 'Humulus Lupulus L. – roślina lub owoc' Sstp I 238. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do wielozn., argumentując: „można ją uznać za top., kult. oraz dzierz. od n. os.” (PastNM 104). Niemiecka postać nazwy wskazuje jednak, że należy ją zaliczyć do kulturowych. Pierw. n. niem. *Hopfgarten* złożona z czł. *Hopf-* (: ap. *Hopfen* 'chmiel' WSN I 821, por. też n. os. *Hopfen* Gott 337) + ap. *Garten* 'ogród' WSN I 642. N. pol. jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**CHROSTNO (HEIDE MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Wilkanowa, gm. Zielona Góra: *Heide M.* po 1918 Mp XI; *Chrostno – Heide Mühle* 1951 RospSłow 36. – N. [urz.] top. z suf. *-no* od stp. *chróst* 'wycięte zarośla, suche gałęzie' Sstp I 254. Pierw. n. niem. *Heide Mühle* złożona z czł. *Heide* (: n. os. *Heide* Gott 243 lub ap. *Heide* 'puszcza, step, wrzosowisko, pustkowie, błonie' WSN I 768) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Chrostno* nadana po 1945 r.

CHWALIM (CHWALIM), wś w gm. Kargowa: *Chwalny* (!) (1408) 1463, *Chwalim* 1408, *Chwalimye* (1424) 1620, *Valim* 1444 NMP II 105; *Chwallim* 1860 Mp VIII; *Altbeben* 1941 Szcz 325. – N. dzierz. z suf. **-jǫ* od n. os. **Chwalim* (por. n. os. *Chwalimir* SSNO I 350). „W XV w. oboczna forma Chwalimie oraz dialektyczna postać Walim, ze zmianą grupy *chw* > w. W XVI w. przejściowa forma z suf. *-in*. N. niem. *Altbeben* wprowadzona urzędowo” (NMP II 105). N. niem. *Chwalim* jest natomiast substytucją n. pol. W. Pasterniak zalicza nazwę *Chwalim* do pamięt., argumentując: „nazwa nadana zapewne dla uczczenia jakiegoś Chwalimysła czy Chwalimira. Z czasem sztucznie (może dla łatwiejszej wymowy) skrócono nazwę do formy *Chwalim*” (PastNM 102)³.

CHYNÓW (KÜHNNAU), obecnie cz. Zielonej Góry, dawniej wś: *Chinow* ok. 1300 CDSil XIV 145; *Kühnau* 1430 CDSil XXIV 4; *Kynaw* 1504 CDSil XXIV 5; *Kinau* 1679, *Kühnaw* 1687/88, *Kuchiny* 1941, *Chynów* 1951 NMP II 114. – N. dzierz. z suf. *-ów* od n. os. **Chyn* (por. n. os. *Chynka* SSNO I 360). N. niem. *Kühnau* jest substytucją n. pol.

†**CIEMNIEWO (SCHRECKSHAIDE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. Sulechowa, gm. Sulechów: *Schreckenheide* po 1918 Mp X;

³ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

Schrecks-haide 1921 Mp XII; *Ciemniewo* 1951 RospSłow 39. – N. [urz.] top. z suf. *-ewo* od przym. *ciemny*. Pierw. n. niem. *Schreckshaide* złożona z ap. *Schrecken* ‘strach, przestrasz, trwoga’ WSN II 408 + ap. *Heide* ‘puszcza, step, wrzosowisko, pustkowie, błonie’ WSN I 768. N. pol. *Ciemniewo* nadana po 1945 r.

CIESZÓW (ZESCHAU), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *de Szczzow* 1295 CDSil VII/3 212; *Zcheczow* 1327 CDSil XXII 15; *de Czeczow* 1329 CDSil XXII 61; *von Ceczow* 1331 CDSil XXII 135; *von Ceczshow* 1332 CDSil XXII 154; *Czesschaw* 1381 CDSil XXXIV 27; *Tscheschow* 1467 NMP II 143; *Zschessaw* 1494, *Tsches* 1513 SNGŚI II 41; *Tzeschow* 1759 NMP II 143; *Zeschau* 1766 CDSil XXXII 14; *Tzeschau* 1845, *Cieszów* NMP II 143. – N. dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Ciesz* SSNO I 372. „Łuż. Czeszow od n. os. Češ Wenzel II/1,80, pol. Czesz, Ciesz SSNO I 372 [...] N. zgermanizowana jako *Zeschau*” (NMP II 143).

CIGACICE (ODERECK), wś w gm. Sulechów: *Cigaciz*, *Cigacz* 1308 GZ (2-3 IX 1961, nr 208); *Tschichersig* 1745 Mp I; *Tschicherzig* 1759 Mp II; *Tschichertzig* 1823 NMP II 148; *Tschieherzig* 1850 PastNM 108; *Oderock* 1941 Szcz 325; *Cigacice* 1951 NMP II 148. – N. ciemna. „Oboczna n. niem. *Oderock* wprowadzona urzędowo. Forma *Cigacice* ustalona po 1945 r.” (NMP II 148). W. Pasterniak zalicza tę nazwę do top., argumentując: „[...] u Brücknera *cigiędź* ‘zarośla, gęstwina’” (PastNM 85). Na podstawie zachowanych zapisów trudno jednak wywieść tę nazwę od ap. *cigiędź*.

CZARNA (ZAHN), wś w gm. Zabór: *Zahn* 1556 Foer 180; *Zaahn* 1679 NMP II 180; *Czarna* ok. 1946 Mp XIV. – N. [urz.] top. prym. od przym. *czarna*. „Dawna n. niem. zapewne od n. os. *Za(h)n* Gott 541 lub od ap. *Zahn* ‘szczyt skały’. N. *Czarna* wprowadzona urzędowo po 1945 r.” (NMP II 180).

CZERWIENSK (ROTHENBURG), mto, siedziba gminy: *Netka* 1329 RymNmiast 56; *Rothenburg* 1690, wcześniej nazwany *Nietkowem* RospSEMIG 64; *Rotenburg* 1745 Mp I; *Rothenburg a. Oder* 1845 NMP II 225; *Czerwieńsk* 1948 RospSkor I 28. – N. [urz.] top. z suf. *-sk* (\leq **-bisk*) od przym. *czerwonny*. „W średniowiecznych źródłach historycznych związanych ze Śląskiem spotyka się zapisy *Netka* (*Netka* 1329 – *Niecka*?) odnoszące się do grodu leżącego koło dzisiejszego Czerwieńska. Z czasem gród określany jest jako *Netkau*. Forma ta powst. pod wpływem grafii niemieckiej. Do nazwy grodu

nawiązuje dzisiejsza nazwa wsi Nietków, leżącej koło Czerwieńska. W połowie XVI w. powst. osiedle miejskie określane jako Nowy Nietków. W 1690 r. osadzie tej nadano prawa miejskie i nazwę *Rothenburg*” (RymNmiast 56).

N. niem. *Rothenburg* złożona z adj. *rot* ‘czerwony’ WSN II 329 + ap. *Burg* ‘zamek warowny, gród’ WSN I 374. N. pol. *Czerwieńsk* jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

DĄBROWA (DAMMERAU), wś w gm. Zabór: *Damerow* (*Dammerau*) 1323 Reg II 223; *Dammraw*, *Dampraw* 1398, *Dammerau* 1670, *Dammeraw* 1687/88, *Dąbrowa*, *Dammerau* 1896 NMP II 286; *Dąbrowa* 1948 RospSkor I 31. – N. [urz.] top. prym. od ap. *dąbrowa* ‘niezagospodarowany las liściasty lub zarośla z przewagą dębów’ Sstp II 42. N. niem. *Damerow*, *Dammerau* to substytucje n. pol. „N. *Dąbrowa* odtworzona w 1896 r., przywrócona urzędowo po 1945 r.” (NMP II 286).

DĄBRÓWKA (DOROTHEENAU), wś w gm. Kargowa: *Dąbrowka* 1846 NMP II 304; *Dambrowe* 1850 PastNM 108; *Dąbrówka* 1880 NMP II 304; *Dorotheenau* 1921 Mp XII. – N. top. prym. od ap. *dąbrówka* ‘zarośla dębowe’ Sstp II 43. N. niem. *Dorotheenau* złożona z n. os. *Dorothee* (por. *Dorothea* Gott 237) + czł. *-au* (: *Aue* ‘podmokła łąka, zagłębienie, teren nisko położony nad wodą’ Kluge 36).

†**DĘBINKI**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Kalska, gm. Sulechów: *Dębinki* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *dębinka* ‘mały laszek dębowy’ SDor II 117.

DOBRA (DOBER), gaj. w gm. Świdnica: *Vw. Dober* po 1918 Mp XI; *Dobra* – *Dober* 1951 RospSłow 57. – N. top. prym. od przym. *dobra* (od dobrej, urodzajnej gleby). N. niem. *Dober* jest substytucją n. pol.

†**DOBROSZÓW**, wś w gm. Nowogród Bobrzański; dziś Dobroszów Mały i Dobroszów Wielki: *Dobroschow* 1245 NMP II 379; *Dobroschau* 1245 SNGŚl II 121; *Dobritsch* 1579 CDSil XXXV 181. – N. dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Dobrosz* SSNO I 491. K. Rymut zalicza tę nazwę również do dzierz.: „Od n. os. *Dobrysz* z suf. *-ów*. W wyniku podziału wsi przybierają członny niem. odróżniające *gross* ‘wielki’, *klein//wüste* ‘mały//pusty’” (NMP II 379-380).

DOBROSZÓW MAŁY (KLEIN DOBRITSCH), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Wüstedobritsch* 1669 CDSil XXXII 104; *Klein Dobritsch* 1679 J III 298; *Gross et Wüste Tobritz* 1687/88 J III 702; *Dobritsch, Wüste- oder Klein-1787 Z VIII 92*; *Kleinboberau, Mały Dobroszów* 1941 NMP II 379-380. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Dobroszów*. N. niem. *Klein Dobritsch* złożona z adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891 + czł. *Dobritsch* (substytucja n. m. *Dobroszów*). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Kleinboberau*.

DOBROSZÓW WIELKI (GROSS DOBRITSCH), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Gross-Dobritsch* 1679 J III 298; *Gross et Wüste Tobritz* 1687/88 J III 702; *Gross Dobritsch* 1736 SNGŚI II 121; *Groß-Dobritsch* 1845 NMP II 379-380; *Grossboberau* 1941 Szcz 325; *Wielki Dobroszów* 1941 NMP II 379-380. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Dobroszów*. N. niem. *Gross Dobritsch* złożona z adj. *groß* ‘wielki, duży’ WSN I 727 + czł. *Dobritsch* (substytucja n. m. *Dobroszów*). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Grossboberau*.

DOBRZĘCIN (VALESKAHOF), os. w gm. Czerwieńsk: *Valeskahof* po 1918 Mp XI; *Dobrzęcín* 1951 RospSłow 58. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-in* od n. os. *Dobrzęta* SSNO I 494-495. Pierw. n. niem. *Valeskahof* złożona z n. os. *Valeska* (imię pochodzenia pol., od n. os. *Valeria* – wikipedia) + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815 N. pol. *Dobrzęcín* nadana po 1945 r.

†**DOLNY MŁYN (HINTERMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Kolesina, gm. Babimost: *Hinter M.* po 1918 Mp X; *Dolny Młyn – Hintermühle* 1951 RospSłow 59. – N. [urz.] kult., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *dolny* i 2. czł. rzecz. *młyn*. Pierw. n. niem. *Hintermühle* złożona z czł. *hinter* ‘po, za, poza’ WSN I 805 + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. jest kalką n. niem.

DRĄGOWINA (NEUWALDAU), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Nuwenwalde* 1237, *Nuwald* 1263 SNGŚI II 138; *Nouowaldow* 1268 NMP II 419; *Neuwalde* 1291 SNGŚI II 138; *Neuenwalde* 1294 CDSil VII/3 195; *Nyinwald* 1334 CDSil XXIX 26; *Nuinwalde* 1338 CDSil XXX 38; *Neü Walda* 1540 NMP II 419; *Neu Waldau* 1679 NMP II 419; *Neüwalde* 1687/88, *Neuwaldau* 1736 SNGŚI II 138; *Neuwald* 1745 Mp I; *Neuwaldau + Folgehaeuser* 1787 Z VII 106; *Waldau Neu* 1892, *Dragowina* 1947 NMP II 419. – N. [urz.] top. prym. od ap. *drągo-*

wina 'drzewo na drągi, łąty' SW I 553, por. też 'drzewostan w okresie, kiedy większa część drzew zespołu przechodzi ze stadium młodocianego do stadium dojrzałości; służy do wyrobu żerdzi' SDor II 357. „Dawniej n. niem. *Neuenwalde*, od *neu*, stwniem. *niuwi*, śrgniem. *niuwe* 'nowy' + *-wald* 'las', też *-waldau*, w formie spolonizowanej *-walda*” (NMP II 419). N. pol. nadana po 1945 r.

DROSZKÓW (DROSCHKAU), wś w gm. Zabór: *Dreskaw* 1376 NMP II 430; *Droschko* (*Droschkau*) 1421 CDSil XXIV 53; *Droschkaw* 1421 CDSil XXIV 54; *Droska*, *Droskau*, *Droszko* 1430 Foer 180; *Droschkau* 1471 CDSil XXIV 54; *Droschke* 1687/88, *Droszkowo* 1896, *Drożki* 1941 NMP II 430; *Feldmühle* 1941 Szcz 325; *Drożków* ok. 1946 Mp XIV; *Droszków* 1948 RospSkor I 37. – N. dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Droszek*, zgermanizowana jako *Droschkau* (por n. os. *Drosz* SSNO I 526 i *Drosz*, *Droszka* SEMot I 56). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Feldmühle*. Po 1945 r. przywrócono formę historyczną (NMP II 430).

DRZONKÓW (DRENTKAU), wś w gm. Zielona Góra: *Drentkau* 1305 CDSil XXIV 70; *Dronkow* 1305, *Drentkow* 1376 NMP II 446; *Drehnkaw* 1416 CDSil XXIV 18; *Drencko* 1421 NMP II 446; *Drengke* 1448 CDSil XXIV 61; *Drenckow* 1580, *Drenckau* 1670, *Dronków* 1941 NMP II 446; *Beatental* 1941 Szcz 325; *Droniki* ok. 1946 Mp XIV; *Drzonków* 1948 RospSkor I 38. – N. top. z suf. *-ów* od stp. ap. *drzon* 'dereń, *Cornus mas L.*' Sstp II 210; dłuż. *dřon* 'dereń', głuż. *drěnk* 'mały dereń'. W części zapisów wstawne t (NMP II 446). N. niem. *Drentkau* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Beatental*.

DRZONÓW (SCHLESISCH DREHNOW), wś w gm. Świdnica: *Drennov*, *Drenow* 1269-73 NMP II 447; *Dronow* ok. 1300 CDSil XIV 143; *Drenysschen* 1488 CDSil XXIV 20; *Drenau* 1687/88 NMP II 447; *Drehnau* 1745 Mp I; *Drehnow* 1823 NMP II 447; *Schles. Drehnow* 1937 Güt 432; *Drenów Śląski* 1941 NMP II 447; *Drzenów* ok. 1946 Mp XIV; *Drzonów* 1951 NMP II 447. – N. top. z suf. *-ów* od stp. ap. *drzon* 'dereń, *Cornus mas L.*' Sstp II 210; nazwa przejęta do niem. jako *Drenow* (NMP II 447).

†**DZIKARNIA**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do leśn. leżące w okol. Głoguszyna, gm. Sulechów: *Dzikarnia* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] top. z suf. *-arnia* od ap. *dzik*.

†**DŹWINA (DZWINA)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do leśn. leżącej w okol. Kargowej, gm. Kargowa: *F. Dzwina* 1892 Mp IX; *Dźwina* 1951 RospSłow 68. – N. rel. ponow. od n. *Kan. Dźwiński*. N. niem. *Dzwina* jest substytucją n. pol.

†**FABRYCZNA**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do leśn. leżącej w okol. Krzystkowic, gm. Nowogród Bobrzański: *Fabryczna* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] kult. z suf. *-na* od przym. *fabryczny*.

†**FERY** – zob. Kępica.

GĘBICE (SIEDLERSRUH), wś w gm. Trzebiechów: *Gebietze* po 1918 Mp XI; *Siedlersruh* 1941 Szcz 325; *Gębice* 1951 NMP III 116; *Gubice* 1965 PastNT 38. – N. wielozn. (patr. lub top.). 1. N. patr. z suf. *-ice* od n. os. *Gęba* SSNO II 102 lub 2. n. top. z suf. *-ice* od ap. *gęba* ‘twarz; usta, paszcza’ Sstp II 410. N. niem. *Gebietze* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urządowo n. *Siedlersruh* złożoną z czł. *Siedler* (: n. os. *Si(e)dler* Gott 538 lub ap. *Siedler* ‘osadnik, kolonista WSN II 454’) + czł. *Ruh* (: ap. *Ruhe* ‘spoczynek, spokój, cisza’ WSN II 336; *ruhen* ‘odpoczywać, wypoczywać, wypocząć, spocząć’ WSN II 336).

†**GĘSIN (GANS MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Droszkowa, gm. Zabór: *Gans M.* po 1918 Mp XI; *Gęsin – Gans-Mühle* 1951 RospSłow 73. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-in* od n. os. *Gęś* SSNO II 104; por. też ap. *gęś* ‘ptak mniejszy od łabędzia, większy od kaczkii’ SL II 40. Pierw. n. niem. *Gans Mühle* złożona z n. os. *Gans* Gott 277 (: ap. *Gans* ‘gęś’ WSN I 640) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**GLEJ (RAHMS ZIEGELEI)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Rahms-Zgl.* 1921 Mp XII; *Glej – Rahms Ziegelei* 1951 RospSłow 75. – N. [urz.] top. prym. od ap. *glej* ‘gatunek ziemi’ SL II 52; por. też ‘ziemia gliniasta, w której więcej gliny niż piasku i wapna [...]’; grunt iłowaty, nieprzepuszczalny, ily’ SW I 833. Pierw. n. niem. *Rahms Ziegelei* złożona z n. os. *Rahms* Gott 479 + ap. *Ziegelei* ‘cegielnia’ WSN II 875. N. pol. *Glej* nadana po 1945 r.

†**GLIBIEL (GIPSTHAL)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Cigacic, gm. Sulechów: *Gipsthal* 1911 Petz 329; *Glipsthal* po 1918 Mp XI; *Glibsthal* 1940 PastNM 107; *Glibiel* 1951 RospSłow 75. – N. top. prym. od ap. *glibiel* ‘przepaść, otchłań, bezgruncie’ SL II 53. „U Brücknera *glibiel* – trzęsawisko; u Lindego – otchłań, przepaść, bezgruncie. Nazwa miejscowości utworzona została od jakiejś miejscowej glibieli, albo też od głębiny odrzańskiej. Jeszcze dziś Odra w tym miejscu jest bardzo głęboka” (PastNM 85). N. niem. *Gipsthal* złożona z czł. *Gips-* (: n. os. *Gips* Gott 289, por. też ap. *Gips* ‘gips’ WSN I 706) + ap. *Tal* ‘dolina’ WSN II 555.

GLINIANKI (KÄRGERS-ZIEGELEI), przys. w gm. Sulechów: *Kärgers-Zgl.* 1921 Mp XII; *Glinianki – Kärgers-Ziegelei* 1951 RospSłow 75. – N. [urz.] kult. prym. plur. od ap. *glinianka* ‘miejsce, gdzie glinę kopią albo kopano, dół, gdzie kopią glinę’ SW I 835. Pierw. n. niem. *Kärgers-Ziegelei* złożona z n. os. *Kärger* (por. *Karger* Gott 360) + ap. *Ziegelei* ‘cegielnia’ WSN II 875. N. pol. *Glinianki* nadana po 1945 r.

†**GLINICA (KAHLE’S ZIEGELEI)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Krężoł, gm. Sulechów: *Kahle’s Zgl.* 1936 Mp XV; *Glinica* 1951 RospSłow 545. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *glinica* ‘glinianka, miejsce, gdzie się kopie glinę’ Sstp II 416. Pierw. n. niem. *Kahle’s Ziegelei* złożona z n. os. *Kahle* Gott 357 + ap. *Ziegelei* ‘cegielnia’ WSN II 875. N. pol. *Glinica* nadana po 1945 r.

†**GLINKI (ZIEGEL-VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Młynkowo, gm. Bojadła: *Ziegel Vw.* po 1918 Mp XI; *Glinki – Ziegel-Vorwerk* 1951 RospSłow 75. – N. [urz.] kult. prym. plur. od ap. *glinka* ‘ziemia znajdująca się obficie we wszystkich glinach, ziemiach tłustych i mokrych’ SL II 54. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do etn., argumentując: „[...] urobiono ją od nazwy »gliny«. »Glinki« oznaczają gromadę ludzką, nazwaną tak od właściwości ich ziemi” (PastNM 98)⁴. Pierw. n. niem. *Ziegel-Vorwerk* złożona z ap. *Ziegel* ‘cegła’ WSN II 875 + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Glinki* nadana po 1945 r.

⁴ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

GŁĘBOKA (ODERTHAL), os. w gm. Trzebiechów: *Oderthal* po 1918 Mp XI; *Głęboka* 1951 RospSłow 77. – N. [urz.] top. prym. od przym. *głęboki*, oznaczającego obniżenie terenu. Pierw. n. niem. *Oderthal* złożona z czł. *Oder-* (substytucja n. *Odra*) + ap. *Tal* ‘dolina’ WSN II 555. N. pol. *Głęboka* nadana po 1945 r.

GŁOGUSZ (GLOGSEN), wś w gm. Sulechów: *zu Glogissen* 1521, *zu Glogessen* 1533 NMP III 171; *Glogsen* 1759 Mp II; *Gloctzin* 1784, *Gloksen* 1823, *Głogusz* 1947 NMP III 171. – N. dzierz. z suf. *-usz* od n. os. *Głog* SSNO II 129. Na charakter dzierżawczy wskazują pierwotne zapisy tej nazwy: *Glogissen*, *Glogessen*: „Od n. os. *Głogosza* SSNO II 129, z suf. *-in*. Po II wojnie światowej wprowadzono urzędowo n. *Głogusz*” (NMP III 171). W. Pasterniak zalicza tę nazwę do pamiąt., argumentując: „Najwięcej wątpliwości może budzić zaliczenie tej nazwy do nazw pamiąt. Wydaje mi się jednak, że *Głogusz* to imię zdrobniałe podobne np. do imienia *Bogusz*. *Głogusz* jest to więc skrócona forma od imienia *Głogostaw* ‘słowem sławiący’. Nie wywodzę nazwy *Głogusz* od *głóg*//*głog* podobnie jak *Głogów*, gdyż nie znam żadnego sufiksu *-usz*. Częstka ta występuje chyba tylko w imionach” (PastNM 102)⁵. N. niem. *Glogsen* jest substytucją n. pol.

†**GŁOGUSZ-KIJE**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do stacji kolejowej leżącej między Głoguszem a Kijami, gm. Sulechów; zob. Głogusz i Kije: *Głogusz-Kije* 1977 Mp XVII. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Głogusz* i n. m. *Kije*.

†**GŁOGUSZYN (GLOGSEN VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Głogusz, gm. Sulechów: *Glogsen Vorwerk* 1940 PastNM 107; *Głoguszyn* 1951 RospSłow 78. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Głogusz*. Pierw. n. niem. *Glogsen Vorwerk* złożona z czł. *Glogsen* (substytucja n. m. *Głogusz*) + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Głoguszyn* nadana po 1945 r.

GŁUCHÓW (GLAUCHOW), wś w gm. Trzebiechów: *Glauchen* (*Glauchow*) 1448 CDSil XXIV 61; *Glauchow* 1789 Mp III; *Glauschow* 1940 PastNM 107; *Głuchów* 1951 NMP III 181. – N. dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Głuch* SSNO II 132. N. niem. *Glauchow* jest substytucją n. pol.

⁵ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

†**GOMOLIN (HUMMEL-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Jędrzychowa, gm. Zielona Góra: *Hummel M.* po 1918 Mp XI; *Gomolin – Hummel-Mühle* 1951 RospSłow 82. – N. [urz.] top. z suf. *-in* od ap. *gomol*, por. *gomol* ‘tępo zakończony, niespiczasty, tępokończasty’ SW I 870; psł. **gomolъ*: **gom-* ‘niespiczasty, tępo zakończony’ (SNGŚI III 67). Pierw. n. niem. *Hummel-Mühle* złożona z n. os. *Hummel* Gott 344 (: ap. *Hummel* ‘trzmiel’ WSN I 826) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Gomolin* nadana po 1945 r.

GÓRKI MAŁE (UNTERWEINBERGE), wś w gm. Sulechów: *Unterweinberge* po 1918 Mp XI; *Górki Małe* 1951 NMP III 307. – N. [urz.] top., zest. syntakt. z 1. czł. rzecz. *górk* (forma prym. plur. od ap. *górk* ‘mała góra’ Sstp II 480) i 2. czł. przym. *małe*. »N. niem. od *Weinberg* ‘winnica’, z członem *Unter* ‘dolna’, dyferencyjnym w stosunku do os. *Oberweinberge*, pol. *Winnogóra* lub *Górki Wielkie*” (NMP III 307). N. pol. *Górki Małe* nadana po 1945 r.

†**GÓRKI-ZAGÓRZE**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Górek Małych, gm. Sulechów: *Górki-Zagórze* 1977 Mp XVII. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Górki Małe* i n. m. *Zagórzyn*.

†**GÓRY (GUHREN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady będącej obecnie częścią wsi Kije, leżącą na niewielkich wzgórzach, gm. Sulechów: *Guhren* 1759 Mp II; *Gühren* 1789 Mp III; *Góry* 1951 RospSłow 87. – N. top. prym. plur. od ap. *góra* ‘znaczna wyniosłość ziemi, wzniesienie terenu, w pl. także pasmo gór, kraj górzysty’ Sstp II 477-480. N. niem. *Guhren* jest substytucją n. pol.

GÓRZYKOWO (OBER GUHREN), wś w gm. Sulechów: *Ober Guhren* 1940 PastNM 107; *Górzykowo* 1967 NMP III 320. – N. [urz.] top. z suf. *-owo* rozszerzonym konektywem *-yk-* od ap. *góra* ‘znaczna wyniosłość ziemi, wzniesienie terenu, w pl. także pasmo gór, kraj górzysty’ Sstp II 477-480. Pierw. n. niem. *Ober Guhren* złożona z adj. *ober* ‘górnny’ WSN II 185 + czł. *Guhren* (substytucja n. m. *Góry*). N. pol. *Górzykowo* nadana po 1945 r.

GRABOWIEC (SCHÖNEICH), wś w gm. Świdnica: *Schöneiche* 1745 Mp I; *Schoeneiche* 1787, *Schoneiche* 1787 NMP III 338; *Schöneich* 1911 Petz 1060; *Grabowiec* 1947 NMP III 338. – N. [urz.] top. z suf. *-ec* od przym. *grabo-*

wy (: ap. *grab* 'drzewo z rodziny miseczkowatych' SW II 892). „N. niem. od *schön* 'piękny' i *Eiche* 'dąb'. N. *Grabowiec* nadana urzędowo po 1945 r.” (NMP III 338).

†GRADOWO (JULIENHOF), nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Gradowo – Julienhof* 1951 RospSłow 89. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Grad* SSNO II 194. Pierw. n. niem. *Julienhof* złożona z n. os. *Julie* (żeńska forma od n. os. *Julius* – wikipedia) + ap. *Hof* 'dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark' WSN I 815. N. pol. *Gradowo* nadana po 1945 r.

†GRĄDY (GRUNDMÜHLE), nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Świdnicy, gm. Świdnica: *Grund M.* po 1918 Mp XI; *Grądy – Grundmühle* 1951 RospSłow 91. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *grąd* 'miejsce wśród bagien wyższe i suche, porośnięte lasem' Sstp II 488; „jest to wyraz stp. i gw. usunięty przez obcy *grunt* z niem. *Grund*” (SNGŚI III 99). Pierw. n. niem. *Grundmühle* złożona z n. os. *Grund* Gott 303 (: ap. *Grund* 'ziemia, grunt, gleba' WSN I 731) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Grądy* jest substytucją semantyczną, tzw. adideacją n. niem.

†GROBLA (DAMMMEISTERHAUS), nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Nietkowa, d. przys. do wsi Nietkowice, gm. Czerwieńsk: *Dammstrhs.* 1921 Mp XII; *Grobla – Dammmeisterhaus* 1951 RospSłow 91. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *grobla* 'nasyp wzdłuż lub w poprzek rzeki, stawu, wał, tama, jaz' Sstp II 489. Pierw. n. niem. *Dammmeisterhaus* złożona z ap. *Damm* 'grobla, nasyp, wał, tama' WSN I 390 (por. też n. os. *Damm* Gott 224) + ap. *Meister* 'majster, mistrz' WSN II 97 + ap. *Haus* 'dom' WSN I 762. N. pol. *Grobla* jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†GROBLA (DAMMMEISTERHAUS), nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Cigacic, gm. Sulechów: *Dammstrhs.* po 1918 Mp XI; *Grobla – Dammmeisterhaus* 1951 RospSłow 91. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *grobla* 'nasyp wzdłuż lub w poprzek rzeki, stawu, wał, tama, jaz' Sstp II 489. Pierw. n. niem. *Dammmeisterhaus* złożona z ap. *Damm* 'grobla, nasyp, wał, tama' WSN I 390 (por. też n. os. *Damm* Gott 224) + ap. *Meister* 'majster, mistrz' WSN II 97 + ap. *Haus* 'dom' WSN I 762. N. pol. *Grobla* jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**GRZEBSKO (BRAH-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Brah M.* po 1918 Mp XI; *Grzebsko – Brah-Mühle* 1951 RospSłow 94. – Najprawdopodobniej n. [urz.] kult. z suf. *-sko* od czasownika *grzebać*. Pierw. n. niem. *Brah-Mühle* złożona z nazw. *Brah* (wikipedia) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Grzebsko* nadana po 1945 r.

GUBICE, zob. Gębice.

†**HALINIEC**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Niwisk, gm. Nowogród Bobrzański: *Halinieć* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ec* od n. os. *Halin* SSNO II 246.

JANOWIEC (KESELSDORF), os. w gm. Babimost: *Kesselsdf.* po 1918 Mp X; *Janowiec* 1951 RospSłow 102. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-(ow)iec* od n. os. *Jan* SSNO II 403. Pierw. n. niem. *Kesselsdorf* złożona z n. os. *Kessel* Gott 366 (: ap. *Kessel* ‘kocioł; bartóg’ PSN 448) + ap. *Dorf* ‘wieś’ WSN I 427. N. pol. *Janowiec* nadana po 1945 r.

JANY (FLIEDERTHAL), wś w gm. Zielona Góra: *Jany* 1845 NMP IV 90; *Janny* 1936, *Fliederthal* 1941 Szcz 325. – N. kult. pamiąt. prym. plur. od n. os. *Jan* SSNO II 403. „N. niem. wygląda na nowszą n. pamiąt. od im. *Jany* ← *Joanna*; spolszczono ją jako plur. *Jany: Jan*” (SNGŚI IV 69). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Fliederthal* złożoną z czł. *Flieder* (: n. os. *Flieder* Gott 265 lub ap. *Flieder* ‘bez turecki; bez czarny’ WSN I 601) + ap. *Tal* ‘dolina’ WSN II 555. N. pol. *Jany* nadana po 1945 r.

†**JARKÓW (JARKESHAUS)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Nietkowa, gm. Czerwieńsk: *Jarkeshs* po 1918 Mp XI; *Jarków – Jarkeshaus* 1951 RospSłow 103. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Jarek* SSNO II 438. Pierw. n. niem. *Jarkeshaus* złożona z czł. *Jarke-* (substytucja pol. n. os. *Jarek*) + ap. *Haus* ‘dom’ WSN I 762. N. pol. *Jarków* nadana po 1945 r. N. pol. jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

JAROGNIEWICE (HARTMANNSDORF), wś w gm. Zielona Góra: *Hartmanssdorff* 1454 CDSil XXXII 52; *Hartmansdorf* 1580, *Hartmannsdorf* 1791 NMP IV 97; *Jarogniewice* 1948 RospSkor I 68. – N. [urz.] patr. z suf. *-ice* od

n. os. *Jarogniew* SSNO II 441. „Starsza n. niem. od n. os. *Hartmann* (: staniem. *hart* ‘mocny, silny’) Gott 236 + *-dorf*. N. *Jarogniewice* wprowadzona urzędowo po 1945 r.” (NMP IV 97).

†**JAROMIERSKO (SÜSSLOCH)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Stary Jaromierz, gm. Kargowa: *Süßloch* 1892 Mp IX; *Süssloch* po 1918 Mp XI; *Jaromiersko* 1951 RospSłow 103. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Stary Jaromierz*, utworzona za pomocą suf. *-sko*. Pierw. n. niem. *Süssloch* złożona z czł. *Süß-* (n. os. *Süß* Gott 564 lub adj. *süß* ‘słodki’ WSN II 549) + ap. *Loch* ‘dziura, otwór, jama’ WSN II 53. N. pol. *Jaromiersko* nadana po 1945 r.

JAROMIERZ NOWY (NEU JAROMIERZ), wś w gm. Kargowa: *Neu Jaromierz* 1685 PChNJar; *Neu Jaromierz Hauland* 1921 Mp XII; *Neu Hauland* 1941 Szcz 325; *Nowy Jaromierz* 1948 RospSkor I 126. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Stary Jaromierz*, zest. syntakt. z 1. czł. przym. *nowy* i 2. czł. *Jaromierz* (od n. os. *Jaromir*). N. niem. *Neu Jaromierz* złożona z adj. *neu* ‘nowy’ WSN II 168 + czł. *Jaromierz* (n. pol.). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Neu Hauland*.

JAROMIERZ STARY (ALT JAROMIERZ), wś w gm. Kargowa: *Stary Jaromierz* 1379 SG VII 346; *Alt Jaromierz* 1685 PChNJar; *Alt Jaromierz Hauland* 1921 Mp XII; *Alt Hauland* 1941 Szcz 325; *Stary Jaromierz* 1948 RospSkor I 179. – N. dzierz., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *stary* i 2. czł. *Jaromierz* (od n. os. *Jaromir* SSNO II 442). N. niem. *Alt Jaromierz* złożona z adj. *alt* ‘stary; dawny’ WSN I 76 + czł. *Jaromierz* (n. pol.). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Alt Hauland*.

†**JAROSZÓWKA (HARRERSBERG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. Sulechowa, gm. Sulechów: *Harrersberg* po 1918 Mp XI; *Jaroszówka* 1951 RospSłow 104. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ówka* od n. os. *Jarosz* SSNO II 448. Pierw. n. niem. *Harrersberg* złożona z n. os. *Harrer* (wikipedia) + ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290. N. pol. *Jaroszówka* nadana po 1945 r.

†**JASZCZÓW (HALBERMEIL-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Jędrzychowa, gm. Zielona Góra: *Halbmeil M.* po 1918 Mp XI; *Halbemeil M.* 1921 Mp XII; *Jaszczów* – *Halbermeil-Mühle*

1951 RospSłow 105. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. -ów od n. os. *Jaszcz* SSNO II 459 lub 2. n. [urz.] top. z suf. -ów od ap. *jaszcz* 'naczynie drewniane, głównie na masło' albo *jażdź//jaszcz* 'ryba jazgarz' SEŚI I 520, 535. Najwcześniejsze zapisy wskazują jednak na dzierzawczy charakter tej nazwy. Pierw. n. niem. *Halbermeil-Mühle* złożona z czł. *Halber-* (: n. os. *Halbe(r)* Gott 313 lub *halb* 'pół; połowiczny'; *halber* 'dla, z powodu czegoś, ze względu (na coś)' WSN I 745) + czł. *-meil* (ap. *Meile* 'mila' WSN II 96) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Jaszczów* nadana po 1945 r.

JELENIÓW (DROSEHEYDAU), wś w gm. Zielona Góra: *Druse* 1524 CDSil XXIV 84; *Drosehyda* 1727 CDSil XXIV 16; *Drosheide* 1791, *Drosehaydau* 1845 NMP IV 164; *Jeleniów* 1948 RospSkor I 63. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). „N. dzierz. Jeleni-ów: n. os. *Jeleń* lub top.: *jelen* 'cervus elaphus'. Niem. *Droseheydau* wygląda na starą n. hybrydalną: n. os. **Drosz* + niem. *-heide* 'pustkowie, błonie', por. stp. *Drosz* ← *Drogostaw* Mal 23, niem. *Hirsch -häuser* = 'jelenie domy'" (SNGŚI IV 93). „Dawniej n. niem. *Drose, Droseheide* od średniem. *drose, druse* 'puchlina, obrzęk, coś ociekającego' (zapewne o terenie bagnistym), por. współczesne *Druse* 'fusy, wytłoczniny' + *Heide* 'pustkowie, ugór, zarośla'" (NMP IV 164). N. pol. *Jeleniów* nadana po 1945 r.

†**JELEŚNIA (ERLEN-BRUCH)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Zawady, gm. Zielona Góra: *Erlen Bruch* po 1918 Mp XI; *Jeleśnia* 1951 RospSłow 108. – N. [urz.] top. z suf. *-nia* od ap. *jelcha* 'olcha' SEBr 378. Pierw. n. niem. *Erlen-Bruch* złożona z ap. *Erle* 'olcha, olsza' WSN I 542 + ap. *Bruch* 'moczar, trzęsawisko' WSN I 366. N. pol. *Jeleśnia* nadana po 1945 r.

JĘDRZYCHÓW (HEINERSDORF), obecnie cz. Zielonej Góry, dawniej wś: *Heinersdorf, Heinrichsdorff* 1302 Foer 3; *Heinrichsdorf* 1311, *Klein Heinersdorff* 1670 NMP IV 201; *Jędrzychów* 1948 RospSkor I 65. – N. [urz.] dzierz. z suf. -ów od n. os. *Jędrzych* SSNO II 487. „Jędrzychów zastąpiło Heinersdorf, tj. 'wieś Heinera ← im. Heinrich'. Forma *Jędrzychów* związana jest z im. łac. *Andreas*, które uległo na gruncie pol. różnym adaptacjom: *Jędrzych, Andrzych, Andrzej, Jędrzej* itp." (SNGŚI IV 104)⁶.

⁶ Imię *Jędrzej* wtórnie skojarzyło się z *Andrzej* (od łac. *Andreas*), etymologicznie w pierwotnej formie *Jędrzych* pochodzi od niem. *Heinrich*. N. pol. *Jędrzychów* jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. niem.

KACZENICE (ROHRWIESE), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Rohrwiese*, *Rohrwesse* 1517 CDSil XXVIII 4; *Rohrwiese* 1670 NMP IV 239; *Kaczeniec* 1948 RospSkor I 66; *Kaczenice* 1993 NMP IV 239. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *kaczeniec* ‘roś. z rodziny jaskrowatych’ SW I 197. „Powojenny chrzest nazewniczy: *kaczeniec* a. *Kaczyniec* bot. ‘*Caltha*’ = roślina z rodziny jaskrowatych. Niem. *Rohr* – *wiese* ‘łąka porośnięta trzcina’, por. *das Rohr* ‘trzcina’” (SNGŚI IV 115).

KALISKA (PFALZDORF), os. w gm. Kargowa, dawniej wś: *Pfalzdorf* 1869 Ktstr.; *Kaliska* 1948 RospSkor I 67. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *kalisko* ‘błoto, kałuża’ Sstp III 227. „Dawna n. niem. *Pfalzdorf* od n. krainy *Pfalz* ‘Palatynat’ w Niemczech, skąd zapewne pochodzili osadnicy, + *-dorf* ‘wieś’. N. *Kaliska* wprowadzona urzędowo po 1945 r.” (NMP IV 266).

KALSK (KALZIG), wś w gm. Sulechów: *Calczk* (1385) 1646 NMP IV 272; *Kaltzig* 1745 Mp I; *Kalzig* 1878 SA; *Kalsk* 1843 Mp VI. – N. top. z suf. *-sk* (≤ **-bsk*) od ap. *kał* ‘błoto, muł, też osad w naczyniach z płynami’ Sstp III 228. N. niem. *Kalzig* jest substytucją n. pol.

KAMIONKA (STEINBORN), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *de Steinburn* 1263, *Stinborn* 1265 NMP IV 312; *Steynborn* 1292 CDSil XIV 148; *de Sebornio* 1295 CDSil VII/3 214; *Steynborn* ok. 1300 CDSil XIV 148; *Steynborn* 1330 CDSil XXVII 18; *Steinborn* 1670 J III 74; *Kamionka* 1948 RospSkor I 68. – N. [urz.] top. prym. od ap. *kamionka* ‘kupa kamieni’ SL I 300. „Powojenny chrzest zam. pierw. niem. *Steinborn* ‘kamienne źródło’, por. *der Born* ‘źródło, zdrój’, *Stein* ‘kamień’” (SNGŚI IV 136-137).

KARCZEMKA (HAMMERKRETSCHAM BAD), przys. w gm. Boja-
dła: *Hammerkretscham* po 1918 Mp XI; *Karczemka* – *Hammerkretscham Bad* RospSłow 118. – N. [urz.] kult. z suf. *-ka* od ap. *karczma* ‘gospoda, dom zajezdny’ Sstp III 244. „Od Słowian przejęli słowo *karczma* Niemcy (*kretscham*, *kretschem*, *kretschmar*)” (SEBr 220). Pierw. n. niem. *Hammerkretscham Bad* złożona z czł. *Hammer-* (: n. os. *Hammer* Gott 314 lub ap. *Hammer* ‘młot, młotek; kuźnica’ WSN I 750) + czł. *Kretscham* ‘karczma’ + ap. *Bad* ‘uzdrojowisko, kąpiele’ WSN I 235. N. pol. *Karczemka* nadana po 1945 r.

KARCZYN (HARTHE), wś w gm. Sulechów: *Harthe* 1759 Mp II; *Hart* 1789 Mp III; *Harte* 1828 NMP IV 335; *Karczyn* 1948 RospSkor I 69. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] kult.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-yn* od n. os. *Karcz* SSNO II 535 lub 2. n. [urz.] kult. z suf. *-yn* od ap. *karcz* ‘odziomek, pniak pozostający w ziemi po ścięciu drzewa a przeznaczony do wykopania, także wyręb przeznaczony do wykopania odziomków’ Sstp III 244. W SNGŚI czytamy, że: „Mniej prawdopodobne znacz. kult.: *karcz* ‘karczunek’” (SNGŚI IV 147). Niemiecka postać nazwy *Harthe* („od śrwniem. ap. *hart* ‘las’” – NMP IV 335) wskazuje jednak, że należy ją zaliczyć do kulturowych. N. pol. *Karczyn* nadana po 1945 r.

†**KARCZYNEK (HARTHE VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Karczyna, obecnie cz. tej wsi, gm. Sulechów: *Karczynnek* – *Harthe Vw.* 1951 RospSłow 119. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Karczyn*, utworzona za pomocą suf. *-ek*. Pierw. n. niem. *Harthe Vorwerk* złożona z n. m. *Harthe* + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Karczynnek* nadana po 1945 r.

KARGOWA (UNRUHSTADT), mto, siedziba gminy: *Cargowo* 1360, *Kargowa* 1400 RospSEMIG 135; *Corgowo* 1425 GZ (25-26 XI 1961, nr 280); *Gargowa* (!) 1434, *Dargowa* (!) 1443, *Targowa* (!) 1510, *Kargowo* 1619 NMP IV 336; *Unrugowo* 1641 RospSEMIG 135; *Chargau*, *Unruhstadt* 1745 Mp I; *Kargau* 1802 Mp V; *Kargowa górna*, *Kargowa dolna*, *dwie wsi*, *Kargowa*, *mto* 1846, *Kargowa*, *mto i Kargowa*, niem. *Karge*, wś 1882, *Kargowa – Unruhstadt*, *mto*, *Kargowa Dolna – Niederdorf*, os., *Kargowa Górna – Oberdorf*, os., *Kargowa Wieś – Karge*, wś 1951 NMP IV 336. – N. dzierz. z suf. *-owa* od n. os. **Karg*; „por. *Karga*, *Kargol* SNŚI II 261 [...]. Wahania rodzaju nijakiego i żeńskiego występowały do XVII w.” (NMP IV 336). „[...] od podst. *karg-* (por. pol. *kargol* = ‘pokręcony pień’ lub przenośnie ‘człowiek’, serb. *krga* = ‘winny krzew’, ros. *korga* = ‘wrąg, wręga, tj. drzewo do budowy galarów’” (RospSEMIG 135). W. Pasterniak zalicza tę nazwę do grupy nazw pochodzących od nazw miejscowości, argumentując: „miasteczko to nazwano od leżącej obok wsi Kargowa. »W pierwszej połowie XVII wieku Krzysztof hr. Unruh założył miasto obok już istniejącej wsi Kargowy dla zbiegłych z ojczyzny protestantów« – SG III 839” (PastNM 103-104).

†**KARGOWA DOLNA (NIEDERDORF)**, nazwa dziś nieużywana, oznaczająca obecnie cz. m. Kargowa, gm. Kargowa: *Niederdorf* 1892 Mp IX; *Kargowa Dolna* 1951 RospSłow 119. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kargowa*, zest.

syntakt. z 1. czł. *Kargowa* i 2. czł. przym. *dolna*. N. niem. *Niederdorf* złożona z adj. *nieder* 'niski, niższy' WSN II 173 + ap. *Dorf* 'wieś' WSN I 427.

†**KARGOWA GÓRNA (OBERDORF)**, nazwa dziś nieużywana, oznaczająca obecnie cz. m. Kargowa, gm. Kargowa: *Oberdorf* 1892 Mp IX; *Kargowa Górna* 1951 RospSłow 119. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kargowa*, zest. syntakt. z 1. czł. *Kargowa* i 2. czł. przym. *górna*. N. niem. *Oberdorf* złożona z adj. *ober* 'górný' WSN II 185 + ap. *Dorf* 'wieś' WSN I 427.

†**KARGOWA WIEŚ (KARGE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do najstarszej cz. m. Kargowa, obecnie cz. tego m., gm. Kargowa: *Karge* 1892 Mp IX; *Kargowa Wieś* 1951 RospSłow 119. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kargowa*, zest. syntakt. z 1. czł. *Kargowa* i 2. czł. przym. *wieś*. N. niem. *Karge* jest substytucją n. pol.

†**KAROLEWO**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Nowego Kramska, gm. Babimost: *Karolewo* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ewo* od n. os. *Karol* SSNO II 538.

KARSZYN (KARSCHIN), wś w gm. Kargowa: *Carschina* 1687-88 NMP IV 359; *Kaschine* 1788 CDSil XXIV 88; *Kartschin* 1789 Mp III; *Karszyna* 1843 Mp VI; *Karschin* 1860 Mp VIII; *Großheiden* 1892 Mp IX; *Grossheiden* 1941, *Kaszyno*, *Kaszyn* 1945-48, *Karszyn* 1959 PastNM 110. – N. dzierz. z suf. *-yn* od n. os. *Karsz* SSNO II 540. „W SG (III 888) czytamy: »Kars, Karsz, Karślaw, to samo zapewne, co *Kras*, *Krasek*, *Krasz*, *Krasław*, rozliczne formy i skróty dawnego imienia«. TPN notuje na Mazowszu nazwę osobową Karsznia. Może zachowała się tu peryferycznie pomorska grupa *tart*” (PastNM 96). N. niem. *Karschin* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Grossheiden*.

†**KARSZYNEK (FIEDLERHORST)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Karszyna, gm. Kargowa: *Karsch Vorwerk* 1850 PastNM 108; *Fiedlershorst* 1892 Mp IX; *Karcz* 1945-48 PastNM 110. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Karszyn*, utworzona za pomocą suf. *-ek*. Pierwotnie n. niem. *Karsch Vorwerk* złożona z czł. *Karsch* (substytucja n. pol. *Karsz*, por. n. m. *Karszyn*) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Fiedlershorst* – złożona z czł. *Fiedler* - (: n. os.

Fiedler Gott 262 lub ap. *Fiedler* ‘skrzypek’ WSN I 592) + ap. *Horst* ‘grupa <kępa> drzew; gniazdo ptaków; zamek’ WSN I 823. N. pol. *Karszynek* nadana po 1945 r.

KARTNO (KERN), wś w gm. Bojadła: *Kern* 1756 CDSil XXIV 1; *Kern*, olim *Perm* (!) 1845 NMP IV 360; *Kierno*, *Karno*, *Kartno* 1945-48 PastNM 110. – N. [urz.] top. z suf. *-no* od podst. **krnъ*. „Wcześniejsza n. niem. Kern od n. os. *Kern* (: *korn* ‘ziarno’) Bahlow 277 lub od śrwniem. *kürne* ‘młyn’ Gott 286. Por. też psł. **krnъ* ‘odcięty, kaleki’, zachowane tylko w n. os. i miejscowych w formie *karn-* SESł II 155. W dawnym powiecie zielonogórskim *kern-* częste w n. terenowych [...]. N. *Kartno* nadana wsi po 1945 r.” (NMP IV 360).

†**KEPICA (FÄHRHÄUSER b. PIRNIG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Pyrnik, gm. Bojadła: *Pyrniger Fährhäuser* 1860 Mp VII; *Keřica – Fährhäuser b. Pirnig* 1951 RospSłow 123; *Fery* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] top. z suf. *-ica* od ap. *ķępa* ‘pewien rodzaj wyspy na rzece lub jeziorze, też wyniosłość na bagnach’ Sstp III 266. Pierw. n. niem. *Fährhäuser b. Pirnig* złożona z ap. *Fähre* ‘prom, przewóz’ WSN I 567 + ap. *Häuser* ‘domy’ WSN I 762 + *b. (bei)* ‘pod, przy’ + czł. *Pirnig* (substytucja n. m. *Pyrnik*). N. pol. *Keřica* nadana po 1945 r.

KIEŁPIN (KÜLPENAU), wś w gm. Zielona Góra: *Külpenau* 1555 Foer 146; *Kilpenau* 1802 Mp V; *Kiełpin* 1948 RospSkor I 72. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-in* od n. os. *Kiełp* RymNPol 149, też Snazw IV 591 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-in* od ap. *kiełp* ‘łabędź’ SW II 326. „Zgermanizowane zapisy nie wykluczają powojennej rekonstrukcji Kiełp-in: n. os. *Kiełp* ← gw. *kiełp* ‘łabędź’ SEBr II 146” (SNGŚI IV 175). „N. niem. *Külpenau* od n. os. *Külp* (: *Kolbe* ‘kolba, pałka’) lub od niem. dial. *külp* ‘główka maku’ Gott 297 + *-au*. Możliwe też, że n. niem. jest adaptacją wcześniejszej n. słowiańskiej, por. n. os. *Kiełp* oraz ap. gw. *kiełp*, łż. *kolp*” (NMP IV 441).

KIJE (KAY), wś w gm. Sulechów: *Kay* 1745 Mp I; *Kije* 1948 RospSkor I 73. – N. top. prym. plur. od ap. *gaj* ‘mały las, zwłaszcza liściasty’ Sstp II 379. „W procesie substytucji słów. G- przejęte przez Niemców jako K-. Postać *Kije* wprowadzona urzędowo po 1945 r.” (NMP IV 458). W. Pasterniak zalicza tę nazwę do rod. od n. os. *Kij*.

†**KISIELIN**, wś w gm. Zielona Góra; dziś Nowy Kisielin i Stary Kisielin: *Kyslin* 1352, *Kyschin* 1378, *Keyselin* 1378 GZ (30 VI-IVII 1962, nr 154). – N. dzierz. z suf. *-in* od n. os. *Kiesel* SSNO II 584.

KISIELIN NOWY (DEUTSCH KESSEL), wś w gm. Zielona Góra: *Deutsch-Keissel* 1471 CDSil XXIV 54; *zu Keysill* 1484 SNGŚI IX 34; *Deutsch-Keyschel* 1503 CDSil XXIV 54; *Deutsch Kessel* 1566 SNGŚI IX 34; *Teutsch Kessel* 1745 Mp I, *Kessel*, *Deutsch~* 1791 SNGŚI IX 34; *Nowy Kisielin* 1948 Rosp Skor I 126. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kisielin*, zest. syntakt. z 1. czł. przym. *nowy* i 2. czł. *Kisielin*. N. niem. *Deutsch Kessel* złożona z adj. *deutsch* ‘niemiecki’ WSN I 411 + czł. *Kessel* (substytucja n. m. *Kisielin*).

KISIELIN STARY (ALT KESSEL), wś w gm. Zielona Góra: *Polnisch-Keissel* 1471 CDSil XXIV 54; *zu Keysill* 148 SNGŚI IX 34; *Polnisch-Keyschel* 1503 CDSil XXIV 54; *Polnisch-Kessel* 1504 CDSil XXIV 5; *Polnisch Kessel* 1905 Foer 10; *Stary Kisielin – Altkessel* 1948 RospSkor I 179. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kisielin*, zest. syntakt. z 1. czł. przym. *stary* i 2. czł. *Kisielin*. N. niem. *Alt Kessel* złożona z adj. *alt* ‘stary; dawny’ WSN I 76 + czł. *Kessel* (substytucja n. m. *Kisielin*).

KLENICA (KLEINITZ), wś w gm. Bojadła: *Kleinitz* 1443 Foer 225; *Klinycze* 1553 GZ (17-18 XI 1962, nr 274); *Kleiniz* 1745 Mp I; *Klinice* 1843 Mp VI; *Kleinitz*, *Dziecin* 1941 NMP IV 482; *Klenica*, *Klenice* 1945-48 PastNM 110. – N. top. z suf. *-ica* od ap. *klon*. „Słowiańskie *Klon-* adaptowane było do j. niem. jako *Klen-*, *Klein*, por. Gott 291, więc może wcześniejsza n. *Klonica*, od *klon*, z suf. *-ica*. Por. też ap. *klenica* ‘deska służąca do pokrycia dachu’ SW II 356” (NMP IV 483). N. niem. *Kleinitz* jest substytucją n. pol.

KŁĘPINA (KLEPPEN), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Clepen* 1263 CDSil VII/2 122; *Alt Klepen* 1687/88 J III 700; *Kleppen Alt* 1787 Z VII 99; *Kleppen*, *Klepka* 1941 NMP IV 494; *Kłępina* RospSkor I 74. – N. wielozn. (dzierz. lub kult.). 1. N. dzierz. z suf. *-ina* od n. os. *Kłęp*, *Kłępa* SSNO III 7 lub 2. n. kult. z suf. *-ina* od *kłepać* ‘kuć, bić metal’ Sstp III 286.

„Może pol. od *kłepać* ‘uderzać’, z suf. *-no*, lub od n. os. *Kłępa* RymN-Pol 151, z suf. *-in* (zarówno suf. *-no*, jak i *-in* były przejmowane do j. niem. w postaci *-en*) albo niem. od n. os. *Klapp* (: śrwniem. *Klappf* ‘gadanina, plotki, brednie’), w formie l. mn., por. też n. os. *Klapper*, która na Śląsku miała po-

stać gw. *Lepper* i była w XIV w. bardzo popularna Bahlow 281. Zestawić ją można z średniem. *klepper* ‘gadula, szczekacz’ Lübben 176 lub *klepper* ‘koń wierzchowy’. Po 1945 r. wprowadzono n. *Kłębina*” (NMP IV 494).

†**KŁĘPINKA (NEU KLEPPEN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Kłębiny, obecnie cz. tej wsi, gm. Nowogród Bobrzański: *Dorf Clepen novum* 1336 CDSil XXIX 94; *Neu Klepen* 1679 J III 298; *Kleppen Neu* 1787 Z VII 99. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kłębina*, utworzona za pomocą suf. *-ka*. Pierw. n. niem. *Neu Kleppen* złożona z adj. *neu* ‘nowy’ WSN II 168 + czł. *Kleppen* (substytucja n. m. *Kłębina*). N. pol. *Kłębinka* nadana po 1945 r.

KŁĘPSK (KLEMZIG), wś w gm. Sulechów: *Klempsko* 1314 KDWp II 315; *Klemsco*, *Klemsko* 1317 KDWp II 334; *Klemczak* 1385, *Klempsko* 1388 NMP IV 494; *Klemzig* 1745 Mp I; *Klemzig* 1789 Mp III; *Klemsko* ok. 1946 Mp XIV; *Kłępsk* 1948 RospSkor I 74; *Kłępsko* 1965 PastNT 39. – N. top. z suf. *-sk* (≤ **-bšk*) od ap. **klēp-// *klōp-* ‘krzywy, zgięty’ NMP IV 494. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do kult., argumentując: „[...] *klēpa* u Brücknera – pogardliwa nazwa krowy i kobiety. Może więc były w tej miejscowości szczególnie brzydkie kobiety lub niskiej rasy krowy” (PastNM 91)⁷. N. niem. *Klemzig* jest substytucją n. pol.

†**KŁĘPSK DOLNY (ALTE SCHÄFEREI)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Kłępska, obecnie cz. tej wsi, gm. Sulechów: *Alte Schäferei* 1936 Mp XV; *Kłępsk* 1948 RospSkor I 74. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kłępsk*, zest. syntakt. z 1. czł. *Kłępsk* i 2. czł. przym. *dolny*. Pierw. n. niem. *Alte Schäferei* złożona z adj. *alt* ‘stary; dawny’ WSN I 76 + *Schäferei* ‘owczarnia’ WSN II 359. N. pol. *Kłępsk Dolny* nadana po 1945 r.

KŁĘPSK NOWY (NEU KLEMZIG), przys. w gm. Sulechów: *Neu Klemzig* po 1918 Mp X; *Nowy Kłępsk* 1951 RospSłow 216. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kłępsk*, zest. syntakt. z 1. czł. przym. *nowy* i 2. czł. *Kłępsk*. N. niem. *Neu Klemzig* złożona z adj. *neu* ‘nowy’ WSN II 168 + czł. *Klemzig* (substytucja n. m. *Kłępsk*).

KLINICZKI (FÄHRHÄUSER b. KLEINITZ), os. w gm. Bojadła: *Fährhäuser* po 1918 Mp XI; *Kliniczki – Fährhäuser bei Kleinitz* 1951 RospSłow 127.

⁷ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

– N. [urz.] kult. z suf. *-(icz)ki* od ap. *klin* ‘trójkątny kawał ziemi wrzynający się w inny łąn’ SESI II 225. Pierw. n. niem. *Fährhäuser bei Kleinitz* złożona z ap. *Fähre* ‘prom, przewóz’ WSN I 567 + ap. *Häuser* ‘domy’ WSN I 762 + *b. (bei)* ‘pod, przy’ + czł. *Kleinitz* (substytucja n. m. *Klenica*). N. pol. *Kliniczki* nadana po 1945 r.

†**KOKAWA (KOKAVE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Radowic, gm. Trzebiechów: *Kokave* po 1918 Mp XI; *Kokawa* 1951 RospSłow 132. N. ciemna. Może od nazw. *Kok: kokać* ‘wydawać głos podobny do kurzego gdakania’ RymNPol 154. N. niem. *Kokave* jest prawdopodobnie substytucją n. pol.

KOLESIN (GOLTZEN), ws w gm. Babimost: *Golzen* 1745 Mp I; *Goltzen* 1759 Mp II; *Golze* 1794 Mp IV; *Kolesin* 1843 Mp VI. – N. [urz.] kult. z suf. *-ino* od ap. *kolasa* ‘powóz’ SW II 395. „Dawna n. niem. od nazw. *Goltz* Gott 214 w formie tzw. nazw dopełniaczowych. N. pol. wprowadzona urzędowo po 1945 roku” (NMP V 50).

†**KOLESINKO (GOLTZEN II/GOLTZENER MÜHLEN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Nowego Kramska, gm. Babimost: *Goltzener Mühlen* 1936 Mp XV; *Kolesinko – Goltzen II* 1948 RospSkor I 77. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kolesin*, utworzona za pomocą suf. *-ko*. Pierw. n. niem. *Goltzener Mühlen* złożona z czł. *Goltzener-* (od n. m. *Goltzen* – substytucja n. m. *Kolesin*) + ap. *Mühlen* ‘młyny’ WSN II 132. N. pol. *Kolesinko* nadana po 1945 r.

†**KOLONIA KOLESIN**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady, będącej obecnie częścią wsi Kolesin, gm. Babimost; zob. Kolesin: *Kolonia Kolesin* 1977 Mp XVII. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kolesin*, zest. syntakt. z 1. czł. rzecz. *kolonia* (forma prym.) i 2. czł. *Kolesin*.

†**KOPYTNIK (SCHUSTERBERGE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Cigacice, gm. Sulechów: *Schusterberge* 1921 Mp XII; *Kopytnik* 1951 RospSłow 137. – N. [urz.] top. kult. prym. od ap. *kopytnik* ‘narzędzie żelazne do obrzynania kopyt’ SW II 470. Pierw. n. niem. *Schusterberge* złożona z czł. *Schuster-* (: n. os. *Schuster* Gott 529 lub ap. *Schuster* ‘szewc’ WSN II 418) + ap. *Berge* ‘góry’ WSN I 290. N. pol. *Kopytnik* nadana po 1945 r.

†**KOSÓW (FLORAS-RUH)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Starego Kisielina, gm. Zielona Góra: *Floras-Ruh* po 1918 Mp XI; *Kosów* 1951 RospSłow 138. – N. wielozn. ([urz.] dzierż. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierż. z suf. -ów od n. os. *Kos* SSNO III 93 lub 2. n. [urz.] top. z suf. -ów od ap. *kos* 'ptak wróblowaty zębodzioby z rodziny drożdów' SW II 486. Pierw. n. niem. *Floras-Ruh* złożona z ap. *Flora* 'flora' WSN I 604 + czł. *Ruh* (: ap. *Ruhe* 'spoczynek, spokój, cisza' WSN II 336). N. pol. *Kosów* nadana po 1945 r.

KOTOWICE (KOTTWITZ), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *de Kothewitz* 1324 NMP V 209; *Cottewicz* 1327 CDSil XXII 22; *Kotewicz* 1333 NMP V 209; *Cotwicz* 1333 CDSil XXII 194; *Kottwitz* 1540 J III 738; *Kotwitz* 1542 CDSil XXXII 67; *Kottwiz* 1745 Mp I; *Kottwitz, Mittel-, Nieder-, Ober-* 1845 K 313, *Kotowice* 1948 RospSkor I 80. – N. patr. z suf. -owice od n. os. *Kot* SSNO III 108. „N. *Kotowice* przejęta do j. niem. jako *Kottewicz, Kottwitz*” (NMP V 209).

†**KOZŁÓW (FELD-MÜHLE b. SCHLOIN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Słonego, gm. Świdnica: *Feld M.* 1921 Mp XI; *Kozłów – Feld-Mühle bei Schloin* 1951 RospSłow 142. – N. wielozn. ([urz.] dzierż. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierż. z suf. -ów od n. os. *Kozioł* SSNO III 120 lub 2. n. [urz.] top. z suf. -ów od ap. *koziół* 'samiec kozy' Sstp III 367. Pierw. n. niem. *Feld-Mühle* złożona z czł. *Feld* (: n. os. *Feld* Gott 260 lub ap. *Feld* 'pole' WSN I 581) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132 + b. (*bei*) 'pod, przy' + czł. *Schloin* (substytucja n. m. *Słone*). N. pol. *Kozłów* nadana po 1945 r.

KOŹLA (COSEL), wś w gm. Świdnica: *Kosili* (1238) XVI/ XVII, *Dorf Cosel* (1299) XVI/ XVII, *Cosla* ok. 1300 NMP V 255; *Chychi et Cosli* ok. 1300, *Cythi et Cosla et Schoenefelt* 1317 CDSil XIV 146; *Cosell* 1540 J III 737; *Cosel* 1679 J III 299; *Kosel* 1845 NMP V 255; *Koźla* 1948 RospSkor I 82. – N. dzierż. z form. *-ja od n. os. *Kozioł* SSNO III 120. W NMP czytamy, że nazwa ta może również pochodzić od przym. *koźli*: „n. od przym. *koźli* (: *kozieł* 'samiec kozy') Sp XVI, XI 100 lub od n. os. *Kozieł*, z suf. -ja” (NMP V 255). N. niem. *Cosel* jest substytucją n. pol.

†**KOŹLA KOŻUCHOWSKA**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do stacji kolejowej w okol. Koźli, gm. Świdnica; zob. *Koźla*: *Koźla Kożuchowska*

1977 Mp XVII. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Koźła*, zest. syntakt. z 1. czł. *Koźła* i 2. czł. przym. *kożuchowska*.

†**KRAMSKO**, wś w gm. Babimost; dziś Nowe Kramsko i Stare Kramsko: *Crampsco* 1251, *Krampzko* 1314 GZ (3-4 II 1962, nr 29). – N. top. z suf. *-sk* (\leq **-bsk*) od ap. *krępa* „wyniosłość sucha stercząca ponad moczarami, grąd” Nitsche 92 [...]. Współczesna postać nazwy wynika z rozwoju samogłoski nosowej *ę* przed *p* > *-amp-*, a następnie z uproszczenia powstałej grupy spółgłoskowej *-mpsk-* > *-msk-*. Przejściowo wystąpiła dalsza modyfikacja nazwy z powodu przejścia *-aN-* > *-oN-*” (NMP V 277). „Najstarsze zapisy upoważniają do twierdzenia, że *Kramsko* nazywało się pierwotnie *Krąpsko* lub *Krępsko*. W zapisach wielokrotnie występ. głoska *p*, a samogłoskę nosową oznaczano dwuliterową *am*. Staropolski *skręp* oznaczał zmarszczki, pofałdowanie terenu. *Krępa* czy *Krąpa* oznaczała wyspę bagnistą, wzniesienie terenu wśród otaczających błot” (GZ, 2-4 II 1962, nr 29, por. też artykuł P. Bąka, *Pochodzenie nazwy miejscowej Kramsk*, „Poradnik Językowy” 1977, z. 8, s. 351-359).

KRAMSKO NOWE (NEU KRAMZIG), wś w gm. Babimost: *Novum Krampsko* 1314 KDWP II 315; *Novum Kramsko* 1317 KDWP II 334; *Novum Cramsko* 1319 KDWP II 342; *Novum Crampzko* 1326 KDWP II 399; *Neu Kremzig* 1745 Mp I; *Neu Kramzig* 1759 Mp II; *Neukranzig* 1789 Mp III; *Nowe Kramsko* 1843 Mp VI; *Kleistdorf* 1941 Szcz 325. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kramsko*, zest. syntakt. z 1. czł. przym. *nowe* i 2. czł. *Kramsko*. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do kult., argumentując: „N. kult. od *kram* – budka do sprzedaży (SE). W tej miejscowości był klasztor, a więc w pobliżu niego było ich zapewne wiele. Niedaleko leży również Stare Kramsko. Mimo to, Nowe Kramsko nie zaliczam do nazwy powstałej od innej nazwy, gdyż wydaje mi się, że Nowe Kramsko jest starsze od Starego. Rozróżnienie nowe – stare mogło powstać później. Stare Kramsko mogło mieć przedtem inną nazwę, może ze względu na nowe ładne domy przyklasztorne” (Past NMPS 92)⁸.

N. niem. *Neu Kramzig* złożona z adj. *neu* ‘nowy’ WSN II 168 + czł. *Kramzig* (substytucja n. m. *Kramsko*). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Kleistdorf*.

⁸ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

KRAMSKO STARE (KRAMZIG), wś w gm. Babimost: *Kremsko Stare, Antiquum Kramsko* 1320 GZ (3-4 II 1962, nr 29); *Antiquum Crampzko* 1326 KDWP II 398-399; *Antiquum Cransko* 1327 KDWP II 412; *Antiquum Crampsko* 1327 KDWP II 414; *Antiquum Cramsko* 1327 GZ (3-4 II 1962, nr 29); *Alt Kremzig* 1745 Mp I; *Alt Kramzig* 1759 Mp II; *Alt Kranzig* 1789 Mp III; *Stare Kramsko* 1843 Mp VI; *Kramzig* 1936, *Kremmensee* 1941 Szcz 325. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Kramsko*, zest. syntakt. z 1. czł. przym. *stare* i 2. czł. *Kramsko*. N. niem. *Kramzig* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Kremmensee*.

KRĘPA (KRAMPE), wś w gm. Zielona Góra: *Krampe* 1430 CDSil XXIV 4; *Krampvorwerk* 1845 K 283; *Krępa* 1948 RospSkor I 83. – N. top. prym. od ap. *krępa* 'grąd', czyli 'sucha wyniosłość nad mokradłami' NMP V 277. „Adaptacja niem. miała charakter fonetyczny (*Krampe*)” (SNGŚI IV 40).

KRĘPA MAŁA (KRAMPE FÖRSTEREI), gaj. w gm. Zielona Góra: *F. Krampe* po 1918 Mp XI; *Krępa Mała* 1951 RospSłow 145. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Krępa*, zest. syntakt. z 1. czł. *Krępa* i 2. czł. przym. *mała*. Pierw. n. niem. *Försterei Krampe* złożona z ap. *Försterei* 'leśniczówka' WSN I 612 + czł. *Krampe* (substytucja n. m. *Krępa*). N. pol. *Krępa Mała* nadana po 1945 r.

†**KRĘPINEK (KRAMPMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Krępy, obecnie cz. tej wsi, gm. Zielona Góra: *Krampmühle* 1845 K 355; *Krampmühle* 1887, *Krępinek* 1967 SNGŚI IV 41. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Krępa*, utworzona za pomocą suf. *-inek*. „Pierw. n. dzierż. **Krępin* Młyn, tj. młyn *Krępiny* (forma żeń.) od nazw. *Krępa*” (SNGŚI IV 41). N. niem. *Krampmühle* złożona z czł. *Kramp-* (od n. m. *Krampe* – substytucja n. m. *Krępa*) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Krępinek* nadana po 1945 r.

KRĘŻOŁY (KRUMMENDORF), wś w gm. Sulechów: *Krummdorf* 1759 Mp II; *Krumendf.* 1789 Mp III; *Crummdorf* 1823 NMP V 317; *Crummendorf* 1878 SA; *Krummendorf Amt* 1912-1938 RospSłow 145; *Krężoły* 1948 RospSkor I 84. – N. wielozn. ([urz.] dzierż. lub [urz.] kult.). 1. N. [urz.] dzierż. prym. plur. od n. os. *Krężoł* SSNO III 137 lub 2. n. [urz.] kult. prym. plur. od ap. *krężoł*. „Do n. os. por. gw. ap. *krężoł//krężel* 'górną część kądzieli, na którą się nawijają len',

kasz. *krążel* 'wir w wodzie' SGPRei (kartoteka), por. też czasownik *krążyć* 'chodzić dookoła, wałęsać się' Sstp II 381. Dawniej n. niem. *Krummendorf*, od *krumm* 'krzywy' i *Dorf* 'wieś'. Po 1945 r. urzędowo wprowadzono n. *Krężoły*" (NMP V 317).

KRUSZYNA (KRAUSCHOW), wś w gm. Sulechów: *Krawsche* 1501, *Kruszy-na* 1587 GZ (24-25 II 1962, nr 47); *Krausche* 1759 Mp II; *Krautsche* 1789 Mp III; *Krauschow* 1876 SA. – N. dzierz. z suf. *-yna* od n. os. *Krusz* SSNO III 154. „Do n. os. por. stp. ap. *krusz* 'bryła, gruda' oraz stp. i gw. ap. *krusza* 'grusza'" (NMP V 364). „Wydaje się, że wieś ta powinna nazywać się Kruszów od *gruszal/krusza* – wymiana charakterystyczna również dla Łużyczan (SEBr). Jest jednak krzew nazywany kruszyzna (u Karłowicza)" (PastNM 86). „Zapewne wcześniej pol. n. *Kruszów* [...], przejęta do j. niem. jako *Krauschow*. Po 1945 r. wprowadzono formę *Kruszyzna*" (NMP V 366).

KRZEWINA (DICKSTRAUCH), os. w gm. Bojadła: *Krzewina* 1860 Mp VIII; *Dickstrauch* 1882 Ktstr. – N. [urz.] top. prym. od ap. *krzewina* 'chrościna' SL II 520. Pierw. n. niem. *Dickstrauch* złożona z adj. *dick* 'gruby; gęsty' WSN I 415 + ap. *Strauch* 'krzak, krzew' WSN II 531. N. pol. *Krzewina* nadana po 1945 r.

KRZEWINY (BUSCHVORWERK), przys. w gm. Nowogród Bobrzański: *Buschvorwerk* 1845 K 71; *Krzewiny* 1951 RospSłow 148. – N. [urz.] top. prym. plur. ap. od *krzewina* 'chrościna' SL II 520. „N. niem. od *Busch* 'zagajnik, las' i *Vorwerk* 'folwark'. N. pol. *Krzewiny* wprowadzona urzędowo po 1945 r." (NMP V 398).

KRZYSTKOWICE (CHRISTIANSTADT), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Christianstadt* 1659 SNGŚl VI 63; *Christianopolim* 1679 J III 297; *Christianstadt am Bober* 1691 CDSil XXXIII 94; *Krzystkowice* 1948 RospSkor I 86. – N. [urz.] kult. pamiąt. plur. z suf. *-owice* od n. os. *Krzystek* SSNO III 171. „Derywat Komisji URM Krzystkowice: *Krzystek* zam. niem. n. pamiąt. na cześć księcia Christiana I, który pozwolił osiedlić się śląskim protestantom przy wsi Neudorf lub Dörfel (później Alt Christianstadt)" (SNGŚl VI 63). Pierw. n. niem. *Christianstadt* złożona z n. os. *Christian* Gott 219 + ap. *Stadt* 'miasto, gród' WSN II 496.

KRZYWA (KRIEBAU), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Krybaw* 1381 NMP V 409; *Kryebawe* 1381 SNGŚl VI 63; *der Krybe* ok. 1430 CDSil VII/2 724; *Kre-*

be 1513 SNGŚI VI 63; *Kriebas* 1789 Mp III; *Krzywa – Kriebau* 1948 RospSkor I 86. – N. top. prym. od przym. *krzywy* ≤ **kriva(-ja)*. „N. nawiązuje zapewne do licznych zakoli Bobru w tym miejscu. Zniemczona jako *Krebe, Kriebau* (z przejściem w jako *b* i rozszerzeniem o człon *-au*)” (NMP V 409).

KRZYWANIEC (brak n. niem.), os. w gm. Nowogród Bobrzański, zabudowania do wsi *Krzywa: Krzywaniec* 2000 KMWL 30. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Krzywa*, utworzona za pomocą suf. *-'ec*.

†**KRZYWE KOŁO (HIRSE-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. Sulechowa, gm. Sulechów: *Hirse M.* po 1918 Mp XI; *Krzywe Koło – Hirse-Mühle* 1951 RospSłow 149. – N. [urz.] top., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *krzywe* i 2. czł. rzecz. *koło* (nazwa o znaczeniu metaforycznym). Pierw. n. niem. *Hirse-Mühle* złożona z n. os. *Hirse* Gott 332 + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Krzywe Koło* nadana po 1945 r.

†**KUKAWA (KUKAVE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Dąbrowy, gm. Żabór: *F. Kukave* po 1918 Mp XI; *Kukawa – Kukave* 1951 RospSłow 152. – N. dzierz. prym. od n. os. *Kukawa*; por. nazw. *Kukawa* od *kukać* ‘wydawać głos kuku’ RymNPol 166. N. niem. *Kukave* jest substytucją n. pol.

KULIGOWO (BOMSTER HOF), przys. w gm. Babimost: *Culigowo* 1475 GZ (23-24 VI 1962, nr 148); *Culyechowo* 1546 NMP V 469; *Kuligowo – Bomster Hof* 1951 RospSłow 152. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Kulig* SSNO III 191 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-owo* od ap. *kulig* ‘niewielki brodzący ptak o długim łukowato zagiętym dziobie’ SESI III 351. „Urb »Kuligowo – siedlisko *Kuliga*« (s. 198), ale Linde i Brückner »*kulig*« – ptak, także zabawa zimowa” (PastNM 105). W NMP czytamy natomiast: „Dawniej *Kulechowo* od n. os. **Kulech*, por. *Kula, Kulesz* SSNO III 190, z suf. *-owo*, wtórnice *Kuligowo*” (NMP V 469). N. niem. *Bomster Hof* złożona z czł. *Bomster* (od n. m. *Bomst* – substytucja n. m. *Babimost*) + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815.

KWIATKÓWKO (FELDRUSSE), przys. w gm. Sulechów: *Feldrusse* 1921 Mp XII; *Kwiatówko* 1955 Mp XVI; *Kwiatkówko* 1951 RospSłow 155. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-ówko* od n. os. *Kwiatek*

SSNO III 217 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-ówko* od ap. *kwiatek* 'roślina kwitnąca' Sstp III 477. Pierw. n. niem. *Feldrusse* złożona z czł. *Feld-* (: n. os. *Feld* Gott 260 lub ap. *Feld* 'pole' WSN I 581) + ap. *Russe* 'Rosjanin' WSN II 340. N. pol. *Kwiatkówko* nadana po 1945 r.

LASKI (BERGVORWERK), ws w gm. Babimost: *Bergvorwerk* po 1918 Mp X; *Górny Folwark* 1945-48 PastNM 110; *Laski* 1948 RospSkor I 90. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *lasek* 'mały las' Sstp IV 5. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do rod., argumentując: „Nazwę uznaję za rodową ze względu na zagęszczenie miejscowości mających osnowę *Lask-*” (PastNM 101)⁹. Pierw. n. niem. *Bergvorwerk* złożona z ap. *Berg* 'góra' WSN I 290 + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. N. pol. *Laski* nadana po 1945 r.

LASKI/ODRZAŃSKIE/ (LÄSGEN), ws w gm. Czerwieńsk: *Laze* 1268 NMP VI 19; *villa Laz* 1305 CDSil XIV 146; *Lesschin* (*Lessen u. Läsigen*) 1418 CDSil XXIV 20; *Leslaw* 1495 CDSil XXIV 21; *Laschen* 1745 Mp I; *Latschen* 1789 Mp III; *Läsigen* 1905 Foer 107; *Jarkeshaus* 1941 Szcz 325; *Łaski* 1941 NMP VI 19; *Laski* 1948 RospSkor I 90. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *lasek* 'mały las' Sstp IV 5. „Dawniej *Łazy* od ap. *łaz* 'grunt uprawny na miejscu wyrobionym w lesie, czyli wyciętym i wypalonym' Stp. IV 105, w l. mnogiej. W formie zniemczonej z niem. suf. *-en*. N. *Laski* wprowadzono urzędowo po 1945 r.” (NMP VI 19). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Jarkeshaus*.

LASKI DOLNE (LASKE), przys. w gm. Babimost: *Laske* 1940 PastNM 107; *Laski Dolne* 1951 RospSłow 156. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Laski*, zest. syntakt. z 1. czł. *Laski* i 2. czł. przym. *dolne*. N. niem. *Laske* jest substytucją n. pol.

†**LASKOWO (SUPPMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Pomorska, gm. Sulechów: *Wassersup* 1745 Mp I; *Vorwerk Wassersuppe* 1759 Mp II; *Wassersuppe* 1789 Mp III; *Suppe* po 1918 Mp X; *Suppmühle* po 1918 Mp XI; *Laskowo* 1951 RospSłow 156. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Lasek* SSNO III 228. N. niem. *Suppmühle* złożona z n. os. *Supp* Gott 563 + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Laskowo* nadana po 1945 r.

⁹ Brak podstaw do takiej interpretacji.

†**LASKÓWKO (SUPPVORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Laskowa, gm. Sulechów: *Suppvwk.* po 1918 Mp XI; *Laskówko* 1951 RospSłow 157. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Laskowo*, utworzona za pomocą suf. *-ko*. Pierw. n. niem. *Suppvorwerk* złożona z n. os. *Supp* Gott 563 + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Laskówko* nadana po 1945 r.

LEDNO (LODENBERG), os. w gm. Trzebiechów: *Lodenberg* 1844/90 CDSil XXIV 64; *Lednik* ok. 1946 Mp XIV; *Ledno* 1951 RospSłow 157. – N. wielozn. ([urz.] top. lub [urz.] kult.). 1. N. [urz.] top. z suf. *-no* od ap. *lód*, por. *lednica* ‘piwnica, dół do przechowywania lodu; skład lodu’ SW II 759 lub 2. n. [urz.] kult. z suf. *-no* od „*łęd*o ‘nowizna, pole na miejscu wytrzebionego lasu’” (PastNM 92). Pierw. n. niem. *Lodenberg* złożona z n. os. *Lode* SEMot V 163 (: ap. *Lode* ‘gruba tkanina wełniana, loden’ SEMot V 163, por. też ‘pęd, lato-rośl’ WSN II 55. „Zdaniem Brech II 201 przezwisko osoby wyrabiającej lub sprzedającej taką tkaninę” SEMot V 163) + ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290. N. pol. *Ledno* nadana po 1945 r.

†**LESZCZYŃKA (WALDKRUG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Stożnego, gm. Sulechów: *Leszczyńka – Waldkrug* 1951 RospSłow 159. – N. [urz.] top. z suf. *-ka* od ap. *leszczyzna* ‘roś. z rodziny mi-sieczkowatych; drzewo leszczyny, drzewo laskowe; lasek, gaik leszczynowy’ SW II 721. Pierw. n. niem. *Waldkrug* złożona z czł. *Wald-* (n. os. *Wald* Gott 595 lub ap. *Wald* ‘las’ WSN II 782) + ap. *Krug* ‘gospoda, szynk, karczma’ WSN I 938. N. pol. *Leszczyńka* nadana po 1945 r.

LEŚNA GÓRA, wś w gm. Sulechów: *Leśna Góra* 2000 KMWL 109. – N. [urz.] top., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *leśna* ‘znajdujący się w lesie, związany z lasem, odnoszący się do lasu’ Sstp IV 24 i 2. czł. rzecz. *góra* ‘znaczna wyniosłość ziemi, wzniesienie terenu, w pl. także pasmo gór, kraj górzysty’ Sstp II 477-480.

LEŚNIKI (WALDVORWERK), przys. w gm. Babimost: *Leśniki – Waldvorwerk* 1951 RospSłow 160; *Lisia Jama* 1965 PastNT 39. – N. [urz.] służ. prym. plur. od ap. *leśnik* ‘niższy oficjalista leśny, stróż leśny, gajowy, borowy’ SW II 722. Pierw. n. niem. *Waldvorwerk* złożona z czł. *Wald-* (n. os. *Wald* Gott 595

lub ap. *Wald* 'las' WSN II 782) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. N. pol. *Leśniki* nadana po 1945 r.

†**LEŚNIÓW**, wś w gm. Czerwieńsk; dziś Leśniów Mały i Leśniów Wielki: *Lesnow* 1305 CDSil XIV 146; *Lessenaw* (1399). – N. dzierz. z suf. -ów od n. os. *Lesień* SSNO III 247. „N. zmieniona jako *Lesnow*, *Lessenaw*, *Lessen*, z niem. członami odróżniającymi” (NMP VI 83).

LEŚNIÓW MAŁY (WENIG LESSEN), wś w gm. Czerwieńsk: *Wind Lessen* 1670, *Weniglessen* 1687/88 NMP VI 83; *Wenig Lessen* 1905 Foer 105; *Leśniów Mały* 1948 RospSkor I 92. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Leśniów*, zest. syntakt. z 1. czł. *Leśniów* i 2. czł. przym. *mały*. N. niem. *Wind//Wenig Lessen* złożona z czł. *Wind*, *Wenig* (: *wenig* 'mało, niewiele' z przejściem *ng > nd*, *Weng* ≥ *Wend* ≥ *Wind*) + czł. *Lessen* (substytucja n. m. *Leśniów*) (NMP VI 83).

LEŚNIÓW WIELKI (GROSS LESSEN), wś w gm. Czerwieńsk: *Groß Lessen* 1670 NMP VI 83; *Gr. Leslau* 1745 Mp I; *Lesiny* 1941 NMP VI 83; *Leśniów Wielki* – *Gross Lessen* 1948 RospSkor I 92. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Leśniów*, zest. syntakt. z 1. czł. *Leśniów* i 2. czł. przym. *wielki*. N. niem. *Gross Lessen* złożona z adj. *groß* 'wielki, duży' WSN I 727 + czł. *Lessen* (substytucja n. m. *Leśniów*) (NMP VI 83).

LETNICA (LÄTTNITZ), wś w gm. Świdnica: *Lethnicza* ok. 1300 NMP VI 84; *Letnica* 1305 GZ (27-28 I 1962, nr 23); *Lethnicza/Lethnicz* 1376 CDSil XIV 146; *Letheniz* (1397) NMP VI 84; *Letenitz (Lättnitz)* 1416 CDSil XXIV 18; *Letniz* 1670, *Letnitz* 1687/88 NMP VI 84; *Leidnitz* 1789 Mp III; *Laettnitz* 1884, *Letnice* 1941 NMP VI 84; *Letnica* 1948 RospSkor I 93. – N. top. z suf. -ica od przym. *letni* 'dotyczący lata (jako pory roku); dotyczący jednego roku, jednoroczny; dotyczący kilku lat' Sstp IV 25. „Wydaje się, że właściwości klimatyczne danej osady odegrały decydującą rolę w nadaniu jej nazwy: gdzie klimat był łagodniejszy (Letnica leży u podnóża wzniesienia zielonogórskiego), nazywano miejscowości Letnica, gdzie ostrzejszy, zimniejszy nazywano miejscowości Zimnica” (GZ, 27-28 I 1962, nr 23). N. niem. *Lättnitz* jest substytucją n. pol.

LINIE (LIEHNE), przys. w gm. Kargowa: *Liehne Vorwerk* 1940 PastNM 107; *Liny* 1945-48 PastNM 110; *Linie* 1951 RospSłow 162. – N. rel. ponow. od

n. jeziora *Linie* (*Liny*). Pierw. n. niem. *Liehne Vorwerk* złożona z czł. *Liehne-* (substytucja n. jeziora *Linie*) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. N. pol. *Linie* nadana po 1945 r.

LIPNO (LIPPEN), wś w gm. Świdnica: *Lyppen* 1507 CDSil XXIV 102; *Lippen* 1508 CDSil XXIV 108; *Lipno* 1948 RospSkor I 95. – N. top. z suf. *-no* od ap. *lipa*. N. niem. *Lippen* jest substytucją n. pol.

LISIA JAMA, zob. Leśniki.

†**LUBOSZYN (NEUES VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej na wsch. od Bukowa, gm. Sulechów: *Neues Vw.* 1936 Mp XV; *Luboszyn* 1951 RospSłow 629. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-yn* od n. os. *Lubosz* SSNO III 289. Pierw. n. niem. *Neues Vorwerk* złożona z adj. *neu* 'nowy' WSN II 168 + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. N. pol. *Luboszyn* nadana po 1945 r.

ŁAGODA (LEGEL), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Legelawe* 1381, *Legelen* 1513 NMP VI 264; *Legol* 1789 Mp III; *Legel* 1928 NMP VI 264; *Łagoda* 1948 RospSkor I 99. – N. ciemna: „Etymologia niejasna. Muka wywodzi n. od dłuż. czasownika *lēgas* 'leżeć', nie wyklucza jednak pochodzenia od niem. n. os. *Legel* Gott 400; suf. *-awe* może pochodzić od słow. *-ów* lub niem. *-au* (: *Aue* 'podmokła łąka, zagłębienie, teren nisko położony nad wodą' Kluge 36). N. *Łagoda* nadana po 1945 r.” (NMP VI 264). A może jest to n. top. prym. od *łagoda*? U A. Brücknera: „*Łagoda*, przestarzałe, *łagodzić* (ból, gniew), *załagodzić* i *ułagodzić*, *łagodny*, *łagodność*, *łagodliwy*, *łagodliwość* [...]. Jak *swob-oda* od **swob-*, tak *łag-oda* od **ła-g* (por. *Łagów* od pierwiastka *ła-*)” (SEBr 305).

†**ŁANIEC (WILHELMSHÖHE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Cigacice, gm. Sulechów: *Wilhelmshöhe* po 1918 Mp XI; *Łaniec* 1951 RospSłow 171. – N. [urz.] dzierz. prym. od n. os. *Łaniec* SSNO III 309; por. też ap. *łaniec* 'miara powierzchni pola, też samo pole' Sstp IV 96. Pierw. n. niem. *Wilhelmshöhe* złożona z n. os. *Wilhelm* Gott 611 + ap. *Höhe* 'wysokość; góra, wzniesienie; szczyt' WSN I 816-817. N. pol. *Łaniec* nadana po 1945 r.

ŁASKOWO, przys. w gm. Sulechów: *Łaskowo* 2000 KMWL 109. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo*. od n. os. *Łaska* SSNO III 229.

ŁAZ (LOOS), wś w gm. Zabór: *Laz* 1310 GZ (16-17 IX 1961, nr 220); *Loz* 1376 Foer 185; *Loes* 1448, *Loess* 1472 CDSil XXIV 61; *Loos* 1480 Foer 185; *Loys* 1492 CDSil XXIV 62; *Łoza* 1869 NMP VI 289; *Łazy* ok. 1946 Mp XIV; *Łaz* 1948 RospSkor I 100. – N. kult. prym. od ap. *łaz* ‘grunt uprawny na miejscu wyrobionym w lesie, czyli wyciętym i wypalonym’ Sstp IV 105; por. też ‘płaskodenna krypa, prototyp łodzi promowej; osada przewoźników obsługujących starą przeprawę na Odrze’ Wor 95. W NMP jest zanotowane inne wyjaśnienie: „Prawdopodobnie od niem. ap. *Loß, Loss* ‘odpływ wody; rów ściekowy; stragan, plac targowy’ Brech II 207. Po 1945 r. wprowadzono urzędowo n. *Łaz*” (NMP VI 289) – ta interpretacja jest raczej mało prawdopodobna, gdyż najstarsze zapisy: *Laz, Loz* wskazują, że mamy tu do czynienia z substytucją pierw. n. pol.

†**ŁĄKOĆ (NIEDERHOF)**, nazwa dziś nieużywana, oznaczająca obecnie cz. wsi Łęgowo, gm. Sulechów: *Łąkoć – Niederhof* 1951 RospSłow 173. – N. [urz.] top. prym. od ap. *łąkoć* ‘coś, co ma kształt łuku, wygięcie, krzywizna, linia wężykowata’ Sstp IV 109. Pierw. n. niem. *Niederhof* złożona z adj. *nieder* ‘niższy, niższy’ WSN II 173 + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815. N. pol. *Łąkoć* nadana po 1945 r.

†**ŁĘCZNA (BLAUE TAUBE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Lasek, nad Odrą, gm. Czerwieńsk: *Blaue Taube* po 1918 Mp XI; *Łączna* 1951 RospSłow 174. – N. [urz.] top. z suf. *-na* od ap. *łąka*. „*Łąka, łączka, łąkowy, łączny*; z u: *Pałuki*, dawna nazwa krajowa: ‘nizina nad skrzętem rzeczny’; od ‘skrzętu’, łęku (p.) przezwana” (SEBr 308). Pierw. n. niem. *Blaue Taube* złożona z adj. *blau* ‘niebieski, modry, błękitny, siny’ WSN I 338 + ap. *Taube* ‘gołąb, gołębicą’. N. pol. *Łączna* nadana po 1945 r.

ŁĘGOWO (LANG HEINERSDORF), wś w gm. Sulechów: *Heinersdorf* 1759 Mp II; *Lang Heinersdorf* 1940 PastNM 107; *Łęgowo* 1948 RospSkor I 101. – N. [urz.] top. z suf. *-owo* od ap. *łęg* ‘zarośla na łąkach błotnistych; łąka a. las błotniste’ SW II 808. „N. niem. *Heinersdorf*, od im. *Heiner* [...] Gott 231 + *Dorf* ‘wieś; urzędowo dodano człon *Lang*, od przym. *lang* ‘długi’. Pol. n. *Łęgowo* wprowadzona urzędowo po 1945 r.” (NMP VI 330).

†**ŁĘGOWO SULECHOWSKIE**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Łęgowa, gm. Sulechów; zob. Łęgowo. – N. rel. dyf.

w stosunku do n. m. *Łęgowo*, zest. syntakt. z 1. czł. od n. m. *Łęgowo* i 2. czł. przym. *sulechowskie* (od n. m. *Sulechów*).

†**ŁĘŻEK (SCHINDELMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Cigacice, gm. Sulechów: *Schindel M.* po 1918 Mp XI; *Łęzek – Schindelmühle* 1951 RospSłow 175. – N. [urz.] top. z suf. *-ek* od ap. *łęg* ‘zarośla na łąkach błotnistych; łąka a. las błotniste’ SW II 808. Pierw. n. niem. *Schindelmühle* złożona z n. os. *Schindel* Gott 513 + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Łęzek* nadana po 1945 r.

†**ŁĘŻKI (HINTER-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Nowego Kramska, gm. Babimost: *Łęzki – Hinter-Mühle* 1951 RospSłow 175. – N. [urz.] top. plur. z suf. *-ki* od ap. *łęg* ‘zarośla na łąkach błotnistych; łąka a. las błotniste’ SW II 808. Pierw. n. niem. *Hinter-Mühle* złożona z czł. *hinter* ‘po, za, poza’ WSN I 805 + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Łęzki* nadana po 1945 r.

ŁĘŻYCA (LANSITZ), ws w gm. Zielona Góra: *Lanzitz* ok. 1300 NMP VI 343; *Lansitz* 1520-1740 CDSil XXIV 5; *Landtschütz* 1687/88, *Lansitz, vulgo Lanst* 1845 NMP VI 343; *Łężyca* 1948 RospSkor I 102. – N. top. z suf. *-ica* od ap. *łęg* ‘zarośla na łąkach błotnistych; łąka a. las błotniste’ SW II 808. „Na Rusi *ług, ługowej* ‘brzeg rzeki nizinny’; *łuża* w nazwie *Łuzyc* ‘kraju nizinnego, moczarowego” (SEBr 309). N. niem. *Lansitz* jest substytucją n. pol.

ŁOCHOWO (LOCHOW), przys. w gm. Sulechów: *Lochow* 1759 Mp II; *Lochau* 1789 Mp III; *Łochowo* 1948 RospSkor I 102. – N. dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Łoch* RymSEN II 39; por. n. os. *Łochowski* SSNO III 326. W. Pasterniak podaje inne wyjaśnienie: „U Lindego *łochonia* – gatunek borówki. Możliwe, że przysiółek ten nazywano kiedyś Łochiniowo. Niemcy germanizując bardzo często skracali polskie nazwy, np. Bomst – Babimost” (PastNM 87)¹⁰. N. niem. *Lochow* jest substytucją n. pol.

ŁOCHOWO (WALD-VORWERK b. SCHWEIDNITZ), przys. w gm. Świdnica: *Wald Vw.* po 1918 Mp XI; *Łochowo – Wald-Vw. bei Schweidnitz* 1951 RospSłow 175. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Łoch* RymSEN II 39; por.

¹⁰ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

n. os. *Łochowski* SSNO III 326. Pierw. n. niem. *Wald Vorwerk* złożona z czł. *Wald-* (n. os. *Wald* Gott 595 lub ap. *Wald* 'las' WSN II 782) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773 + *b. (bei)* 'pod, przy' + czł. *Schweidnitz* (substytucja n. m. *Świdnica*). N. pol. *Łochowo* nadana po 1945 r.

†**ŁOMNICA (KLIPP VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Lomnitz* 1878 SA; *Lomnica - Klipp Vw.* 1951 RospSłow 176. – N. kult. z suf. *-ica* od przym. *łomny* 'łatwy do złamania, łamliwy, kruchy' SW II 813. „Bur (s. 22) podaje, że z trzebieciem lasów wiąże się nazwa miejscowości Łomna. Możliwe, że był tam kiedyś »łom«, »łomi – kamień« (SE). Wydobywanie kamienia dla celów praktycznych. U Lindego »łom« = zwada” (PastNM 92). N. niem. *Klipp Vorwerk* złożona z czł. *Klipp* (n. os. *Klipp* Gott 372 lub adj. *klipp* 'jasny' PSN 458) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773.

†**ŁUGOWO (WILHELMINENTHAL)**, wś w gm. Zielona Góra: *Wilhelminenthal* 1823, *Buschvorwerk oder Wilhelminenthal* 1845 NMP VI 393; *Ługowo* 1951 RospSłow 178. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. **Ług*; por. n. os. *Ług*, *Ługa* Snazw VI 71 lub *Ługowski* SSNO III 341. „Dawna n. niem. od n. os. *Wilhelmine* + *-thal* 'dolina'. N. oboczna od niem. *Busch* 'lasek, zagajnik' i *Vorwerk* 'folwark'. N. pol. *Ługowo* wprowadzono urzędowo po 1945 r.” (NMP VI 393).

†**ŁUSZCZYN (MITTELVORWERK b. POMMERZIG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Pomorska, gm. Sulechów: *Mittel Vw.* po 1918 Mp XI; *Łuszczyn - Mittelvork bei Pommerzig* 1951 RospSłow 178. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-yn* od n. os. *Łuszcz* SSNO III 346 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-yn* od ap. *łuszcz* 'roś. dzwonic większy, szelężnik' SW II 828. Pierw. n. niem. *Mittelvork b. Pommerzig* złożona z czł. *Mittel-* (: n. os. *Mittel* Gott 433 lub adj. *mittel* 'średni' WSN II 118) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773 + *b. (bei)* 'pod, przy' + czł. *Pommerzig* (substytucja n. m. *Pomorsko*). N. pol. *Łuszczyn* nadana po 1945 r.

†**ŁUŻE (LUSCHE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Wojnowa, gm. Kargowa: *Lusche* po 1918 Mp X; *Łuże - Luhsche* 1951 RospSłow 178. – N. top. z suf. *-e* (\leq **-bje*) od ap. *łuża* 'jama, kotlina zalana wodą' SESI V 377. N. niem. *Lusche* jest substytucją n. pol.

†**ŁUŻKI (LUSCHKEN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Cigacic, gm. Sulechów: *Luschken* po 1918 Mp XI; *Łużki – Luschken* 1951 RospSłow 178. – N. wielozn. (dzierż. lub top.). 1. N. dzierż. prym. plur. od n. os. *Łużek* RymSEN II 45 lub 2. n. top. plur. z suf. *-ki* od ap. *łuża* ‘jama, kotlina zalana wodą’ SESI V 377. N. niem. *Luschken* jest substytucją n. pol.

MAŁOGÓRZE (WEINBERG), przys. wsi Kolesin, gm. Babimost: *Małogórze – Weinberg* 1951 RospSłow 182. – N. [urz.] top., złożenie z przym. *mały* ‘niewielki, nieduży co do rozmiarów’ Sstp IV 152 i rzecz. *góra* ‘znaczna wyniosłość ziemi, wzniesienie terenu, w pl. także pasmo gór, kraj górzysty’ Sstp II 477-480. Pierw. n. niem. *Weinberg* od ap. *Weinberg* ‘winnica’ WSN II 802. N. pol. *Małogórze* nadana po 1945 r.

†**MAŁOSZEWKO (KLEIN VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Pomorska, gm. Sulechów: *Klein Vw.* po 1918 Mp XI; *Małoszewko* 1951 RospSłow 182. – N. [urz.] dzierż. z suf. *-ewko* od n. os. *Małosz* SSNO III 385. Pierw. n. niem. *Klein Vorwerk* złożona z adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891 + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Małoszewko* nadana po 1945 r.

†**MAŁYŃ (KLEINMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Czerwieńska, gm. Czerwieńsk: *Kleinmühle* po 1918 Mp XI; *Małyń – Kleinmühle* 1951 RospSłow 182. – N. wielozn. ([urz.] dzierż. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierż. z suf. *-yń* od n. os. *Mały* SSNO III 386 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-yń* od przym. *mały* ‘niewielki, nieduży co do rozmiarów’ Sstp IV 152. Pierw. n. niem. *Kleinmühle* złożona z czł. *Klein-* (: n. os. *Klein* Gott 370 lub adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Małyń* nadana po 1945 r.

†**MARIANKI (MARIENHOF VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, obecnie używa się nazwy Marianowo, gm. Sulechów: *Marienhof Vorwerk* 1940 PastNM 107; *Marianowo* 1945-48 PastNM 110; *Marianki* 1959 PastNM 101. – N. [urz.] rod. prym. plur. od n. os. *Marianek* (: *Marian*) RymSEN II 70. Pierw. n. niem. *Marienhof Vorwerk* złożona z n. os. *Maria* (por. Gen. *Marien* Gott 421) + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815 + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Marianki* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

MARIANOWO, zob. Marianki.

†**MARIANÓWKO**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Starego Kramska, gm. Babimost: *Marianówko* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] dzierż. z suf. *-ówko* od n. os. *Marian* NMP VI 523.

†**MARZĘCICE (MARIENTHAL)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Kramska, gm. Sulechów: *Marienthal* 1921 Mp XII; *Marzęcice* 1951 Rosp 185. – N. [urz.] patr. z suf. *-ice* od n. os. *Marzęta* SSNO III 414. Pierw. n. niem. *Marienthal* złożona z n. os. *Maria* (por. Gen. *Marien* Gott 421) + ap. *Tal* ‘dolina’ WSN II 555. N. pol. *Marzęcice* nadana po 1945 r.

MARZĘCIN (ALEXANDERHOF), os. w gm. Zielona Góra: *Alexanderhof bei Güntersdorf* 1865/1871 CDSil XXIV 94; *Marzęcin* 1951 RospSłow 185. – N. [urz.] dzierż. z suf. *-in* od n. os. *Marzęta* SSNO III 414. Pierw. n. niem. *Alexanderhof* złożona z n. os. *Alexander* Gott 164 + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815. N. pol. *Marzęcin* nadana po 1945 r.

MAZÓW, zob. Mozów.

MIELNO (MÜHLVORWERK), os. w gm. Zabór: *Mühl Vw.* po 1918 Mp XI; *Mielno – Mühlvorwerk* 1951 RospSłow 189. – N. [urz.] top. z suf. *-no* od przym. *miały* ‘płytki, niegłęboki’ Sp XVI, XIII 335, por. też ap. *miel* ‘ławica, miałkie miejsce w wodzie, płycizna’ SW II 956. „Ma zapewne związek z właściwością terenu, z mielizną rzeczną, usypiskiem żwiru” (Mal 158). Pierw. n. niem. *Mühlvorwerk* złożona z czł. *Mühl-* ‘młyński’ (: nazw. *Mühl(e)* Gott 357 lub ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132) + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Mielno* nadana po 1945 r.

MIESZKOWO (MÜHLDORF), wś w gm. Trzebiechów: *Mühdorf* 1845 K 422; *Mieszkowo* 1951 RospSłow 190; *Mieszków* 1965 PastNT 40. – N. [urz.] dzierż. z suf. *-owo* od n. os. *Mieszek*, *Mieszk* SSNO III 476-478; por. też nazw. *Mieszek* RymsEN II 93. Pierw. n. niem. *Mühdorf* złożona z czł. *Mühl-* ‘młyński’ (: nazw. *Mühl(e)* Gott 357 lub ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132) + ap. *Dorf* ‘wieś’ WSN I 427. N. pol. *Mieszkowo* nadana po 1945 r.

MILSKO (MILZIG), wś w gm. Zabór: *Milczk* 1376 Foer 192; *Milzig* 1636 CDSil XXIV 63; *Miltzig* 1670 J III 87; *Milsko* 1948 RospSkor I 111. – N. dzierz. z suf. *-sko* od n. os. *Mił* (: *Miłobrat*) SSNO VII 154. „Nazwa od imienia z członem *Mil-*, *Mił-*. W słowiańskim imiennictwie było bardzo dużo imion tego typu. Samo imię skrócone *Mił* zapisano w XIII wieku 3 razy. Oto kilka przykładów imion wspomnianego typu: *Miłoczat*, *Miłobrat*, *Miłogost*. Wszystkie one posiadały liczne skrócenia, zdrobnienia” (GZ, 23-24 VI 1962, nr 148). N. niem. *Milzig* jest substytucją n. pol.

†**MIROŚLAW (EUGENIENHOF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Czerwieńska, gm. Czerwieńsk: *Eugenienhof* po 1918 Mp XI; *Miroślaw* 1951 RospSłow 193. – N. [urz.] dzierz. prym. od n. os. *Miroślaw* SSNO III 523. Pierw. n. niem. *Eugenienhof* złożona z n. os. *Eugenie* (forma żeńska od n. os. *Eugen* – wikipedia) + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815. N. pol. *Miroślaw* nadana po 1945 r.

†**MŁAKA (VORDER-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Kiełpina, gm. Zielona Góra: *Vorder M.* po 1918 Mp XI; *Młaka* 1951 RospSłow 193. – N. [urz.] top. prym. od ap. *młaka* ‘bagnisko, moczar, mokradło, błoto; mokra łąka, łąka w wyschłym jeziorze’ SW II 1007. Pierw. n. niem. *Vorder-Mühle* złożona z czł. *Vorder-* (: n. os. *Vorder Gott* 590 lub *Vorder* w comp ‘przedni’ PSN 901) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Młaka* nadana po 1945 r.

†**MŁODZIEJÓW (DOROTHEENECK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Siadczą, gm. Bojadła: *F. Dorotheeneck* po 1918 Mp XI; *Młodziejów* 1951 RospSłow 194. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Młodziej* SSNO III 536. „W przeszłości możliwe, że osada jakiegoś Młodzieja lub odmładzającego czarownika¹¹. Obecnie nazwa wyszła z użycia, zastąpiona przez nazwę »U Tomalika« – od nazwiska mieszkającego tam leśniczego” (PastNM 96). Pierw. n. niem. *Dorotheeneck* złożona z n. os. *Dorothee* (por. *Dorothea* Gott 237) + ap. *Ecke* ‘kąt, zakątek; róg, kant, naroże’ WSN I 459. N. pol. *Młodziejów* nadana po 1945 r.

†**MŁYNICA (ALTE MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Nietkowa, gm. Czerwieńsk: *Alte M.* po 1918 Mp XI;

¹¹ Brak podstaw do takiej interpretacji.

Młynica 1951 RospSłow 194. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *młynica* ‘miejsce, gdzie miął’ SL III 139. Pierw. n. niem. *Alte Mühle* złożona z adj. *alt* ‘stary; dawny’ WSN I 76 + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Młynica* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**MŁYNISKA (GROSS-MÜHLE b. ZÜLLICHAU)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Boryń, gm. Sulechów: *Groß M.* po 1918 Mp XI; *Młyniska – Gross-Mühle bei Züllichau* 1951 RospSłow 194. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *młynisko* ‘miejsce, gdzie uprzednio znajdował się młyn lub dogodne do zbudowania młyna’ Sstp IV 297. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do służebnych, argumentując: „Największe wątpliwości może budzić zaliczenie tej nazwy do służebnych. Gdyby nazwa brzmiała »Młynniki«, sprawa byłaby jasna. Sufiks *-iska* nie występuje w żadnej znanej nazwie służebnej, które zazwyczaj występują z sufiksem *-any*. Nie wliczyłem tej nazwy do kulturowych z następujących względów: 1) Położenie topograficzne wskazuje, że wspomniany przysiółek leżał w pewnej odległości od wsi. Zapewne młyn lub młyny tam będące obsługiwała jedna rodzina, która możliwie była również ich właścicielką. Z różnych powodów (zazdrość, nienawiść do bogatszych) można ją było nazwać Młyniska. 2) Należy uznać, że w tworzeniu nazw miejscowych mogą ostatecznie być wyjątki. 3) Wydaje się, że rzeczowniki liczby mnogiej z częstką *-mn-* są mało produktywne. [...] Sufiks *-iska* jeszcze dziś jest produktywny i służy do oznaczania pewnej grupy ludzkiej, np. chłopiska, dzieciska. Jest to jednak tylko hipoteza, której nie udało mi się sprawdzić” (PastNM 100)¹².

Pierw. n. niem. *Gross-Mühle* złożona z czł. *Gross-* (: n. os. *Groß Gott* 302 lub ap. *groß* ‘wielki, duży’ WSN I 727) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132 + *b. (bei)* ‘pod, przy’ + czł. *Züllichau* (substytucja n. m. *Sulechów*). N. pol. *Młyniska* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

MŁYNISKO (HAMMER-MÜHLE), przys. w gm. Babimost: *Hammer M.* 1936 Mp XV; *Młynisko* 1951 RospSłow 194. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *młynisko* ‘miejsce, gdzie uprzednio znajdował się młyn lub dogodne do zbudowania młyna’ Sstp IV 297. Pierw. n. niem. *Hammer-Mühle* złożona z n. os. *Hammer Gott* 314 (: ap. *Hammer* ‘młot, młotek; kuźnica’ WSN I 750) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Młynisko* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

¹² Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

MŁYNKOWO (WALDMÜHL), wś w gm. Bojadła: *Wald M.* 1759 Mp II; *Waldmühlhäuser* 1845 K 493; *Pirniger Mühlhauser* 1860 Mp VII; *Młynkowo – Waldmühl* 1951 RospSłow 194. – N. wieloz. ([urz.] dzierz. lub [urz.] kult.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Młynek* SSNO III 537 lub 2. n. [urz.] kult. z suf. *-owo* od ap. *młynek* ‘niewielki młyn’ Sstp IV 297. „Miejscowość leży nad strumieniem, który mógł poruszać młyny” (PastNM 92). Pierw. n. niem. *Wald Mühle* złożona z czł. *Wald-* (n. os. *Wald* Gott 595 lub ap. *Wald* ‘las’ WSN II 782) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Młynkowo* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**MOCZYDŁO (NEUE MAUGSCHT)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Przylepu, gm. Zielona Góra: *Neue Maugscht* po 1918 Mp XI; *Moczydło* 1951 RospSłow 196. – N. [urz.] top. prym. od ap. *moczydło* ‘mokrądo, bagno, bajoro; staw a. sztucznie wykopany dół z wodą do moczenia konopi lub lnu’ Sstp IV 315. N. niem. *Neue Maugscht* najprawdopodobniej jest substytucją n. pol. *Maugscht* wygląda na substytucję ap. *mokrzyca*. „Niemieccy badacze Wolff i Schmidt wywodzą z kolei tę formę od niem. ap. *Mauke* ‘bagno’” (Kul 8).

†**MODŁA (MODEL VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Łęgowa, gm. Sulechów: *Vorwerk Model* 1759 Mp II; *Model Vorwerk* 1940 PastNM 108; *Modła* 1951 RospSłow 196. – N. wielozn. (dzierz. lub top.). 1. N. dzierz. prym. od n. os. *Modlo* SSNO III 541 albo n. os. *Modła* RymSEN II 110 lub 2. „nazwa ta może też pozostawać w związku z rdzeniem **modl-*, określającym teren wilgotny, podmokły, bagnisty, albo z ap. *modła* ‘modlitwa, prośba; oddanie czci; bałwan, bożyszcze; ofiara całopalna’ Sstp IV 321 i nazywać miejsce związane niegdyś z kultem religijnym. Nazwy *Modła* mogą być też związane z rdzeniem **mōd-*, por. ros. *modleti* ‘topnieć, gnić, wiotczeć’ (Vasmer łączy ten czasownik z scs. *mōditi* ‘mieszkać’ i pol. *mdleć, mdły*)” – NMP VII 202. Pierw. n. niem. *Model Vorwerk*, która wygląda na hybrydę, złożona z pol. n. os. *Model* SSNO III 541 + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Modła* jest substytucją n. niem.

MOZÓW (MOSAU), wś w gm. Sulechów: *Mohse, Mose* [bez daty] NMP VII 269; *Mose* 1745 Mp I; *Mohsaw* 1759 Mp II; *Mohtse* 1789 Mp III; *Mosow* 1886 SA; *Mozów – Mossau* 1948 RospSkor I 115; *Mosau* RospSłow 615. – N. top. z suf. *-ów* od ap. psł. **močb* ‘wilgoć’. „Na podstawie zebranych zapisów Muka zrekonstruował n. słów. **Moče*, wtórnie *Močava*, łącząc ją z psł. **močb* ‘wil-

goć SEBor 334. Nazwa zniemczona jako *Moshau*, *Mosau*. Po 1945 r. wprowadzono urzędowo n. *Mozów*” (NMP VII 269).

†**NADBRZEŻE (BARNALTSCH E MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Jędrzychowa, gm. Zielona Góra: *Barnaltsche M.* 1921 Mp XII; *Nadbrzeże* 1951 RospSłow 202. – N. [urz.] top. z suf. *-’e* (≤ **-’bje*) od wyr. przyimk. *nad brzegiem*. Pierw. n. niem. *Barnaltsche Mühle* złożona z n. os. *Barnalt* (por. *Barnard*, *Barnat* SEMot V 16) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Nadbrzeże* nadana po 1945 r.

NAMUŁY (MÜHLWALD VORWERK), przys. wsi Pyrnik, teraz *Młynkowo*, gm. Bojadła: *Mühlwald Vw.* po 1918 Mp XI; *Namuły* 1951 RospSłow 203; *Namuły*, przys., po zmianie *Młynkowo*, wś 2001 NMP VII 342-343. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *namul* ‘szlamowatość miejsce jakie paskudząca’ SL III 257. Pierw. n. niem. *Mühlwald Vorwerk* złożona z czł. *Mühlwald-* (: ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132 + ap. *Wald* ‘las’ WSN II 782; por. też n. os. *Mühlwald* Gott 437) + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Namuły* nadana po 1945 r.

NIETKOWICE (DEUTSCH NETTKOW), wś w gm. Czerwieńsk: *Deucz Nedtko (Deutsch-Nettkow)* 1511, *Tewtsch Netko* 1520 CDSil XXIV 24; *Deutsch Netkaw* 1532, *Deutsch-Nettkaw* 1555 CDSil XXIV 25; *Teuzsch Nedtkow* 1575 CDSil XXIV 26; *Teutsch Netkau* 1745 Mp I; *Deutsch Nettkow* 1936, *Strassburg a. d. Oder* 1941 Szcz 325; *Nietkowice* 1948 RospSkor I 120. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Nietków*, utworzona za pomocą suf. *-owice*. N. niem. *Deutsch Nettkow* złożona z adj. *deutsch* ‘niemiecki’ WSN I 411 + czł. *Nettkow* (substytucja n. m. *Nietków*). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Strassburg a. d. Oder*.

NIETKÓW (SCHLESISCH NETTKOW), wś w gm. Czerwieńsk: *Necka* 1305 CDSil XIV 143; *Netka* 1329 KDWP II 432; *Polnisschen Netke (Polnisch-Nettkow)* 1420 CDSil XXIV 23; *Polnisch Netkaw* 1553 CDSil XXIV 25; *Polsch Netkau* 1745 Mp I; *Nietków – Schlesisch Nettkow* 1948 RospSkor I 120. – N. dzierz. z suf. *-ów* od n. os. **Nětka*, *Nětek*. „Dawna dłuż. n. **Nětkov* od n. os. *Nětka*, *Nětek*, por. *Netke* Muka III 76. Nazwa zniemczona jako *Nettkow*, *Nettkau*, z członem *Polnisch* ‘polski’ w celu odróżnienia od *Deutsch Nettkau*, dziś *Nietkowice*” (NMP VII 438). N. niem. *Schlesisch Nettkow* złożona z adj. *schlesisch* ‘śląski’ WSN II 388 + czł. *Nettkow* (substytucja n. m. *Nietków*).

NIWISKA (NIEBUSCH), wś w gm. Nowogród Bobrzański: zu *Nibisch* 1442, zu *Nywisch (Niebusch)* 1495, *Niebisch* 1555 CDSil XXIV 74, 119, 120; *Nibisch* 1503 CDSil XXIV 54; *Niebusch* 1687/88 J III 592; *Niebusch*, wś i *Niebusch Klein*, kol. 1845 K 445; *Bergenwald* 1941 Szcz 325; *Bergenwald*, *Niebuż* 1941 NMP VII 459; *Niwiska* 1948 RospSkor I 120. – N. kult. z suf. *-iska* od ap. *niwa* ‘pole uprawne, rola, niekiedy zapewne określonej wielkości, też pole świeżo po wykarczowaniu, nowina’ Sstp V 274. „Na podstawie zapisu *Nywisch* n. łączą się z ap. *niwa*, por. dłuż. *niwa*. Nazwę zniemczono jako *Niebusch*, z alternacją *w : b*. Nie można wykluczyć związku nazwy z *neu*, śrdniem. *nie*, *nige* = *nowy* Kluge 508, Lübben 247 + *Busch* ‘krzak’. W wyniku rozwoju i podziału wsi n. występuje też od XIX w. z niem. członem *Klein* = pol. *Małe*” (NMP VII 459-460). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Bergenwald*.

†**NIWKA (SCHWARZSEE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Niwka – Schwarzsee* 1951 RospSłow 208. – N. [urz.] kult. z suf. *-ka* od ap. *niwa* ‘pole uprawne, rola, niekiedy zapewne określonej wielkości, też pole świeżo po wykarczowaniu, nowina’ Sstp V 274. Pierw. n. niem. *Schwarzsee* złożona z adj. *schwarz* ‘czarny, brudny, ciemny’ WSN II 423 + ap. *See* ‘jezioro; morze’ WSN II 434. N. pol. *Niwka* nadana po 1945 r.

†**NOWINKI (ERDMANNSHOF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Nowogrodu Bobrzańskiego, gm. Nowogród Bobrzański: *Erdmannshof* po 1918 Mp XI; *Nowinki* 1951 RospSłow 214. – N. [urz.] kult. prym. plur. od ap. *nowinka* ‘nowina, tj. rola uprawiana po raz pierwszy lub od niedawna, np. po wykarczowaniu’ Sstp V 296. „Wyras *nowina*, czyli *nowizna* [...] oznacza ‘grunt po wykarczowanym lesie, ziemię pod uprawę po raz pierwszy wziętą, miejsce trawą zarosłe na niezoranym jeszcze polu’; *nowinka* jako zdrobnienie *nowiny* oznacza ts., tylko odpowiednie ‘małe miejsce, kawałek gruntu’. Oczywiście z reguły były to małe folw. i nowsze osady. Wg SG VII 237-240 najwięcej tych określeń jest na terenach lesistych i mało urodzajnych” (RospSEMiG 252). Pierw. n. niem. *Erdmannshof* złożona z n. os. *Erdmann* Gott 252 + ap. *Hof* ‘dziejziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815. N. pol. *Nowinki* nadana po 1945 r.

NOWOGRÓD BOBRZAŃSKI (NAUMBURG am BOBER), mto, siedziba gminy: *Novum Castrum* 1202, *Nouo Castro* 1202 RospSEMiG 253; *castr*

a Bresina ad Bobram 1217, *montis castr*i 1217 NMP VII 525; *Nouocastro* 1219 RospSEMiG 253; *Noui Castrj* 1221 NMP VII 525; *Nuburg* 1228 RospSEMiG 253; *Nouum Castrum* 1245, *Noui Castr*i (1256) XV, *Nwborch* 1257 NMP VII 525; *zu Nuborch*, *Novocastro* 1257, *Nwburch* 1263 RospSEMiG 253; *Novo Castro* 1263, *Nuenburg* (1278) XV NMP VII 525; *Naumburg a. Bober* 1283 RospSEMiG 253; *Nouicastro* 1297 NMP VII 525; *Nuwenburc* 1310, *Naumburg* 1312 SNGŚI IX 28; *Numburck* 1329 RospSEMiG 253; *Nuenburch* 1329 Schm 445; *dem neuen Schlosse* 1336, *Nuwenburg* 1419 NMP VII 525; *der Nawenburg an dem Bobir* 1437, *Nawenburg* 1443, *Numborg* 1474, *novi claustr*i 1580, *oppido Naumburgi* 1679 SNGŚI IX 28; *Naumburg nad Bobrem* 1885 NMP VII 525; *Nowyburg*, *Nowy Gród*, *Nowy Zamek* 1900 SNGŚI IX 28; *Nowogród Bobrzański* 1948 RospSkor I 125. – N. kult., zest. syntakt. z 1. czł. *nowy* + *gród* i 2. czł. *bobrzański*. „Dawna n. niem. *Naumburg//Neuenburg*, w formie zlatynizowanej *Novum Castrum*, przejściowo *Neuen Schlosse*, od przym. *neu* i *Burg*, *Schloss* (= łac. *castrum*) ‘nowy gród, zamek warowny’. Od XV w. z członem lokalizującym *an der Bobir//am Bober* = *nad Bobrem*. Nazwę *Nowogród Bobrzański* ustalono urzędowo po 1945 r.” (NMP VII 525). „Powojenna n. pol. tłumaczy n. niem. *Naumburg am Bober*. Miasto położone nad rz. *Bóbr*, stąd n. polska ~ *Bobrzański*” (SNGŚI IX 28).

NOWY ŚWIAT (NEUE WELT), wś w gm. Sulechów: *Neue Welt* po 1918 Mp XI; *Nowy Świat* 1951 RospSłow 216. – N. [urz.] kult., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *nowy* i 2. czł. rzecz. *świat*. „Złożona n. kult. *Nowy Świat* odnosi się do nowych osad, położonych na uboczu. Niem. *Neue Welt* = ‘ts.’; *die Welt* ‘świat’; *neu* ‘nowy’” (SNGŚI IX 36).

†**OBŁĘŻE (KLEIN MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Drzonkowa, gm. Zielona Góra: *Klein M.* po 1918 Mp XI; *Obłęże* – *Klein-Mühle* 1951 RospSłow 218. – N. [urz.] top. z pref. *ob-* i suf. *-e* (≤ **-bje*) od ap. *łęg* ‘zarośla na łąkach błotnistych; łąka a. las błotniste’ SW II 808. Pierw. n. niem. *Klein Mühle* złożona z adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891 + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Obłęże* nadana po 1945 r.

OBŁOTNE (OBLATH), wś w gm. Sulechów: *Oblath* 1759 Mp II; *Obłotno* ok. 1946 Mp XIV; *Obłotne* 1948 RospSkor I 127. – N. top. z suf. *-otne* od przym. *obły* ‘podłużnie zaokrąglony, walcowaty, owalny’ Sstp V 357. N. niem. *Oblath* jest substytucją n. pol.

OBRA DOLNA (ALT OBRA HAULAND), wś w gm. Kargowa: *Alt Obra Hauland* 1892 Mp IX; *Obra Dolna* 1948 RospSkor I 127. – N. top., zest. syntakt. z 1. czł. *Obra* i 2. czł. przym. *dolna*. „Nazwie *Obra* przypisywano pochodzenie słowiańskie (związek z wyrazem *olbrzym* lub z wyrazem *obora*), bałtyckie (por. łot. *abra* ‘niecka, kotlina’, ‘głębokie miejsce w rzece’, ‘sadzawka’). Ostatnie badania wskazują, że jest to najpewniej nazwa pochodzenia przedśłowiańskiego utworzona od ie. rdzenia **ab-* ‘woda, rzeka’ z dodanym przyrostkiem *-ra*. Podobnie zbudowane nazwy występują na różnych obszarach Europy” (Mal 174). N. niem. *Alt Obra Hauland* jest kalką z adaptacją słowotwórczą n. pol. (złożona z adj. *alt* ‘stary; dawny’ WSN I 76 + n. pol. *Obra* + ap. *Hauland* ‘grunt wykarczowany, nowizna’ WSN I 761).

†**OBROCZE (WALD-VORWERK b. SCHWARMITZ)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Swarzynic, gm. Trzebiechów: *Wald Vw.* po 1918 Mp XI; *Obrocze – Wald-Vw. bei Schwarmitz* 1951 RospSłow 218. – N. [urz.] kult. z suf. *-*bję* od ap. *obrok* ‘pasza dla koni, szczeg. w ziarnie; karm, jadło dla psów; podatek w zbożu lub innych produktach, dla obrony kraju; czynsz, opłata, pobierana przez dziedzica od poddanych przed zniesieniem pańszczyzny; życie, wyżywienie, wikt dzienny lub roczny, udzielany według umowy, a. także pieniądze, strawne, diety’ SW III 506. Pierw. n. niem. *Wald-Vorwerk* złożona z czł. *Wald-* (n. os. *Wald* Gott 595 lub ap. *Wald* ‘las’ WSN II 782) + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773 + *b. (bei)* ‘pod, przy’ + czł. *Schwarmitz* (substytucja n. m. *Swarzynice*). N. pol. *Obrocze* nadana po 1945 r.

OCHLA (OCHELHERMSDORF), wś w gm. Zielona Góra: *Hermansdorf* ok. 1300 SNGŚl IX 51; *Hermannivilla* 1376 Foer 134; *Hermansdorff* 1414 SNGŚl IX 51; *Hermansdorff (Ochel-Hermsdorf)* 1418 CDSil XXIV 20; *Hermsdorf* 1429, *zu Hermestorff im Ochel* 1532 SNGŚl IX 51; *Ochelhermsdorf* 1606 CDSil XXIV 87; *Ochelhersdorff* 1670, *Ochelhermsdorffensis* 1687/88, *Ochelhermsdorf, Mittel-, Nieder- u. Ober-* 1845 SNGŚl IX 51; *Ochla* 1948 RospSkor I 127. – N. rel. ponow. od n. rz. *Ochla*. „N. *Ochla* można wiązać z wyr. **ochla*, por. *ochlica* ‘szczotka do czesania lnu, wełny’ Li III 432 oraz czasownikiem *ochlic* ‘trzeć, ocierać się’ SW III 545, por. czes. *ochlice* ‘cierlica (rodzaj szorstkiej trawy)’. Niem. n. *Ochelhermsdorf* powstała z połączenia dwu nazw: n. rz. *Śląska Ochla* (niem. *Ochel*) płynącej w pobliżu i n. m. *Hermansdorf* = ‘wieś Hermana’ (forma skrócona *Hermsdorf*). Po 1945 r. Komisja URM ustaliła n. *Ochla*” (SNGŚl IX 51-52).

†**OCHLA OSIEDLE**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady, będącej obecnie częścią wsi Ochla, gm. Zielona Góra; zob. Ochla: *Osiedle Ochla* 1977 Mp XVII. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Ochla*, zest. syntakt. z 1. czł. rzecz. *osiedle* i 2. czł. od n. m. *Ochla*.

†**OCHLINEK (STURMMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Zatonia, gm. Zielona Góra: *Sturmsche Mühle* 1887 SNGŚI IX 52; *Sturm M.* po 1918 Mp XI; *Ochelmühle* 1936, *Sturmmühle* 1941 Szcz 325; *Ochlinek* 1951 RospSłow 218. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Ochla*, utworzona za pomocą suf. *-inek*. „Komisja URM przyjęła n. *Ochlinek*: n. m. *Ochla*. Była to pierwotnie n. niem. o znaczeniu dzierz. *Sturm-mühle*, tj. ‘młyn należący do osobnika o nazw. *Sturm*’ Gott 379. Oboczna n. *Ochelmühle* prawdopodobnie od nazw. *Ochel* Słownik N VI 19 lub od n. rz. *Śląska Ochla*” (SNGŚI IX 52).

†**OCHODZA (KAUFMANNS-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Kaufmannsmühle* 1908, *Kaufmannsmühle (=Charlottenhof)* 1941 SNGŚI IX 52; *Ochodza – Kaufmanns-Mühle* 1951 RospSłow 218. – N. wielozn. ([urz.] top. lub [urz.] kult.). 1. N. [urz.] top. prym. od ap. „*ochoz* (*ochodza*) ‘bagnisko, moczar porośnięty krzakami’ SCP III 383 (Lubaś 104 podaje też znaczenie *ochoz*a ‘las’, tak jak w j. czes. *ochoz* ‘las’ Prof III 252) lub 2. [urz.] kult.: wg Koz I 532 *ochodza* ma znaczenie kult.: ‘obszar ziemi, któremu zakreślono granice przez obejście’, a więc to samo, co n. m. *Objazd*, *Ujazd*, zob. Mróz 129-130. [...] Chrząst powojenny zam. niem. n. dzierz. *Kaufmannsmühle* = ‘młyn Kaufmanna’, por. nazw. *Kaufmann* Bach I 13; *die Mühle* ‘młyn’. N. *Charlottenhof* = ‘dwór Charlotty’ – n. pamiąt. od im. *Charlotta* ← *Charles* ‘Karl’ Seib 200” (SNGŚI IX 52).

OKUNIN (LANGMEIL), wś w gm. Sulechów: *Zemka de Langryl* 1381 (niepewne): „Właścicielem wioski był niejaki Długomił, co jest wyjątkowym imieniem słowiańskim. Imię to Niemcy przetłumaczyli na Lange Meile = Langmeil” GZ (30 VI-1 VII 1962, nr 154); *Langmeil* 1759 Mp II; *Langemeil* 1789 Mp III; *Okunin* 1948 RospSkor I 128. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-in* od n. os. *Okuń*, *Okoń* SSNO IV 106 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-in* od ap. *okuń* (*okóń*, *okoń*), zool. (*perca fluviatilis*) ‘ryba cierniopromienna piersiopłetwa okuniowata’ SW III 760. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do topograficznych, argumentując: „Mimo tego, że nazwa

ma sufiks dzierżawczy *-in*, zaliczam ją do topograficznych, gdyż Okunin leży na gruncie położonym nisko. Nazwa od *oknina* = błoto, miejsce podmokłe – SG VII 426” (PastNM 87)¹³. Pierw. n. niem. *Langmeil* złożona z czł. *Lang-* ‘długi’ (: *lang* ‘długi’) + czł. *-meil* (: ap. *Meile* ‘mila’). Niewykluczone, że jest to kalka pol. n. os. *Długomił* (por. wyżej). N. pol. *Okunin* nadana po 1945 r.

†**OLSZYŃKA (ERLBUSCH)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Przylepu, gm. Zielona Góra: *Erlbusch Kol.* 1908 SNGŚI IX 81; *Am Erlbusch* 1921 Mp XII; *Erlbusch* 1941 SNGŚI IX 81; *Olszynka* 1951 RospSłow 222. – N. [urz.] top. prym. od ap. *olszynka* ‘gaj olszowy, zarośla olszowe’ Sstp V 571. „N. powojenna Olszynka kontynuuje znaczenie n. niem. *Erl-busch* = ‘olszowy lasek’; *der Busch* ‘zagajnik, lasek’; *die Erle* ‘olcha’” (SNGŚI IX 81).

ORZEWO (NEUKIRCH), przys. w gm. Świdnica, przys. do Radomia, też Radomia II: *Neukirch oder Altvorwerk* 1845 SNGŚI IX 95; *Neukirch* po 1918 Mp XI; *Neukirch Kol.* + *Vw.* [= *Altvorwerk*] 1941 SNGŚI IX 81; *Orzewo* 1951 RospSłow 224. – N. [urz.] top. z suf. *-ewo* od „*orz*, *horz*, w 15. w. pisane *horsz*, *orzs*, *orss* ‘koń szybki w biegu’, także i ‘dromader’, wedle średniowiecznego zwyczaju nadawania nazw znanych zwierzętom nieznanym [...]. Pień nierzadki w nazwach miejscowych, rzek i gór: Orawa, Orynin, Orzew” (SEBr 382). „Chrzeszt nazewniczy Komisji URM dla niem. *Neukirch* = ‘nowy kościół’; *neu* ‘nowy’; *die Kirche* ‘kościół’. Przejściowo używano n. niem. *Altvorwerk* = ‘stary folwark’ (SNGŚI IX 95).

†**OSTOJA (KÜHN-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Świdnicy, gm. Świdnica: *Kühnmühle* 1887 SNGŚI IX 104; *Kühn M.* po 1918 Mp XI; *Ostoja – Kühn-Mühle* 1951 RospSłow 226. – N. [urz.] top. prym. od ap. *ostoja* ‘mały port, przystań, tymczasowe schronienie; punkt oparcia, miejsce bezpieczne, przytułek, schronisko; osłona, tarcza; podstawa; roś. z rodziny oczarowatych; miejsce, w którym przebywają głuszce i cietrzewie, sarny i jelenie; stanowisko na polowaniu’ SW III 867. „Pierw. n. niem. o znaczeniu dzierz. *Kühnmühle* ‘młyn należący do osobnika o nazw. *Kühn* (Gott 380)’. Pol. n. *Ostoja* ustalona urzędowo po 1945 r.” (SNGŚI IX 104).

OSTRZYCE (OSTRITZ), wś w gm. Trzebiechów: *Ostritz* 1682-1720 CDSil XXIV 111; *Osteritz* 1759 Mp II; *Otstritz* 1789 Mp III; *Ostrzyce* 1948 RospSkor

¹³ Brak podstaw do takiej interpretacji.

I 132. – N. top. prym. plur. od ap. *ostrzyca* ‘przytulnia czepna, *Galium aparine* L.; turzyca, *Carex sp.*’ Sstp V 679. N. niem. *Ostritz* jest substytucją n. pol.

†**OWCZARNIA**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Bukowa, gm. Sulechów: *Owczarnia* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *owczarnia* ‘pomieszczenie dla owiec’ Sstp V 703.

PAJĘCZNO (PAGANZ), przys. w gm. Nowogród Bobrzański, przys. wsi Sterków: *Bagawetz* ok. 1300, *pago Pagantz* 1679, *Paganz* 1787 SNGŚI IX 124; *Pagantz* 1789 Mp III; *Kleinwiesdorf* 1936, *Kleinwiesendorf* 1941 SNGŚI IX 124; *Pajęczno* 1948 RospSkor I 133. – N. [urz.] top. z suf. *-no* od ap. *pajak* ‘przedstawiciel odrębnej gromady stawonogich’ Sstp IV 10-11.

„Powojenna n. *Pajęczno* nie ma związku z n. historyczną *Paganz*. Jest to stara n. z terenu dawnych Łuzyc Dolnych o niejasnej etymologii. N. *Paganz* sugeruje związek z niem. *Paginza* (912 r.), *Pagancia* (1015 r.) ← **Bagantia*: pie. **bagu* ‘walka, kłótnia’. Bach II 240 zalicza tę n. do pie. typu z suf. *-nt* ← *-nz* i wymienia też n. rzeczną *Drwęca* (niem. *Drewenz* ← pie. **Druantia*, *Druenta*), *Radęca*, *Parsęta* oraz inne rozsiane w Europie, np. *Palantia* (hiszp.), **Druantia* (fr.), **Argentia* (szwajc.). W 1933 r. n. zmieniono na *Kleinwiesdorf*” (SNGŚI IX 124).

†**PĄTKA (RABENMÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Zaboru, gm. Zabór: *Rabenmühle* 1463, *Raben Muehle* 1791 SNGŚI X 15; *Pątka* 1951 RospSłow 234. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. prym. od n. os. *Pątka* SSNO IV 208 lub 2. n. [urz.] top. prym. od ap. *pątka* ‘droga’ SW IV 98. Pierw. n. niem. *Rabenmühle* złożona z n. os. *Rabe* Gott 476-477 (: ap. *Rabe* ‘kruk’ WSN II 278) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Pątka* nadana po 1945 r.

PIASKI (KUNZENDORF), wś w gm. Świdnica: *Kunzendorf* 1745 Mp I; *Piaski* 1948 RospSkor I 136. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *piasek* ‘drobne, miążkie, ziarniste okruchy skał, arena’ Sstp VI 77-78. Pierw. n. niem. *Kunzendorf* złożona z n. os. *Kunze* Gott 390 + ap. *Dorf* ‘wieś’ WSN I 427. N. pol. *Piaski* nadana po 1945 r.

PIAŚNICA (ELISENHOF), os. w gm. Czerwieńsk: *Elisenhof* 1887 SNGŚI X 28; *Piaśnica – Elisenhof*, Vw. 1951 RospSłow 236. – N. [urz.] kult. prym. od

ap. *piaśnica* 'naczyńko na piasek do zasypywania pisma' SW IV 133. Pierw. n. niem. *Elisenhof* złożona z n. os. *Elise* (por. n. os. *Ellisen* Gott 250) + ap. *Hof* 'dziedzinec, podwórze, zagroda, dwór, folwark' WSN I 815. N. pol. *Piaśnica* nadana po 1945 r.

PIELICE (RASENVORWERK), kol. w gm. Nowogród Bobrzański: *Rasenvorwerk* 1845 SNGŚl X 36; *Rasen Vw.* po 1918 Mp XI; *Pielice – Rasenvorwerk* 1951 RospSłow 237. – N. [urz.] patr. z suf. *-ice* od n. os. *Pielec* SSNO IV 253. Pierw. n. niem. *Rasenvorwerk* złożona z czł. *Rasen-* (: n. os. *Rase-* Gott 481) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. N. pol. *Pielice* nadana po 1945 r.

PIERZWIN (PÜRBEIN), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Pirzwin* ok. 1300, *Pyrwin* 1417 SNGŚl X 39; *Pirwen* 1503 CDSil XXIV 145; *Pyrbenn* 1536 CDSil XXIV 146; *Priben* 1679, *Puerben* 1791, *Pürben* 1845, *Perzwin* 1896 SNGŚl X 39; *Pierzwin – Pürben* 1948 RospSkor I 137. – N. dzierz. z suf. *-in* od n. os. *Pierw-*, por. *Pirzw-*. „*Pirzw-osz: pirzwy s.v. pirvy* Sstp, por. psł. **pъrvъ* SESch 14, 1082” (SEMot I 218); por. także *Pierwusz* SSNO IV 241. N. niem. *Pürben* jest substytucją n. pol.

†**PISKORZE (PEISKER-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Peiskermühle* 1887 SNGŚl X 55; *Peisker M.* po 1918 Mp XI; *Piskorze – Peisker-Mühle* 1951 RospSłow 240. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-e* (≤ **-bje*) od n. os. *Piskorz* SSNO IV 281. Pierw. n. niem. *Peisker-Mühle* złożona z n. os. *Peisker* Gott 461 (: ap. *Peisker* 'piskorz' Gott 461) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Piskorze* nadana po 1945 r.

†**PLEBANIA (PLEBANIE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. Babimostu, gm. Babimost: *Plebanie* 1904 PastNM 93; *Plebania* 1951 RospSłow 241. – N. kult. prym. od ap. *plebania* 'urząd plebański abo beneficium; dom plebański' SL IV 149. N. niem. *Plebanie* jest substytucją n. pol.

†**PLEWNIA (MEILEICHE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Radomi, gm. Świdnica: *Meileichen – Gasthof* 1791 SNGŚl X 59; *Meileiche* po 1918 Mp XI; *Plewnia* 1951 RospSłow 241. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *plewnia* 'pomieszczenie na plewy, szopa' Sstp VI 152. „Pierw. n. niem. *Meileiche* 'milka, mała mila (miara odległości)'. Łac. *milja* → dwaniem. *Meile*

‘ulica’ Bach II 447. Nazwa dotyczy zajazdu (karczmy)” – SNGŚl X 59. N. pol. *Plewnia* nadana po 1945 r.

†**PLAWNICA (HANNSTEINOWO)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w pobliżu Gnilej Obry, gm. Bojadła: *Plawnica – Hannsteinowo* 1951 RospSłow 242. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *plawnica* ‘narzędzie drewniane, którym probierz ustanawia dobroć żylniku, przez wypławienie miałko utłuczonej jego cząstki’ SL IV 148 lub ‘wielka sieć rybacka’ SW IV 255. Pierw. n. niem. *Hannsteinowo*, która wygląda na hybrydę, złożona z niem. czł. *Hannstein-* (: n. os. *Hanne* Gott 310 + ap. *Stein* ‘kamień, gład, skała’ WSN II 510) + suf. pol. *-owo*. N. pol. *Plawnica* nadana po 1945 r.

†**PŁONKA (MARIENEICHE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w pobliżu Klenicy, gm. Bojadła: *F. Marieneiche* po 1918 Mp XI; *Marieneiche* 1921 Mp XII; *Płonka* 1951 RospSłow 243. – N. [urz.] top. prym. od ap. *płonka* ‘dzikie, nieszczepione drzewo lub jego owoc’ Sstp VI 170. Pierw. n. niem. *Marieneiche* złożona z n. os. *Maria* (por. Gen. *Marien* Gott 421) + ap. *Eiche* ‘dąb’ WSN I 464. N. pol. *Płonka* nadana po 1945 r.

PŁOTY (PLOTOW), wś w gm. Czerwieńsk: *Ploth* 1305 CDSil XIV 144; *Plot (Plothow)* 1420 CDSil XXIV 23; *Plothy* 1488, *Plath* 1499, *Plate* 1499/1500 GZ (21-22 VII 1962, nr 172); *Plott* 1550 CDSil XXIV 25; *Ploodt* 1745 Mp I; *Płoty* 1948 RospSkor I 140. – N. kult. prym. plur. od ap. *płot* ‘ogrodzenie, zagrodzenie zrobione najczęściej z pali, żerdzi i chrustu’ Sstp VI 172. N. niem. *Plothow* jest substytucją n. pol.

†**PŁÓSA (LANGE-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Lange M.* po 1918 Mp XI; *Płósa – Lange-Mühle* 1951 RospSłow 243. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *płósa* ‘pole uprawne, działka ziemi mająca do kilkunastu zagonów, zwykle oddzielna, nie łącząca się z resztą gospodarstwa’ Sstp VI 170, por. też ap. *płóska* ‘działka ziemi uprawnej, zwykle oddzielna, nie łącząca się z resztą gospodarstwa’ Sstp VI 175. Pierw. n. niem. *Lange-Mühle* złożona z n. os. *Lange* Gott 396 (: adj. *lang* ‘długi’ WSN II 9) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Płósa* nadana po 1945 r.

PODGÓRZYCE, wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Podgórzyce* 2000 KMWL 108. – N. [urz.] etn. prym. plur. od *Podgórzyce* ‘ludzie mieszkający pod górą’.

PODLEGÓRZ (PADLIGAR), wś w gm. Trzebiechów: *Padelgar (Padligar)* 1497 CDSiI XXIV 192; *Padligar* 1682-1720 CDSiI XXIV 111; *Padligóra* 1843 Mp VI; *Podligar* 1936, *Obraberg* 1941 Szcz 325; *Podlegórz* 1948 RospSkor I 142. – N. top. z suf. *-jv od wyr. przyimk. *podle góry* ‘obok góry’; por. *podle* w określeniach miejsca ‘obok, w pobliżu, przy, koło’ Sstp VI 246. N. niem. *Padligar* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Obraberg*.

†**PODMOKLE**, wś w gm. Babimost; dziś Podmokle Małe i Podmokle Wielkie: *Podmogle* 1334 KDWP II 465; *Podmokle* al. *Podmokle* 1887 SG VIII 438. – N. top. prym. od przym. *podmokły* ‘który podmokł, podmoczony, przemoczony nieco, wilgotny’ SW IV 379. „Nazwa nadana od podmokłego gruntu. W pobliżu Podmokla było kiedyś jezioro, o czym jeszcze mówią tutejsze legendy” (GZ, 21-22 VII 1962, nr 172).

PODMOKLE MAŁE (KLEIN POSEMUKEL), wś w gm. Babimost: *Podmogle* 1334 KDWP II 465; *Małe Podmokle* 1592 GZ (21-22 VII 1962, nr 172); *Podmogle Małe* 1843 Mp VI; *Klein Posemukel* 1850 PastNM 109; *Klein Posenbrück* 1941 Szcz 325. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Podmokle*, zest. syntakt. z 1. czł. *Podmokle* i 2. czł. przym. *małe*. W Pasterniak zalicza tę nazwę do powstałych od nazwy miejscowości, argumentując: „[...] leży w pobliżu Podmokli Wielkich” (PastNM 103). N. niem. *Klein Posemukel* złożona z adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891 + czł. *Posemukel* (substytucja n. m. *Podmokle*). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Klein Posenbrück*.

PODMOKLE WIELKIE (GROSS POSEMUKEL), wś w gm. Babimost: *Podmogle* 1334 KDWP II 465; *Posemukel* 1534 PastNM 88; *Podmokle Wielkie* 1843 Mp VI; *Gross Posemukel* 1850 PastNM 109; *Gross Posenbrück* 1941 Szcz 325. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Podmokle*, zest. syntakt. z 1. czł. *Podmokle* i 2. czł. przym. *wielkie*. N. niem. *Gross Posemukel* złożona z adj. *groß* ‘wielki, duży’ WSN I 727 + czł. *Posemukel* (substytucja n. m. *Podmokle*). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Gross Posenbrück*.

PODZAMCZE (SCHLOSSVORWERK), przys. w gm. Babimost: *Schlossvorwerk* 1904 PastNM 93; *Schloßvorwerk-Bomst* 1936 Mp XV; *Podzamcze* 1951 RospSłow 246. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *podzamcze* ‘teren pod zamkiem, w pobliżu zamku, zwykle zasiedlony’ SSz II 756. Pierw. n. niem. *Schlossvor-*

werk złożona z czł. *Schloss-* (: n. os. *Schloß* Gott 517 lub ap. *Schloß* 'zamek, pałac' WSN II 390) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. N. pol. *Podzamcze* nadana po 1945 r.

†**POGWIZDOWO (WIEBELSHOF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Babimostu, gm. Babimost: *Wiebelshof* 1904, *Pogwizdów* 1933 PastNM 88; *Pogwizdowo* 1951 RospSłów 247. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Pogwizd* SSNO IV 305. Pierw. n. niem. *Wiebelshof* złożona z n. os. *Wiebel* Gott 608 (: ap. *Wiebel* 'wołek zbożowy' WSN II 822) + ap. *Hof* 'dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark' WSN I 815. N. pol. *Pogwizdowo* nadana po 1945 r.

†**POLANKA (LOUISENTHAL)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Trzebiechowa, gm. Trzebiechów: *Laisenthal* 1860 Mp VIII; *Louisenthal* po 1918 Mp XI; *Polanka* 1951 RospSłów 248. – N. [urz.] top. prym. od ap. *polanka* 'mała polana' Sstp VI 340. Pierw. n. niem. *Louisenthal* złożona z n. os. *Louise* (wariant n. os. *Luise*, forma żeńska od n. os. *Louis* – wikipedia) + ap. *Tal* 'dolina' WSN II 555. N. pol. *Polanka* nadana po 1945 r.

†**POŁOMIE (BORKENHAG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady nazywanej też Polama, Polana lub Polanka, gm. Sulechów: *Polame* 1850 PastNM 109; *Borkenhag* 1941 Szcz 325; *Borkenhagen* 1944 PastNM 93; *Polama* 1945-48, *Polana* 1959 PastNM 110. – N. kult. z suf. *-e* (≤ **-bje*) od ap. *połomie*. „Łom – łomikamięń; *połomie* znaczy to samo, co miejsce po paleniu lasu lub miejsce po wydobywaniu kamienia” (PastNM 93). N. niem. *Polame* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Borkenhag* – złożona z ap. czł. *Borken-* (n. os. *Borke*, *Borken* Gott 202 lub ap. *Borke* 'kora' WSN I 352) + ap. *Hag* 'ogrodzenie, żywopłot; zarośla, krzaki; łąka' WSN I 743.

POMORSKO (POMMERZIG), wś w gm. Sulechów: *Pomerczik* poł. XIV w. GZ (21-22 VII 1962, nr 172); *Pommertzig* ok. 1690 PastNM 93; *Pomerczik* 1745 Mp I; *Pomerczig* 1759 Mp II; *Pommerzig* 1940 PastNM 108; *Pomorsko* 1948 RospSkor I 144. – N. dzierz. z suf. *-sko* od n. os. *Pomorek* GZ (21-22 VII 1962, nr 172), por. n. os. *Pomorka*, *Pomerka* w SSNO IV 318. Autorzy rubryki *Sprzed 1000 lat* w „Gazecie Zielonogórskiej” zaliczają tę nazwę do dwuznacznych, argumentując: „[...] dzierzawcza od nazwy osobowej *Pomorek*

zapisanej w dokumentach trzynastowiecznych lub związana z klęską jaką był *pomór*” (GZ, 21-22 VII 1962, nr 172). Najstarsze zapisy wskazują jednak na dzierżawczy charakter nazwy. N. niem. *Pommerzig* jest substytucją n. pol.

POPOWICE (POPOWITZ), przys. w gm. Nowogród Bobrzański: *Popowic* 1217, *Popowici* 1263, *pago Popitz* 1687/88, *Poppowiz* 1787, *Popowitz* 1845, *Popowice*, *Poppowitz* 1896, *Poppowitz*, *Popowiec* 1900 SNGŚI X 136; *Gutental* 1941 Szcz 325; *Popowice* 1948 RospSkor I 145. – N. patr. z suf. *-owice* od n. os. *Pop* SSNO IV 321 lub ap. *pop* ‘kapłan’ Sstp VI 385-387.

„Nazwa godności *pop* jest pożyczką przedcyrylometodejską ze stwniem. (bawarskiego) – u nas za pośrednictwem czeskim (zob. M. Karpluk, *Słownik staropolskiej terminologii chrześcijańskiej*, Kraków 2001, s. 161). Dziś określa duchownego obrządku wschodniego. Wieś należała do osób duchownych. Te licznie w Polsce występujące nazwy nie były sensu stricto patronimikami, lecz nazwami »służebnymi, przynależnymi do klasztoru, parafii«, por. *Księginice*, *Biskupice*. Mieszkańcy byli zobowiązani do pewnych usług i posług na rzecz klasztoru” (SNGŚI X 136).

N. niem. *Popowitz* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Gutental*.

PÓLKO (WALDHORST), przys. w gm. Bojadła: *Polkau* SNGŚI XI 8; *Polke* 1850 PastNM 109; *Waldhorst* 1941 Szcz 325; *Polka* 1945-48 PastNM 110; *Polko* ok. 1946 Mp XIV; *Pólko* 1951 RospSłow 248. – N. kult. prym. od ap. *pólko* ‘pole złożone z drobnych, krótkich zagonów’ SW IV 935. N. niem. *Polke* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Waldhorst* – złożona z czł. *Wald-* (n. os. *Wald* Gott 595 lub ap. *Wald* ‘las’ WSN II 782) + ap. *Horst* ‘grupa <kępa> drzew; gniazdo ptaków; zamek’ WSN I 823.

PROCZKI (LUDWIGSTHAL), os. w gm. Zabór: *Ludwigsthal* 1694 Foer 199; *Proczki* 1951 RospSłow 255. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *proczki* ‘ucieczka włościan z rodzimej wsi i tułanie się po innych wsiach, parafiach, powiatach’ SW IV 1007. Pierw. n. niem. *Ludwigsthal* złożona z n. os. *Ludwig* Gott 414 (od n. os. Ludwig von Dünnewald) + ap. *Tal* ‘dolina’ WSN II 555. N. pol. *Proczki* nadana po 1945 r.

†**PRZEŁAZ (LOOSER FÄHRE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Wielobłot, gm. Zabór: *Die Looser Fähre* SNGŚI XI 32;

Looser Fähre po 1918 Mp XI; *Przełaz – Lose Fähre* 1951 RospSłow 599. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *przełaz* ‘miejsce, którędy przełazą, przejście, droga’ SW V 126. Pierw. n. niem. *Looser Fähre* złożona z czł. *Looser* (substytucja n. m. *Łaz – Loos*) + ap. *Fähre* ‘prom, przewóz’ WSN I 567. N. pol. *Przełaz* nadana po 1945 r.

PRZESZKODA (LUSCHE), leśn. w gm. Kargowa: *Przeszkoda – Lusche* 1951 RospSłow 258. – N. [urz.] top. prym. od ap. *przeszkoda* ‘to, co przeszkadza, zawada, zawała, trudność, szkopuł’ SW V 209. N. niem. *Lusche* jest substytucją n. pol. *Łuże*.

PRZEWÓZ (FÄHRHÄUSER b. BOYADEL), wś w gm. Bojadła: *Fährhäuser* po 1918 Mp XI; *Przewóz – Fährhäuser bei Boyadel* 1951 RospSłow 258. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *przewóz* ‘przewózka, transport, szczeg. przez wodę; miejsce przewozu, przeprawa, przystań; zapłata od przewozu’ SW V 242. Pierw. n. niem. *Fährhäuser* złożona z ap. *Fähre* ‘prom, przewóz’ WSN I 567+ ap. *Häuser* ‘domy’ WSN I 762 + b. (*bei*) ‘pod, przy’ + czł. *Boyadel* (substytucja n. m. *Bojadła*). N. pol. *Przewóz* nadana po 1945 r.

†**PRZEKULICE (LUDWIGSHOF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Okunina, gm. Sulechów: *Ludwigshof* po 1918 Mp XI; *Przekulice – Ludwigshof F.* 1951 RospSłow 258. – N. ciemna. Pierw. n. niem. *Ludwigshof* złożona z n. os. *Ludwig* Gott 414 + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815. N. pol. *Przekulice* nadana po 1945 r.

PRZYBYMIERZ (REICHENBACH), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Dorf Rychinbach* 1261, *Rechynbach* 1334, *Reichenbach* 1441 SNGŚI XI 50; *Przybymierz* 1948 RospSkor I 149. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-jv od n. os. *Przybymir* SSNO IV 382. Pierw. n. niem. *Reichenbach* złożona z czł. *Reiche-* (: ap. *Reiche* ‘bogacz’ WSN II 301; adj. *reich* ‘bogaty, zamożny’ WSN II 301) + ap. *Bach* ‘strumień, potok’ WSN I 234. N. pol. *Przybymierz* nadana po 1945 r.

PRZYDROŻE (ABDECKEREI), os. w gm. Zielona Góra: *Abdeckerei* po 1918 Mp XI; *Przydroże* 1951 RospSłow 259. – N. [urz.] top. prym. od ap. *przydroże* ‘miejsce wolne od jazdy, po obu stronach drogi; miejsce wąskie między drogą a rolą trawą porośnię’ SW V 281. Pierw. n. niem. *Abdeckerei* (: ap. *Abdeckerei* ‘rakarnia, zakład utylizacyjny’ WSN I 6). N. pol. *Przydroże* nadana po 1945 r.

PRZYGUBIEL (KLIPPENDORF), przys. w gm. Sulechów: *Klippendf* po 1918 Mp X; *Przygubiel – Klippendorf* 1948 RospSkor I 149. – N. [urz.] top. z pref. *przy-* i z suf. **-jǫ* od ap. *gubiel* 'kielb, *Gobio fluviatilis Flem.*' Sstp II 521. Pierw. n. niem. *Klippendorf* złożona z n. os. *Klippe* Gott 372 + ap. *Dorf* 'wieś' WSN I 427. N. pol. *Przygubiel* nadana po 1945 r.

PRZYLEP (SCHERTENDORF), wś w gm. Zielona Góra: *Prsileb* XIV w. CDSil XIV 144; *Schertendorf* 1582 CDSil XXIV 27; *Schrettendorf* 1745 Mp I; *Schettendorf* 1789 Mp III; *Przylep* 1948 RospSkor I 150. – N. dzierz. prym. od n. os. **Prelēpǫ* ≤ **pre-* 'prze-' + **lēpiti* 'lepić' RzDuma 320. SNGŚl podaje, że jest to „stara n. top. od wyr. *przylep* 'lepianka, chata'” (SNGŚl XI 55). W SW *przylep* 'to, co się przylepia, przywiązuje' SW V 313. W świetle najstarszych zapisów właściwszy wydaje się jednak dzierz. charakter nazwy. N. niem. *Schertendorf* złożona z nazw. *Schert* Gott 506 + ap. *Dorf* 'wieś' WSN I 427.

†**PRZYLESIE (FORST KOLONIE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Obry Dolnej, gm. Kargowa: *Forstkolonie* 1892 Mp IX; *Przylesie – Forst Kolonie, Alt.-Obra* HLD 1951 RospSłow 260; *Przy Lesie* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] top. z suf. *-e* (≤ **-bje*) od wyr. przyimk. *przy lesie*, por. też ap. *przylesie* 'miejsce przy lesie, pod lasem. <Przy + *Lesie, od Las>' SW V 314. Pierw. n. niem. *Forstkolonie* złożona z czł. *Forst-* (; n. os. *Forst* Gott 267 lub ap. *Forst* 'las' WSN I 612) + ap. *Kolonie* 'kolonia, osada' WSN I 904. N. pol. *Przylesie* nadana po 1945 r.

†**PRZYRZECZE (ODERABLAGE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Miłska, gm. Zabór: *Oderabl.* po 1918 Mp XI; *Przyrzecze – Oderablage* 1951 RospSłow 260. – N. [urz.] top. z suf. *-e* (≤ **-bje*) od wyr. przyimk. *przy rzece*, por. też ap. *przyrzecze* 'miejsce przy rzece, pobrażenie rzeczne, porzecze, nadrzecze; przystań rzeczna do wylądowania i naładowania towarów. <Przy + *Rzecze, od Rzeka>' SW V 359. Pierw. n. niem. *Oderablage* złożona z czł. *Oder-* (substytucja n. pol. *Odra*) + ap. *Ablage* 'skład, magazyn' WSN I 24. N. pol. *Przyrzecze* nadana po 1945 r.

PRZYTOCZKI (MARIENHOF), przys. w gm. Zabór: *Marienhof* 1887 SNGŚl XI 61; *Przytoczki* 1951 RospSłow 261. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Przytok*, utworzona za pomocą suf. *-ki*. Pierw. n. niem. *Marienhof* złożona z n. os.

Maria (por. Gen. *Marien* Gott 421) + ap. *Hof* 'dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark' WSN I 815. N. pol. *Przytoczki* nadana po 1945 r.

PRZYTOK (PRITTAG), wś w gm. Zabór: *Pritttag* 1421 CDSil XXIV 53; *Prittigk* 1513 SNGŚI XI 61; *Pritttagk* 1533 CDSil XXIV 62; *Prittack* 1670 SNGŚI XI 61; *Brittag* 1745 Mp I; *Przytok* 1948 RospSkor I 150. – N. top. prym. od ap. *przytok* 'dopływ, rzeka poboczna' SW V 390. N. niem. *Pritttag* jest substytucją n. pol.

†**PSTRĄŻNA (ESCHENTAL)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Świdnicy, gm. Świdnica: *Eschental* po 1918 Mp XI; *Pstrążna* 1951 RospSłow 261. – N. [urz.] top. z suf. *-na* od ap. *pstrąg* 'ryba członkopromienna, otwartopęcherzowa, brzuchopłetwa, łososiowata, zdr. pstrążek' SW V 415. Pierw. n. niem. *Eschental* złożona z ap. *Esche* 'je-sion' WSN I 557 + ap. *Tal* 'dolina' WSN II 555. N. pol. *Pstrążna* nadana po 1945 r.

PYRNIK (PIRNIG), wś w gm. Bojadła: *Pirnig* 1482 Foer 239; *Pyrnick* 1541 GZ (1-2 XII 1962, nr 286); *Pörnigk* 1662 CDSil XXIV 97; *Pirnick* 1687/88 SNGŚI XI 80; *Burnik* 1745 Mp I; *Ponik* 1945-48 PastNM 110; *Pyrnik* 1948 RospSkor I 151. – N. wielozn. (dzierż. lub top.). 1. „Prawdopodobnie n. dzierz. *Piernik* równa n. os. *Piernik* Słownik N VII 323 (561x; też w lubus.), por. też nazw. *Pirnicka* Słownik N VII 368 oraz gw. *pyry* 'ziemniaki' SJP VII 760 (pod *pyrka*)” (SNGŚI XI 80) lub 2. n. top. prym. od ap. *pyrnik* 'perz' SW V 450. N. niem. *Pirnig* jest substytucją n. pol.

RACULA (LAWALDAU), wś w gm. Zielona Góra: *Razula vel Lewenwalt* ok. 1300 CDSil XIV 146; *Joh. Lewenwalde* 1337, *plebanus in Larenwalde* 1376, *Jakob, Schulze zu Lanwalde* 1416 SNGŚI XI 89; *Lawenwalde* 1448 CDSil XXIV 61; *Lauwalde* 1580, *Lauwaldau* 1670 SNGŚI XI 89; *Lawalde, Lawaldau* 1905 Foer 6; *Radzula* ok. 1946 Mp XIV; *Racula* 1948 RospSkor I 152. – N. dzierz. z suf. *-ula* od n. os. *Rac(z)* SSNO IV 414. „Pierw. dzierz. n. dłuż. *Rac-ula* z przyr. *-ula* od n. os. *Rac* ← zdr. od *Racibor, Racisław, Ractaw* Muka A 620. Po zmianie właściciela powstała n. niem. *Lawaldau* od nazw. *Lawald* z *Radewisc* Le Q 244. Możliwa też etymologia **Radsul-ja* → *Rasula* → *zniem. Razula* z przyr. *-ja* od łuz. n. os. *Radosul*, stpol. *Radsuł* SSNO IV 426” (SNGŚI XI 89).

RACULKA (NEUWALDAU), obecnie część Zielonej Góry, gm. Zielona Góra: *Nickel Nawenwelder zur Polenisschen Netke (Polnisch-Nettkow)* 1420 CDSil XXIV 23; *Neuwalde oder Hopfenvorwerk* 1845 SNGŚI XI 89; *Neuwalda* po 1918 Mp XI; *Raculka* 1948 SNGŚI XI 89; *Raculka* 1948 RospSkor I 152. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Racula*, utworzona za pomocą suf. *-ka*. „N. m. *Raculka* ustalona po 1945 r. przez Komisję URM dla pierw. n. niem. *Neuwalda* ‘nowy las’; *neu* ‘nowy’; *der Wald* ‘las’. Oboczna n. niem. *Hopfenvorwerk* ‘folwark Hopfego’, por. nazw. *Hopfe Gott 337*” (SNGŚI XI 89).

RADLIN (RIEGEL), przys. w gm. Sulechów: *Riegel Vorwerk* 1759 Mp II; *Riegel* 1940 PastNM 108; *Radlin* 1951 RospSłow 265. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] kult.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-in* od n. os. *Radło* SSNO IV 418-419 lub 2. n. [urz.] kult. z suf. *-in* od ap. *radło* ‘narzędzie rolnicze z jednym sośnikiem i rękojeścią, służące do przeorywania w poprzek roli pooranej pługiem, a to w celu spulchnienia jej wierzchniej warstwy’ SW V 463, por. też ap. *radlina* ‘skiba odkrajana radłem’ SW V 463. Pierw. n. niem. *Riegel* (: n. os. *Riegel Gott 489* lub ap. *Riegel* ‘rygiel, zasuwka’ WSN II 320).

RADOMIA (SEIFERSHOLZ), wś w gm. Świdnica: *Seiffersholz* 1345 Foer 108; *Seyfridisholtze (Seifersholz)* 1416 CDSil XXIV 18; *Seyfersholtz* 1488 CDSil XXIV 20; *Seiffersholz* 1582 CDSil XXIV 27; *Seifersholz* 1697 CDSil XXIV 31; *Seyfersholz* 1745 Mp I; *Radomia* 1948 RospSkor I 152. – N. [urz.] dzierz. od n. os. *Radom* SEMot I 248, utworzona przy użyciu suf. **-jb* (forma żeńska *Radomia*). „N. os. stanowi formę skróconą od imion złożonych typu *Radomir*” (RymNmiast 200). „Pierw. dzierz. n. niem. *Seiffers-holz* ← *Siefridisholz* ‘las Siefrieda’; *das Holz* ‘las’; im. m. *Siefried//Siegfried* Vornamen 176” (SNGŚI XI 96).

RADOWICE (RADEWITSCH), wś w gm. Trzebiechów: *Radewitsch* 1759 Mp II; *Früchtenau* 1941 Szcz 325; *Radowice* 1948 RospSkor I 153. – N. patr. z suf. *-owice* od n. os. *Rad* SSNO IV 429. N. niem. *Radewitsch* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Früchtenau*.

†**RADZISZYN (ROLL-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Brodów, gm. Sulechów: *Roll M.* po 1918 Mp XI; *Radziszyn* – *Roll-Mühle* 1951 RospSłow 267. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-yn* od n. os.

Radzisz SSNO IV 432. Pierw. n. niem. *Roll-Mühle* złożona z n. os. *Roll* Gott 493 + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Radziszyn* nadana po 1945 r.

RAJEWÓ (WALDVORWERK b. PRITTAG), przys. w gm. Zabór: *Waldvorwerk* 1791 SNGŚI XI 107; *Rajewo – Waldvorwerk bei Prittag* 1951 RospSłow 267. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. z suf. *-ewo* od n. os. *Raj* SSNO IV 437 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-ewo* od ap. *raj* 'ogród rozkoszny, w którym Adam z Ewą mieszkali; eden; miejsce pobytu błogosławionych, sprawiedliwych, zmarłych, niebo, królestwo niebieskie' SW V 467. Pierw. n. niem. *Waldvorwerk* złożona z czł. *Wald-* (n. os. *Wald* Gott 595 lub ap. *Wald* 'las' WSN II 782) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773 + *b. (bei)* 'pod, przy' + czł. *Pritttag* (substytucja n. m. *Przytok*). N. pol. *Rajewo* nadana po 1945 r.

†**ROKICIE (DOROTHEENHOF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Drzonowa, gm. Świdnica: *Neuvorwerk oder Dorotheenhof* SNGŚI XI 134; *Dorotheenhof* po 1918 Mp XI; *Rokicie* 1951 RospSłow 272. – N. [urz.] top. z suf. *-e* (≤ **-bje*) od ap. *rokita* 'wierzba rokita, *Salix rosmarinifolia* L.' Sstp VII 495. „*Rokita, rokicina* 'rodzaj wierzby'; częste w nazwach miejscowych: *Rokitno* itd.” (SEBr 461). Pierw. n. niem. *Dorotheenhof* złożona z n. os. *Dorothee* (por. *Dorothea* Gott 237) + ap. *Hof* 'dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark' WSN I 815. N. pol. *Rokicie* nadana po 1945 r.

†**ROZBÓRZ (KREUZPUNKT)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Okunina, gm. Sulechów: *Kreuzpunkt* 1921 Mp XII; *Rozbórz* 1951 RospSłow 274. – N. [urz.] top. z pref. *roz-* 'zawsze podział jakiś znaczy' SL V 75 + *-borz* (od ap. *bór* 'las sosnowy, a potem w ogólności, żywicznych drzew, a jeszcze ogólniej, las gęsty ciemny' SL I 147) 'między borami'. Pierw. n. niem. *Kreuzpunkt* złożona z ap. *Kreuz* 'krzyż' WSN I 933 + ap. *Punkt* 'punkt; miejsce' WSN II 270. N. pol. *Rozbórz* nadana po 1945 r.

†**ROZDOŁY (MITTEL-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Mittel Vw.* 1759 Mp II; *Rozdoły – Mittel-Mühle* 1951 RospSłow 274. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *rozdoł* 'głęboka dziura, wydrożenie' SL V 85. Pierw. n. niem. *Mittel-Mühle* złożona z czł. *Mittel-* (: n. os. *Mittel* Gott 433 lub adj. *mittel* 'średni' WSN II 118) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Rozdoły* nadana po 1945 r.

†**RUDNIK (LAMPHANSWINKEL)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Leśniowa Wielkiego, gm. Czerwieńsk: *Lamphanswinkel* po 1918 Mp XI; *Rudnik* 1951 RospSłow 278. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *rudnik* ‘miejsce, gdzie wydobywano rudę’ Sstp VIII 43-44. Pierw. n. niem. *Lamphanswinkel* złożona z n. os. *Lamphans* (: n. os. *Lamp* Gott 395 + n. os. *Hans* Gott 354) + ap. *Winkel* ‘kąt; zakątek’ WSN II 831. N. pol. *Rudnik* nadana po 1945 r.

†**RYBAKI (ODERFISCHEREI)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Cigacic, nad Zimnym Potokiem, gm. Sulechów: *Oderfischerei* po 1918 Mp XI; *Rybaki* 1951 RospSłow 280. – N. [urz.] służ. prym. plur. od ap. *rybak* ‘ten co łowi ryby’ Sstp VIII 54. Pierw. n. niem. *Oderfischerei* złożona z czł. *Oder-* (substytucja n. pol. *Odra*) + ap. *Fischerei* ‘rybołówstwo’ WSN I 596. N. pol. *Rybaki* nadana po 1945 r.

RYBNIKI (ODERFISCHERHAUS), nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do zabudowań nad Odrą koło Przytoku, gm. Zabór: *Fischerhaus* 1845, *Oderfischerhaus* 1908, *Rybniki* 1951 – SNGŚI XII 34. – N. [urz.] kult. prym. plur. od ap. *rybnik* ‘sadzawka, staw z rybami’ Sstp VIII 55. Pierw. n. niem. *Oderfischerhaus* złożona z czł. *Oder-* (substytucja n. pol. *Odra*) + ap. *Fischer* ‘rybak’ WSN I 596 + ap. *Haus* ‘dom’ WSN I 762. N. pol. *Rybniki* nadana po 1945 r.; nawiązuje ona do znaczenia n. niem.

RYBNO (FRIESENHÜTTE), przys. i leśn. w gm. Zielona Góra: *Alma Hütte* po 1918 Mp XI; *Rybno – Friesenhütte* 1951 RospSłow 280. – N. top. z suf. *-no* od ap. *ryba* ‘zwierzę kręgowce o krwi zimnej, oddychające skrzelami, popolicie pokryte łuskami, opatrzone płetwami’ SW V 781. Pierw. n. niem. *Friesenhütte* złożona z czł. *Friesen-* (: n. os. *Friesen* Gott 270 lub ap. *Friese* ‘Fryzyjczyk’ WSN I 624) + ap. *Hütte* ‘chata, chałupa; szałas; huta’ WSN 828; „*Friesenhütte* ‘fryszarka, zakład hutniczy’” (SNGŚI XII 35). N. pol. *Rybno* nadana po 1945 r.

†**RYBOJEDZKO (ODER VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Brodów, gm. Sulechów: *Oder Vw.* po 1918 Mp XI; *Rybojedzko – Oder-Vw.* 1951 RospSłow 280. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ko* od n. os. *Rybojad* lub *Rybojady* PNW 208, por. n. os. *Rybojedzki* SSNO IV 523. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do kulturowych, argumentując: „[...]

historycznie związana z kulturą ludzką. Historyczny rozwój tej nazwy wyglądał najprawdopodobniej następująco: Rybojady (n. os.) – Rybojady (n. m.) – Rybojedz + -ko” (PastNM 94). Pierw. n. niem. *Oder Vorwerk* złożona z czł. *Oder-* (substytucja n. pol. *Odra*) + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Rybojedzko* nadana po 1945 r.

SADOWO (SCHANZE), przys. w gm. Trzebiechów: *Schanze* po 1918 Mp XI; *Sadowo* 1951 RospSłow 283. – N. [urz.] kult. z suf. *-owo* od ap. *sad* ‘kawał ziemi, na którym rosną drzewa i krzewy owocowe’ Sstp VIII 109. Pierw. n. niem. *Schanze* (: n. os. *Schanze* Gott 505 lub ap. *Schanze* ‘szaniec, okop; szansa, okazja’ WSN II 363). N. pol. *Sadowo* nadana po 1945 r.

†**SĄCZNO (WASSERWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Wasserwerk* 1921 Mp XII; *Sączno* 1951 RospSłow 286. – N. [urz.] top. z suf. *-no* od *sączyć* ‘wyciskać a. wypuszczać (z siebie) płyn w małych ilościach, kroplami, ciurkiem, cedzić’ SW VI 36. Pierw. n. niem. *Wasserwerk* złożona z czł. *Wasser-* (: n. os. *Wasser* Gott 598 lub ap. *Wasser* ‘woda’ WSN II 789) + ap. *Werk* ‘dzieło, praca; czyn, uczynek; sprawa; zakład, fabryka, huta; fortyfikacja, fort’ WSN II 814. N. pol. *Sączno* nadana po 1945 r.

SIADCZA (EICHENBAUM), wś w gm. Bojadła: *Sedeschine* 1788, *Sedczyn*, *Sedecin* XVIII w. GZ (31 III-1 IV 1962, nr 77); *Grund. Sedschin* 1855, *Sedczin* 1860, *Sedczijn* 1869 PastNM 93; *Eichenbaum* 1892 Mp IX; *Sedschin* po 1918 Mp XI; *Sedczyn* ok. 1946 Mp XIV; *Żecin* 1945-48 PastNM 111; *Siadcza* 1951 RospSłow 287; *Siadszyn* 1959 PastNM 111; *Siedczyn* 1965 PastNT 40. – N. ciemna. N. niem. *Sedczyn* wygląda na substytucję n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Eichenbaum* (: ap. *Eichenbaum* ‘drzewo dębowe, dąb’ PSN 198).

†**SICINA (ROHRWIESEN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Pomorska, gm. Sulechów: *Rohrwiesen* po 1918 Mp XI; *Sicina* 1951 RospSłow 287. – N. [urz.] top. prym. od ap. *sicina* ‘spław, rośnie na miejscach wodnistych’ SL V 272. Pierw. n. niem. *Rohrwiesen* złożona z czł. *Rohr-* (: n. os. *Rohr* Gott 493 lub ap. *Rohr* ‘trzcina’ WSN II 325) + ap. *Wiesen* ‘łąki’ WSN II 826. N. pol. *Sicina* nadana po 1945 r.

†**SITA (ZITTA)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Podlegórze, gm. Sulechów: *Zitta* po 1918 Mp XI; *Sita* 1951 RospSłow 290. – N. top. prym. plur. od ap. *sit* ‘spław, rośnie na miejscach wodnistych’ SL V 272. N. niem. *Zitta* jest substytucją n. pol.

†**SITNO (ZETTEN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Podlegórze, gm. Sulechów: *Zetten* po 1918 Mp XI; *Sitno* 1951 RospSłow 291. – N. top. z suf. *-no* od ap. *sit* ‘spław, rośnie na miejscach wodnistych’ SL V 272. N. niem. *Zetten* jest substytucją n. pol.

SKIBICE (PETERSWALDAU), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Petirswald* ok. 1300, *Petriwalde* 1376, *Peterswalde* 1376 SNGŚI XII 106; *Peterswaldau* 1745 Mp I; *Skibice* 1948 RospSkor I 169. – N. [urz.] patr. z suf. *-ice* od nazw. *Skiba* SNGŚI XII 106. Pierw. n. niem. *Peterswaldau* złożona z n. os. *Peter* Gott 462 + czł. *-waldau* (: ap. *Wald* ‘las’ WSN II 782). N. pol. *Skibice* nadana po 1945 r.

†**SKOPCE (NEUE SCHÄF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Skopce – Neue Schäf* 1951 RospSłow 293. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *skopiec* ‘baran, zwłaszcza kastrowany’ Sstp VIII 246, ale też ‘naczynie, też miara określonej objętości’ Sstp VIII 246. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do służebnych, argumentując: „U Lindego *skopiec* = wiadro do mleka; u Brücknera (SE) – naczynie, ale także *skopić* = trzebić; *skopek* = baran trzebiony” (PastNM 100)¹⁴. Pierw. n. niem. *Neue Schäf* złożona z adj. *neu* ‘nowy’ WSN II 168 + ap. *Schaf* ‘owca, baran’ WSN II 359. N. pol. *Skopce* nadana po 1945 r.

†**SKORASZEWO (ALTES VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Okunin, gm. Sulechów: *Skoraszewo – Altes Vw.* 1951 RospSłow 293. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-ewo* od n. os. *Skorosz* SSNO V 96. Pierw. n. niem. *Altes Vorwerk* złożona z adj. *alt* ‘stary; dawny’ WSN I 76 + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Skoraszewo* nadana po 1945 r.

SŁONE (SCHLOIN), wś w gm. Świdnica: *Slone (Schloin)* 1305 CDSil XIV 145; *Slon* 1376 SNGŚI XII 121; *Schloin* 1717 CDSil XXIV 32; *Słone* 1948 Rosp-

¹⁴ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

Skor I 171. – N. kult. prym. plur. od przym. *słony* (w pobliżu znajdowały się w przeszłości solanki). N. niem. *Schloin* jest substytucją n. pol.

†**SMOLNO**, wś w gm. Kargowa; dziś Smolno Małe i Smolno Wielkie: *Schmellen* 1745 Mp I. – N. kult. z suf. *-no* od ap. *smoła* (przypuszczalnie była tu smolarnia).

SMOLNO MAŁE (KLEIN SCHMÖLLEN), wś w gm. Kargowa: *Klein Schmöllén* 1759 Mp II; *Klein Schmollen* 1789 Mp III; *Smolno Małe* 1948 RospSkor I 172. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Smolno*, zest. syntakt. z 1. czł. *Smolno* i 2. czł. przym. *małe*. N. niem. *Klein Schmöllén* złożona z adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891 + czł. *Schmöllen* (substytucja n. pol. *Smolno*).

SMOLNO WIELKIE (GROSS SCHMÖLLEN), wś w gm. Kargowa: *Gross Schmöllén* 1759 Mp II; *Schmollen* 1789 Mp III; *Smolno* 1843 Mp VI; *Smolno Wielkie* 1948 RospSkor I 172. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Smolno*, zest. syntakt. z 1. czł. *Smolno* i 2. czł. przym. *wielkie*. N. niem. *Gross Schmöllén* złożona z adj. *groß* ‘wielki, duży’ WSN I 727 + czł. *Schmöllen* (substytucja n. pol. *Smolno*).

SOBOLICE (ZEDELSDORF), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Sobelici* 1263, *Sobetiz* 1265, *Stiftsgut Sobolich* 1283, *Sodlychdorf* 1334, *Czodligisdorf* 1338, *Zedelsdorf* 1787 SNGŚI XII 138; *Sobolice* 1948 RospSkor I 173. – N. patr. z suf. *-ice* od n. os. *Sobol* SSNO V 139. N. niem. *Zedelsdorf* złożona z n. os. *Zedel* Gott 623 (adapt. dłuż. *sedlo* ‘osiedle, osada’) + ap. *Dorf* ‘wieś’ WSN I 427.

SOSNÓWKA (WIESENAU), przys. w gm. Bojadła: *Suschnowke* 1850 PastNM 109; *Schusowke* 1860 Mp VIII; *Schosnafke* po 1918 Mp XI; *Schosnofke* 1921 Mp XII; *Schosnoske* 1936, *Wiesenaus* 1941 Szcz 325; *Sosnówka* 1951 RospSłow 302. – N. top. z suf. *-ka* od przym. *sosnowy* ‘z sosną związany, z sosny pochodzący’ Sstp VIII 337, por. też ap. *sosnówka* ‘gatunek gruszek’ SW VI 270. N. niem. *Schosnoske* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Wiesenaus* – złożona z ap. *Wiesen* ‘łąki’ WSN II 826 + czł. *-au* (: *Aue* ‘podmokła łąka, zagłębienie, teren nisko położony nad wodą’ Kluge 36).

†**STARY DWÓR**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Górek Małych, gm. Sulechów: *Stary Dwór* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] kult., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *stary* i 2. czł. rzecz. *dwór*.

STERKÓW (TSCHIRKAU), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Tschirkau* 1745 Mp I; *Rehwald* 1941 Szcz 325; *Sterków* 1948 RospSkor I 180. – N. top. z suf. -ów od ap. *sterk* ‘gałąź; stary pień pozbawiony gałęzi; kawałek kija sterzący z ziemi; krzak’ SW VI 395. N. niem. *Tschirkau* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Rehwald*.

†**STOCZEK (MINETTENBERG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Obłotnego, gm. Sulechów: *Minettenberg* 1759 Mp II; *Stoczek* 1951 RospSłow 311. – N. [urz.] top. prym. od ap. *stoczek* ‘potok czy źródło’ Sstp VIII 446. Pierw. n. niem. *Minettenberg* złożona z ap. *Minette* ‘minetta, ruda żelaza’ WSN II 109; por. też n. os. *Minette* (żeńskie imię francuskie, forma skrócona od n. os. *Guillemette* – wikipedia) + ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290. N. pol. *Stoczek* nadana po 1945 r.

STOŻNE (STOSCHENHOF), przys. w gm. Zielona Góra: *Stoschenhof* po 1918 Mp XI; *Stożne* 1951 RospSłow 312. – N. kult. z suf. -ne od ap. *stóg* ‘sterta, wielka kupa siana w kształcie ostrokągu’ SW VI 440. N. niem. *Stoschenhof* złożona z czł. *Stoschen-* (od nazw. założyciela osady Carla Ludwiga Hansa hr. von Stoscha) + ap. *Hof* ‘dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark’ WSN I 815.

†**STRUMIANKI (HEINRICHSAU)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. wsi Strumiany, gm. Bojadła: *Heinrichsau* po 1918 Mp XI; *Strumianki* 1951 RospSłow 314. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Strumiany*, utworzona za pomocą suf. -ki. Pierw. n. niem. *Heinrichsau* złożona z n. os. *Heinrich* Gott 310 + czł. -au (: *Aue* ‘podmokła łąka, zagłębienie, teren nisko położony nad wodą’ Kluge 36). N. pol. *Strumianki* nadana po 1945 r.

STRUMIANY (KIEFERNHORST), leśn. w gm. Bojadła: *Strimene* 1860 Mp VIII; *Striemehne* 1905 Foer 239; *Kiefernhorst* 1941 Szcz 325; *Strzemień* 1945-48, *Strumiany* 1959 PastNM 111. – N. etn. prym. plur. od *Strumianie* (ludzie nazwani od naturalnej właściwości miejsca – *strumienia*). N. niem. *Striemehne* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Kiefernhorst* – złożona z czł. *Kiefern-* (: n. os. *Kiefer* Gott 367 lub ap. *Kiefer* ‘sosna’ WSN I 881) + ap. *Horst* ‘grupa <kępa> drzew; gniazdo ptaków; zamek’ WSN I 823.

SUCHA (ZAUCHE), wś w gm. Zielona Góra: *Sauche* 1583-84 Foer 161; *Zauche* 1635 CDSil XXIV 87; *Zanche* 1745 Mp I; *Sucha* 1948 RospSkor I 184. – N. top. prym. od przym. *suchy*, „oznaczającego top. ‘miejsce suche’ [...] można też inaczej rozumieć ten wyraz: *sucha* (polana), *suchy* (las), czyli obszar po wyrębie leśnym. Oznaczał zatem osady położone wśród lasów” (RospSEMiG 374). N. niem. *Zauche* jest substytucją n. pol.

†**SUCHA (ZAUCHE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Głogusza, gm. Sulechów: *Zauche* 1936 Mp XV; *Sucha* 1951 RospSłow 756. – N. top. prym. od przym. *suchy*, „oznaczającego top. ‘miejsce suche’ [...] można też inaczej rozumieć ten wyraz: *sucha* (polana), *suchy* (las), czyli obszar po wyrębie leśnym. Oznaczał zatem osady położone wśród lasów” (RospSEMiG 374). N. niem. *Zauche* jest substytucją n. pol.

†**SUCHAWA (BIRK VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. Sulechowa, gm. Sulechów: *Birk Vw.* 1936 Mp XV; *Suchawa* 1951 RospSłow 317. – N. [urz.] top. z suf. *-awa* od przym. *suchy*, „oznaczającego top. ‘miejsce suche’ [...] można też inaczej rozumieć ten wyraz: *sucha* (polana), *suchy* (las), czyli obszar po wyrębie leśnym. Oznaczał zatem osady położone wśród lasów” (RospSEMiG 374); por. też przym. *suchawy* ‘niezupełnie suchy, trochę suchy’ SW VI 501. Pierw. n. niem. *Birk Vorwerk* złożona z czł. *Birk-* (: n. os. *Birk Gott* 194 lub ap. *Birke* ‘brzoza’ WSN I 333) + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Suchawa* nadana po 1945 r.

†**SUCHOCICE (BIRK KOLONIE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Kalska, gm. Sulechów: *Colonie* po 1918 Mp X; *Suchocice* – *Birk Kol.* 1951 RospSłow 317. – N. [urz.] patr. z suf. *-ocice* od n. os. *Suchy* SSNO V 245. W. Pasterniak zalicza tę nazwę również do patronimicznych, argumentując: „Nazwę zaliczam do patronimicznych, bo w pobliżu jest kilka miejscowości z osnową *such-*. Musiała więc istnieć nazwa osobowa *Suchy* – przezwisko” (PastNM 99). Pierw. n. niem. *Birk Kolonie* złożona z czł. *Birk-* (: n. os. *Birk Gott* 194 lub ap. *Birke* ‘brzoza’ WSN I 333) + ap. *Kolonie* ‘kolonia, osada’ WSN I 904. N. pol. *Suchocice* nadana po 1945 r.

†**SUCHY BÓR**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do leśn. leżącej w okol. Głoguszyna, gm. Sulechów: *Suchy Bór* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] top., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *suchy*, „oznaczającego top. ‘miejsce suche’

[...] można też inaczej rozumieć ten wyraz: *sucha* (polana), *suchy* (las), czyli obszar po wyрубie leśnym. Oznaczał zatem osady położone wśród lasów” (RospSEMiG 374) i 2. czł. rzecz. *bór* ‘las szpilkowy, zwłaszcza sosnowy, *silva, pinetum*’ Sstp I 143.

SUDOŁ (SEEDORF), wś w gm. Czerwieńsk: *Sehedorff (Seedorf)* 1488 CDSil XXIV 20; *Seedorf* 1789 Mp III; *Sudoł* 1948 RospSkor I 184. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-oł* od n. os. *Sud* SEMot I 264, por. też nazw. *Sudolski* SSNO V 246. Pierw. n. niem. *Seedorf* złożona z czł. *See-* (: n. os. *See* Gott 534 lub ap. *See* ‘morze; jezioro’ WSN II 434) + ap. *Dorf* ‘wieś’ WSN I 427. N. pol. *Sudoł* nadana po 1945 r.

SULECHÓW (ZÜLLICHAU), mto, siedziba gminy: *Tczulchov* 1319 KDWp II 349; *Zulchow* 1320 KDWp II 356; *Zulchów* 1329, *Czolchaw* 1397 RospSEMiG 375; *Czulchow* 1409 RymNmiast 233; *Czolcha* XIV w. RospSEMiG 375; *Tzulchaw* 1414 CDSil XXIV 19; *Czuchow* 1420 CDSil XXIV 23; *Czulch* 1501 RymNmiast 233; *Zulch* 1532 CDSil XXIV 20; *Cylichowa (Colchów)* 1843 Mp VI; *Cylichów* 1945-48, *Sulechów* 1959 PastNM 111. – N. dzierz. z suf. *-ów* od n. os. *Sulech* SSNO V 247 (XIII w. *Zulech*). „N. os. *Sulech*, znana ze źródeł średniowiecznych, została utworzona od imion złożonych typu *Sulimir, Sulistałw*” (RymNmiast 233). Spotkałam się również z inną etymologią: „Historycy niemieccy [...] zgodnie przyznają, że nazwa jest pochodzenia polskiego i właściwie powinna brzmieć Cielichowa, a tylko w łacińskiej i niemieckiej transkrypcji uległa zniekształceniu. Za taką interpretacją opowiedział się też archiwariusz biblioteki w Kórniku – Zygmunt Celichowski. Celichowę lub Cielichowę można wyprowadzić od słowa *cielę*, a zatem miejscowość, gdzie trudniono się hodowlą cieląt, co by się zgadzało o tyle, że w okolicach miasta rozwinięta była na dużą skalę hodowla bydła, ponieważ wokół miasta znajdowało się sporo łąk, gdzie można było wypasać duże stada. Pokrywa się to z wywodem kronikarza miejskiego z połowy XVIII stulecia J. Chr. Willkena, który Sulechów-Celichów wywodził z polskiego słowa *cielę*. To samo potwierdził też N.L. Wedekind w swej pracy *Neue Chronik der Stadt Züllichaw* (1851) i powoływał się na źródło z roku 1395, gdzie jest mowa o przekazaniu miastu obszernych pastwisk za odpowiednią opłatą roczną. Podobny też dokument wystawił książę głogowski Henryk XI w roku 1471 co do spornych pastwisk między Sulechowem a Krężołami. Z tego wynika, że hodowla musiała zawsze

w Sulechowie odgrywać doniosłą rolę, nawet już w średniowieczu, i stąd też mogła powstać nazwa miasta, zanim jeszcze wieś Sulechów nie otrzymała praw miejskich” (S 12)¹⁵. N. niem. *Züllichau* jest substytucją n. pol.

SUSŁÓW (REHFELDE), wś w gm. Bojadła: *Schuslawe* 1860 Mp VIII; *Grund Schoslawe* 1885, *Grund Schuslowe* 1927 PastNM 96; *Schoslawe* 1936, *Rehfelde* 1941 Szcz 325; *Refelda* 1945-48, *Susłów* 1959 PastNM 111. – N. dzierz. z suf. -ów od n. os. *Susół* SEMot 1 296, por. też n. os. *Susło* SSNO V 259. „N. dzierzawcza – osada *Susła* – przezwisko. Może też osada nosiła kiedyś nazwę *Suło-stów*” (PastNM 96). N. niem. *Schoslawe* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Rehfelde* – złożona z czł. *Reh-* (: n. os. *Reh* Gott 484 lub ap. *Reh* ‘sarna’ WSN II 300) + ap. *Feld* ‘pole’ WSN I 581.

†**SUSZYCE (BERG-VORWERK)** nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Babimostu, gm. Babimost: *Bergvorwerk* po 1918 Mp X; *Suszyce – Berg-Vw.* 1951 RospSłow 320. – N. [urz.] patr. z suf. -yce od n. os. *Suchy* SSNO V 245. Pierw. n. niem. *Berg-Vorwerk* złożona z czł. *Berg-* (: n. os. *Berg* Gott 189 lub ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290) + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Suszyce* nadana po 1945 r.

SWARZYNICE (SCHWARMITZ), wś w gm. Trzebiechów: *Swarmeniczsche Grenze* 1448, *Schwarnitz* 1687 GZ (24-25 II 1962, nr 47); *Schwarmitz* 1742 CDSil XXIV 88; *Schwarmiz* 1745 Mp I; *Szwarnice, Szwarnica* 1945-48 PastNM 111; *Swarzynice* 1948 RospSkor I 186; *Szwarnice* 1959 PastNM 111. – N. patr. z suf. -ice od n. os. **Swarzym* (← *Swar* SSNO V 261). „W roku 1136 zanotowano nazwę osobową *Swar* w formie *Zuar*, a w roku 1204 nazwę osobową *Swarzysz* w formie *Zuaris*. Nazwy te, zwłaszcza pierwsza, mogły stać się podstawą do utworzenia nazwy miejscowej *Swarzynice*” (GZ, 24-25 II 1962, nr 47). W. Pasterniak wywodzi tę nazwę od imienia hipotetycznego *Swarzymir*: „Może odnośna nazwa miejscowości powinna brzmieć *Swarzymice* (niem. *Schwarmitz*)” (PastNM 99). N. niem. *Schwarmitz* jest substytucją n. pol.

SYCOWICE (LEITERSDORF), wś w gm. Czerwieńsk: *Leutterstorf (Leitersdorf)* 1575 CDSil XXIV 26; *Leutersdorf* 1632 CDSil XXIV 29; *Leitersdorf* 1745 Mp I; *Sycowice* 1948 RospSkor I 186. – N. [urz.] patr. z suf. -owice od n. os.

¹⁵ Interpretacja podana przez autorów publikacji *Sulechów i okolice* nie do przyjęcia.

Syc SSNO V 264. „N. dzierz. od n. os. Syc, znanej już w dokumencie z 1166 r. (*Siz*) lub od sycenia miodu (miejsce, które kogoś czymś nasyciło, jaką potrzebę zaspokoilo?)” (RospSEMiG 378). Pierw. n. niem. *Leitersdorf* złożona z n. os. *Leiter* Gott 402 (: ap. *Leiter* ‘przewodnik, kierownik, dyrektor’ WSN II 37) + ap. *Dorf* ‘wieś’ WSN I 427. N. pol. *Sycowice* nadana po 1945 r.

SZABLISKA (KLEINMÜHL VORWERK), przys. w gm. Sulechów: *Kleinmühlvkw.* po 1918 Mp XI; *Szabliska – Kleinmühl Vw.* 1951 RospSłow 320. – N. [urz.] kult. z suf. *-iska* od ap. *szabla* ‘broń sieczna kawalerii z wygiętą klingą’ SW VI 549. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do służebnych: „N. służ. – przypuszczalnie wyrabiano tu kiedyś szable” (PastNM 100)¹⁶. Pierw. n. niem. *Kleinmühl Vorwerk* złożona z adj. *klein* ‘mały, drobny’ WSN I 891 + czł. *Mühl* (: ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132; por. też n. os. *Mühl* Gott 437) + czł. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Szabliska* nadana po 1945 r.

†**SZADYKIERZ (WEINBERG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Szadykierz – Weinberg (pd. Łęgowo)* 1951 RospSłow 320. – N. [urz.] top., zrost przym. *szady* ‘szary, siwy, popielaty; kosmaty; najeżony; rozczochrany’ SW VI 553 i rzecz. *kierz* ‘krzak’ SW II 331. Pierw. n. niem. *Weinberg* od ap. *Weinberg* ‘winnica’ WSN II 802. N. pol. *Szadykierz* nadana po 1945 r.

†**SZARKI**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do leśn. leżącej w okol. Karszyna, gm. Kargowa: *Szarki* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] top. z suf. *-ki* od przym. *szary*.

†**ŚLĄSKIE PRZEDMIEŚCIE (LANGEGASSE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Śląskie Przedmieście – Langegasse* 1951 RospSłow 327. – N. [urz.] kult., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *śląskie* i 2. czł. rzecz. *przedmieście*. Pierw. n. niem. *Langegasse* złożona z adj. *lang* ‘długi’ WSN II 9 + ap. *Gasse* ‘ulica, uliczka’. N. pol. *Śląskie Przedmieście* nadana po 1945 r.

ŚWIDNICA (SCHWEINITZ), wś, siedziba gminy: *Świtlicz* lub *Świdnicz* 1285 Wor 85; *Swidnitz* 1305 CDSil XIV 144; *Sweydenitz* 1460 CDSil XXIV 181; *Sweidenicz* 1468 CDSil XXIV 144; *Sweydenitz* 1471, *Schweidnitz* 1514

¹⁶ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

CDSil XXIV 69; Schweinitz 1531 CDSil XXIV 54; Świdnica 1948 RospSkor I 187. – N. top. z suf. *-nica* od podst. *świd-* ‘jasny, świetlny’ (w odniesieniu do miejsca jasnego, polany śródleśnej, na której zbudowano osadę). „U podstaw nazwy leży rdzeń *świd-* «jasny, świetlny», znany m.in. z nazwy rośliny *świdwa*” (RymNmiast 242). Por. też ap. *świd* ‘coś czarnego; niedojrzałość, stan niedojrzały’ i *świdny* ‘niezupełnie dojrzały’ SW VI 774. W. Korcz wywodzi tę nazwę od słowa *świetny-świetlisty*, w odniesieniu do miejsca jasnego, polany śródleśnej, na której zbudowano osadę (Kor 55). N. niem. *Schweinitz* jest substytucją n. pol.

†**ŚWIDNICA OSIEDLE**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady, będącej obecnie częścią wsi Świdnica, gm. Świdnica; zob. Świdnica: *Osiedle Świdnica* 1977 Mp XVII. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Świdnica*, zest. syntakt. z 1. czł. rzecz. *osiedle* i 2. czł. od n. m. *Świdnica*.

TARNAWA (HAMMER), wś w gm. Zabór: *Tarnawa* 1310 GZ (30 IX-1 X 1961, nr 232); *Tschammer* 1592, *Hammer* 1728 CDSil XXIV 63; *Tarnawa* 1948 RospSkor I 194. – N. top. z suf. *-awa* od ap. *tarn* ‘krzak ciernisty, zarośla cierniste’ Sstp IX 124. „*Tarn*, dziś w nazwach miejscowych: *Tarnów*, *Tarnopol*; prapolska postać, obok *cirzń*, *cirń* ‘ciern’” (SEBr 566). N. niem. *Hammer* (: n. os. *Hammer* Gott 314 lub ap. *Hammer* ‘młot, młotek; kuźnica’ WSN I 750).

†**TARNINY (DORNKRUG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Głębokiej, gm. Trzebiechów: *Dornkrug* po 1918 Mp XI; *Tarniny* 1951 RospSłow 334. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *tarnina* ‘collect. od *tarn*, ciern, ciernie’ SL V 654-655. Pierw. n. niem. *Dornkrug* złożona z czł. *Dorn-* (: n. os. *Dorn* Gott 237 lub ap. *Dorn* ‘kolec, ciern’ WSN I 428) + ap. *Krug* ‘gospoda, szynk, karczma’ WSN I 938. N. pol. *Tarniny* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**TARNY (TORNE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Gębic, gm. Trzebiechów: *Torne* po 1918 Mp XI; *Tarny* 1951 RospSłow 335. – N. top. prym. plur. od ap. *tarn* ‘krzak ciernisty, zarośla cierniste’ Sstp IX 124. „*Tarn*, dziś w nazwach miejscowych: *Tarnów*, *Tarnopol*; prapolska postać, obok *cirzń*, *cirń* ‘ciern’” (SEBr 566). N. niem. *Torne* jest substytucją n. pol.

†**TASZÓW (BERG-MÜHLE b. HEINERSDORF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Jędrzychowa, gm. Zielona Góra: *Berg-Mühle* po 1918 Mp XI; *Taszów – Berg-Mühle bei Heinersdorf* 1951 RospSłow 335. – N. [urz.] dzierż. z suf. -ów od n. os. *Tasz* SSNO V 429; por. też ap. *tasz* ‘buda kramarska płachtami okryta, kram pod namiotem’ SL V 656. Pierw. n. niem. *Berg-Mühle* złożona z czł. *Berg-* (: n. os. *Berg* Gott 189 lub ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132 + b. (*bei*) ‘pod, przy’ + czł. *Heinersdorf* (substytucja n. m. *Jędrzychów*). N. pol. *Taszów* nadana po 1945 r.

TRZEBIECHÓW (TREBSCHEN), wś, siedziba gminy: *Trebechow* 1308, *Trzebechowo* (2 poł. XIV w.) RospSEMiG 400; *Trebitschen* 1789 Mp III; *Trebschen* 1794 Mp IV; *Trzeboszyn* 1843 Mp VI; *Trebichow, Trebechrow* (?), *Trzebuchów, Trzebiechów* 1892 SG XII 554. – N. dzierż. z suf. -ów od n. os. *Trzebiech*, por. n. os. *Trzebiechowski* SSNO V 478. „N. os., poświęcona przez źródła historyczne, została utworzona od imion złożonych typu Trzebiesław, Trzebiemir. W pocz. XVIII w. właściciel Trzebiechowa, Troschke, lokował miasto pod nazwą niemiecką *Friedrichshuld*” (RymNmiast 249). N. niem. *Trebschen* jest substytucją n. pol.

TURÓW (THEUERN), przys. w gm. Nowogród Bobrzański: *Thenern* 1745 Mp I; *Theuern* po 1918 Mp XI; *Turów* 1948 RospSkor I 198. – N. wielozn. (dzierż. lub top.). 1. N. dzierż. z suf. -ów od n. os. *Tur* SSNO V 489 lub 2. n. top. z suf. -ów od ap. *tur* ‘zwierzę racicowe pochworogie, z rodziny wołów, obecnie w stanie dzikim zaginione’ SW VII 168. N. niem. *Theuern* pochodzi od n. os. *Theuer* Gott 570 lub adj. *teuer* ‘drogi’ WSN II 570.

†**TUSZYN (GRÜNBERGSHÖHE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Zielonej Góry, w kierunku na Raculę, gm. Zielona Góra: *Grünbgshöhe* po 1918 Mp XI; *Tuszyn – Grünbergshöhe* 1951 RospSłow 341. – N. [urz.] dzierż. z suf. -yn od n. os. *Tusz* SSNO V 493. „Podstawa *tuch-*, *tusz-* była bardzo stosowna dla nazwy osobowej, gdyż *tuszyć* = ‘dodawać otuchy’, a także ‘wróżyć coś dobrego, obiecywać’” (RospSEMiG 405). Pierw. n. niem. *Grünbergshöhe* złożona z czł. *Grünberg-* (substytucja n. m. *Zielona Góra*) + ap. *Höhe* ‘wysokość; góra, wzniesienie; szczyt’ WSN I 816-817. N. pol. *Tuszyn* nadana po 1945 r.

†**UGORY (HINTERHÄUSER)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Suchej, gm. Zielona Góra: *Hinterhsr.* po 1918 Mp XI; *Ugory – Hinterhäuser* 1951 RospSłow 343. – N. [urz.] kult. plur. od ap. *ugór* ‘w systemie gospodarki trójpolowej pole nie obsiewane od sprzętu zbóż jarych do przyszłej jesieni, kilkakrotnie przeorywane, nawożone i w końcu obsiewane zbożami ozimymi’ Sstp IX 337. Pierw. n. niem. *Hinterhäuser* złożona z czł. *hinter* ‘po, za, poza’ WSN I 805 + ap. *Häuser* ‘domy’ WSN I 762. N. pol. *Ugory* nadana po 1945 r.

URZUTY (LANGHERMSDORF), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Hermansdorff* 1429 CDSil XXIV 144; *Hermysdorff* 1509 CDSil XXIV 81; *Hermanszdorf* 1515 CDSil XXIV 82; *Hermisdorf* 1528 CDSil XXIV 121; *Langen Hermsdorf* 1745 Mp I; *Urzuty – Langhermsdorf* 1948 RospSkor I 200. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *urzut* ‘złom, obwał, spad’ SEBr 596. Pierw. n. niem. *Langhermsdorf* złożona z adj. *lang* ‘długi’ WSN II 9 + n. os. *Herm* (forma skrócona od *Herman*) Gott 327 + ap. *Dorf* ‘wieś’ WSN I 427. W SEMot (V 102) czytamy, że n. m. *Hermsdorf* licznie występują na Śląsku (22 miejscowości) i nazwy te wywodzą się od pełnego złożenia *Hermansdorf*, co potwierdzone jest niekiedy zrównaniem *Hermsdorf* = *Hermansdorf*. N. pol. *Urzuty* nadana po 1945 r.

†**USTRONIE (WALDHÄUSER)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Cigacic, gm. Sulechów: *Waldhäuser* 1921 Mp XII; *Ustronie* 1951 RospSłow 344. – N. [urz.] top. prym. od ap. *ustronie* ‘miejsce na stronie, na boku, odległe, osobność’ SL VI 183. Pierw. n. niem. *Waldhäuser* złożona z czł. *Wald-* (n. os. *Wald* Gott 595 lub ap. *Wald* ‘las’ WSN II 782) + ap. *Häuser* ‘domy’ WSN I 762. N. pol. *Ustronie* nadana po 1945 r.

†**WĄDÓŁ (RUNENTHAL)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Łęgowa, gm. Sulechów: *Runenthal* 1936 Mp XV; *Wądół* 1951 RospSłow 348. – N. [urz.] top. prym. od ap. *wądół* ‘wąski dół, parów, wąwóz; dolina, nizina’ Sstp X 54. Pierw. n. niem. *Runenthal* złożona z n. os. *Rune* Gott 497 + ap. *Tal* ‘dolina’ WSN II 555. N. pol. *Wądół* nadana po 1945 r.

†**WĄSOSZKI (KLEIN ROTHENBURG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Kl. Rothenburg* po 1918 Mp XI; *Wąsoszki – Klein Rothenburg* 1951 RospSłow 348. – N. [urz.] top.

z suf. *-ki* od stp. wyrazu *wąsosze* 'miejsce, w którym się coś schodzi, zbiega, łączy' RospSEMIG 418. Pierw. n. niem. *Klein Rothenburg* złożona z adj. *klein* 'mały, drobny' WSN I 891 + n. m. *Rothenburg* (: adj. *rot* 'czerwony' WSN II 329 + ap. *Burg* 'zamek warowny, gród' WSN I 374). N. pol. *Wąsoszki* nadana po 1945 r.

†**WIELIBÓRZ (WILDEBORSE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Przytoku, gm. Zabór: *F. Wildeborse* po 1918 Mp XI; *Wildeborse* 1940 PastNM 108; *Wielibórz* 1951 RospSłow 352. – N. [urz.] top., złożenie *wieli* 'wielki' SW VII 567 i *bór* 'las szpilkowy, zwłaszcza sosnowy' Sstp I 143 z suf. **-jb*. Pierw. n. niem. *Wildeborse* złożona z czł. *Wild-* (: n. os. *Wilde* Gott 611 lub adj. *wild* 'dziki, nieposkromiony, niesforny' WSN II 827; ap. *Wild* 'zwierz, zwierzyzna łowna; dziczyszna' WSN II 827) + czł. *Borse* (wygląda na substytucję n. pol.; por. też ap. *Borse* 'giełda; sakiewka, portmonetka' WSN 352). N. pol. *Wielibórz* nadana po 1945 r.

†**WIELIKOWO (WELKVORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Welkvw.* po 1918 Mp XI; *Welkvorwerk* 1940 PastNM 108; *Wielikowo* 1951 RospSłow 352. – N. dzierz. z suf. *-owo* od n. os. **Wielik*, por. n. os. *Wieliki* SSNO VI 60. „U Lindego *wieli* = wielki. Własność *wielaka, wielmoży*; nazwa utworzona od tytułu” (PastNM 97)¹⁷. N. *Welkvorwerk* wygląda na hybrydę złożoną z n. os. *Welk* Gott 584 + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773.

WIELOBŁOTA (SATTEL), os. w gm. Zabór: *Sattel* po 1918 Mp XI; *Wielebłoto* 1951 RospSłow 352; *Wielebłota* 1977 Mp XVII; *Wielobłoto* 2000 KMWL 60. – N. [urz.] top., złożenie z przym. *wiele* 'dużo, moc, siła, niemało; wielce, bardzo' SW VII 566 i rzecz. *błoto* 'ziemia, brudy zmieszane z ciecżą, rozmokłe na deszczu; kałuża, bagno, bajoro' SW I 176. Pierw. n. niem. *Sattel* (: n. os. *Sattel* Gott 502 lub ap. *Sattel* 'siodło; przełęcz' WSN II 352). N. pol. *Wielobłota* nadana po 1945 r.

†**WIERZBNIK (ARNOLDS MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Płotów, gm. Czerwieńsk: *Arnolds M.* po 1918 Mp XI; *Wierzbnik – Arnolds Mühle* 1951 RospSłow 355. – N. [urz.] top. prym. od

¹⁷ Interpretacja W. Pasterniaka nie do przyjęcia.

ap. *wierzbnik* 'teren porośnięty wierzbami, zarosła wierzbowe' Sstp X 188. Pierw. n. niem. *Arnolds Mühle* złożona z n. os. *Arnold* Gott 170 + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Wierzbnik* nadana po 1945 r.

†**WIKLINA (DAMM VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Damm Vw.* po 1918 Mp XI; *Wiklina* 1951 RospSłow 357. – N. [urz.] top. prym. od ap. *wiklina* 'wierzba wiciowa, *Salix viminalis* L.' Sstp X 222. „*Wikło, wiklina* o 'zarosłach', z dawniejszego *witlina* (*kl* z *tl*, por. *wąklica*, p. *wąty*)” – SEBr 613. Pierw. n. niem. *Damm Vorwerk* złożona z czł. *Damm-* (: n. os. *Damm* Gott 224 lub ap. *Damm* 'grobla, nasyp, wał, tama' WSN I 390) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. N. pol. *Wiklina* nadana po 1945 r.

WILKANOWO (WITTGENAU), wś w gm. Świdnica: *Witchenow* 1305 CDSil XIV 145; *Witchinow (Wittgenau)* 1382 CDSil XXIV 2; *Wylchenow* 1428 GZ (9-10 VI 1962, nr 136); *Witthenaw* 1428 CDSil XXIV 3; *Wittchenau* 1468 CDSil XXIV 4; *Wytchenaw* 1504 CDSil XXIV 5; *Witgenau* 1745 Mp I; *Wilkanowo* 1948 RospSkor I 208. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Wilkan* SSNO VI 105. Autorzy rubryki *Sprzed 1000 lat* w „*Gazecie Zielonogórskiej*” podają, że nazwa pochodzi od n. os. *Wilkan*, imienia zapisanego już w 1136 r. w *Bulli gnieźnieńskiej* (GZ, 9-10 VI 1962, nr 136). Owszem jest to stwierdzenie słuszne, ale tylko w odniesieniu do nazwy współczesnej. Najstarsze zapisy sugerują motywację innym imieniem, a mianowicie od n. os. *Wit, Wito* SSNO VI 128-129. N. niem. *Wittgenau* złożona z n. os. *Witt* Gott 607 + adj. *genau* 'dokładny, punktualny, ścisły; skrupulatny; szczegółowy' WSN I 675. N. pol. *Wilkanowo* nadana po 1945 r.

†**WILKANÓWKO (HEINRICHAU)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Wilkanowa, gm. Świdnica: *Heinrichau* po 1918 Mp XI; *Wilkanówko* 1951 RospSłow 358. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Wilkanowo*, utworzona za pomocą suf. *-ko*. Pierw. n. niem. *Heinrichau* złożona z n. os. *Heinrich* Gott 310 + czł. *-au* (: *Aue* 'podmokła łąka, zagłębienie, teren nisko położony nad wodą' Kluge 36). N. pol. *Wilkanówko* nadana po 1945 r.

†**WINNICA (KLEIN WEINBERG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. Sulechowa, gm. Sulechów: *Kl. Weinberg* po 1918 Mp XI; *Winnica* 1948 RospSkor I 209. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *winnica* 'ogród (sad),

w którym uprawia się winorośl' Sstp X 229. Pierw. n. niem. *Klein Weinberg* złożona z adj. *klein* 'mały, drobny' WSN I 891 + ap. *Weinberg* 'winnica' WSN II 802. N. pol. *Winnica* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**WINNIKI (WEINBERG b. POMMERZIG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Pomorska, gm. Sulechów: *Weinberg* po 1918 Mp XI; *Winniki – Weinberg bei Pommerzig* 1951 RospSłow 360. – N. [urz.] służ. prym. plur. od ap. *winnik* 'winnica, sad winny, miejsce zasadzone winoroślami' SW VII 616. Pierw. n. niem. *Weinberg b. Pommerzig* złożona z ap. *Weinberg* 'winnica' WSN II 802 + *b. (bei)* 'pod, przy' + czł. *Pommerzig* (substytucja n. m. *Pomorsko*). N. pol. *Winniki* nadana po 1945 r. Jest to kalka n. niem.

†**WINNOGÓRA (OBERWEINBERGE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Radowic, gm. Trzebiechów: *Oberweinberge* po 1918 Mp XI; *Winnagóra* 1945-48 PastNM 111; *Winna Góra* ok. 1946 Mp XIV; *Winnogóra* 1948 RospSkor I 209. – N. [urz.] kult., złożenie z przym. *winny* 'przym. od wino' SW VII 617 i rzecz. *góra* 'znaczna wyniosłość ziemi, wzniesienie terenu, w pl. także pasmo gór, kraj górzysty' Sstp II 477-480. Pierw. n. niem. *Oberweinberg* złożona z adj. *ober* 'górnny' WSN II 185 + ap. *Weinberge* 'winnice' WSN II 802. N. pol. *Winnogóra* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

WIRÓWEK (HENRIETTENHOF), gaj. w gm. Świdnica: *Henriettenhof* po 1918 Mp XI; *Wirówek* 1951 RospSłow 360. – N. [urz.] top. z suf. *-ówek* od ap. *wir* 'ruch obrotowy, jaki często przybiera woda lub powietrze, odmęt' SW VII 625. Pierw. n. niem. *Henriettenhof* złożona z n. os. *Henriette* (żeńska forma od n. os. *Heinrich* – wikipedia) + ap. *Hof* 'dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark' WSN I 815. N. pol. *Wirówek* nadana po 1945 r.

†**WŁOSAŃ (DAMMGARTEN)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, w kierunku na Jarogniewice, gm. Zielona Góra: *Damm Vw.* po 1918 Mp XI; *Włosań – Dammgarten, Siedlung* 1951 RospSłow 362. – N. [urz.] top. z suf. *-ań* od ap. *włos* 'korzenie lub kłącza różnych roślin, używane w medycynie' Sstp X 255, por. też 'miękki wyrostek pędu' SW VII 655. Pierw. n. niem. *Damm Vorwerk* złożona z czł. *Damm-* (: n. os. *Damm*

Gott 224 lub ap. *Damm* 'grobla, nasyp, wał, tama' WSN I 390) + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773; później z ap. *Garten* 'ogród' WSN I 642. N. pol. *Włośna* nadana po 1945 r.

WOJNOWO (WOYNOWO), wś w gm. Kargowa: *Woynowo* 1759 Mp II; *Grund Woynowo* 1866 PastNM 97; *Reckenwalde* 1941 Szcz 325; *Wojnowo* 1843 Mp VI. – N. dzierz. z suf. *-owo* od n. os. *Wojen* SSNO VI 172. W. Pasterniak zalicza tę nazwę również do dzierz., argumentując: „UPNM pisze, że Wojnowo zmiencono na *Reckenwalde* według analogii *woin*, *wojownik* (niem. *der Recke*); nazwa utworzona od tytułu” (PastNM 97). N. niem. *Woynowo* jest substytucją n. pol.

†**WOJNÓWKO (JOHANNESHOF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. Wojnowa, gm. Kargowa: *Johanneshof* 1921 Mp XII; *Wojnowko* 1951 RospSłow 364. – N. rel. dyf. w stosunku do n. m. *Wojnowo*, utworzona za pomocą suf. *-ko*. Pierw. n. niem. *Johanneshof* złożona z n. os. *Johannes* Gott 353 + ap. *Hof* 'dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark' WSN I 815. N. pol. *Wojnowko* nadana po 1945 r.

†**WOLNICA (FREIHEIT)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Jarogniewic, gm. Zielona Góra: *Vw. Freiheit* 1921 Mp XII; *Freiheit (Mittel Seiffersdorfer Freiheit)* – *Wolnica* 1951 RospSłow 485. – N. kult. prym. od ap. *wolnica* 'wolne targowisko, wolna sprzedaż w mieście osobom przybyłym, a nie wpisanym do cechu, a tam, gdzie nikomu nie bronno; jatki miejskie; piątek, wolna zbiórka drewna, wolny wstęp do lasu' SW VII 688. „*Wola* w nazwach miejscowych 'świeżo lokowana osada z uwolnieniem od danin na lat kilkanaście” (SEBr 630). Pierw. n. niem. *Freiheit* (: ap. *Freiheit* 'wolność, swoboda' WSN I 619). N. pol. *Wolnica* nadana po 1945 r. Jest to kalka z adaptacją słowotwórczą n. niem.

†**WÓJCIKI**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Pomorska, gm. Sulechów: *Wójciki* 1977 Mp XVII. – N. [urz.] rod. prym. plur. od n. os. *Wójcik*, por. n. os. *Wójcik* SSNO VI 170-171.

†**WROCZKI (KARLSHOF)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Babimostu, gm. Babimost: *Wroczeni - Karlshof* 1951 RospSłow 368. – N. [urz.] rod. prym. plur. od n. os. *Wroczek* SSNO VI 205. Pierw.

n. niem. *Karlshof* złożona z n. os. *Karl* Gott 360-361 + ap. *Hof* 'dziedziniec, podwórze, zagroda, dwór, folwark' WSN I 815. N. pol. *Wrocзки* nadana po 1945 r.

†**WYGON (NEU VORWERK)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Wygon – Neu Vw.* 1951 RospSłow 370. – N. [urz.] top. prym. od ap. *wygon* 'pastwisko; droga do wypędzania bydła na pastwisko' Sstp X 465-466. Pierw. n. niem. *Neu Vorwerk* złożona z adj. *neu* 'nowy' WSN II 168 + ap. *Vorwerk* 'folwark' WSN II 773. N. pol. *Wygon* nadana po 1945 r.

†**WYPYCHY (WARTHOLZ)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Radowic, gm. Trzebiechów: *F. Wartholz* po 1918 Mp XI; *Wypychy* 1951 RospSłow 371. – N. [urz.] rod. prym. plur. od n. os. *Wypych* SSNO VI 228. Pierw. n. niem. *Wartholz* złożona z czł. *Wart-* (: n. os. *Wart* Gott 598 lub ap. *Wart* 'strażnik' WSN II 787) + ap. *Holz* 'drzewo, drewno; las, zarośle' WSN I 819. N. pol. *Wypychy* nadana po 1945 r.

†**WYRAJ (NEUE WELT)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Neue Welt* po 1918 Mp XI; *Wyraj* 1951 RospSłow 371. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *wyraj* 'kraje cieplejsze południowe, do których ptactwo na zimę odlatuje; bajeczna, szczęśliwa kraina, leżąca za morzami' SW VII 1000. Pierw. n. niem. *Neue Welt* złożona z adj. *neu* 'nowy' WSN II 168 + ap. *Welt* 'świat' WSN II 808. N. pol. *Wyraj* nadana po 1945 r.

WYSOKA (WEISSIG), wś w gm. Nowogród Bobrzański: *Weissag* 1539 GZ (4-5 VIII 1962, nr 184); *Weissig* 1745 Mp I; *Wysoka* 1948 RospSkor I 214. – N. top. prym. od przym. *wysoki*, określającego położenie miejscowości. N. niem. *Weissig* jest substytucją n. pol.

WYSOKIE (WOITSCHKE), wś w gm. Czerwieńsk: *Wysoke* 1305 CDSil XIV 145; *Woschek* 1789 Mp III; *Woitscheke* 1921 Mp XII; *Schäferberg* 1941 Szcz 325; *Wysokie* 1948 RospSkor I 214. – N. top. prym. plur. od przym. *wysoki*. N. niem. *Woitscheke* jest substytucją n. pol. *Wojciechy* (por. *Wojtscheck* Gott 588). W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Schäferberg*.

†**WYSZKI (AUGUSTHÖHE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Jędrzychowa, gm. Zielona Góra: *Augusthöhe* po 1918 Mp XI; *Wyszki* 1951 RospSłow 373. – N. [urz.] rod. prym. plur. od n. os. *Wyszek* SSNO VI 239. „N. os. *Wyszek* notowana już w 1189 r., a będąca skróceniem imienia *Wyszemir* lub *Wyszestaw*” (RospSEMIG 441). Pierw. n. niem. *Augusthöhe* złożona z n. os. *August* Gott 173 + ap. *Höhe* ‘wysokość; góra, wzniesienie; szczyt’ WSN I 816-817. N. pol. *Wyszki* nadana po 1945 r.

WYSZYNA (SCHÄFERBERG VORWERK), os. w gm. Czerwieńsk: *Wyszyna – Schäferberg Vw.* 1951 RospSłow 373. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-yna* od n. os. *Wysz* SSNO VI 235. Pierw. n. niem. *Schäferberg Vorwerk* złożona z ap. *Schäfer* ‘owczarz, pasterz’ WSN II 359 + ap. *Berg* ‘góra’ WSN I 290 + ap. *Vorwerk* ‘folwark’ WSN II 773. N. pol. *Wyszyna* nadana po 1945 r.

ZABÓR (SAABOR), wś, siedziba gminy: *Seborin (Saabor)* 1306 Reg I 93; *Sabir* 1448, *Szaber* 1488, *Saber* 1562 GZ (26-27 V 1962, nr 124); *Sambor* 1794 Mp IV; *Saabor, Zabor* 1889 SG X 189; *Fürsteneich* 1937 Güt 429; *Zabór* 1948 RospSkor I 215. – N. wielozn. (dzierz. lub top.). 1. N. dzierz. prym. od n. os. *Zabor* SSNO VI 248 lub 2. n. top. od wyr. przyimk. *za borem*. „Pochodzenie nazwy nie jest związane – jak się sądzi – z borem, lasem (wieś położona za borem), lecz słowiańskim imieniem *Zabor*, zapisanym już w XII w., w roku 1166” (GZ, 26-27 V 1962, nr 124)¹⁸. N. niem. *Saabor* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono n. *Fürsteneich*.

†**ZADROŻE (WEINBERG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do przys. wsi Okunin, gm. Sulechów: *Weinberg* 1921 Mp XII; *Zadroże* 1951 RospSłow 375. – N. [urz.] top. z suf. *-e* (\leq **-bje*) od wyr. przyimk. *za drogą*. Pierw. n. niem. *Weinberg* od ap. *Weinberg* ‘winnica’ WSN II 802. N. pol. *Zadroże* nadana po 1945 r.

ZAGÓRZE (JONASBERG), wś w gm. Czerwieńsk: *Junsdorf* 1376 Foer 67; *Jonsberge (Jonasberg)* 1408 CDSil XXIV 3; *Jonszberge* 1488 CDSil XXIV 20; *Jonsperg* 1564 CDSil XXIV 26; *Johnsberg* 1670 CDSil XXIV 63; *Jonasberg* 1696 CDSil XXIV 30. – N. [urz.] top. z suf. *-e* (\leq **-bje*) od wyr. przyimk. *za górą*,

¹⁸ W moim przekonaniu (zob. wyżej) może być związane. Nazwę tę należałoby więc uznać za wieloznaczną.

por. też ap. *zagórze* 'kraina za górą' SL VI 758. Pierwotna nazwa *Junsdorf* ma postać hybrydalną: słow. n. os. *Jun* (por. SSNO II 499) + niem. *Dorf* 'wieś' WSN I 427. N. niem. *Jonasberg* złożona z n. os. *Jonas* Gott 354 + ap. *Berg* 'góra' WSN I 290. N. pol. *Zagórze* nadana po 1945 r.

ZAGÓRZYN (SORGE), przys. w gm. Sulechów: *Sorge* 1789 Mp III; *Zagórzyn* 1951 RospSłow 376; *Zagórze, Zorgi* 1965 PastNT 41. – N. [urz.] top. z suf. *-yn* od wyr. przyimk. *za górą*. Pierw. n. niem. *Sorge* (: n. os. *Sorge* Gott 544 lub ap. *Sorge* 'troska, kłopot, staranie' WSN 471). N. pol. *Zagórzyn* nadana po 1945 r.

†**ZAGÓRZYN (BLANKENBURG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Cigacic, obecnie część tej wsi, gm. Sulechów: *Zagórzyn – Blankenburg* 1951 RospSłow 376. – N. [urz.] top. z suf. *-yn* od wyr. przyimk. *za górą*. Pierw. n. niem. *Blankenburg* złożona z czł. *Blanken-* (: n. os. *Blank* Gott 196 lub adj. *blank* 'błyszczący, połyskujący, lśniący' WSN I 336) + ap. *Burg* 'zamek warowny, gród' WSN I 374. N. pol. *Zagórzyn* nadana po 1945 r.

†**ZALESIE (SCHAFHORST)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej 26 km na płd.-wsch. od Sulechowa, gm. Bojadła: *Schafhorst* 1860 Mp VIII; *Zalesie* 1951 RospSłow 377. – N. [urz.] top. z suf. *-e* (\leq **-bje*) od wyr. przyimk. *za lasem*, por. też ap. *zalesie* 'miejsce za lasem' SL VI 802. Pierw. n. niem. *Schafhorst* złożona z czł. *Schaf-* (: n. os. *Schaf* Gott 504 lub ap. *Schaf* 'owca, baran' WSN II 359) + ap. *Horst* 'grupa <kępa> drzew; gniazdo ptaków; zamek' WSN I 823. N. pol. *Zalesie* nadana po 1945 r.

†**ZAMCZYSKO (AUGUSTHÖHE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Babimostu, obecnie część tego miasta, gm. Babimost: *Augusthöhe* 1936 Mp XV; *Zamczysko* 1951 RospSłow 378. – N. [urz.] kult. prym. od ap. *zamczysko* 'brzydki, niekształtny zamek' SL VI 816. Pierw. n. niem. *Augusthöhe* złożona z n. os. *August* Gott 173 + ap. *Höhe* 'wysokość; góra, wzniesienie; szczyt' WSN I 816-817. N. pol. *Zamczysko* nadana po 1945 r.

ZAMIEŚCIE (NEUDORF), przys. Kargowej, gm. Kargowa: *Neudorf* 1892 Mp IX; *Nowa Wieś* 1945-48 PastNM 111; *Zamieście* 1951 RospSłow 378. – N. [urz.] kult. z suf. *-e* (\leq **-bje*) od wyr. przyimk. *za miastem*, por. też ap. *zamieście* 'zagrodzie, miejsce za miastem' SL VI 821. Pierw. n. niem. *Neudorf*

złożona z adj. *neu* 'nowy' WSN II 168 + ap. *Dorf* 'wieś' WSN I 427. N. pol. *Zamieście* nadana po 1945 r.

†**ZAPOLE (FELD-MÜHLE b. DROSCHKAU)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Droszkowa, gm. Zabór: *Feld M.* po 1918 Mp XI; *Zapole – Feld-Mühle bei Droschkau* 1951 RospSłow 379. – N. [urz.] kult. z suf. *-e* (\leq **-bje*) od wyr. przyimk. *za polem*, por. też ap. *zapole* 'miejsce za polem' SL VI 855. Pierw. n. niem. *Feld-Mühle* złożona z czł. *Feld-* (: n. os. *Feld* Gott 260 lub ap. *Feld* 'pole' WSN I 581) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132 + *b. (bei)* 'pod, przy' + czł. *Droschkau* (substytucja n. m. *Droszków*). N. pol. *Zapole* nadana po 1945 r.

ZATONIE (GÜNTHERSDORF), wś w gm. Zielona Góra: *Martinivilla* 1305 Foer 150; *Gunthersdorf* 1348 RegŚl 279; *Güntersdorf* 1580 CDSil XXIV 86; *Günthersdorf* 1905 Foer 150; *Zatonie* 1948 RospSkor I 218. – N. [urz.] top. z suf. *-e* (\leq **-bje*) od wyr. przyimk. *za tonią*; *toń* 'miejsce ciągnięcia sieci na rzece czy jeziorze, odcinek rzeki czy jeziora, na którym łowi się ryby ciągnąc sieć' Sstp IX 171-172. Pierw. n. niem. *Günthersdorf* złożona z n. os. *Günther* Gott 305 + ap. *Dorf* 'wieś' WSN I 427. N. pol. *Zatonie* nadana po 1945 r.

ZAWADA (SAWADE), wś w gm. Zielona Góra: *Sawade* 1408 CDSil XXIV 2; *Sawada* 1789 Mp III; *Eichwaldau* 1941 Szcz 325; *Zawada* 1948 RospSkor I 218. – N. wielozn. (dzierż. lub top.). 1. N. dzierż. prym. od n. os. *Zawada* SSNO VI 276 lub 2. n. top. prym. od ap. *zawada* 'przeszkoda materialna; przeszkoda niematerialna' Sstp XI 228, 'podob.' SW VIII 330. Wydaje się jednak, że ze względu na właściwości terenu (Zawada leży w pobliżu Odry) można tę nazwę zaliczyć do topograficznych. „W rozwoju tej nazwy można wyróżnić trzy stadia: Za wodą, Zawoda, Zawada” (GZ, 2-3 VI 1962, nr 130)¹⁹. N. niem. *Sawade* jest substytucją n. pol. W okresie hitlerowskim wprowadzono urzędowo n. *Eichwaldau*.

†**ZDROJKI (HERRN-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Herrn M.* po 1918 Mp XI; *Zdrojki – Herrn-Mühle* 1951 RospSłow 382. – N. [urz.] top. prym. plur. od ap. *zdrojek* 'zdrobnienie od *zdrój*' SW VIII 418; por. n. m. *Zdrojki* od ap.

¹⁹ Interpretacja nie do przyjęcia, brak stosownych zapisów.

zdrojek ‘mały strumyk, mała struga’ SW VIII 418, w l. mnogiej (NMPdMaz). Pierw. n. niem. *Herrn-Mühle* złożona z n. os. *Herr* Gott 327 (: ap. *Herr* ‘pan, władca’ WSN I 786) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Zdrojki* nadana po 1945 r.

†**ZDUNKI (SCHULZES-ZIEGELEI)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Sulechowa, gm. Sulechów: *Schulzes-Ziegelei* 1921 Mp XII; *Zdunki* 1951 RospSłow 383. – N. [urz.] służ. prym. plur. od ap. *zdu-nek* (: *zdun* ‘rzemieślnik robiący garnki z gliny, garncarz, a. stawiający piece’ SW VIII 424). „N. służ. Zduny i Zdunki (n. zdrobn.) są dość częste, gdyż garncarstwo należało do ważnego i niezbędnego rzemiosła” (RospSEMiG 451). Pierw. n. niem. *Schulzes-Ziegelei* złożona z n. os. *Schulze* Gott 528 + ap. *Ziegelei* ‘cegielnia’ WSN II 875. N. pol. *Zdunki* nadana po 1945 r.

†**ZDUNÓW (GEMAUERTE MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Gemauerte M.* po 1918 Mp XI; *Zdunów* 1951 RospSłow 383. – N. [urz.] dzierz. z suf. -ów od n. os. *Zdun* SSNO VI 299. Pierw. n. niem. *Gemauerte Mühle* złożona z czł. *Gemauerte* (: ap. *Gemäuer* ‘mury; ruiny’ WSN I 673) + ap. *Mühle* ‘młyn’ WSN II 132. N. pol. *Zdunów* nadana po 1945 r.

ZDZISŁAW (UNRUHSAU), przys. w gm. Babimost: *Unruhsaue* 1936 Mp XV; *Zdzisław – Unruhsau* 1948 RospSkor I 219. – N. [urz.] dzierz. prym. od n. os. *Zdzisław* SSNO VI 304. W. Pasterniak zalicza tę nazwę do pamiąt., argumentując: „n. pamiąt. – od założyciela Kargowy – hr. von Unruha” (PastNM 102). Pierw. n. niem. *Unruhsau* złożona z n. os. *Unruh* Gott 582 + czł. -*au* (: *Aue* ‘podmokła łąka, zagłębienie, teren nisko położony nad wodą’ Kluge 36). N. pol. *Zdzisław* nadana po 1945 r.

ZIELONA GÓRA (GRÜNBERG), mto, stolica powiatu: *Grunenberg* 1302 RymNmiast 279; *Grünberg* 1302 Schm 444; *Grunberg* (!) pocz. XIV w. RymNmiast 279; *Grunbreg* 1312 CDSil XIV 145; *Grinenberg* 1318 Schm 445; *Gruninberg* 1321 RymNmiast 279; *Grunemberch* 1329 KDWp II 432; *Grünneberg* 1421 Schm 447; *Grunneberg* 1421 CDSil XXIV 3; *Gruneberg* 1426 Schm 448; *Zelena Hora* 1491, *Zielony gora* 1641 GZ (21-22 X 1961, nr 250); *Zielonagóra* 1843 Mp VI; *Zielona Góra* 1951 RospSłow 384. – N. top., zest. syntakt. z 1. czł. przym. *zielona* i 2. czł. rzecz. *góra* ‘znaczna wyniosłość

ziemi, wzniesienie terenu, w pl. także pasmo gór, kraj górzysty' Sstp II 477-480. N. niem. *Grünberg* jest kalką n. pol.

†**ZIELONKI (GRÜNTHAL-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Ochli, gm. Zielona Góra: *Grünthal M.* po 1918 Mp XI; *Zielonki – Grünthal-Mühle* 1951 RospSłow 385. – N. wielozn. ([urz.] dzierz. lub [urz.] top.). 1. N. [urz.] dzierz. prym. plur. od n. os. *Zielonka* SSNO VI 318 lub 2. n. [urz.] top. z suf. *-ki* od przym. *zielony*. Pierw. n. niem. *Grünthal-Mühle* złożona z n. os. *Grünthal* (: *grün* 'zielony' WSN I 730 + *Tal* 'dolina' WSN II 555; por. też n. os. *Grünthaler* Gott 303) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Zielonki* nadana po 1945 r.

†**ŻEROCIN (MÄUSEBERG)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Przylepu, gm. Zielona Góra: *Mäuseberg* po 1918 Mp XI; *Żerocin* 1951 RospSłow 390. – N. [urz.] dzierz. z suf. *-in* od n. os. **Żerota*, por. n. os. *Żer*, *Żerostaw* SSNO VI 363. Pierw. n. niem. *Mäuseberg* złożona z czł. *Mäuse-* (: n. os. *Maus* Gott 425 lub ap. *Maus* 'mysz' WSN II 92) + ap. *Berg* 'góra' WSN I 290. N. pol. *Żerocin* nadana po 1945 r.

†**ŻOŁĘDNO (EICH-MÜHLE)**, nazwa dziś nieużywana, odnosząca się do osady leżącej w okol. Letnicy, gm. Świdnica: *Eich M.* po 1918 Mp XI; *Żołędno – Eich-Mühle* 1951 RospSłow 391. – N. [urz.] top. z suf. *-no* od ap. *żołędz* 'owoc dębu' SW VIII 715. Pierw. n. niem. *Eich-Mühle* złożona z czł. *Eich-* (: n. os. *Eiche* Gott 247 lub ap. *Eiche* 'dąb' WSN I 464) + ap. *Mühle* 'młyn' WSN II 132. N. pol. *Żołędno* nadana po 1945 r.

CZĘŚĆ DRUGA

**OMÓWIENIE
ZGROMADZONEGO MATERIAŁU**

ROZDZIAŁ I

OMÓWIENIE NAZW MIEJSCOWYCH

Przedmiotem omówienia w tym rozdziale są nazwy miejscowe, a więc nazwy osiedli ludzkich: miast, wsi, przysiółków, występujące w powiecie zielonogórskim i odnotowane w słowniku stanowiącym I część pracy.

W wyniku ekscerpcji źródeł historycznych i eksploracji terenowej zebrano 380 nazw miejscowych dla 374 obiektów. Niektóre nazwy mogą się odnosić do tego samego obiektu (np. nazwy *Gębice* i *Gubice* odnoszą się do miejscowości *Gębice*, a nazwy *Mozów* i *Mazów* – do miejscowości *Mozów*), a różne obiekty mogą być z kolei nazwane w ten sam sposób (np. trzy obiekty mają nazwę *Brzezcie*, dwa – nazwę *Laski*, również dwa – nazwę *Grobla*).

Najstarsze nazwy miejscowości powiatu zielonogórskiego zostały zanotowane w dokumentach już w XIII w. (np. *Nowogród Bobrzański* – 1202 r., *Kłępina* – 1263 r., *Bogaczów* – 1294 r.). Nie oznacza to jednak, że data pierwszego zapisu historycznego jest datą powstania obiektu. Ta uwaga dotyczy również nazw notowanych w dokumentach po raz pierwszy znacznie później.

Po zakończeniu II wojny światowej na terenie powiatu zielonogórskiego dokonano wymiany nazw niemieckich na polskie. Miejscowości, które miały w przeszłości nazwy polskie, zazwyczaj otrzymały z powrotem swe pierwotne nazwy (np. *Chwalim*, *Kramsko*, *Łaz*, *Trzebiechów*). Wiele nazw na badanym terenie jest przecież świadectwem dawnego słownictwa słowiańskiego i staropolskiego. Miejscowości, które były założone przez Niemców i wskutek tego nigdy nie miały nazwy polskiej, otrzymały albo nazwę znaną z innych regionów Polski (np. *Czarna*, *Kaliska*, *Zdunów*), albo zupełnie nową. Te nowe nazwy dadzą się podzielić na kilka grup:

- a) kalki z języka niemieckiego (np. *Nowy Świat* – *Neue Welt*);
- b) kalki z adaptacją fonetyczno-słowotwórczą nazw niemieckich (np.

Bogaczów – Reichenau, Buchatów – Buchelsdorf, Czerwieńsk – Rothenburg, Jarków – Jarkeshaus, Wolnica – Freiheit);

c) zupełnie nowe nazwy, ale w pewnej mierze „uwzględniające” znaczenie nazw niemieckich (np. *Chmielno – Hopfenbruch, Kamionka – Steinborn*);

d) nazwy pozbawione jakichkolwiek nawiązań do nazw niemieckich (np. *Brzozowa – Folgen, Bychorz – Elisenthal, Niwka – Schwarzsee*)¹.

W ten sposób po II wojnie światowej pojawiły się na badanym obszarze nazwy miejscowe powielające dawne modele nazewnictwa, utworzone według jednego z tradycyjnych typów nazewnictwa polskiego, zgodnie z ustalonymi schematami. Są to tak zwane chrzty – nazwy spełniające funkcję komunikacyjną, ale pozbawione motywacji nazwotwórczej. W słowniku użyto przy tych formach określenia nazwa urzędowa.

Analiza chrztów w powiecie zielonogórskim wykazała, że nie zawsze były to twory papierowe, wiele bowiem spośród nich nawiązuje do realiów terenowych (np. *Brzeźniak, Głęboka, Górki Małe, Górzynkowo, Krzewiny, Namuły, Przylesie, Przyrzecze, Sączno, Stoczek, Wielibórz, Wieloblota, Zagórze, Zatonie*).

Tabela 1 Nazwy miejscowe powiatu zielonogórskiego
w ujęciu strukturalnym

Nazwy	Syntetyczne				Analityczne		Razem	
	prymarne		sekundarne		liczba	procent	liczba	procent
	liczba	procent	liczba	procent				
Topograficzne	61	54,5	68	36,8	6	14,6	135	36,1
Kulturowe	31	27,7	23	12,4	5	12,2	59	15,8
Dzierżawcze	6	5,4	64	34,6	1	2,4	71	18,9
Patronimiczne	–	–	13	7,0	–	–	13	3,5
Rodowe	5	4,5	–	–	–	–	5	1,4
Służebne	4	3,6	–	–	–	–	4	1,1
Etniczne	2	1,8	–	–	–	–	2	0,5
Relacyjne	3	2,7	17	9,2	29	70,8	49	13,1
Wieloznaczne	–	–	–	–	–	–	30	8,0
Ciemne	–	–	–	–	–	–	6	1,6
Razem	112	33,2	185	54,7	41	12,1	374	100

¹ I. Żuraszek, *Kształtowanie się nazw miejscowych na Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej*, [w:] *Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Północnych i Zachodnich*, red. E. Homa, Zielona Góra 1998, s. 249-264.

Komisja Ustalania Nazw Miejscowych świadomie nawiązywała też do starych nazw powstałych od słowiańskich imion jedno- i dwuczłonowych czy od imion chrześcijańskich i obcych. W ten sposób powstały takie formy, jak: *Bonachów, Bronisław, Bychorz, Dobrzęcin, Gradowo, Janowiec, Jaroszkówka, Jędrzychów, Luboszyn, Małoszewko, Marzęcin, Mirosław, Młodziejów, Pogwizdowo, Przybymierz, Radomia, Radziszyn, Rybojedzko, Skoraszewo, Tuszyn, Wyszyna, Zdunów, Żerocin* (nazwy urzędowe dzierzawcze) czy *Barcikowice, Jarogniewice, Marzęcice, Pielice, Suchocice, Suszyce, Sycowice* (nazwy urzędowe patronimiczne). Oprócz nich pojawiły się także nazwy urzędowe służebne (*Leśniki, Rybaki, Winniki, Zdunki*) oraz urzędowe rodowe (*Marianki, Wójciki, Wroczi, Wypychy, Wyszki*).

NAZWY TOPOGRAFICZNE (135)

Nazwy topograficzne określają właściwości danego terenu, wskazują więc na jego fizjografię, określają teren według świata roślinnego (np. *Dąbrowa, Trzciniowo*) i zwierzęcego (np. *Wilkowo, Jelenin*), wskazują na położenie miejscowości względem jakiejś właściwości terenu (np. *Zagórze, Przydroże*). W dawnych wiekach nagminnie były tworzone nazwy miejscowe od nazw wodnych, zwłaszcza od nazw rzek.

Topograficzne nazwy miejscowe powstawały w różnych okresach: począwszy od penetracji przedosadniczej, w pierwszej fazie osadnictwa stałego, oraz w dalszym ciągu przez wszystkie stulecia aż do czasów współczesnych. Najstarsze tego typu nazwy zanotowano na badanym obszarze już w XIII w. (np. *Drzonów* 1269-73, *Świdnica* 1285). Niektórzy historycy – jak np. Franciszek Bujak – twierdzili, że nazwy topograficzne były najstarszym, najbardziej pierwotnym typem nazw miejscowych, poprzedzającym wszystkie inne i że dopiero później, gdy w wyniku zagęszczenia się osadnictwa nie wystarczyło nazw topograficznych odpowiednio zróżnicowanych – zaczęły się rozwijać inne ich typy związane z własnością ziemi. Późniejsze badania, prowadzone na tysiącach nazw miejscowych w różnych regionach, pokazały, że nowe nazwy topograficzne pojawiały się we wszystkich okresach. Jest to bowiem jedna z najliczniejszych, a jednocześnie najmniej sformalizowanych kategorii nazw. Motywacje nazwotwórcze związane są z przebogatą rzeczywistością topograficzną, z której można wydobyć i uczynić nazwą dowolny element

otoczenia odnoszący się do ukształtowania powierzchni, gleby, nawodnienia, zjawisk meteorologicznych, roślinności i fauny.

Nazwy topograficzne powstają bądź jako proste przeniesienie wyrazu pospolitego do funkcji nazwy miejscowej (np. *Góra*), bądź przez derywację fleksyjną (*Góry*), słowotwórczą (*Górsko*, *Górzno*, *Górzycza*), również jako część nazw złożonych (*Górki Wielkie*, *Górki Kościelne*)². Proces bezpośredniego przenoszenia wyrazów ze zbioru apelatywów do zbioru toponimów, bez żadnego przyrostka nazwotwórczego nazywa się w teorii badań onomastycznych onimizacją.

Nazwy topograficzne stanowią najliczniejszą grupę semantyczną wśród nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego. Pod względem budowy słowotwórczej charakteryzują się dużym zróżnicowaniem. Są to:

A. Nazwy syntetyczne (129):

I. Nazwy prymarne (61):

1. utworzone od apelatywnej bazy wodnej (11) – *Bełcze*, *Brody*, *Gli-biel*, *Głęboka*, *Kaliska*, *Młaka*, *Moczydło*, *Namuły*, *Przytok*, *Stoczek*, *Zdrojki*;
2. utworzone od apelatywnej bazy lądowej (24) – *Czarna*, *Dobra*, *Glej*, *Góry*, *Grądy*, *Kamionka*, *Krępa*, *Krzywa*, *Łąkoć*, *Ostoja*, *Piaski*, *Podmokle*, *Polanka*, *Przeszkoda*, *Przydroże*, *Rozdoły*, *Sucha* (2x), *Urzuty*, *Ustronie*, *Wądoł*, *Wygon*, *Wysoka*, *Wysokie*;
3. utworzone od apelatywnej bazy roślinnej (25) – *Brzezcie* (3x), *Brzeźniak*, *Brzozowa*, *Buków*, *Dąbrowa*, *Dąbrówka*, *Dębinki*, *Drągowina*, *Kaczenice*, *Kije*, *Krzewina*, *Krzewiny*, *Laski* (2x), *Olszynka*, *Ostrzyce*, *Płonka*, *Sicina*, *Sita*, *Tarniny*, *Tarny*, *Wierzbnik*, *Wiklina*;
4. utworzone od apelatywnej bazy zwierzęcej (1) – *Skopce*.

II. Nazwy sekundarne (68):

1. z formantem *-bn- (-no, -na) (12):
 - b) od bazy wodnej (1) – *Sączno*;
 - c) od bazy lądowej (4) – *Błędno*, *Kartno*, *Łęczna*, *Mielno*;
 - d) od bazy roślinnej (4) – *Chrostno*, *Lipno*, *Sitno*, *Żółędno*;
 - e) od bazy zwierzęcej (3) – *Pajęczno*, *Pstrążna*, *Rybno*;
2. z formantem *-bje ≥ -'e (9):
 - a) od bazy lądowej (1) – *Łuże*;

² Nazwy topograficzne zostały omówione na podstawie: E. Rzetelska-Feleszko, *Nazwy geograficzne*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993, s. 411-412.

- b) od bazy roślinnej (1) – *Rokicie*;
 - c) mówiące o położeniu względem czego (7) – *Nadbrzeże, Przylesie, Przyrzecze, Zadroże, Zagórze, Zalesie, Zatonie*;
3. z formantem *-k-* (*-ek, -ka, -ki, -ówek, -ówka, -ówko*) (8):
 - a) od bazy wodnej (1) – *Wirówek*;
 - b) od bazy lądowej (4) – *Łęzek, Łężki, Szarki, Wąsoszki*;
 - c) od bazy roślinnej (2) – *Leszczyńska, Sosnowka*;
 - d) od bazy zwierzęcej (1) – *Bobrówek*;
 4. z formantem *-ow-ll-'ew-* (*-owoll-'ewo, -ów*) (8):
 - a) od bazy wodnej (1) – *Mozów*;
 - b) od bazy lądowej (4) – *Ciemniewo, Górzynkowo, Łęgowo, Sterków*;
 - c) od bazy roślinnej (2) – *Drzonków, Drzonów*;
 - d) od bazy zwierzęcej (1) – *Orzewo*;
 5. z formantem *-icall/-yca* (*-icell/-yce, -owicell/'ewice, -nica*) (6):
 - a) od bazy lądowej (4) – *Bielewice, Kępica, Letnica, Łężyca*;
 - b) od bazy roślinnej (2) – *Klenica, Świdnica*;
 6. z formantem **-bšk- ≥ -sk* (4):
 - a) od bazy wodnej (1) – *Kalsk*;
 - b) od bazy lądowej (2) – *Czerwieńsk, Kramsko*;
 - c) od bazy zwierzęcej (1) – *Kłępsk*;
 7. z formantem *-in-ll/-yn-* (*-in, -yn*) (3):
 - a) od bazy lądowej (1) – *Gomolin*;
 - b) mówiące o położeniu względem czego (2) – *Zagórzyn* (2×);
 8. z formantem *-yń* (2):
 - a) od bazy roślinnej (2) – *Boryń* (2×);
 9. z formantem *-'ec* (2):
 - a) od bazy lądowej (1) – *Krzywaniec*;
 - b) od bazy roślinnej (1) – *Grabowiec*;
 10. z formantem *-awa* (2):
 - a) od bazy lądowej (1) – *Suchawa*;
 - b) od bazy roślinnej (1) – *Tarnawa*;
 11. z formantem *-nia* (1):
 - a) od bazy roślinnej (1) – *Jeleśnia*;
 12. z formantem **-jb* (1):
 - a) mówiące o położeniu względem czego (1) – *Podlegórz*;
 13. z formantem *-arnia* (1):
 - a) od bazy zwierzęcej (1) – *Dzikarnia*;

14. z formantem *-ań* (1):
 - a) od bazy lądowej (1) – *Włosań*;
 15. z formantem *-otne* (1):
 - a) od bazy lądowej (1) – *Obłotne*.
 16. z prefiksami (2):
 - a) z prefiksem *roz-* (1) – *Rozbórz* (od bazy lądowej);
 - b) z prefiksem *przy-* (1) – *Przygubiel* (od bazy lądowej);
 17. z prefiksem (*ob-*) i formantem (*-e ≤ *-bje*) (1) – *Obłężę*;
 18. zrosty (1) – *Szadykierz*;
 19. złożenia (3) – *Małogórze, Wielibórz, Wieloblota*.
- B. Nazwy analityczne (6):
- I. Zestawienia syntaktyczne (6):
 1. od bazy lądowej (3) – *Górki Małe, Leśna Góra, Zielona Góra*;
 2. od bazy roślinnej (1) – *Suchy Bór*;
 3. mówiące o położeniu osady (1) – *Obra Dolna*;
 4. o znaczeniu metaforycznym (1) – *Krzywe Koło*.

W klasie nazw topograficznych zanotowano więcej nazw syntetycznych (129 – a wśród nich 68 nazw sekundarnych i 61 nazw prymarnych) niż analitycznych (tylko 6 zestawień syntaktycznych).

• W grupie nazw syntetycznych najliczniejsze są nazwy sekundarne. Wśród nich zanotowano najwięcej nazw z formantem **-bn-* (12), który okazał się najbardziej żywotny w nazwach rodzaju nijakiego (10). Pojawiły się tylko 2 nazwy z tym formantem w rodzaju żeńskim. Nazwy z formantem **-bn-* utworzono na badanym obszarze przede wszystkim od rzeczowników oznaczających nazwy roślin (4), a także od rzeczowników określających właściwości i ukształtowanie terenu (4). Ponadto zanotowano 3 nazwy, których podstawę stanowią nazwy zwierząt, i 1 – która została utworzona od rzeczownika związanego z bazą wodną. Nazwy z formantem **-bn-* mają charakter wybitnie topograficzny i występują na wszystkich ziemiach słowiańskich i przez Słowian zajmowanych³.

• Na kolejnym miejscu znalazło się 9 nazw utworzonych za pomocą rzeczownikowego formantu **-bje ≥ -'e*. Większość z nich stanowią nazwy mówiące o położeniu względem czegoś (7). Powstały one od topograficznych

³ H. Borek, *Zachodniosłowiańskie nazwy toponimiczne z formantem -bn-*, Wrocław 1968, s. 7, 305.

wyrażeń przyimkowych. Warto jednak zwrócić uwagę, że część słowników notuje niektóre z tych form w postaci prymarnych apelatywów.

- 8 nazw utworzono za pomocą rzeczownikowego formantu *-k-* (podstawę większości z nich stanowią wyrazy określające właściwości i ukształtowanie terenu – 4).

- 8 nazw utworzono również za pomocą przymiotnikowego formantu *-ow-//-'ew-* (najwięcej nazw z tym formantem pochodzi od wyrazów określających właściwości i ukształtowanie terenu – 4).

- Strukturą, która należy w słowiańskich nazwach miejscowych do najstarszych, są nazwy z formantem *-ica// -yca* i jego wariantami rozszerzonymi: *-nica*, *-owica// -'ewica*, *-awica*. Formant ten, należący do rzeczownikowych, tworzy nazwy miejscowe zarówno od przymiotników, jak i od podstaw rzeczownikowych. Na badanym terenie zanotowano 6 nazw z takim formantem. Najstarsze z nich pochodzą z XIII i XIV w.

- 4 razy wystąpił formant **-bšk-* (najwięcej nazw z tym formantem pochodzi od wyrazów określających właściwości i ukształtowanie terenu – 2).

- Formant *-in-//-yn-* w funkcji topograficznej wystąpił 3 razy. Należy on do częstszych formantów przymiotnikowych tworzących nazwy topograficzne. Podstawą nazw miejscowych z tym formantem są przede wszystkim wyrazy mówiące o położeniu względem czegoś (2).

- Do mniej licznych formantów należą: *-yń*, *-'ec*, *-awa* (po 2 nazwy).

- Pozostałe formanty są mało produktywne i za ich pomocą utworzono po 1 nazwie miejscowej.

- Liczba formantów tworzących topograficzne nazwy miejscowe powiatu zielonogórskiego jest dość znaczna. W funkcji tej występują również typowe dzierżawcze formanty, jak: *-ow-//-'ew-*, *-in-//-yn-*. Formanty te mogą tworzyć nazwy topograficzne, gdy podstawę stanowi wyraz pospolity o znaczeniu topograficznym. Natomiast 2 nazwy zostały utworzone za pomocą prefiksów, a 1 nazwa za pomocą prefiksu i sufiksu jednocześnie.

- W tej grupie zanotowano również 3 złożenia i 1 zrost.

- Wśród nazw prymarnych dominują formy utworzone od apelatywnej bazy roślinnej – 25, a także od bazy lądowej – 24. Od apelatywnej bazy wodnej zostało utworzonych 11 nazw, a tylko 1 nazwa – od apelatywnej bazy zwierzęcej.

- W grupie nazw analitycznych zanotowano tylko 6 zestawień syntaktycznych.

NAZWY KULTUROWE (59)

W. Taszycki nazwał tę grupę nazw „kulturalnymi”, obecnie używane są w Polsce dwa terminy: „kulturalne” i „kulturowe”. Nazwy kulturalne/kulturowe oznaczają wytwory kultury materialnej, społecznej i duchowej człowieka. Pod względem pierwotnego znaczenia można je podzielić na wiele mniejszych podgrup:

1. nazwy miejscowości wskazujące na formy lub metody osadnicze (należą tu nazwy utworzone od podstawy *gród* – np. *Nowogród*; *miasto* – np. *Miastowo*, *Nowe Miasto*; *siodło* – *Siedlec*, *Siedliszcze*; *dwór* – *Nowodwór*, *Nowy Dwór*);

2. nazwy miejscowości związane ze średniowiecznymi sposobami gospodarowania na roli, trzebieeniem lasów albo ich wypalaniem pod uprawę (np. *Łazy*: *łaz* ‘trzebież w lesie, pole orne powstałe z karczunku lub przez wypalenie’; *Żary*: *żar*; *Poręba*: *poręba* ‘miejsce w lesie, gdzie drwa rąbią’);

3. nazwy miejscowości związane ze średniowiecznymi sposobami zabezpieczania się przed napadami wroga (np. *Osiek*, *Osieczna* – pochodzą od zaginionego wyrazu *osiek* ‘miejsce, gdzie wznosiła się warownia leśna utworzona z pni drzewnych’; do tego typu nazw można zaliczyć też *Płoty*, *Ogrodzieniec*);

4. nazwy miejscowości związane genetycznie ze średniowiecznym handlem (np. *Nowy Targ*, *Tarczek*; nazwy wskazują też, w które dni odbywały się targi: *Środa*, *Piątek*, *Sobota*);

5. nazwy miejscowości utworzone od najrozmaitszych wyrazów określających wytwory, budowle, zakłady (np. *Babimost*, *Kuźnica*, *Piła*);

6. nazwy miejscowości związane z kultem religijnym (np. *Kalwaria Zebrzydowska*, *Kalwaria Pałacowska*, które pochodzą od wyrazu *kalwaria*);

7. żartobliwe nazwy miejscowości (okoliczna ludność dla ośmieszenia mieszkańców względnie samej miejscowości obdarza ją nazwą „mówiącą”; takimi żartobliwymi nazwami są np. *Budzyń*: *budzyń* ‘licha część wsi’, *Mrzygłód*, *Ryczywół*);

8. nazwy pamiątkowe, nadane dla uczczenia ludzi lub rocznic, formalnie zwykle identyczne z nazwami patronimicznymi lub nazwami dzierżawczymi (np. *Henryków* – ku czci Henryka Brodatego, *Kazimierz* – ku czci Kazimierza Wielkiego, *Dzierżonów* – ku czci pszczelarza Jana Dzierżonia).

Nazwy kulturowe powstawały z reguły później od nazw topograficznych. Motywacją ich pojawienia się jest istnienie w rzeczywistości konkretnych wytworów kulturowych, materialnych czy też pełniących funkcje społeczne lub re-

ligijne. Najstarsze nazwy kulturowe powiatu zielonogórskiego pojawiły się w dokumentach jednak już w XIII w. (*Nowogród Bobrzański* 1202, *Babimost* 1257).

Podobnie jak nazwy topograficzne charakteryzuje je ogromne zróżnicowanie ich budowy. Są to zarówno nazwy prymarne, tj. równe wyrazom popolitym (np. *Poręba*), jak i nazwy derywowane przy użyciu tych wszystkich formantów, które tworzyły też nazwy topograficzne (np. *Mostowe*, *Grodno*, *Kościelne*, *Podwale*)⁴.

Nazwy kulturowe zanotowane na badanym terenie stanowią trzecią pod względem produktywności grupę semantyczną wśród nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego. Można wśród nich wyróżnić następujące modele:

A. Nazwy syntetyczne (54):

I. Nazwy prymarne (31):

1. związane z gospodarką rolną i leśną (16) – *Glinianki*, *Glinica*, *Glinki*, *Kopytnik*, *Łaz*, *Nowinki*, *Piaśnica*, *Pławnica*, *Płósa*, *Pólko*, *Przełaz*, *Rudnik*, *Rybniiki*, *Słone*, *Ugory*, *Winnica*;
2. utworzone od wyrazów określających obiekty kultury materialnej (8) – *Grobla* (2×), *Młynica*, *Młyniska*, *Młynisko*, *Owczarnia*, *Plebania*, *Plewnia*;
3. wskazujące na formy lub metody osadnicze (4) – *Podzamcze*, *Proczki*, *Przewóz*, *Zamczysko*;
4. związane ze sposobami zabezpieczania się przed napadami wroga (1) – *Płoty*;
5. mówiące o kulturze duchowej (1) – *Wyraj*;
6. nazwa o charakterze pamiątkowym (1) – *Jany*.

II. Nazwy sekundarne (23):

1. z formantem *-*bn*- (-*no*, -*na*, -*ne*) (5):
 - a) utworzone od wyrazu określającego obiekt kultury materialnej (2) – *Fabryczna*, *Smolno*;
 - b) związane z gospodarką rolną i leśną (3) – *Chmielno* (2×), *Stożne*;
2. z formantem *-*vje* ≥ -*e* (4):
 - a) związane z gospodarką rolną i leśną (2) – *Obrocze*, *Połomie*;
 - b) wskazujące na formy lub metody osadnicze (2) – *Zamieście*, *Zapole*;
3. z formantem *-*bsk*- (-*ska*, -*iska*) (3):

⁴ Nazwy kulturowe zostały omówione na podstawie: K. Rymut, *Nazwy miast Polski*, Wrocław 1980, s. 11-13.

- a) utworzone od wyrazów określających objekty kultury materialnej (1) – *Szabliska*;
- b) mówiące o kulturze duchowej (1) – *Grzebsko*;
- c) związane z gospodarką rolną i leśną (1) – *Niwiska*;
4. z formantem *-ica* (*-nica*, *-owice*) (3):
 - a) utworzone od wyrazów określających objekty kultury materialnej (1) – *Wolnica*;
 - b) związane z gospodarką rolną i leśną (1) – *Łomnica*;
 - c) nazwa o charakterze pamiątkowym (1) – *Krzystkowice*;
5. z formantem *-k-* (*-ka*, *-ki*) (3):
 - a) utworzone od wyrazów określających objekty kultury materialnej (1) – *Karczemka*;
 - b) związane z gospodarką rolną i leśną (2) – *Kliniczki*, *Niwka*;
6. z formantem *-in* (2):
 - a) utworzone od wyrazu określającego obiekt kultury materialnej (1) – *Kolesin*;
 - b) związane z gospodarką rolną i leśną (1) – *Chmielin*;
7. z formantem *-ow-/-'ew-* (*-owo*, *-ów*) (1):
 - a) związane z gospodarką rolną i leśną (1) – *Sadowo*;
8. zrost (1) – *Babimost* (nazwa utworzona od wyrazu określającego obiekt kultury materialnej);
9. złożenie (1) – *Winnogóra* (nazwa związana z gospodarką rolną).
- B. Nazwy analityczne (5):
 - I. Zestawienia syntaktyczne (5):
 1. utworzone od wyrazów określających objekty kultury materialnej (3) – *Dolny Młyn*, *Stary Dwór*, *Śląskie Przedmieście*;
 2. wskazujące na formy lub metody osadnicze (2) – *Nowogród Bo-brzański*, *Nowy Świat*.

W klasie nazw kulturowych zanotowano więcej nazw syntetycznych (54 – a wśród nich 31 nazw prymarnych i 23 nazwy sekundarne) niż analitycznych (5 zestawień syntaktycznych).

• W grupie nazw syntetycznych najliczniej są reprezentowane nazwy prymarne. Wśród nich dominują formy utworzone od wyrazów związanych z gospodarką rolną i leśną (16). Zanotowano także 8 nazw, których podstawę stanowią wyrazy określające objekty kultury materialnej. Ponadto pojawiły się 4 nazwy wskazujące na formy lub metody osadnicze,

1 – mówiąca o kulturze duchowej, 1 – związana ze sposobami zabezpieczania się przed napadami wroga i 1 – o charakterze pamiątkowym.

• Mimo że kulturowe nazwy sekundarne zostały utworzone za pomocą tych samych formantów co nazwy topograficzne, to ich struktury słowotwórcze nie są tak bogate, jak w przypadku tych ostatnich. Najwięcej zanotowano nazw z formantem *-bn- (5), w większości tworzył on formy od wyrazów związanych z gospodarką rolną i leśną (3).

• 4 nazwy utworzono za pomocą formantu *-bje ≥ -'e. 2 z nich pochodzą od wyrazów wskazujących na formy lub metody osadnicze, a pozostałe 2 – związane są z gospodarką rolną i leśną.

• 3 nazwy utworzono za pomocą formantu *-bsk- oraz -ica. Nazwy utworzone z tym pierwszym formantem pochodzą od: 1 – wyrazu określającego materialne wytwory ludzkiej działalności, 1 – związanego z gospodarką rolną i leśną i 1 – mówiącego o kulturze duchowej, a z tym drugim: 1 – związana jest z gospodarką rolną i leśną, 1 – z kulturą materialną, a 1 to nazwa o charakterze pamiątkowym.

• Także 3 nazwy utworzono za pomocą formantu -k-. Podstawę nazw utworzonych z tym formantem stanowią przede wszystkim wyrazy związane z gospodarką rolną i leśną – 2 nazwy.

• Pozostałe formanty są mało produktywne i utworzono z nimi zaledwie 1-2 nazwy.

• W tej grupie zanotowano również 1 zrost i 1 złożenie.

• W grupie nazw analitycznych zanotowano 5 zestawień syntaktycznych. 3 z nich utworzono od wyrazów określających obiekty kultury materialnej, a 2 – od wyrazów wskazujących na formy lub metody osadnicze.

NAZWY DZIERŻAWCZE (71)

Nazwy dzierżawcze oznaczały pierwotnie miejscowości stanowiące kiedyś własność człowieka, od którego imienia lub od nazwy godności dana nazwa została utworzona. Wywodzą się one z apelatywnych form przymiotnikowych i mogą występować w trzech rodzajach gramatycznych: męskim, żeńskim i nijakim oraz w dwóch liczbach: pojedynczej lub mnogiej. Rodzaj gramatyczny nazwy zależał od rodzaju gramatycznego wyrazu, którym określano nazwany obiekt, na przykład rodzaj męski nazwy *Radom* spowodowany był tym, że mógł to być pierwotnie gród. Zapisy źródłowe potwierdzają

w wielu wypadkach istnienie nazw dwuczłonowych, których człon *wieś*, *sioło*, *gród* etc. uległ elipsie.

Nazwy dzierżawcze występują prawie na całym polskim obszarze, jednakże liczba ich wyraźnie wzrasta wraz z posuwaniem się ku północy. Najliczniej reprezentowane są w Wielkopolsce i na Pomorzu, gdzie stanowią około 35-40% wszystkich nazw miejscowych. W Małopolsce udział ich jest przeciętnie mniejszy o 10%, a na Śląsku nawet o 20%⁵.

Mogą być one tworzone przy użyciu następujących przyrostków dzierżawczych: *-ów*, *-owa*, *-owo*, *-ew*, *-ewa*, *-ewo*, *-in (-yn)*, *-ina (-yna)*, *-ino*, **-jb*, **-ja*, **-je*, *-sk*, *-sko*. Nazwy z przyrostkiem **-jb*, **-ja*, **-je* są starsze niż z *-ów*, *-owa*, *-owo*, oprócz nich jednak znane są nazwy młodsze (od XVI w.) z przyrostkiem *-ka*, *-ówka*. Jeszcze młodsze są nazwy z przyrostkiem *-izna*, *-owizna* i *-stwo*.

Najstarsze nazwy dzierżawcze zanotowano na badanym obszarze już w XIII w. (*Bogaczów* 1294, *Cieszów* 1295, *Chynów* ok. 1300).

Stanowią one drugą pod względem produktywności grupę semantyczną wśród nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego. Można je uporządkować w następujący sposób:

A. Nazwy syntetyczne (70):

I. Nazwy prymarne (6):

1. równe singularnej nazwie osobowej (6) – *Bronisław*, *Kukawa*, *Łaniec*, *Miroslaw*, *Przylep*, *Zdzisław*;

II. Nazwy sekundarne (64):

1. z formantem *-ow-//²ew-* (*-ów*, *-owol//²ewo*) (35):
 - a) od nazw osobowych hipokorystycznych lub skróconych (8) – *Broniszów*, *Cieszów*, *Dobroszów*, *Droszków*, *Jarków*, *Skoraszewo*, *Sulechów*, *Trzebiechów*;
 - b) od nazw osobowych odapelatywnych (19) – *Będów*, *Bogaczów*, *Głuchów*, *Gradowo*, *Kargowa*, *Laskowo*, *Leśniów*, *Łaskowo*, *Łochowo* (2x), *Ługowo*, *Mieszkowo*, *Młodziejów*, *Susłów*, *Taszów*, *Wielikowo*, *Wilkanowo*, *Wojnowo*, *Zdunów*;
 - c) od imion chrześcijańskich (4) – *Balcerów*, *Bonachów*, *Jędrzychów*, *Karolewo*;
 - d) od nazwy osobowej pochodzenia niemieckiego (1) – *Buchałów*;
 - e) od innej nazwy osobowej (3) – *Chynów*, *Nietków*, *Pogwizdowo* (od nazwy pogańskiego bóstwa);

⁵ Nazwy dzierżawcze zostały omówione na podstawie: *Encyklopedia języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992, s. 214.

2. z formantem *-in-//yn-* (*-in-*, *-yn-*, *-yna*) (12):
 - a) od nazw osobowych hipokorystycznych (4) – *Dobrzęcin*, *Luboszyn*, *Radziszyn*, *Wyszyna*;
 - b) od nazw osobowych odapelatywnych (7) – *Gęsin*, *Karszyn*, *Kisielin*, *Kruszyna*, *Pierzwin*, *Tuszyn*, *Żerocin*;
 - c) od imienia chrześcijańskiego (1) – *Marzęcin*;
 3. z formantem *-k-* (*-ko-*, *-ówko-*, *-ówka-*, *-ewko-*) (4):
 - a) od staropolskiej dwuczłonowej nazwy o charakterze przewisłowym (1) – *Rybojedzko*;
 - b) od nazw osobowych hipokorystycznych (2) – *Jaroszówka*, *Małoszewko*;
 - c) od imienia chrześcijańskiego (1) – *Marianówko*;
 4. z formantem **-jb* (**-ja*) (4):
 - a) od staropolskiego imienia dwuczłonowego (1) – *Przybymierz*;
 - b) od nazw osobowych hipokorystycznych (2) – *Chwalim*, *Radomia*;
 - c) od nazw osobowych odapelatywnych (1) – *Koźła*;
 5. z formantem *-'ec* (*-owiec*) (2):
 - a) od imion chrześcijańskich (1) – *Janowiec*;
 - b) od nazwy osobowej (1) – *Halinieć*;
 6. z formantem *-sk-* (*-sko*) (2):
 - a) od nazw osobowych hipokorystycznych (1) – *Milsko*;
 - b) od nazw osobowych odapelatywnych (1) – *Pomorsko*;
 7. z formantem *-orz* (1):
 - a) od nazw osobowych hipokorystycznych (1) – *Bychorz*;
 8. z formantem *-ula* (1):
 - a) od nazw osobowych hipokorystycznych (1) – *Racula*;
 9. z formantem *-usz* (1):
 - a) od nazw osobowych odapelatywnych (1) – *Głogusz*;
 10. z formantem *-'e* (\leq **-bje*) (1):
 - a) od nazw osobowych odapelatywnych (1) – *Piskorze*;
 11. z formantem *-oł* (1):
 - a) od nazw osobowych odapelatywnych (1) – *Sudoł*.
- B. Nazwy analityczne (1):
- I. Zestawienie syntaktyczne (1):
1. od pełnego imienia staropolskiego (1) – *Stary Jaromierz*.

Wśród nazw dzierżawczych powiatu zielonogórskiego dominują nazwy syntetyczne (70). Zanotowano tylko 1 nazwę analityczną.

• W grupie nazw syntetycznych zanotowano najwięcej nazw sekundarnych (64), a więc nazwy miejscowe dzierżawcze są tworzone od nazw osobowych przede wszystkim za pomocą derywacji słowotwórczej (sufiksальной). Zdecydowaną przewagę wykazują nazwy utworzone formantem *-ow-* przy podstawach zakończonych spółgłoską twardą i *-'ew-* przy podstawach zakończonych spółgłoską miękką lub historycznie miękką. Zanotowano 35 takich nazw. Według badań większość dzierżawczych nazw miejscowych w Polsce powstała właśnie przy użyciu tego formantu⁶. Zależność *-ow-* lub *-'ew-* od wygłosu tematu ulega zmianom na rzecz dominacji form z *-ow-* w większości polskich dialektów. W rezultacie nazwy miejscowe z *-'ew-* występują dziś dość rzadko⁷. Wśród nazw z formantem *-ow-//-'ew-* 8 zostało utworzonych od słowiańskich nazw osobowych hipokorystycznych lub skrótowych, 19 – od odapelatywnych nazw osobowych, a 4 następne – od imion chrześcijańskich.

• Stosunkowo dużą produktywność wykazuje również formant *-in-* (12 nazw). Nazwy miejscowe z tym formantem występują na badanym terenie przede wszystkim jako formy rodzaju męskiego. Zanotowano tylko 1 formę żeńską. Przeważnie formant ten łączy się z odapelatywnymi nazwami osobowymi. Rzadziej zdarzają się tu formy skrócone i spieszczony od imion dwuczłonowych.

• Do mniej licznych formantów należą: *-k-* (4 nazwy) i *-j-* [**-jb* (**-ja*)] (także 4 nazwy). Nazwy tworzone przez **-jb* należą do najstarszego złoza nazw miejscowych. Są one stare, pochodzą z XIV i XV w. Nazwy tego typu – niegdys żywotne w nazewnictwie Polski i krajów zachodniej Słowiańszczyzny – wcześniej uległy obumarciu, a wtórne formacje z **-jb* są dość rzadkie. Najczęściej mają one formę rodzaju męskiego. Może były to w przeszłości zwykle nazwy grodów, które z czasem stały się nazwami miast⁸. Znacznie rzadziej pojawiają się nazwy z **-ja*, na badanym obszarze zanotowano 2 nazwy w rodzaju żeńskim. Jak pisze E. Rzetelska-Feleszko: „podstawami nazw dzierżawczych z **-jb* są najczęściej staropolskie imiona dwuczłonowe zwane »lepszymi«, »szlachetnymi«. [...] Na drugim miejscu znajdują się w podstawach nazw z **-jb* formy skrócone i spieszczony imion dwuczłonowych⁹”. Przeprowadzo-

⁶ *Polskie nazwy własne. Encyklopedia*, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa-Kraków 1998, s. 205.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*, s. 204.

⁹ *Ibidem*, s. 204-205.

ne przeze mnie badania potwierdzają te spostrzeżenia, gdyż w podstawie nazw dzierżawczych powiatu zielonogórskiego z tym formantem wystąpiły przede wszystkim skrócone oraz pełne imiona dwuczłonowe.

- Pozostałe formanty są mało produktywne i utworzono z nimi 1-2 nazwy.
- Wśród nazw syntetycznych zanotowano także 6 nazw prymarnych. Funkcjonowanie tylko 6 nazw dzierżawczych prymarnych na badanym obszarze świadczy o tym, że rzadki był zwyczaj bezpośredniego przenoszenia imienia czy nazwiska właściciela wsi na miejscowość i nie upowszechnił się nawet współcześnie.

- Ponadto stwierdzono tylko jedną nazwę analityczną w postaci zestawienia syntaktycznego.

NAZWY PATRONIMICZNE (13)

Nazwy patronimiczne, czyli odojcowskie, to grupa nazw miejscowych, które pierwotnie były nazwami mieszkańców i informowały, czyimi oni są potomkami, bądź też mówiły o społecznej zależności od osoby noszącej imię będące podstawą nazwy, na przykład *Biskupice* (pierwotnie *Biskupicy* – poddani biskupa). Tylko część nazw jest naprawdę patronimiczna. Niektóre z nazw utworzonych z przyrostkiem *-ice* należą w rzeczywistości do innych typów nazw, na przykład etnicznych (*Poddębice* – nazwa powstała od określenia mieszkańców według charakteru zamieszkanego przez nich miejsca, ludzi mieszkających „pod dębem”).

Nazwy patronimiczne są w swoim zasadniczym zrębie dość stare, niektóre powstały jeszcze przed przyjęciem chrześcijaństwa. Proces ich tworzenia trwał od czasów najdawniejszych po wiek XIII-XIV. Osady te powstawały na ogół na ziemiach lepszych, urodzajniejszych, które nie wymagały karczowania lasów. Około XIV w. żywotność nazw patronimicznych w Polsce słabnie, zastępowane są coraz częściej przez nazwy o formie dzierżawczej i formy w liczbie pojedynczej na *-ica*. W tym czasie nazwy te przestają być nosicielami swej pierwotnej funkcji, a formant *-ice* zaczyna pełnić wyłącznie funkcję strukturalną¹⁰.

Nazwy zaliczane do grupy nazw patronimicznych mogły być tworzone od dawnych imion złożonych, od nazw osobowych skróconych, pochodnych

¹⁰ *Ibidem*, s. 199-200.

od imion złożonych, od nazw osobowych typu przezwiskowego, od imion pochodzenia chrześcijańskiego oraz od nazw osobowych genetycznie obcych. Mogły być także tworzone na podstawie nazw godności kościelnych i świeckich¹¹.

Najstarsze nazwy patronimiczne powiatu zielonogórskiego pochodzą już z ok. 1300 r. (*Barcikowice*). Jedna nazwa pochodzi z 1327 r. (*Kotowice*), dwie – z XV w. (*Swarzynice* – 1448 r., *Jarogniewice* – 1454 r.), a kolejna jedna – z XVI w. (*Sycowice* – 1575 r.). Pozostałe nazwy zostały utworzone znacznie później.

Nazwy patronimiczne na badanym obszarze nie należą do nazw bardzo produktywnych, pod względem frekwencji zajmują szóstą pozycję wśród nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego.

A. Nazwy syntetyczne (13):

I. Nazwy z formantem *-ice* (9):

1. od staropolskich imion dwuczłonowych (1) – *Jarogniewice*;
2. od słowiańskich nazw osobowych hipokorystycznych (2) – *Radowice*, *Swarzynice*;
3. od nazw osobowych odapelatywnych (5) – *Pielice*, *Skibice*, *Sobolice*, *Suchocice*, *Suszyce*;
4. od imienia chrześcijańskiego (1) – *Marzęcice*.

II. Nazwy z formantem *-owice* (4):

1. od nazw osobowych odapelatywnych (3) – *Kotowice*, *Popowice*, *Sycowice*;
2. od imienia chrześcijańskiego (1) – *Barcikowice*.

Nazwy patronimiczne tworzone są przez formant *-ice* (9 nazw) oraz *-owice* (4 nazwy). Większość z nich pochodzi od nazw odapelatywnych (9 nazw), co potwierdza spostrzeżenie K. Rymuta, że jest to jedna z najbardziej typowych podstaw nazw patronimicznych¹². Nazwy najnowsze, tj. powstałe w XIX i XX w., to właściwie nazwy pseudopatronimiczne. Zostały one utworzone według określonego modelu nazewniczego, zgodnie z ustalonymi schematami.

¹¹ Nazwy patronimiczne zostały omówione na podstawie: *Encyklopedia języka...*, s. 219.

¹² K. Rymut, *Patronimiczne nazwy miejscowe w Małopolsce*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1971, s. 87.

NAZWY (PSEUDO)RODOWE (5)

Nazwy rodowe oznaczały pierwotnie mieszkańców pewnej osady. Ich podstawę stanowią zbiorowe nazwy osobowe, tj. imiona lub przydomki, używane przez członków danego rodu lub te, jakimi ich określano. Są to zatem również nazwy miejscowe powstałe w wyniku przeniesienia nazwy grup ludzi na nazwę osady. Nazwy rodowe występują zawsze w liczbie mnogiej, np. *Sokoły*.

W chronologii i układach geograficznych nazw rodowych na obszarze Polski nie ma tak wyrazistych zasięgów, jak w wypadku nazw patronimicznych. Można jednak wykazać, że istnieją regiony o większej i wcześniejszej ich żywotności oraz regiony, gdzie rodowe nazwy miejscowe pojawiają się później lub są mniej liczne. Pod względem liczby nazw rodowych pierwsze miejsce zajmuje Mazowsze i Podlasie, następnie Łęczycko-Sieradzkie i Wielkopolska, dalsze miejsce Małopolska i Pomorze. Najmniej licznie występują nazwy rodowe na Śląsku.

Jak wykazały badania, rodowe nazwy wsi pojawiają się już przed XIV w., a ich żywotność w późniejszych okresach stopniowo narasta. Druga liczniejsza fala nazw rodowych pojawia się po wieku XVI, przede wszystkim w wieku XVII i cechuje tylko niektóre regiony.

Analiza historyczno-osadnicza nazw rodowych wykazała, że odnosiły się one z reguły do małych wsi i pierwotnie były związane z osadnictwem rodzinnym uboższej szlachty.

Szczególnie interesująco przedstawia się porównanie podstawy antropimicznej, tj. nazw osobowych, od których były tworzone nazwy rodowe, z podstawą antroponimiczną nazw wsi innych typów powstałych także od nazw osobowych. Okazuje się bowiem, że nazwy rodowe łączyły się z „gorszymi” podstawami antroponimicznymi. Jeżeli nazwy patronimiczne tworzone częściej od „lepszych” nazw osobowych (zwłaszcza od pełnych imion słowiańskich i od ich spieszczzeń), to nazwy rodowe powstawały przede wszystkim od przydomków, zarówno dwuczłonowych (np. *Koziebrody*), jak i jednoczłonowych (np. *Bielasy*). Rodowe nazwy wsi od słowiańskich „szlacheńskich” imion dwuczłonowych, od ich form skróconych i spieszczonych, od imion chrześcijańskich i innych imion obcych – stanowią w całej Słowiańszczyźnie znaczną mniejszość¹³.

¹³ Nazwy rodowe zostały omówione na podstawie: E. Rzetelska-Feleszko, *op. cit.*, s. 409-410.

Pod względem produktywności wśród nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego nazwy rodowe stoją na ósmym miejscu. Tworzono je:

- a) od słowiańskich nazw osobowych hipokorystycznych (2) – *Wroczuki*, *Wyszki*;
- b) od imion przezwiskowych (1) – *Wypychy*;
- c) od nazw osobowych odapelatywnych (1) – *Wójciki*;
- d) od imion chrześcijańskich (1) – *Marianki*.

Wszystkie zanotowane nazwy rodowe mają charakter pseudorodowy, tzn. że zostały utworzone według określonego modelu nazewniczego, zgodnie z ustalonymi schematami. Są to nazwy nowe, powstałe w XX w.

NAZWY (PSEUDO)SŁUŻEBNE (4)

Nazwy służebne nazywały pierwotnie nie miejsca zasiedlone, lecz ludzi w nich osiadłych, których wspólną cechą był obowiązek wykonywania pewnych świadczeń lub rzemiosł na użytek dworu i Kościoła.

Zarówno badania historyczne, jak i językoznawcze ujawniły, że nazwy służebne należą do najstarszej warstwy słowiańskiego nazewnictwa miejscowego. Są one ściśle związane z organizacją gospodarczą polskiego państwa wczesnopiastowskiego polegającą na odpowiednich świadczeniach na rzecz dworu książęcego wykonywanych przez grupy ludzi służebnych. Czas powstania tego typu organizacji określa się na wiek X. W Polsce nazwy miejscowe służebne najczęściej możemy spotkać w Małopolsce i na Śląsku. Skupiają się one wzdłuż rzek i na najżyźniejszych glebach, towarzyszą ośrodkom najstarszego osadnictwa. W zachodniej Wielkopolsce tych nazw jest znacznie mniej. Podobnie jak w dawnym województwie poznańskim i w północnej części Śląska. Również na Mazowszu niewiele jest nazw tej kategorii. Zupełnie brak nazw służebnych na Pomorzu. Rozmieszczenie tych nazw na terenie Polski ukazuje ich koncentrację wokół najstarszych ośrodków władzy państwowej, a coraz rzadsze ich występowanie na peryferiach czterech głównych dzielnic i w Polsce północnej.

Służebne nazwy miejscowe powstawały w ten sposób, że zostały bezpośrednio, bez zmian słowotwórczych, przeniesione z nazw grup ludzi i występują też zawsze w liczbie mnogiej¹⁴.

¹⁴ Nazwy służebne zostały omówione na podstawie: *ibidem*, s. 408.

Na badanym obszarze zanotowano 4 nazwy służebne, a właściwie zawodowe: *Leśniki, Rybaki, Winniki, Zdunki*. Termin nazwy zawodowe wprowadził P. Smoczyński na określenie nazw miejscowych, podobnych pod względem struktury do służebnych, ale późniejszych i niezwiązanych z powinnościami feudalnymi¹⁵. Termin nazwy służebne został natomiast wprowadzony przez historyków, następnie zaś przejęty przez językoznawców.

Wszystkie zanotowane na badanym terenie nazwy zawodowe to właściwie formy pseudozawodowe, gdyż pochodzą z XX w. i zostały utworzone według określonego modelu nazewniczego, zgodnie z ustalonymi schematami. Są one prymarne, równe apelatywnym określeniom zawodowym, i występują w liczbie mnogiej.

NAZWY (PSEUDO)ETNICZNE (2)

Do tej samej klasy nazw miejscowych, przeniesionych z nazw grup ludzi, należą także nazwy etniczne. Oznaczały one pierwotnie mniejszą lub większą gromadę ludzką na podstawie zamieszkiwanego przez nią skrawka ziemi, pochodzenia z pewnej okolicy lub miejscowości, charakterystycznego dla niej pożywienia itd. Za etniczne nazwy miejscowe wypada uznać zarówno pierwotne nazwy etniczne i plemienne, takie jak *Niemce, Prusy, Mazowszany*, jak też pierwotne nazwy mieszkańców: *Zagórzany, Podlesiany*. Nazwami etnicznymi są także nazwy grup ludzi powstałe od nazw miast lub wsi: *Kaliszany, Raciborzany*, rzek, gór i jezior: *Pobużany*, jak również od apelatywów topograficznych i kulturowych: *Górzany, Jeziorany, Topolany*.

Etniczne nazwy miejscowe są kategorią mało spoiłą zarówno od strony znaczeniowej (różne motywacje semantyczne), jak i formalnej. Wyróżnia je bądź proste przeniesienie etnicznej nazwy ludzi w formie liczby mnogiej na nazwę miejscową (np. *Niemce*), bądź charakterystyczny dla nazw etnicznych (jeszcze jako grup ludzkich) formant *-any (-anie)* i *-ice*. Dominują przy tym nazwy na *-any*, których jest w Polsce niemal trzykrotnie więcej niż nazw na *-ice*. Nazwy miejscowe tej kategorii występują znacznie rzadziej niż nazwy

¹⁵ P. Smoczyński, *Problematyka polskich nazw służebnych w oświeceniu historyków i językoznawców*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska 1972, vol. XXVII, 10, sectio F, s. 161-196 (za: H. Bugalska, *Toponimia byłych powiatów gdańskiego i tczewskiego*, Wrocław 1985, s. 175).

patronimiczne czy służebne. Jest natomiast rzeczą interesującą, że lokują się one głównie w Polsce środkowej i południowej oraz na skrawku północno-wschodnim, podczas gdy Polska północna jest ich niemal zupełnie pozbawiona. O ile jednak w wypadku nazw służebnych wykazana została zależność nazw miejscowych od średniowiecznej organizacji służebnej, o tyle przy nazwach miejscowych etnicznych żaden związek z procesami gospodarczymi czy osadniczymi nie został wykryty¹⁶.

Na badanym terenie zanotowano tylko 2 nazwy – *Podgórzycze* i *Strumiany*, z charakterystycznymi dla nazw etnicznych zakończeniami na *-ice* i *-any*. Są to właściwie nazwy pseudoetniczne, gdyż zostały utworzone w XIX i XX w. według określonego modelu nazewniczego, zgodnie z ustalonymi schematami.

NAZWY RELACYJNE (49)

Nazwy relacyjne to takie nazwy, które powstały na podstawie funkcjonujących już wcześniej toponimów. Proces przeniesienia nazwy własnej z jednego desygnatu na inny określa się w teorii badań onomastycznych transnominacją. Wśród nazw relacyjnych można wyróżnić następujące typy:

1. Nazwy o funkcji metonimicznej, powstałe w wyniku rozszerzenia lub zmiany zakresu tej samej nazwy na sąsiednie obiekty, tradycyjnie już nazywane ponowionymi: *Nysa* (rzeka) → *Nysa* (miasto), *Dębogórze* (las) → *Dębogórze* (wieś) itp.

2. Nazwy o funkcji metaforycznej, przeniesione jako gotowe z innego, pozalokalnego systemu toponimicznego z odcieniem metaforyczności (niekiedy ironiczno-prześmiewnej), polegającej na tym, że obiekt nowo nazwany jakąś cechą ma przypominać obiekt nazwy importowanej: *Ameryka* ‘miejsce bogate lub odległe jak Ameryka’ [...].

3. Nazwy o funkcji dyferencyjnej, służącej różnicowaniu formalnemu nazw bliskich sobie geograficznie, historycznie lub osadniczo obiektów: *Strzeleczy* : *Strzelce*, *Biała* (osada) : *Białe* (jez.), *Nowe Siołkowice* (cz. wsi) : *Siołkowice* (wieś) itp. Występuje tu szczególnie dużo wariantów strukturalnych i motywacyjnych, ale łączy te nazwy formalny sposób dyferencjacji toponimów opartych na podobnej bazie.

4. Nazwy o funkcji lokalizującej, służącej określaniu położenia nowo nazwanego obiektu względem innego obiektu już nazwanego: *Przy Kielczy* : n. m. *Kielcza*, *Podmogilno* : n. m. *Mogilno*, *Zaodrze* : n. rz. *Odra* itp. [...].

¹⁶ Nazwy etniczne zostały omówione na podstawie: E. Rzetelska-Feleszko, *op. cit.*, s. 408-409.

5. Nazwy o funkcji pamiątkowej, tzn. przeniesione dla upamiętnienia czy uczczenia historycznych lub emocjonalnych treści związanych konotacyjnie z obiektem i nazwą przeniesioną: *Grunwald* 'miejsce zwycięstwa nad krzyżactwem' → *Grunwald* 'dzielnica Poznania', *Warszawa* 'stolica Polski' → *Warszawa* 'osada w USA' itp. [...].

Licząc się już z tradycją używania niektórych terminów, proponowałbym skrótowo określać nazwy relacyjne poszczególnych podgrup jako: 1) ponowione, 2) przeniesione, 3) dyferencyjne, 4) lokalizujące, 5) pamiątkowe¹⁷.

Pod względem produktywności wśród nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego nazwy relacyjne znajdują się na czwartym miejscu. Zanotowano ich 49. Wśród nich występują następujące typy:

I. Nazwy ponowione od nazw własnych jezior, rzek i kanałów (3) – *Dźwina*, *Linie*, *Ochla*.

II. Nazwy dyferencyjne (46):

1. Nazwy sekundarne (17):

- a) z formantem *-k-* (*-ki*, *-ko*, *-ka*) (10): *Barcikowiczki*, *Bródki*, *Kłępin-ka*, *Kolesinko*, *Laskówko*, *Przytoczki*, *Raculka*, *Strumianki*, *Wilkanówko*, *Wojnówko*;
- b) z formantem *-ek* (4): *Karczynek*, *Karszynek*, *Krępinek*, *Ochlinek*;
- c) z formantem *-yn* (1): *Głoguszyn*;
- d) z formantem *-sk-* (*-sko*) (1): *Jaromiersko*;
- e) z formantem *-ice* (1): *Nietkowice*.

2. Nazwy analityczne (29):

- a) zestawienia z członami różnicującymi (21):
 - z członem *mały* (5) – *Dobroszów Mały*, *Krępa Mała*, *Leśniów Mały*, *Podmokle Małe*, *Smolno Małe*;
 - z członem *wielki* (4) – *Dobroszów Wielki*, *Leśniów Wielki*, *Podmokle Wielkie*, *Smolno Wielkie*;
 - z członem *nowy* (5) – *Borki Nowe*, *Nowe Kramsko*, *Nowy Jaromierz*, *Nowy Kisielin*, *Nowy Klępsk*;
 - z członem *stary* (3) – *Borki Stare*, *Stare Kramsko*, *Stary Kisielin*;
 - z członem *dolny* (3) – *Kargowa Dolna*, *Klępsk Dolny*, *Laski Dolne*;
 - z członem *górnny* (1) – *Kargowa Górna*;

¹⁷ H. Borek, *Nazwy relacyjne w toponimii*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 49-50.

- b) zestawienia z członami określającymi jednostki administracyjne (4):
- kolonia (1) – *Kolonia Kolesin*;
 - osiedle (2) – *Osiedle Ochla, Osiedle Świdnica*;
 - wieś (1) – *Kargowa Wieś*.
- c) zestawienia z członami określającymi przynależność obiektu do innej wsi/miasta (4): *Głogusz-Kije, Górki-Zagórze, Koźla Kożuchowska, Łęgowo Sulechowskie*.

Wśród nazw relacyjnych zdecydowanie dominują nazwy o funkcji dyferencyjnej (46), a wśród nich – formy analityczne (mają one postać zestawień, najczęściej występują w parach z członami różnicującymi) oraz sekundarne (większość z tych nazw została utworzona za pomocą formantu *-k-*, a tylko 1 za pomocą formantu *-yn, -sk- i -ice*). Ponadto zanotowano 3 nazwy ponowione.

Nazwy relacyjne stanowią jedną z młodszych klas nazw miejscowych i nie mają dla historii osadnictwa większego znaczenia.

NAZWY WIELOZNACZNE (30)

Nazwy wieloznaczne to takie nazwy, które, choć są jasne, jeśli chodzi o ich pochodzenie, to nie można ich w jednoznaczny sposób zakwalifikować do którejś z wyżej przywołanych klas. Można je przyporządkować do dwu lub nawet trzech grup znaczeniowych. Na badanym obszarze zanotowano 30 nazw tego typu:

1. *Bąkowo* (dzierż. od n. os. *Bąk* lub top. od ap. *bąk*);
2. *Białowice* (patr. od niem. n. os. *Bilo, Bell* lub łub. *Běly* lub top. od podst. psł. *běl-* ‘biały’);
3. *Borek* (dzierż. od n. os. *Borek* lub top. od ap. *borek* ‘mały las’);
4. *Gębice* (patr. od n. os. *Gęba* lub top. od ap. *gęba* ‘twarz; usta, paszcza’);
5. *Jaszców* (dzierż. od n. os. *Jaszcz* lub top. od ap. *jaszcz* ‘naczynie drewniane, głównie na masło’ albo *jażdź//jaszcz* ‘ryba jazgarz’);
6. *Jeleniów* (dzierż. od n. os. *Jeleń* lub top. od ap. *jeleń*);
7. *Karczyn* (dzierż. od n. os. *Karcz* lub kult. od ap. *karcz* ‘karczunek’);
8. *Kiełpin* (dzierż. od pol. n. os. *Kiełp* lub niem. n. os. *Külp* <: *Kolbe* ‘kolba, pałka’, a także top. od gw. *kiełp*, łub. *kolp* ‘łabędź’ lub od niem. dial. *külp* ‘główka maku’);

9. *Kłępina* (dzierż. od pol. n. os. *Klepa* albo niem. n. os. *Klapp* <: śrwniem. *Klappf* ‘gadania, plotki, brednie’) lub kult. od *klepać* ‘uderzać’);
10. *Kosów* (dzierż. od n. os. *Kos* lub top. od ap. *kos*);
11. *Kozłów* (dzierż. od n. os. *Kozioł* lub top. od ap. *koziół*);
12. *Krężoły* (dzierż. od n. os. *Krężoł* lub kult. od ap. *krężoł*; gw. ap. *krężoł*// *krężel* ‘górną część kądzieli, na którą się nawija len’, kasz. *krąžel* ‘wir w wodzie’, por. też czasownik *krążyć* ‘chodzić dookoła, wałęsać się’);
13. *Kuligowo* (dzierż. od n. os. *Kulig* lub top. od ap. *kulig*);
14. *Kwiatkówko* (dzierż. od n. os. *Kwiatek* lub top. od ap. *kwiatek*);
15. *Ledno* (top. od ap. *lód* lub kult. od ap. *lędo* ‘nowizna, pole na miejscu wytrzebionego lasu’);
16. *Łuszczyn* (dzierż. od n. os. *Łuszcz* lub top. od ap. *łuszcz*);
17. *Łużki* (dzierż. od n. os. *Łużek* lub top. od ap. *łuza* ‘jama, kotlina zalana wodą’);
18. *Małyń* (dzierż. od n. os. *Mały* lub top. od przym. *mały* ‘niewielki, nieduży co do rozmiarów’);
19. *Modła* (dzierż. od n. os. *Modło*, *Modła* lub 2. top. od podst. **modla* ‘teren wilgotny’ lub kult. od ap. *modła*: dziś ‘modlitwa’, dawniej ‘ofiara’ i ‘świętynia bałwochwalcza’, nawet ‘bałwan’; nazwy *Modła* mogą być też związane z rdzeniem **məd-*, por. ros. *modlety* ‘topnieć, gnić, wiotczeć’);
20. *Młynkowo* (dzierż. od n. os. *Młynek* lub kult. od ap. *młynek* ‘niewielki młyn’);
21. *Ochodza* (top. od ap. *ochoza* <*ochodza*> ‘bagnisko, moczar porośnięty krzakami’ lub kult. od ap. *ochodza* ‘obszar ziemi, któremu zakreślono granice przez obejście’);
22. *Okunin* (dzierż. od n. os. *Okuń*, *Okoń* lub top. od ap. *okuń* <*okóń*, *okoń*>, zool. <*perca fluviatilis*> ‘ryba cierniopromienna piersioplestwa okuniowata’);
23. *Pątko* (dzierż. od n. os. *Pątko* lub top. od ap. *pątko* ‘droga’);
24. *Pyrnik* (dzierż. od n. os. *Piernik* lub top. od ap. *pyrnik* ‘perz’);
25. *Radlin* (dzierż. od nazw. *Radel* lub kult. od ap. *radło*);
26. *Rajewo* (dzierż. od n. os. *Raj* lub top. od ap. *raj*);
27. *Turów* (dzierż. od n. os. *Tur* lub top. od ap. *tur*);
28. *Zabór* (dzierż. od n. os. *Zabor* lub top. od wyr. przyimk. *za borem*);
29. *Zawada* (dzierż. od n. os. *Zawada* lub top. od ap. *zawada*);
30. *Zielonki* (dzierż. od n. os. *Zielonka* lub top. od przym. *zielony*).

Większość zanotowanych w tej grupie nazw została nadana po zakończeniu II wojny światowej. Utworzone zostały według jednego z tradycyjnych typów nazewnictwa polskiego, zgodnie z ustalonymi schematami. Spełniają one co prawda funkcję komunikacyjną, ale pozbawione są motywacji nazwotwórczej.

Jeśli chodzi natomiast o nazwy stare (np. *Borek, Klępina, Zabór, Zawada*), to precyzyjne zaszeregowanie tych nazw do określonych grup okazuje się dziś niemożliwe. Nie wynika to z genezy nazwy, bo wtedy, gdy ona powstawała, jej motywacja była jasna, lecz z braku zachowanych źródeł, które by precyzowały na przykład jej związek z realiami topograficznymi, kulturowymi czy antropimiami.

NAZWY CIEMNE (6)

Nazwy ciemne to takie nazwy, których pochodzenia nie można w sposób dostateczny wyjaśnić (najczęściej jest to spowodowane zniekształconymi zapisami lub w ogóle brakiem źródeł). Wśród nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego zanotowano 7 tego typu form: *Bojadła, Cigacice, Kokawa, Łagoda, Przekulice, Siadcza*.

Z przedstawionego materiału wynika, że na terenie powiatu zielonogórskiego występuje zdecydowanie najwięcej nazw topograficznych (135, tj. 36,1%), nieco mniej niż połowa – dzierzawczych (71, tj. 18,9%) i kulturowych (59, tj. 15,8%). Na czwartym miejscu znalazły się nazwy relacyjne (49, tj. 13,1%), na piątym – nazwy wieloznaczne (30, tj. 8,0%), a na szóstym – nazwy patronimiczne (13, tj. 3,5%). Ponadto zanotowano 7 nazw ciemnych (tj. 1,9%) oraz 5 nazw służebnych (tj. 1,4%), 4 rodowe (tj. 1,1%) i tylko 2 nazwy etniczne (tj. 0,5%).

Pod względem budowy znacznie przeważają nazwy syntetyczne (297, tj. 87,9%) nad analitycznymi (41, tj. 12,1%). W analizie nie uwzględniono, z oczywistych względów, nazw wieloznacznych i ciemnych.

Wśród nazw syntetycznych najliczniej reprezentowane są formy sekundarne (185 z 297). Wśród nich trzeba wymienić formy pochodzące od

nazw osobowych (64 nazwy dzierżawcze i 13 patronimicznych oraz 1 nazwa kulturowa pamiątkowa), od nazw miejscowych (17 nazw relacyjnych), a także od wyrazów pospolitych (68 nazw topograficznych i 22 kulturowych).

Najproduktywniejszym formantem jest *-ow//-'ew*, który tworzył nazwy 44 razy. Najczęściej łączył się z bazą imienną, bo aż 35 razy tworzył nazwy dzierżawcze, 8 razy wystąpił w nazwach topograficznych, a 1 raz – w kulturowych. Niezwykle produktywny okazał się również formant *-k-* (29 nazw). Większość z nich stanowią formy dyferencyjne (14 nazw), 8 razy zanotowano go w nazwach topograficznych, 4 razy – w dzierżawczych i 3 razy – w kulturowych. Nieco mniej produktywny jest formant *-(ow)ica* (22 nazwy), który 13 razy pojawił się w nazwach patronimicznych, 6 – w topograficznych, 3 – w kulturowych. Na czwartym miejscu pod względem produktywności znajduje się formant *-in* (18 nazw), który najczęściej występuje w nazwach dzierżawczych (12) i topograficznych (3) i tylko 2 razy zanotowano go w nazwie kulturowej, a 1 raz w nazwie relacyjnej dyferencyjnej. Typowo topograficzny formant **-bn-* 12 razy zaznaczył swą obecność w klasie nazw topograficznych, a 5 razy – w nazwach kulturowych. Na szóstym miejscu pod względem produktywności znajduje się formant **-bje* (13 nazw). Utworzono z nim 9 nazw topograficznych i tylko 4 kulturowe. Na siódmym miejscu pod względem produktywności znajduje się formant **-bsk-*. Ten archaiczny formant 3 razy zanotowano w nazwach kulturowych, 4 razy – w topograficznych, 2 razy – w dzierżawczych i 1 raz w relacyjnych dyferencyjnych. Na ósmym miejscu pod względem produktywności znajduje się formant **-jb*. Utworzono z nim 5 nazw, w tym 4 dzierżawcze i 1 topograficzną. Pozostałe formanty nie należą do produktywnych, utworzono z nimi poniżej 4 nazw. Nazwy miejscowe mogą być również budowane za pomocą prefiksów. Na badanym obszarze zanotowano 2 takie nazwy (1 nazwa – z prefiksem *roz-* i także 1 nazwa – z prefiksem *przy-*). Ponadto 1 nazwa została utworzona jednocześnie za pomocą prefiksu i sufiksu.

W grupie nazw sekundarnych znalazły się również 2 zrosty i 4 złożenia.

Do nazw prymarnych należą zarówno nazwy pochodzące od nazw osobowych (12), jak i od wyrazów pospolitych (97). Jak widać, większość stanowią nazwy odapelatywne. W pierwszej grupie znajduje się 5 nazw rodowych, 6 nazw dzierżawczych, a także 1 nazwa kulturowa pamiątkowa. W drugiej grupie zanotowano natomiast – 4 nazwy służebne, 2 etniczne oraz część nazw topograficznych (61) i kulturowych (30). Nazwami prymarnymi

powstałymi od innych nazw geograficznych jest też część nazw relacyjnych (3 nazwy ponowione).

Nazwy miejscowe analityczne wystąpiły w postaci zestawień syntaktycznych (41). Wiele z nich (21) pojawiło się w parach z członami o znaczeniu przeciwnym (antonimicznymi), np. *stary* – *nowy*, *mały* – *wielki*.

Klasyfikacja zestawień może sprawiać trudności, rzadko bowiem się zdarza, aby oba człony należały do jednej grupy semantycznej (np. *Dolny Młyn*).

Na podstawie historycznych zapisów nazw miejscowych możliwe jest zaobserwowanie wielu zmian językowych na płaszczyźnie fonetycznej, fleksyjnej i słowotwórczej.

ROZDZIAŁ II

CHARAKTERYSTYKA JĘZYKOWA MATERIAŁU

Na podstawie historycznych zapisów nazw miejscowych możliwe jest zaobserwowanie wielu zmian językowych na płaszczyźnie fonetycznej, fleksyjnej i słowotwórczej.

FONETYKA

I. W zakresie samogłosek:

1. Ciekawym zróżnicowaniem fonetycznym jest występowanie w niektórych nazwach starej słowiańskiej oboczności *ǫ/lu*, która pojawiła się w nazwach typu *Łęzyca* oraz *Łuże*, *Łuzki*¹⁸.
2. Wokalizacja sonantu, czyli przejście *r > ar* (*Cargowo*, *Karschin*).
3. Rozwój *-ir- > -er-* (*Pirwen 1503//Pierzwin 1948*).

II. W zakresie spółgłosek:

1. Zachowanie frykatywności *ř* (zgodnie z obowiązującą wówczas normą ogólnopolską) utrwalone między innymi w następujących nazwach: *Drzonków – Dronkow 1305*, *Drzonów – Drennov, Drenov 1269-73*, *Przylep – Prsileb XIV w.*
2. Zachowanie grupy *str-*, widoczne w nazwach: *Strumiany – Strimene 1860*¹⁹.

¹⁸ Taką oboczność zaobserwował w nazwach terenowych Wielkopolski A. Demartin (zob. A. Demartin, *Geografia niektórych typów nazewniczych w Wielkopolsce*, „Filologia Polska”, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1984, nr 4, s. 203).

¹⁹ H. Popowska-Taborska, *Polskość okolic Zielonej Góry i Sulechowa w świetle zachowanych zapisów nazw terenowych*, „Onomastica” X, 1965, s. 24.

W zgromadzonym materiale dostrzeżono niewiele zmian językowych w zakresie fonetyki, chociaż wielu ciekawych spostrzeżeń w tym względzie dostarczają również formy obrazujące sposoby germanizowania nazw polskich.

SPOSOBY GERMANIZOWANIA POLSKICH NAZW MIEJSCOWYCH

Badany obszar przez długie lata znajdował się pod obcą administracją i był poddawany usilnym zabiegom germanizacyjnym. Wpływy niemieckie na język polski rozpoczęły się bardzo wcześnie i były związane z średniowieczną kolonizacją, w wyniku której zagospodarowywano tereny puste lub nadgraniczne, a Śląsk był jedną z pierwszych dzielnic, która była kolonizowana przez Niemców. Przybywająca na te tereny ludność niemiecka miała się przyczynić do zasiedlenia przede wszystkim terenów leśnych. Akcja ta łączyła się ponadto z intensywnym zakładaniem miast na prawie niemieckim.

Kolejną dzielnicą Polski kolonizowaną przez Niemców była Wielkopolska. Nieco później zaczął się ruch kolonizacyjny i napływ Niemców do Małopolski, a następnie do innych dzielnic. Wraz z rozpoczęciem kolonizacji niemieckiej we wszystkich dzielnicach Polski doszło do nasilenia fali germanizacyjnej.

Druga fala kolonizacji niemieckiej, będąca kontynuacją akcji kolonizacyjnej średniowiecza, nastąpiła w czasach nowożytnych, tj. w XVI-XVIII w. Objęła ona zarówno obszary wiejskie, jak i miejskie.

Pod koniec XVIII w., po utracie przez Polskę niepodległości w efekcie rozbiorów, rozpoczęła się trzecia kolonizacja niemiecka. Różniła się ona od pozostałych tym, że stała się ona jednym ze środków wynarodowienia Polaków.

Akcja germanizacji trwała na badanym obszarze aż do II wojny światowej. Dopiero powrót prastarych polskich ziem do Macierzy położył jej kres²⁰.

Ze względu na wpływy niemieckie na badanym obszarze jego nazewnictwo należy badać metodą substytucyjną.

²⁰ O kolonizacji niemieckiej za: B. Czopek-Kopciuch, *Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim*, Kraków 1995, s. 8-16.

Wśród zebranych form spotyka się następujące sposoby germanizowania nazw polskich. Sposoby te nie odbiegają od rodzajów adaptacji przedstawionych przez H. Górnowicza²¹ czy S. Rosponda²².

A. Substytucje

W najstarszym okresie germanizacyjnym, co poświadczają zapisy w kodeksach dyplomatycznych, najczęściej mamy do czynienia z substytucjami²³ graficzno-fonetycznymi (np. *Krępa – Krampe*) i fonetyczno-morfologicznymi (np. *Chynów – Kühnau*, *Dąbrowa – Dammerau*, *Droszków – Droschkau*, *Drzonków – Drentkau*, *Kiełpin – Külpenau*). Formy te pojawiały się również w okresie późniejszym.

I. Substytucje graficzno-fonetyczne

1. W zakresie wokalizmu dotyczą przede wszystkim:

a) oscylacji samogłoskowych:

- *a ↔ o* (np. *Łaz – Laz* 1310//*Loz* 1376, *Kargowa – Cargowo* 1360//*Corgowo* 1425, *Płoty – Ploth* 1305//*Plath* 1499);
- *e ↔ o* (np. *Drzonków – Dronkow* 1305//*Drentkow*, *Drzonów – Drennov*, *Drenov* 1269-73//*Dronow* ok. 1300, *Zabór – Saabor* 1306//*Saber* 1562);
- *e ↔ a* (np. *Bełcze – Hohe Baltze* 1670//*Hohe-Beltsche* 1679, *Zawada – Sawade* 1408//*Sawada* 1789);
- *u ↔ o* (np. *Sulechów – Zulchow* 1320//*Czolchaw* 1397);

²¹ H. Górnowicz, *Rodzaje zniemczenia polskich nazw miejscowych na Powiślu Gdańskim*, „Onomastica Slavogermanica” X, 1976, s. 83-95.

²² S. Rospond, *Polsko-niemieckie substytucje graficzne i fonetyczne w najdawniejszych dyplomach i tekstach śląskich*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego. Seria A. Językoznawstwo” 5, 1957.

²³ Substytucje – jednostki nazewnicze, w których fonemy z języka polskiego zostały zastąpione fonemami obcymi, w tym wypadku niemieckimi. Najczęściej jednak zamiast fonemów podstawieniemu podlegają grafemy. W Niemczech bowiem brak odpowiednich liter i głosek charakterystycznych dla polszczyzny, np. znaków dla samogłosek nosowych. Wyjaśnienie terminu podają za: M. Rutkiewicz, *Toponimia środkowozachodniej części województwa wielkopolskiego*, Poznań 2002, s. 469.

- b) realizacji samogłosek nosowych w postaci połączenia samogłoski ustnej ze spółgłoską nosową, np.: *Będów* – *Bindow* 1789, *Kłępsk* – *Klempsko* 1314, *Krępa* – *Krampe* 1430;
- c) oznaczania długości samogłosek podwajaniem liter, np. *Łaz* – *Loos* 1480;
- d) oznaczania krótkości samogłosek podwójnymi głoskami po nich następującymi, np. *Chwalim* – *Chwallim* 1860, *Przytok* – *Pritttag* 1421.
2. W zakresie konsonantyzmu dotyczą natomiast:
- a) oscylacji spółgłoskowych:
- bezdźwięczna ↔ dźwięczna (*Pirnig* 1482//*Burnik* 1745, *Pritttag* 1421//*Brittag* 1745, *Saabor* 1306//*Zabor* 1889);
- b) wahania spółgłosek tylnojęzykowych *ch* i *k*, widocznego w zapisach: *Chynów* – *Chinow* ok. 1300//*Kynaw* 1504. Małgorzata Rutkiewicz zauważyła, że na badanym przez nią obszarze zjawisko to może być związane z wtórnym motywowaniem nazwy (adideacją): od imienia *Chrystian* lub *Krystian*²⁴. W tym jednak wypadku jest to raczej związane ze sposobem zastąpienia fonemu polskiego fonemem niemieckim;
- c) sposobów oznaczania głosek zębowych i dziąsłowych:
- *s* przez *s*, *sch*, *z*, *cz* (*Kalsk* – *Calczk* 1385, *Nowe Kramsko* – *Krampzko* 1314, *Sucha* – *Suche* 1583-84//*Zauche* 1635, *Sulechów* – *Zulchow* 1320//*Czulchow* 1409);
 - *š* przez *sch* (*Karszyn* – *Karschin* 1860);
 - *z* przez *z*, *s*, *ss*, *sz* (*Łaz* – *Loz* 1376//*Loes* 1448//*Loess* 1472, *Zabor* – *Saabor* 1306//*Szaber* 1488);
 - *ž* przez *sch* (*Łuże* – *Lusche* po 1918);
 - *c* przez *tz*, *cz* (*Gębice* – *Gebietze* po 1918, *Letnica* – *Lethnicza* 1376);
 - *č* przez *z*, *tz* (*Bełcze* – *Hohwelze* 1482//*Hohe Baltze* 1670);
- d) sposobów oddawania spółgłosek miękkich przez odpowiednie twarde (ze względu na brak tych pierwszych w języku niemieckim):
- *ś* przez *s*, *z* (*Leśniów* – *Lesnow* 1305, *Sita* – *Zitta* po 1918);
 - *ź* przez *s* (*Koźla* – *Cosla* 1317);
 - *ć* przez *tz*, *tsch* (*Cieszów* – *Tscheschow* 1467//*Tzeschow* 1759);

²⁴ *Ibidem*, s. 449.

e) sposobów zapisywania

- ł jako l, np.: *Bełcze* – *Hohwelze* 1482, *Głuchów* – *Glauchen* (*Glauchow*) 1448, *Łężyca* – *Lanzitz* ok. 1300, *Płoty* – *Plothy* 1488;
- w przez f, np.: *Sosnówka* – *Suschnowke* 1850//*Schosnafke* po 1918.

II. Substytucje fonetyczno-morfologiczne

Dotyczą one przede wszystkim:

1. Zastąpienia polskich formantów *-ow-/-ew-* niemieckim członem złożeniowym *-au* (np.: *Chynów* – *Kühnau* 1430, *Cieszów* – *Zeschau* 1766, *Dąbrowa* – *Dammerau* 1323, *Droszków* – *Droschkau* 1421, *Drzonków* – *Drentkau* 1305).

2. Zastąpienia polskiego sufiksu *-ina* niemieckim formantem *-en* (np.: *Klepina* – *Kleppen*).

3. Zastąpienia polskiego formantu *-sk-* niemieckim formantem *-zig* (np.: *Klepsk* – *Klemzig* 1789, *Milsko* – *Milzig* 1636, *Nowe Kramsko* – *Neu Kramzig* 1759).

4. Zastąpienia polskich sufiksów *-ica*, *-ice* niemieckim substytutem fonetycznym *-itz* (np.: *Klenica* – *Kleinitz* 1443, *Letnica* – *Lättnitz* 1416, *Kotowice* – *Kottwitz* 1540, *Ostrzyce* – *Ostritz* 1682-1720, *Popowice* – *Popowitz* po 1918).

5. Zastąpienia polskich formantów *-ka*, *-ki* formantem *-e* lub *-en* (np.: *Laski* – *Läsgen* 1418, *Łużki* – *Luschken* po 1918, *Sosnówka* – *Suschnowke* 1850).

6. Adaptowania nazw pluralnych bezformantowych za pomocą niemieckiego formantu *-en* (np.: *Góry* – *Guhren* 1759).

Funkcjonowanie nazw substytucyjnych na badanym terenie dowodzi ścierania się na tym obszarze elementów językowych polskich i niemieckich, a także jest świadectwem słowiańskiego pochodzenia wielu nazw i ich trwania mimo silnej akcji germanizacyjnej.

Równocześnie na badanym obszarze pojawiły się także inne sposoby zmieniania polskich nazw miejscowych:

B. Kalki

Są to formy utworzone przez odwzorowanie obcej nazwy za pomocą rodzimych elementów językowych²⁵. Tworzy się je bez adaptacji morfologicznej

²⁵ Objasnienie terminu za: *Encyklopedia języka...*, s. 145.

(np. *Zielona Góra – Grünberg*) lub adaptując przez dodanie do przetłumaczonego tematu takich członów, jak np. *-burg, -dorf, -garten, -haus* (tzw. kalki z adaptacją słowotwórczą), np. *Jarków – Jarkeshaus* po 1918; oraz *alt, neu, groß, klein* (*Kłępina – Kleppen, Alt Kleppen//Kłępinka – Neu Kleppen*). Ten ostatni rodzaj adaptacji nazw polskich do niemieckiego systemu onomastycznego określa H. Górniewicz jako swoisty rodzaj substytucji fonetyczno-słowotwórczych, stojących na pograniczu kalk²⁶.

C. Kalki z adaptacją fonetyczną (hybrydy)

Są to nazwy, w skład których wchodzi elementy z różnych języków²⁷, w tym wypadku jeden z członów jest kalką nazwy polskiej, a drugi stanowi adaptację fonetyczną nazwy polskiej, np. *Leśniów Wielki – Groß Lessen, (Stara) Kłępina – Alt Kleppen*.

Na początku XX w. doszło do tak zwanej totalnej germanizacji. Dominowała ona szczególnie w okresie hitlerowskim i dotyczyła nazw, które mimo procesu niemczenia zachowały aż do 1945 r. swój pierwotnie słowiański charakter. Czymś zupełnie wyjątkowym było zjawisko masowego zniemczenia nazw w powiecie głogowskim. W latach 1937-1941 zmieniono nazwy 75 miejscowości (na 109 gromad, co stanowi 64,2%)²⁸. W tym okresie pojawiły się też następujące „nowe” nazwy miejscowości w powiecie zielonogórskim:

Tabela 2 Przykłady zniemczenia nazw miejscowości w powiecie zielonogórskim

Nazwa polska	Nazwa niemiecka	„Nowa” nazwa niemiecka
1	2	3
Bełcze	Hohwelze	Gabelsdorf
Chwalim	Chwalim	Altreben
Cigacice	Tschieherzig	Oderack
Dobroszów Mały	Klein Dobritsch	Kleinboberau
Dobroszów Wielki	Gross Dobritsch	Grossboberau
Droszków	Droschkau	Feldmühle

²⁶ H. Górniewicz, *Rodzaje zniemczenia...*, s. 91.

²⁷ Objasnienie terminu za: *Encyklopedia języka...*, s. 122.

²⁸ Za: H. Szczegółą, *Germanizacja nazw na terenie obecnego województwa zielonogórskiego w latach 1937-1941*, „Rocznik Lubuski” III, 1962, s. 321-327.

1	2	3
Drzonków	Drentkau	Beatal
Gębice	Gebietze	Siedlersruh
Jany	Janny	Fliedenthal
Karszyn	Karschin	Grossheiden
Karszynek	Karsch Vw.	Fiedlershorst
Laski	Läsgen	Jarkeshaus
Nietkowice	Deutsch Nettkow	Strassburg a. d. Oder
Niwiska	Niebusch	Bergenwald
Nowe Kramsko	Neu Kramzig	Kleisdorf
Nowy Jaromierz	Neu Jaromierz	Neu Hauland
Ochlinek	Ochelmühle	Sturmühle
Pajęczno	Paganz	Kleinwiesdorf
Podlegórz	Padligar	Obraberg
Podmokle Małe	Klein Posemukel	Klein Posenbrück
Podmokle Wielkie	Gross Posemukel	Gross Posenbrück
Połomie	Polame	Borkenhag
Popowice	Popowitz	Gutental
Pólko	Polke	Waldhorst
Radowice	Radewitsch	Früchtenau
Siadczą	Sedczyn	Eichenbaum
Sosnówka	Schosnoske	Wiesenu
Stare Kramsko	Alt Kramzig	Kremmensee
Stary Jaromierz	Alt Jaromierz	Alt Hauland
Sterków	Tschirkau	Rehwal
Strumiany	Striemehne	Kiefernhorst
Susłów	Schoslawe	Rehfelde
Wojnowo	Woynowo	Reckenwalde
Wysokie	Woitscheke	Schaferberg
Zabór	Saabor	Fürsteneich
Zawada	Sawade	Eichwaldau

*Podane przykłady pochodzą z: H. Szczegóła, *Germanizacja nazw na terenie obecnego województwa zielonogórskiego w latach 1937-1941*, „Rocznik Lubuski” III, 1962, s. 325.

Przedstawione sposoby germanizowania nazw polskich w powiecie zielonogórskim są charakterystyczne również dla innych obszarów Polski, które w przeszłości były poddane zabiegom germanizacyjnym. Można jednak zauważyć różnice w zakresie dominacji określonych sposobów asymilacji. Na badanym obszarze mamy do czynienia najczęściej z substytucjami graficzno-

fonetycznymi i fonetyczno-morfologicznymi oraz kalkami z adaptacją słowotwórczą. Niewiele zanotowano natomiast czystych kalek (tj. bez adaptacji morfologicznej), substytucji semantycznych i hybryd.

SŁOWOTWÓRSTWO

W części materiałowej pracy oraz w omówieniu poszczególnych grup nazw opisano formanty tworzące nazwy sekundarne powiatu zielonogórskiego.

Tabela 3 Udział polskich formantów toponimicznych w tworzeniu nazw powiatu zielonogórskiego

Formanty	Nazwy miejscowe				
	T	K	D	P	R
1	2	3	4	5	6
*-jb	+		+		
*-bje	+	+	+		
*-bn- (-no, -na, -ne)	+	+			
*-bsk- (-sk, -sko, -isko// -ysko, -iska, -skie)	+	+	+		+
-ań	+				
-arnia	+				
-awa	+				
-'éc (-owiec)	+		+		
-ek (-ówek)	+				+
-ica// -yca (-nica)	+	+			
-ice// -yce (-owice// -'ewice)	+	+		+	+
-ik (-yk)					
-in// -yn- (-in, -ina)	+	+	+		+
-ka (-ówka)	+	+	+		+
-ki	+	+			+
-ko (-ówko// -ewko)	+		+		+
-nia	+				
-nik	+	+			
-oć	+				
-orz			+		
-otne	+				
-ow-/'-ew- (-owo, -ewo, -owe, -ów)	+	+	+		
-oł			+		
-ula			+		
-usz	+		+		

1	2	3	4	5	6
-yń	+				
przy-	+				
roz-	+				

Nazwy:

T – topograficzne, K – kulturowe, D – dzierżawcze, P – patronimiczne, R – relacyjne.

Częstotliwość występowania formantów w różnych grupach nazw sekundarnych przedstawia się następująco:

a) najbardziej produktywne formanty: *-ow-//-'ew-* (*-ów*), *-ka* (*-ówka*), *-ica// -yca*, *-ice-// -yce-* (*-owice-//-'ewice*), *-in-// -yn-*, **-bn-*, **-bje*, **-bsk-*;

b) nieco mniej produktywne formanty: **-jb*, *-'ec*, *-ek*, *-ko*. Pozostałe formanty występują rzadziej.

Nazwy topograficzne sekundarne tworzone są przez wiele formantów, najczęściej jednak przez: **-bn-*, **-bje*, *-ka* (*-ówka*), *-ek*, *-ik* (*-yk*), *-ow-//-'ew-*, *-ica// -yca*, *-in-// -yn-*, **-bsk-*. W nazwach kulturowych funkcjonuje również wiele formantów, ale tylko za pomocą 5 utworzono ich najwięcej: **-bn-*, **-bsk-*, **-bje*, *-ka*, *-ica* (*-ice*, *-owice*). Nazwy dzierżawcze tworzone są także przez wiele formantów, ale najczęściej przez: *-ow-//-'ew-*, *-in-// -yn-*, *-ówka*, **-jb*. W nazwach patronimicznych występuje tylko jeden formant: *-ice-// -yce* (*-owice-//-'ewice*), natomiast w nazwach relacyjnych – 5, przy czym zdecydowanie najczęściej pojawia się formant *-k-*.

W zgromadzonym materiale zaobserwowano zmiany formantów. Część z nich nie wpływa na przynależność nazw do określonych grup motywacyjnych. Niektóre jednak z nich wywołują zmiany motywacyjne.

1. Wymiany formantów bez zmiany motywacji nazw:

- ow-// -owo* (*Droszkowo* 1896//*Droszków* 1948; *Lochow* 1759//*Łochowo* 1948; *Pogwizdów* 1933//*Pogwizdowo* 1951; *Trebechow* 1308//*Trzebechowo* 2 poł. XIV w.; *Witchenow* 1305//*Wilkanowo* 1948);
- owa-// -ów* (*Cylichowa* 1843//*Cylichów* 1945-48);
- o-// -ow* (*Ploth* 1305//*Plochow* 1420);
- yno-// -yn* (*Kaszyno* 1945-48//*Kaszyn* 1945-48); Jan Baudouin de Courtenay jako jeden z pierwszych pisał o oboczności *-in-// -ino*²⁹. Do jego rozważań swoje późniejsze uwagi dodali: Witold Mań-

²⁹ J. Baudouin de Courtenay, *O drevne-polskom jazyke do XIV-go stoletija*, Lipsk 1870, s. 64-66.

czak³⁰, Karol Zierhoffer³¹, Adam Demartin³². Z tych rozważań wynika, że do XVI w. na południu Polski rozpowszechnił się sufiks *-in*, a na północy łącznie z Wielkopolską sufiks *-ino*. Następnie doszło do rozpowszechnienia krótkiego sufiksu *-in* również na północy. Obecnie w granicach Wielkopolski nazwy z sufiksem *-ino* można spotkać tylko w jej zachodniej części i w dodatku sporadycznie. W większości wypadków oznaczają one obiekty niezamieszkałe³³. W powiecie zielonogórskim zanotowano tylko jedną nazwę z sufiksem *-ino*. Należy jednak pamiętać, że nazwa ta została nadana po II wojnie światowej i funkcjonowała tylko w pierwszych latach powojennych. Później została zastąpiona nazwą z sufiksem *-in*.

- e) *-ice//ica* (Klinice 1843//Klenica, Klenice 1945-48; Szwarnice 1945-48//Szwarnica 1945-48);
- f) *-sko//sk* (Klempsko 1314//Kłępsk 1948). Tę oboczność najszerzej omówił między innymi S. Rospond³⁴. W XII w. w Wielkopolsce powszechny jest sufiks dłuższy *-sko*. W XIII w. obok nazw na *-sko* pojawiają się nazwy na *-sk*. W wieku XIV zaczyna się upowszechniać sufiks *-sko*, a nazwy na *-sk* są coraz rzadsze. W XV i XVI w. nazwy na *-sko* zupełnie wypierają nazwy na *-sk*. Obecnie nazwy na *-sk* występują tylko w południowo-wschodnich powiatach³⁵. S. Rospond uznał ponadto ten formant za typowo zachodniosłowiański. Jest to cecha podkreślająca polskość omawianego obszaru.
- g) *-nik//no* (Lednik ok. 1946//Ledno 1951);
- h) *-yn //*-jɨ* (Sedczyn XVIII w.//Siadcza 1951);
- i) *-yn //*-bje* (Zagórzyn 1951//Zagórze 1965);
- j) *-ow//yn* (Trebechow 1308//Trzeboszyn 1843).

³⁰ W. Mańczak, *O zasięgach typów polskich nazw miejscowych w XVI wieku (oprócz Śląska i Pomorza)*, „Język Polski” 35, 1955, s. 26-41.

³¹ K. Zierhoffer, *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, Wrocław 1957, s. 15, 58.

³² A. Demartin, *Oboczność sufiksalna -in//-ino w nazwach Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis” 26, 1967, s. 25-35.

³³ *Idem*, *Geografia niektórych typów nazewniczych...*, s. 199-200.

³⁴ S. Rospond, *Sufiks -sk//sko jako formant zachodniosłowiańskich nazw miejscowych*, „Slavia Occidentalis” 12, 1933, s. 45-54.

³⁵ A. Demartin, *Oboczność sufiksalna -sk//sko w nazwach miejscowych Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis” 27, 1968, s. 57-61.

W latach powojennych niektóre ustalone nazwy funkcjonowały w różnych postaciach. Tabela nr 4 ilustruje proces zmian przyrostków i końcówek ustalonych nazw miejscowych. O ich kształcie zdecydowała często łatwość wymowy. Będą więc to nazwy skrócone, np. *św. Wojciech* – *Wojciechowo*. Na podstawie tej tabeli możemy zaobserwować płynność nazw dzierżawczych, np. *Ługów* – *Ługowo*, *Grochowo* – *Grochów*. Można ją tłumaczyć tym, że przynależność własnościowa danej nazwy dzierżawczej nie ma dziś żadnego znaczenia. Płynność przyrostków i końcówek uzasadniona jest także analogią do innych nazw miejscowych – i odwrotnie – procesem zacierania się znaczeniowego nazw dzierżawczych, patronimicznych i innych³⁶.

Tabela 4 Zmiany form gramatycznych nazw miejscowych

Nazwa ustalona	Nazwa współczesna	Powiat
Brzezin	Brzeźno	Sulęcín
Cisów	Cisowo	Nowa Sól
Drzewiczka	Drzewice	Krosno Odrz.
Glinik	Gliniki	Szprotawa
Glińsk	Glińsko	Świebodzin
Grochowo	Grochów	Sulęcín
Kaczeniec	Kaczenice	Zielona Góra
Kijów	Kijowo	Strzelce Kraj.
Krażkówko	Krażków	Głogów
Krzywa	Krzywaniec	Lubsko
Linie	Liny	Sulechów
Lubniewice	Lubniewica	Sulęcín
Łąkie	Łąki	Świebodzin
Ługi Brzozowskie	Brzozówka	Sulęcín
Ługów	Ługowo	Świebodzin
Łukawy	Łukaw	Żary
Myszyniec	Myszków	Wschowa
Niemścín	Niemszczów	Sulęcín
Ostrów	Ostrówek	Sulęcín
Polne	Polna	Sulęcín
Postomice	Postomie	Sulęcín
Puszczkowo	Puszczyki	Strzelce Kraj.
Wojciechówek	Wojciechowo	Międzyrzecz
Wyszanowo	Wyszanów	Międzyrzecz

³⁶ Tabelę przytaczam za: I. Żuraszek, *op. cit.*, s. 258-259.

W tabeli wyróżniono te nazwy, które odnoszą się do omawianego obszaru.

2. Wymiany formantów wraz ze zmianą grupy motywacyjnej nazw:
 - a) n. dzierzawcza – n. rodowa: -owo// -ki (*Droszkowo* 1896//*Drożki* 1941; *Marianowo* 1945-48//*Marianki* 1959);
 - b) n. dzierzawcza – n. rodowa: -ów// -ki (*Dronków* 1941//*Droniki* ok. 1946);

Niektóre z przedstawionych wyżej zjawisk słowotwórczych dostrzegli także inni badacze. Do częstych zmian należy przejście nazw dzierzawczych w rodowe. Według H. Górnowicza proces ten był wyrazistym wykładnikiem zbiorowego charakteru osadnictwa³⁷. Należy jednak pamiętać, że wszystkie nazwy rodowe powiatu zielonogórskiego mają charakter pseudorodowy, tzn. że zostały utworzone według określonego modelu nazewniczego w XX w.

FLEKSJA

Zaobserwowane na podstawie omawianych nazw zjawiska fleksyjne dotyczą przekształceń w zakresie rodzaju gramatycznego i liczby poszczególnych form.

1. Wahania w zakresie rodzaju nazw:
 - a) rodzaj nijaki – rodzaj męski (*Droszkowo* 1896 – *Drożków* ok. 1946, *Droszków* 1948; *Klempsko* 1314, *Klemsko* ok. 1948 – *Kłępsk* 1948; *Mieszkowo* 1951 – *Mieszków* 1965; *Trzebiechowo* 2 poł. XIV w. – *Trzeboszyn* 1843, *Trzebuchów*, *Trzebiechów* 1892);
 - b) rodzaj męski – rodzaj nijaki (*Kern* 1756 – *Kierno*, *Karno*, *Kartno* 1945-48; *Kłępsk* 1948 – *Kłępsko* 1965; *Lednik* ok. 1946 – *Ledno* 1951; *Pogwizdów* 1933 – *Pogwizdowo* 1951);
 - c) rodzaj męski – rodzaj żeński (*Świdnicz* 1285 – *Świdnica* 1948);
 - d) rodzaj żeński – rodzaj męski (*Cylichowa* 1843 – *Cylichów* 1945-48; *Siadcza* 1951 – *Siadczyn* 1959, *Siedczyn* 1965);
 - e) rodzaj żeński – rodzaj nijaki (*Polka* 1945-48 – *Polko* ok. 1946, *Pólko* 1951);
 - f) rodzaj żeński – rodzaj nijaki – rodzaj męski (*Karszyna* 1843 – *Kaszyno*, *Kaszyn* 1945-48 – *Karszyn* 1959).

³⁷ H. Górnowicz, *Rodowe nazwy miejscowe Wielkopolski, Małopolski i Mazowsza*, Gdańsk 1968, s. 22.

2. Wahania w zakresie liczby:

- a) pluralizacja (*Boyadel* 1291 – *Bojady* 1848; *Droszkowo* 1896 – *Drożki* 1941; *Laz* 1310 – *Łazy* ok. 1946; *Ploth* 1305 – *Plothy* 1488; *Szwarnica* 1945-48 – *Swarzynice* 1948).

LEKSYKA

W omówionych nazwach można zaobserwować stare słownictwo. Ich podstawę stanowią bowiem zarówno archaizmy, jak i dialektyzmy. Ustalenia podstaw derywacyjnych dokonano na podstawie przede wszystkim słowników etymologicznych (SEBr, SESł), słowników gwarowych (SGPKar, SGPREi), a także słowników języka polskiego: historycznych (Sstp, SL, SW) i współczesnych (SDor, SSz).

Poniżej znajduje się rejestr najciekawszych baz fundujących omówione onimy.

1. Archaizmy polskie (też gwarowe) i słowiańskie:

a) rzeczowniki:

- *belk* ‘wir, bagno’ (*Belcze*);
- *brzezje* ‘lasek brzożowy’ (*Brzezje*);
- *brzeźniak* ‘lasek brzożowy’ (*Brzeźniak*);
- *chrost* ‘chrust’ (*Chrostno*);
- *glej* ‘ziemia gliniasta’ (*Glej*);
- *glibiel* ‘otchłań, przepaść; trzęsawisko’ (*Glibiel*);
- *glinianka*, *glinica* ‘miejsce, gdzie glinę kopią lub kopano’ (*Glinianki*, *Glinica*);
- *glinki* ‘pole, gdzie się wydobywa glinę lub dół po wyrabianej glinie’ (*Glinki*);
- *grąd* ‘wzniesienie na łące szczególnie błotnistej, wzniesienie zalesione’ (*Grądy*);
- *grobla* ‘nasyt, wał z ziemi i innego materiału do zatrzymania wody lub umożliwienia przejścia przez błoto’ (*Grobla*);
- *jarka* ‘zwierzę lub roślina tegoroczna’ (*Jarków*);
- *jelcha* ‘olcha’ (*Jeleśnia*);
- *kalisko* ‘błoto, kałuża’ (*Kaliska*);
- *kał* ‘błoto, muł, bagno, moczar’ (*Kalsk*);
- *kamionka* ‘stos kamieni złożonych na polu’ (*Kamionka*);

- *kietp* ‘łabędź’ (*Kietpin*);
- *kierz* ‘krzak’ (*Szadykierz*);
- *klępa* ‘samica łosia; wtórnie krowa’ (*Klępina, Klępsk*);
- *krępa* ‘grąd, czyli sucha wyniosłość nad mokradłami’ (*Krępa, Krępa Mała, Krępinek*);
- *krężoł* ‘wir na wodzie, jeziorze’ (*Krężoły*);
- *kruszyna* ‘rodzaj krzewu’ (*Kruszyna*);
- *łędo* ‘nowizna, pole na miejscu wytrzebionego lasu’ (*Ledno*);
- *łan* ‘pole, niwa’ (*Łaniec*);
- *łaz* ‘pastwisko; trzebież w lesie; płaskodenna krypa, prototyp łodzi promowej’ (*Łaz*);
- *łęg//ług* ‘nizina; bagno, mokradła’ (*Łęgowo, Łęzek, Łężki, Łężyca, Ługowo, Łużki*);
- *łochonia* ‘gatunek borówki’ (*Łochowo*);
- *łom* ‘bryła, odłam skały, cios skalny, kamienny; pokruszone lub odłupane kawałki; opadłe suche gałęzie drzew w lesie, chrust; gruzy, rumowisko’ (*Łomnica, Połomie*);
- *młaka* ‘moczar, bagno’ (*Młaka*);
- *moczydło* ‘mokradło, bagno, bajoro; staw’ (*Moczydło*);
- *modła* ‘modlitwa; dawniej ofiara i świątynia bałwochwalcza’ (*Modła*);
- *niwa* ‘pole uprawne, rola’ (*Niwka, Niwiska*);
- *nowina* ‘rola uprawiana po raz pierwszy’ (*Nowinki*);
- *ochodza* ‘bagnisko, moczar porośnięty krzakami; las’ (*Ochodza*);
- *pąc* ‘droga’ (*Pątka*);
- *piskory* ‘błota leśne’ (*Piskorze*);
- *plewa* ‘odpadki pozostałe po wymłóceniu zboża; łuski obite przy łuszczeniu nasion niektórych roślin uprawnych’ (*Plewnia*);
- *pław* ‘tratwa’ (*Pławnica*);
- *płonka* ‘drzewo leśne, dzik’ (*Płonka*);
- *płosa* ‘pole uprawne, działka ziemi’ (*Płósa*);
- *pop* ‘kapłan protestancki, ksiądz; dziś tylko ksiądz ruski’ (*Popowice*);
- *proczki* ‘ucieczka włościan z rodzimej wsi i tułanie się po innych wsiach, parafiach’ (*Proczki*);

- *przetok, przetoka, przytok* ‘wąski pas wody między brzegami, cieśnina; dopływ’ (*Przytoczki, Przytok*);
 - *radło* ‘rodzaj pługa używanego do obsypywania roślin; prymitywne drewniane narzędzie rolnicze spulchniające glebę’ (*Radlin*);
 - *rokita* ‘rodzaj wierzby’ (*Rokicie*);
 - *rudnia* ‘kopalnia albo topielnia rudy; górnik’ (*Rudnik*);
 - **serńb* ‘biały’ (*Szarki*);
 - *sicina* ‘sitowie’ (*Sicina*);
 - *skiba* ‘rola’ (*Skibice*);
 - *skopiec* ‘wiadro od mleka’ (*Skopce*);
 - *soból* ‘zwierzę’ (*Sobolice*);
 - *stoczek* ‘źródło’ (*Stoczek*);
 - *stożyna* ‘kół, ostrokół, około którego stoży się siano’ (*Stożne*);
 - *ugór* ‘pole leżące odłogiem’ (*Ugory*);
 - *urzut* ‘złom, obwał, spad’ (*Urzuty*);
 - *wądół* ‘wąska, głęboka dolina o podmokłym dnie; wąwóz, jar, parów’ (*Wądół*);
 - *wąsosze* ‘miejsce, w którym się coś schodzi, zbiega, łączy’ (*Wąsoszki*);
 - *wolnica* ‘miejsce moczarowate, wilgotne czy wodne; wolne targowisko’ (*Wolnica*);
 - *wygon* ‘skotnik, droga, którą bydło idzie w pole’ (*Wygon*);
 - *wyraj* ‘kraje cieplejsze południowe, do których ptactwo na zimę odlatuje; bajeczna, szczęśliwa kraina, leżąca za morzami’ (*Wyraj*);
 - *zawada* ‘przeszkoda materialna lub niematerialna’ (*Zawada*);
- b) przymiotniki:
- **jabłony* ‘przym. od jabłoń’ (*Jabłonna*);
- c) czasowniki:
- *mleć* ‘kruszyć, rozdrabniać’ (*Mielnik*).

ANTROPONIMY W PODSTAWIE NAZW MIEJSCOWYCH

W podstawie nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego zanotowano różne bazy antroponimiczne. Obok imion rodzimych, w tym pełnych dwu-

członowych, skróconych i odapelatywnych, pojawiły się także nazwy obce – chrześcijańskie i niemające rodowodu chrześcijańskiego.

Nazwy osobowe w sekundarnej funkcji nazwy miejscowej znalazły się w podstawie następujących typów nazw: dzierżawczych, patronimicznych, rodowych i kulturowych pamiątkowych.

Najwięcej zanotowano ich oczywiście w grupie nazw dzierżawczych. W ich podstawie pojawiło się wiele różnorodnych antroponimów. Można wśród tych nazw wyróżnić następujące modele:

1. nazwy miejscowe motywowane pełnymi imionami dwuczłonowymi (6):
 - a) równe singularnej nazwie osobowej (3) – *Bronisław* (SSNO I 252), *Miroslaw* (SSNO III 523), *Zdzisław* (SSNO VI 304);
 - b) z formantem *-jъ (2) – *Jaromierz* (≤ *Jaromir*: SSNO II 442), *Przybymierz* (≤ *Przybymir*: SSNO IV 382);
 - c) z formantem -ko (1) – *Rybojedzko* (od staropolskiej dwuczłonowej nazwy o charakterze przezwiskowym *Rybojad*: PNW 208);
2. nazwy miejscowe motywowane skróconymi imionami dwuczłonowymi – mogą one pochodzić od różnych nazw złożonych. W związku z tym, że dziś trudno określić, od jakiego dokładnie imienia dwuczłonowego pochodzą wymienione formy skrócone, to podałam tylko pierwszy człon nazwy złożonej (19):
 - a) z formantem -ów (7) – *Broniszów* (≤ *Bronisz* ≤ *Broni*:- SEMot I 19), *Cieszów* (≤ *Ciesz* ≤ *Cieszy*:- SEMot I 35), *Dobroszów* (≤ *Dobrosz* ≤ *Dobro*:- SEMot I 52-53), *Droszków* (≤ *Droszek* ≤ *Drosz* ≤ *Drogo*:- SEMot I 56), *Jarków* (≤ *Jarek* ≤ *Jaro*:- SEMot I 93), *Sulechów* (≤ *Sulech* ≤ *Suli*:- SEMot I 295), *Trzebiechów* (≤ *Trzebiech* ≤ *Trzebie*:- SEMot I 326);
 - b) z formantem -ewo (1) – *Skoraszewo* (≤ *Skorosz* ≤ *Skor*:- SEMot I 272);
 - c) z formantem -in//-yn (3) – *Dobrzęcin* (≤ *Dobrzęta* ≤ *Dobro*:- SEMot I 52-53), *Luboszyn* (≤ *Lubosz* ≤ *Lubo*:- SEMot I 146), *Radziszyn* (≤ *Radzisz* ≤ *Rado*:- SEMot I 247-248);
 - d) z formantem -yna (1) – *Wyszyna* (≤ *Wysz-ø* ≤ *Wysze*:- SEMot I 355);
 - e) z formantem -ówka (1) – *Jaroszówka* (≤ *Jarosz* ≤ *Jaro*:- SEMot I 93-94);
 - f) z formantem -ewko (1) – *Małoszewko* (≤ *Małosz* ≤ *Mało*:- SEMot I 156);

- g) z formantem *-j**ɔ** (1) – *Chwalim* (≤ *Chwalim* ≤ *Chwali-*: SEMot I 34);
- h) z formantem *-j**a** (1) – *Radomia* (≤ *Radom* ≤ *Rado-*: SEMot I 247-248);
- i) z formantem -*orz* (1) – *Bychorz* (≤ *Bych* ≤ *Byto-*: SEMot I 25);
- j) z formantem -*ska* (1) – *Milsko* (≤ *Mil-* ≤ *Miło-*: SEMot I 165);
- k) z formantem -*ula* (1) – *Racula* (≤ *Rac-ø*, *Rac(z)* ≤ *Raci-*: SEMot I 246-247);
3. nazwy miejscowe motywowane imionami pochodzenia odapelatywnego (33):
- a) równe singularnej nazwie osobowej (2) – *Kukawa* (≤ nazw. *Kukawa*: *kukać* – RymNPol 166), *Łaniec* (≤ *Łaniec*: *łaniec* – SEMot I 149);
- b) z formantem -*ów* (8) – *Będów* (≤ *Będo-*: ps. **bŏdi*, imp. **bŏdŏ* – SEMot I 8), *Bogaczów* (≤ *Bogacz*: *bogacz* – SEMot I 13), *Głuchów* (≤ *Głuch*: *głuch*, *głuchy* – SEMot I 76), *Leśniów* (≤ *Lesień*, *Leśny*: *leśny*, ps. **lěsnŏ* – SEMot I 140), *Młodziejów* (≤ *Młodziej*: *młody*, *młodzieniec* – SEMot I 168), *Susłów* (≤ *Susło-*: *suseł* – SEMot I 296), *Taszów* (≤ *Tasz* ≤ *Tato-*: *tata* – SEMot I 320), *Zdunów* (≤ *Zdun*: *zdun* – SEMot I 366);
- c) z formantem -*owo* (10) – *Gradowo* (≤ *Grad*: *grad* – SEMot I 83), *Laskowo* (≤ *Laska*: *laska* – SEMot I 140), *Łaskowo* (≤ *Łaska*: *łaska* – SEMot I 149), *Łochowo* (2x) (≤ *Łoch*: *łochonia* ‘gatunek borówki’ – NMP VI 348), *Ługowo* (≤ *Ług*: *ług* – SEMot I 154), *Mieszkowo* (≤ *Mieszek*: *mieszek* – SEMot I 162), *Wielikowo* (≤ **Wielik*, *Wielki*: *wielki*, *wieliki* – SEMot I 340), *Wilkanowo* (≤ *Wilkan*: *wilk*, *wielk* – SEMot I 342), *Wojnowo* (≤ *Wojen*: *woj*, *wojna* – SEMot I 347-348);
- d) z formantem -*owa* (1) – *Kargowa* (≤ *Karg-*: *kargol* ‘pień poskręcany, krzaczasty’ – SEMot I 102);
- e) z formantem -*in//yn* (6) – *Gęsin* (≤ *Gęś*: *gęś* – SEMot I 73), *Karszyn* (≤ *Karsz*: ps. dial. **kŕrchŏ* ‘lewy’, por. *karśniawy* ‘mańkut’ – SEMot I 102), *Kisielin* (≤ *Kisiel*: *kisiel* ‘rodzaj gęstego żuru’ – SEMot I 107), *Pierzwin* (≤ *Pierw*, *Pirzw*: *pirwy*, *pirzwy* – SEMot I 218), *Tuszyn* (≤ *Tusz*: *tusz* ‘12 sztuk’ – SEMot I 328), *Żerocin* (≤ *Żer*: *żer* – SEMot I 377);

- f) z formantem *-ina* (1) – *Kruszyna* (≤ *Krusza*: *krusza* – SEMot I 130);
 - g) z formantem **-bje* (1) – *Piskorze* (≤ *Piskorz*: *piskorz* – SEMot I 218);
 - h) z formantem **-ja* (1) – *Koźła* (≤ *Kozioł*, *Kozieł*: *kozieł* – SEMot I 125);
 - i) z formantem *-usz* (1) – *Głogusz* (≤ *Głog*: *głog* – SEMot I 75);
 - j) z formantem *-sko* (1) – *Pomorsko* (≤ *Pomorek*: *pomór*; por. *Morek*: *mora* – SEMot I 170);
 - k) z formantem *-oł* (1) – *Sudoł* (≤ *Sud*: *sąd* SEMot I 264);
4. nazwy miejscowe motywowane imionami chrześcijańskimi (8):
- a) z formantem *-ów* (3) – *Balcerów* (≤ *Balcer* – SEMot V 11), *Bonachów* (≤ *Bonach*, por. n. os. *Bon*, *Bona* od imienia *Bonifacy* RymNPol 86), *Jędrzychów* (≤ *Jędrzych*, *Henryk* – SEMot II 51-52);
 - b) z formantem *-ewo* (1) – *Karolewo* (≤ *Karol* – SEMot II 69);
 - c) z formantem *-ówko* (1) – *Marianówko* (≤ *Marian* – SEMot II 88);
 - d) z formantem *-in* (1) – *Marzęcin* (≤ *Marzęta* ≤ *Marcin* – SEMot II 86);
 - e) z formantem *-ec* (1) – *Halinieć* (≤ *Helena* <*Halena*, *Helina*> lub *Alina*; możliwy też rodowód literacki – por. J. Bubak, *Księga nazwyszch imion*, Wrocław 1993, s. 128);
 - f) z formantem *-owiec* (1) – *Janowiec* (≤ *Jan* – SEMot II 59-62);
5. nazwy miejscowe motywowane nazwami osobowymi pochodzenia niemieckiego (1):
- a) z formantem *-ów* (1) – *Buchałów* (≤ *Buchel* Gott 134);
6. nazwy miejscowe motywowane inną nazwą osobową (4):
- a) równe singularnej nazwie osobowej (1) – *Prelěpъ* (≤ **pre-* ‘prze-’ + **lěpiti* ‘lepić’ – RzDuma 320);
 - b) z formantem *-ów* (2) – *Chynów* (≤ **Chyn* – NMP II 114; por. też *Chynka* w SSNO I 360), *Nietków* (≤ *Niet*, *Nieta* – SSNO IV 58);
 - c) z formantem *-owo* (1) – *Pogwizdowo* (od nazwy pogańskiego bóstwa *Pogwizd* – SEMot I 226).

Wśród nazw dzierżawczych powiatu zielonogórskiego dominują nazwy motywowane skrótowymi imionami dwuczłonowymi (19 z 71), a także imionami pochodzenia odapelatywnego (33 z 71). Zostały one utworzone przede wszystkim za pomocą derywacji słowotwórczej (sufiksальной).

Nazwy dzierżawcze ze względu na różnorodność tworzących je formantów, możliwość występowania w trzech rodzajach gramatycznych oraz dwu liczbach tworzą niezwykle bogatą mozaikę struktur i form.

Antroponimy pojawiły się także w podstawie nazw patronimicznych (13). Wśród nich można wyróżnić następujące modele:

1. nazwy miejscowe motywowane pełnymi imionami dwuczłonowymi (1):
 - a) z formentem *-ice* (1) – *Jarogniewice* (≤ *Jarogniew* – SEMot I 93);
2. nazwy miejscowe motywowane skróconymi imionami dwuczłonowymi (1):
 - a) z formentem *-owice* (1) – *Radowice* (≤ *Rad* ≤ *Rado* – SEMot I 247-248);
3. nazwy miejscowe motywowane imionami pochodzenia odapelatywnego (8):
 - a) z formentem *-ice* (5) – *Pielice* (≤ *Piel* : *pielić* – SEMot I 214), *Sobolice* (≤ *Sobol* : *sobol* – SEMot I 281), *Suchocice* (≤ *Suchy* : *suchy* – SEMot I 294), *Suszyce* (≤ *Suchy* : *suchy* – SEMot I 294), *Swarzynice* (≤ *Swar* : *swar* – SEMot I 296);
 - b) z formentem *-owice* (3) – *Kotowice* (≤ *Kot* : *kot* – SEMot I 123-124), *Popowice* (≤ *Pop* : *pop* – SEMot I 230), *Sycowice* (≤ *Syc* : *syc* ‘skąpieć’ – SEMot I 297);
4. nazwy miejscowe motywowane imionami chrześcijańskimi (2):
 - a) z formentem *-ice* (1) – *Marzęcice* (≤ *Marzęta* ≤ *Marcin* – SEMot II 86);
 - b) z formentem *-owice* (1) – *Barcikowice* (≤ *Barcik* ≤ *Bartłomiej* – SEMot II 19);
5. nazwy miejscowe motywowane inną nazwą osobową (1):
 - a) z formentem *-owice* (1) – *Nietkowice* (≤ *Niet*, *Nieta* – SSNO IV 58).

Większość nazw patronimicznych pochodzi od form odapelatywnych (8 nazw), co potwierdza spostrzeżenie K. Rymuta, że jest to jedna z najbardziej typowych podstaw nazw patronimicznych³⁸.

Różnego rodzaju imiona leżą także u podstaw nazw miejscowych określanych jako rodowe (5).

Mają one następującą postać:

³⁸ K. Rymut, *Patronimiczne nazwy miejscowe...*, s. 87.

1. nazwy miejscowe motywowane skróconymi imionami dwuczłonowymi (2) – *Wroczi* (≤ *Wrocek* ≤ *Wroci-*: SEMot I 350), *Wyszki* (≤ *Wyszek* ≤ *Wysze-*: SEMot I 355);

2. nazwy miejscowe motywowane imionami pochodzenia odapelatywnego (1) – *Wójciki* (≤ *Wójcik* ≤ *Woj-* ≤ ps. **vojb* ‘wojownik’: SEMot I 347-348);

3. nazwy miejscowe motywowane imionami przezwiskowymi (1) – *Wypychy* (≤ *Wypych*: SEMot I 354);

4. nazwy miejscowe motywowane imionami chrześcijańskimi (1) – *Marianki* (≤ *Marian*: SEMot II 88).

Na badanym obszarze nazwy rodowe były tworzone przede wszystkim od skróconych imion dwuczłonowych.

Ponadto zanotowano jeszcze dwie nazwy kulturowe pamiątkowe, w których podstawie znalazła się nazwa osobowa: *Jany* (forma prym. motywowana imieniem chrześcijańskim) i *Krzystkowice* (forma plur. z suf. *-owice* motywowana n. os. *Krzystek*).

Z przedstawionego materiału wynika, że najczęściej w podstawie nazw miejscowych motywowanych antroponimami występują imiona odapelatywne (42 z 91). To spostrzeżenie jest jak najbardziej uzasadnione, gdyż jak pisze Aleksandra Cieślíkowa: „nazwy pospolite [...] były i są jedną z głównych podstaw służących do tworzenia nazw osobowych. [...] Antroponimy odapelatywne stanowią największą część staropolskiego nazewnictwa osobowego (ponad 8000 haseł w SSNO)”³⁹.

W podstawie nazw miejscowych powiatu zielonogórskiego pojawiło się także wiele skróconych imion dwuczłonowych (23 z 91). Określenie ich genezy może budzić wiele wątpliwości, które wynikają ze zjawiska wielomotywacyjności takich nazw. Pochodzenie zawartych w nich antroponimów można bowiem łączyć zarówno z formacjami stanowiącymi skrócone imiona dwuczłonowe, jak też z tworam odapelatywnymi, np. nazwa miejscowa *Wojnowo* (≤ n. os. *Wojen* lub ap. *woj* ‘wojownik’). Na ten problem zwracali uwagę liczni badacze, na przykład Aleksandra Cieślíkowa⁴⁰ czy Maria Malec⁴¹. Lilia

³⁹ A. Cieślíkowa, *Sposoby przenoszenia apelatywów do kategorii nazw osobowych*, [w:] V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna. Poznań 3-5 września 1985. Księga referatów, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 85.

⁴⁰ Eadem, *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław 1990, s. 7-11.

⁴¹ M. Malec, *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław 1982, s. 17.

Citko w artykule *Nazwy miejscowe Białostoczczyzny motywowane słowiańskimi imionami dwuczłonowymi* pisze, że:

jedni badacze, np. M. Karaś, T. Skulina, M. Demczuk piszą o pierwszeństwie motywacji przez słowiańskie imiona złożone, inni, np. M. Biryła kwalifikują je jako struktury odapelatywne. Problem ustalenia motywacji antropimów o charakterze homonimicznym pozostaje więc w istocie problemem otwartym. Oznacza to, że dotychczas nie sformułowano czytelnych kryteriów umożliwiających jednoznaczne zakwalifikowanie takich nazw do grupy skróconych imion dwuczłonowych i uniemożliwiających jednocześnie ich zaszeregowanie do grupy struktur odapelatywnych. W powyższej sytuacji [...] przyjmuje się rozstrzygnięcia arbitralne⁴².

Ponadto część nazw została utworzona od imion chrześcijańskich (12 z 91), pełnych imion staropolskich (7 z 91), imion germańskich (1 z 91), przydomków (1 z 91) oraz innych imion (5 z 91). Staropolskie imiennictwo w pełnej dwuczłonowej postaci nie znajduje, jak można zauważyć, w toponimii omawianego obszaru dużego odzwierciedlenia. Zresztą podobne spostrzeżenia pojawiły się w artykule D. Kopertowskiej – *Obustronne uwarunkowania nazewnictwa osobowego i miejscowego (w aspekcie historycznym i współczesnym)*. Autorka pisze w nim, że „większość antropimów, będących podstawami nazw miejscowych, znajduje oparcie w formacjach pochodnych od imion dwuczłonowych, natomiast najmniej – w nazwach osobowych dwuczłonowych”⁴³.

Pod względem budowy przeważają nazwy sekundarne nad prymarnymi, a więc nazwy te są przede wszystkim tworzone za pomocą derywacji słowotwórczej. Te wyniki potwierdzają ogólne tendencje. D. Kopertowska w artykule *Wzajemne uwarunkowania nazewnictwa osobowego i miejscowego* pisała, że: „Funkcjonowanie antropimów w nazewnictwie miejscowym sprowadza się do dwóch możliwości. Najczęściej jest to potraktowanie nazwy osobowej jako tworzywa, które poddane zostaje dalszym zabiegom formalnym, co z kolei powoduje przejście do klasy nazw miejscowych i zmianę funkcji. Przewagę stanowi tu derywacja toponimiczna”⁴⁴.

⁴² L. Citko, *Nazwy miejscowe Białostoczczyzny motywowane słowiańskimi imionami dwuczłonowymi*, [w:] *Słowiańskie composita onomastyczne (Toponimia. Varia)*, red. S. Warchoł, Lublin 2000, s. 27.

⁴³ D. Kopertowska, *Obustronne uwarunkowania nazewnictwa osobowego i miejscowego (w aspekcie historycznym i współczesnym)*, [w:] *Przeszłość, teraźniejszość i przyszłość polskiej onomastyki*, red. R. Łobodzińska, Wrocław 2003, s. 54.

⁴⁴ *Eadem*, *Wzajemne uwarunkowania nazewnictwa osobowego i miejscowego*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 170.

WNIOSKI KOŃCOWE

W drodze ekscerpacji źródłowej i eksploracji terenowej zebrano 380 nazw dla 374 obiektów. Liczba nazw nie odpowiada liczbie nazwanych przez nie obiektów. Oznacza to, że jeden obiekt może mieć kilka nazw albo ta sama nazwa odnosi się do różnych obiektów.

Wśród zebranych nazw można właściwie wyróżnić dwie warstwy nazewnictwa: najstarszą i najnowszą. Ze względu jednak na niewielki zasób nazw dawnych zgromadzonych w pracy (ta uwaga dotyczy przede wszystkim nazw z XVII-XVIII w.), zrezygnowano z ukazania narastania tych jednostek w poszczególnych wiekach. Pierwsza z tych warstw wiąże się z pojawieniem nazw w dokumentach łacińskich i niemieckich. Są to nazwy bardzo stare, w przeważającej części słowiańskiego pochodzenia. Należy jednak pamiętać o tym, że data pierwszego zapisu historycznego nie jest datą powstania obiektu. Ta uwaga dotyczy również nazw notowanych w źródłach po raz pierwszy znacznie później.

W dokumentach z XII i XIII w. często obok starych, słowiańskich nazw pojawiają się nowe nazwy niemieckie. Były one tworzone do połowy XX w. Istnienie na tym obszarze elementów językowych polskich i niemieckich jest wynikiem określonej sytuacji historycznej. Wpływy niemieckie na język polski rozpoczynają się bardzo wcześnie. Już w XII w. rozpoczęła się kolonizacja niemiecka na Śląsku. Nasilenie jednak fali germanizacyjnej rozpoczyna się po najazdach tatarskich w XIII i XIV w. wraz z rozpoczęciem kolonizacji niemieckiej we wszystkich dzielnicach Polski, a szczególnie na południu i zachodzie. Czasy Bolesława Wstydlwego, Leszka Czarnego i Przemysła II to okres najaktywniejszego osadnictwa niemieckiego. W najstarszym okresie germanizacyjnym, co poświadczają zapisy w kodeksach dyplomatycznych,

najczęściej mamy do czynienia z substytucjami fonetycznymi (np. *Krępa – Krampe*), fonetyczno-morfologicznymi (np. *Chynów – Kühnau, Dąbrowa – Dammerau, Droszków – Droschkau, Drzonków – Drentkau*), następnie pojawiają się kalki (np. *Zielona Góra – Grünberg*) oraz hybrydy (np. *Dobroszów Mały – Klein Dobritsch, Leśniów Wielki – Groß Lessen, <Stara> Kłępina – Alt Kleppen*), a na samym końcu tak zwana totalna germanizacja, dominująca w okresie hitlerowskim, czyli substytucje mechaniczne (np. *Błądno – Gregor-Mühle, Boryń – Friedrichshof*)¹.

W zebranym materiale wyraźnie zaznacza się najnowsza warstwa nazw. Stanowią ją polskie nazwy współczesne, ustalone po zakończeniu II wojny światowej przez Główną Komisję Ustalania Nazw Miejscowości i Obiektów Fizjograficznych (KUNMiOF) oraz nadane przez napływającą ludność. Po roku 1945 zaistniała potrzeba uporządkowania nazewnictwa przede wszystkim na tak zwanych Ziemiach Odzyskanych. Repolonizacją nazw zajęła się KUNMiOF, aby uniknąć zbyt żywiołowej działalności napływowej ludności w tej dziedzinie, która nazywała zasiedlone miejscowości przypadkowo dobranymi nazwami; najczęściej były to spolonizowane nazwy niemieckie. Dokonano więc wymiany nazw niemieckich na polskie. Miejscowości, które miały w przeszłości nazwy polskie, zazwyczaj otrzymały z powrotem swe pierwotne nazwy (np. *Chwalim, Kramsko, Łaz, Trzebiechów*), natomiast miejscowości, które były założone przez Niemców i wskutek tego nigdy nie miały nazwy polskiej, otrzymały albo nazwę znaną z innych regionów Polski (np. *Czarna, Kaliska, Zdunów*), albo – zupełnie nową nazwę (np. *Brzozowa – Folgen, Bychorz – Elisenthal, Niwka – Schwarzsee*). W ten sposób oprócz nazw urzędowych powstało wiele nazw nieoficjalnych, spontanicznych, nadanych obiektom fizjograficznym przez napływową ludność osadniczą.

W analizie zebranego materiału uwzględniono zasady klasyfikacji etymologiczno-semantycznej i strukturalno-gramatycznej.

Wśród wszystkich nazw zdecydowanie przeważają nazwy topograficzne (135). Duża ich liczba świadczy o tym, że teren i najbliższe otoczenie człowieka odgrywa w toponimii wielką rolę. Podstawę tych nazw stanowią wyrazy mówiące o ukształtowaniu terenu (np. *góra, krzywy, wysoki, wądoł*), wskazujące na jego podmokły charakter (np. *bagno, bród, glibiel, jezioro, moczy-*

¹ A. Demartin, *Germanizacja lubuskich nazw geograficznych*, [w:] *Język – teoria – dydaktyka*, red. J. Tokarski, M. Preyzner, Kielce 1979, s. 42-54.

dłó, staw), a także nazwy roślin (np. *brzoza, buk, dąb, olcha, sosna*), zwierząt i ptaków (np. *bóbr, dzik, gęś, kiełp, klępa*).

Na kolejnym miejscu znajdują się nazwy dzierzawcze (71). W ich podstawie pojawia się wiele różnych antroponomów (np. staropolska dwuczłonowa nazwa o charakterze przezwiskowym – *Rybojad*; nazwy osobowe hipokorystyczne – *Bronisz, Droszek, Nietek*; nazwy osobowe odapelatywne – *Bogacz, Młodziej, Zdun*; imiona chrześcijańskie – *Jędrzych, Karol*; nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego – *Buchałów*; inne nazwy osobowe – *Pogwizd*: od nazwy pogańskiego bóstwa). Nazwy osobowe pojawiają się także w podstawie nazw patronimicznych i rodowych. Zachowane w tych grupach antroponymy to formy w wielu wypadkach funkcjonujące już tylko w nazwach.

Nazwy kulturowe (59) znalazły się na trzecim miejscu. Wskazują one na działalność gospodarczą człowieka, sposoby adaptowania ziemi pod uprawę poprzez łazowanie, czyli oczyszczanie gruntu z pni i gałęzi (np. *Łaz*), karczowanie (np. *Niwka, Niwiska, Nowinki*), mówią także o formach lub metodach osadniczych (np. *Podzamcze, Przewóz, Siadcza, Zamieście*). W wyniku analizy podstaw nazewniczych dowiadujemy się również o rodzajach upraw (np. winorośl – *Winnogóra*). Zielona Góra była i jest znana właśnie między innymi z uprawy winorośli. Winne plantacje istniały tu najprawdopodobniej już w XIII w. Pierwsza wzmianka na ich temat pojawiła się w 1314 r. Przez wiele lat uprawa winorośli oraz jej przetwórstwo stanowiły jedno z ważnych zajęć mieszkańców Zielonej Góry i okolic. Winnice były uprawiane na krańcach miasta do 1945 r. Obecnie istnieje symboliczna plantacja przy ul. Wrocławskiej². Inne z nazw kulturowych mówią natomiast o kulturze duchowej (np. *Plebania*), a jeszcze inne – wskazują na obiekty będące dziełem rąk ludzkich.

Liczną grupę stanowią także nazwy relacyjne, a wśród nich – dyferencyjne. Mają one postać zestawień, najczęściej występują w parach z członami różnicującymi. Ponadto zanotowano pośród nich 3 nazwy ponowione.

Należy podkreślić, że wiele z zaprezentowanych w tej rozprawie nazw to twory pozbawione motywacji nazwotwórczej, powielające tylko formalnie dawne modele nazewnicze, utworzone według jednego z tradycyjnych typów nazewnictwa polskiego, zgodnie z ustalonymi schematami. Chociaż trudno nie zgodzić się z opinią szwedzkiego onomasty S. Bensona, który pisał:

² *Zielona Góra i okolice. Wędrówka śladami przeszłości*, oprac. red. M. Ostrowski, Zielona Góra 1999, s. 15.

Zarówno przy spontanicznym, jak i administracyjnym tworzeniu nazw nie używa się nigdy luźnych, znaczeniowo pustych ciągów fonemowych. Prawie wszystkie nazwy tworzy się za pomocą już istniejących morfemów. Morfemów tych używa się i łączy je ze sobą zgodnie z regułami danego języka, przy czym nie odbywa się to bez żadnych skojarzeń znaczeniowych. Tworzący nazwę wybiera lub kombinuje morfemy czy elementy nazwowe, które temu określeniu lub nazwie nadają jakiś sens. Nazwa może wyrażać właściwość, położenie, posiadanie obiektu lub wiązać się z jakimś wydarzeniem. Chciałbym podkreślić: nazwa musi zawierać jakieś jądro informacyjnej lub emocjonalnej prawdy. Dodać trzeba, że nazwa musi być w zgodzie z ogólnymi prawami języka, a także musi nawiązywać do zasobu nazw, znanego tej grupie społecznej, która ma to określenie zaakceptować jako nazwę³.

Pod względem strukturalnym zanotowano znacznie więcej nazw syntetycznych (297) niż analitycznych (41). Najproduktywniejszą formacją wśród nazw syntetycznych stanowią nazwy sekundarne (185 z 297). Są one tworzone za pomocą wielu różnorodnych formantów. Najbardziej produktywne z nich to: *-ow-//-'ew-* (*-ów*), *-ka* (*-ówka*), *-ica//yca*, *-in-//yn-*, **-bn-*, **-bje*, **-bsk-*; a nieco mniej produktywne to: **-jb*, *'ec*, *-ek*, *-ice-//yce-* (*-owice-//'ewice*), *-ko*. Pozostałe formanty występują rzadziej. W zgromadzonym materiale zaobserwowano ponadto zmiany formantów. Część z nich nie wpływa na przynależność nazw do określonych grup motywacyjnych. Niektóre z nich wywołują jednak zmiany przynależnościowe.

W grupie nazw syntetycznych zanotowano ponadto 112 nazw prymarnych. Należą do nich zarówno nazwy pochodzące od nazw własnych, jak i od wyrazów pospolitych.

Wśród nazw analitycznych zaobserwowano tylko zestawienia syntaktyczne (41).

W zebranych materiale można zaobserwować wiele procesów, między innymi:

1. przechodzenie nazw prymarnych w sekundarne, np. *Necka* 1305, *Netka* 1329 – *Nietków* 1948;
2. rozwój nazw analitycznych w proste, np. *Drenów Śląski* 1941 – *Drzenów* ok. 1946;

³ Za: H. Borek, *Metodologiczne problemy badania złoza odapelatywnego w nazewnictwie*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, red. D. Kopertowska, Kielce 1983, s. 98. H. Borek dodaje, że „do tego znaczeniowo umotywowanego nazywania obiektów geograficznych (czy w ogóle wszelkich jednostkowych obiektów) najlepiej nadają się istniejące już w zasobie apelatywnym wyrazy lub konstrukcje” (*ibidem*).

3. dyferencjację nazw i obiektów przez zastosowanie członów antonimicznych, np. *Leśniów Mały – Leśniów Wielki*; *Borki Nowe – Borki Stare*; *Kargowa Dolna – Kargowa Górna*;

4. przejście jednego typu nazw do drugiego wskutek wymiany formantów, np. *Droszkowo 1896//Drożki 1941*; *Marianowo 1945-48//Marianki*; *Dronków 1941//Droniki* ok. 1946;

5. zmianę paradygmatu, np. *Karszyna 1843 – Kaszyno, Kaszyn 1945-48*;

6. pluralizację nazwy, np. *Droszkowo 1896 – Drożki 1941*; *Ploth 1305 – Plothy 1488*;

7. zmianę kategorii rodzaju, np. *Pogwizdów 1933 – Pogwizdowo 1951*; *Siadca 1951 – Siadczyn 1959, Siedczyn 1965*; *Polka 1945-48 – Polko* ok. 1946, *Pólko 1951*.

Istniejący zasób nazewniczy jest źródłem informacji o terenie, ludziach i stosunkach historyczno-osadniczych. Stanowi skarbnicę zachowanych wyrazów archaicznych, dialektalnych oraz odzwierciedla historyczne procesy językowe i ukazuje współczesne tendencje rozwojowe.

Toponimia powiatu zielonogórskiego jest ciekawa zarówno ze względu na strukturę nazw, różnorodność formantów ją tworzących, jak i ze względu na aspekt semantyczny – bogactwo starych i nowych baz toponimicznych. Większość nazw opiera się na typowych topograficznych apelatywach, a także ma podobną strukturę, typową dla polskich toponimów. Pod względem strukturalnym i semantycznym nazwy powiatu zielonogórskiego nie odbiegają więc od innych nazw należących do polskiego systemu toponimicznego, odzwierciedlają podobne procesy językowe, fonetyczne, słowotwórcze i fleksyjne. Są świadectwem z jednej strony rodzimych procesów nazewniczych, ale z drugiej – i wpływów obcych na zaprezentowany system nazewniczy. Współistnienie nazw polskich, niemieckich, hybryd i substytucji jest wynikiem określonej sytuacji historycznej, dlatego też należy te formy rozpatrywać nie tylko w ramach jednego systemu, ale także we wzajemnym na siebie oddziaływaniu tych dwóch systemów.

BIBLIOGRAFIA

- ANTROPONIMIA Polski od XVI do końca XVIII wieku, red. A. Cieślíkowa, Kraków 2007.
- BATTEK M.J., SZCZEPANKIEWICZ J., *Słownik nazewnictwa krajoznawczego Śląska i Ziemi Lubuskiej*, Wrocław 1994.
- BAUDOUIN DE COURTENAY J., *O drevne-polskom jazyke do XIV-go stoletija*, Lipsk 1870.
- BĄK P., *Pochodzenie nazwy miejscowej Kramsk*, „Poradnik Językowy” 1977, z. 8, s. 351-359.
- , *W sprawie podziału słowiańskich nazw miejscowych*, „Onomastica” XXXIX, 1994, s. 33-48.
- BELCHNEROWSKA A., *Nazwy typu Pod Boblicami, Za Torem wśród nazw terenowych lądowych północnej części Pomorza Środkowego*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, red. D. Kopertowska, Kielce 1983, s. 137-144.
- , BIAŁECKI T., *Toponimia miasta Szczecina*, Szczecin 1987.
- BIJAK U., *Nazwy miejscowe południowej części dawnego województwa mazowieckiego*, Kraków 2001.
- BILUT E., *Klasyfikacja semantyczna nazw wodnych*, [w:] *Hydronimia słowiańska*, red. K. Rymut, t. I, Wrocław 1989, s. 151-166.
- BORAS Z., DWORECKI Z., MORZY J., *Sulechów i okolice*, Poznań 1985.
- Borek H., *Metodologiczne problemy badania złoża odapelatywnego w nazewnictwie*, [w:] *Warsztat współczesnego onomasty. Materiały z III Ogólnopolskiej Konferencji Onomastycznej*, red. D. Kopertowska, Kielce 1983, s. 93-103.
- , *Nazwy relacyjne w toponimii*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 43-51.
- , *Zachodniosłowiańskie nazwy toponimiczne z formantem -bn-*, Wrocław 1968.
- BRÜCKNER A., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, wyd. 4 Warszawa 1985.
- BUBAK J., *Nazwy przeniesione w polskiej toponomastyce*, „Onomastica” X, 1965, s. 50-73.
- BUCZYŃSKI M., *Pamiętkowe nazwy miejscowe w językach indoeuropejskich. Problematyka badawcza*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze” IV, 1976, s. 31-35.
- , *Pamiętkowe nazwy miejscowe w językach słowiańskich*, przyg. do druku S. Warchoł, Lublin 1997.
- BURYAN J., *Skąd pochodzi twoje imię i nazwa miejscowości rodzinnej*, Warszawa 1933.
- CHODERA J., KUBICA S., *Podręczny słownik niemiecko-polski*, Warszawa 1990.

- CIEŚLIKOWA A., *Sposoby przenoszenia apelatywów do kategorii nazw osobowych*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna. Poznań 3-5 września 1985. Księga referatów*, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 85-89.
- , *Staropolskie odapelatywne nazwy osobowe. Proces onimizacji*, Wrocław 1990.
- CITKO L., *Nazwy miejscowe Białostoczczyzny motywowane słowiańskimi imionami dwuczłonowymi*, [w:] *Słowiańskie composita onomastyczne (Toponimia. Varia)*, red. S. Warchoł, Lublin 2000, s. 25-32.
- CODEX diplomaticus Maioris Poloniae*, t. I-IV, Poznań 1877-1881.
- CODEX diplomaticus Silesiae*, t. I-XXXIV, Wrocław 1857-1933.
- CZOPEK-KOPCIUCH B., *Adaptacje niemieckich nazw miejscowych w języku polskim*, Kraków 1995.
- DEJNA K., *Dialekty polskie*, Wrocław 1993.
- , *Terenowe nazwy śląskie*, „Onomastica” II, 1956, s. 103-126.
- DEMARTIN A., *Geografia niektórych typów nazewniczych w Wielkopolsce*, „Filologia Polska”, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1984, nr 4, s. 203.
- , *Germanizacja lubuskich nazw geograficznych*, [w:] *Język – teoria – dydaktyka*, red. J. Tokarski, M. Preyzner, Kielce 1979, s. 42-54.
- , *Lubuskie nazwy terenowe pochodzenia niemieckiego*, „Filologia Polska”, red. J. Brzeziński, Zielona Góra 1990, nr 6, s. 163-174.
- , *Oboczność sufiksalna -in//-ino w nazwach Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis” 26, 1967, s. 25-35.
- , *Oboczność sufiksalna -ov//-‘ev w nazwach miejscowych Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis” 25, 1965, s. 15-29.
- , *Oboczność sufiksalna -sk//-sko w nazwach miejscowych Wielkopolski*, „Slavia Occidentalis” 27, 1968, s. 57-61.
- DOMAŃSKI J., *Śląskie nazwy służebne*, „Onomastica” XIX, 1974, s. 5-42.
- DZWONKOWSKI T., *Powiat zielonogórski w latach 1945-1948. Zarys dziejów politycznych*, Zielona Góra 1997.
- ENCYKLOPEDIA języka polskiego*, red. S. Urbańczyk, Wrocław-Warszawa-Kraków 1992.
- ENCYKLOPEDIA językoznawstwa ogólnego*, red. K. Polański, Wrocław 1995.
- FAMILIENNAMEN. Herkunft und Bedeutung von 20 000 Nachnamen*, bearb. von R. Kohlheim und V. Kohlheim, Mannheim 2005.
- FOERSTER A., *Geschichtliches von den Dörfern des Grünberger Kreises*, Grünberg 1905.
- GARBACZ K., *Zielona Góra. Spacer z przeszłością*, Zielona Góra 2003.
- „GAZETA ZIELONOGÓRSKA”, rubryka *Sprzed 1000 lat* (2-3 IX 1961, nr 208 – 17-18 XI 1962, nr 274).
- GOŁĘBIOWSKA T., *Nazwy polskich młynów*, „Onomastica” XIV, 1969, s. 81-120.
- GOTTSCHALD M., *Deutsche Namenkunde. Unsere Familiennamen nach ihrer Entstehung und Bedeutung*, 4. Auflage mit einem Nachwort und einem bibliographischen Nachtrag von R. Schützeichel, Berlin-New York 1971.
- GÓRNICZ H., *Nazwy terenowe i ich podział wewnętrzny*, [w:] *Geografia nazewnicza*, red. K. Rymut, Wrocław 1983, s. 7-17.
- , *Rodowe nazwy miejscowe Wielkopolski, Małopolski i Mazowsza*, Gdańsk 1968.
- , *Rodzaje zniemczenia polskich nazw miejscowych na Powiślu Gdańskim*, „Onomastica Slavogermanica” X, 1976, s. 83-95.

- , *Toponimia Powiśla Gdańskiego*, Gdańsk 1980, „Pomorskie Monografie Toponomastyczne”, nr 4.
- , *Wstęp do onomastyki*, skrypt uczelniany Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 1988.
- GRIMM J., GRIMM W., *Deutsches Wörterbuch*, t. I i nn., Leipzig 1854 nn.
- HYDRONIMIA Odry. Wykaz nazw w układzie hydrograficznym, red. H. Borek, Opole 1983.
- HYDRONIMIA słowiańska, red. K. Rymut, t. I – Wrocław 1989, t. II – Kraków 1996.
- JAKUS-BORKOWA E., *Nazewnictwo polskie*, Opole 1987.
- , *Semantyka przymiotników właściwościowych w hydronimii polskiej*, [w:] *Hydronimia słowiańska*, red. K. Rymut, Wrocław 1989, s. 141-149.
- JUNGNITZ J., *Visitationsberichte der Diözese Breslau*. Archidiakonat Breslau, Oppeln, Liegnitz, Glogau, t. I-IV, Breslau 1902-1907.
- KARŁOWICZ J., *Słownik gwar polskich*, t. I-VI, Kraków 1900-1911.
- KATALOG miejscowości województwa lubuskiego, Zielona Góra 2000.
- KLUGE F., *Etymologisches Wörterbuch der deutschen Sprache*, 17. Auflage, unter Mithilfe von A. Schirmer bearb. von W. Mitzka, Berlin 1957.
- KNIE J.G., *Alphabetisch-statistisch-topographische Uebersicht der Dörfer, Flecken, Städte und anderen Orte der könig. Preus. Provinz Schlesien*, Breslau 1845.
- KOPERTOWSKA D., *Nazwy miejscowe województwa kieleckiego*, Warszawa-Kraków 1984.
- , *Obustronne uwarunkowania nazewnictwa osobowego i miejscowego (w aspekcie historycznym i współczesnym)*, [w:] *Przeszość, teraźniejszość i przyszłość polskiej onomastyki*, red. R. Łobodzińska, Wrocław 2003, s. 41-59.
- , *Problem wieloznaczności nazw miejscowych*, „*Onomastica*” XXXII, 1988, s. 15-54.
- , *Toponimy wtórne województwa radomskiego*, „*Slavia Occidentalis*” 50, 1993, s. 35-67.
- , *Wzajemne uwarunkowania nazewnictwa osobowego i miejscowego*, [w:] *V Ogdólnopolska Konferencja Onomastyczna*, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 169-175.
- KORCZ W., *Zielona Góra i okolice. Przewodnik*, Poznań 1970.
- KORNASZEWSKI M., *W sprawie klasyfikacji nazw terenowych. Uwagi i propozycje*, „*Onomastica*” XXVI, 1981, s. 103-118.
- KUCAŁA M., *Co już jest, a co nie jest nazwą własną*, „*Onomastica*” XII, 1967, s. 153-161.
- KULEBA M., *Winnice w gminie Zielona Góra*, „*Winiarz Zielonogórski*”, nr 28-29, lipiec/wrzesień 2008.
- LINDE S.B., *Słownik języka polskiego*, t. I-VI, wyd. 2, Lwów 1854-1860.
- LUBAŚ W., *Próba socjolingwistycznej definicji nazwy terenowej*, [w:] *Geografia nazewnicza*, red. K. Rymut, Wrocław 1983, s. 19-26.
- MALEC M., *Słownik etymologiczny nazw geograficznych Polski*, Warszawa 2003.
- , *Staropolskie skrócone nazwy osobowe od imion dwuczłonowych*, Wrocław 1982.
- MAŃCZAK W., *O zasięgach typów polskich nazw miejscowych w XVI wieku (oprócz Śląska i Pomorza)*, „*Język Polski*” 35, 1955, s. 26-41.
- MILEWSKI T., *Recenzja z prac Trautmanna*, „*Onomastica*” I, 1955, s. 143-166.
- MRÓZEK R., *Nazwy geograficzne w zróżnicowaniu motywacyjno-funkcjonalnym*, [w:] *Nazwy własne w języku, kulturze i komunikacji społecznej*, red. R. Mrózek, Katowice 2004, s. 65-87.
- MÜLLERS *Grosses Deutsches Ortsbuch*. Sechste neubearbeitete und erweiterte Auflage. Post- und Ortsbuchverlag, Wuppertal-Nächststebreck 1936.
- NAJBAR B., SZUSZKIEWICZ E., ZIELENIŃSKI W., *Wody środkowego Nadodrza*, Zielona Góra 1999.

- NAZEWNICTWO geograficzne Poznania, red. Z. Zagórski, Poznań 2008.
- NAZWY miast Pomorza Gdańskiego, red. H. Górnowicz i Z. Brocki, Gdańsk 1978.
- NAZWY miejscowe Polski. Historia. Pochodzenie. Zmiany, red. K. Rymut, t. I: A-B, Kraków 1996; t. II: C-D, Kraków 1997; t. III: E-I, Kraków 1999; t. IV: J-Kn, Kraków 2001; t. V: Ko-Ky, Kraków 2003; t. VI: L-Ma, Kraków 2005; t. VII: Mą-N, Kraków 2007.
- OBIEKTY chronione okolic Zielonej Góry, wyd. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Zielonej Górze, Zielona Góra 1998.
- OSĘKOWSKI C., Społeczeństwo Polski zachodniej i północnej w latach 1945-1956. Procesy integracji i dezintegracji, Zielona Góra 1994.
- PASTERNAK W., Nazwy miejscowości powiatu sulechowskiego, „Rocznik Lubuski” I, 1959, s. 78-113.
- , Nazwy terenowe powiatu nowosolskiego i sulechowskiego, „Onomastica” X, 1965, s. 32-44.
- , Współczesne problemy nazewnictwa geograficznego Ziemi Lubuskiej, „Rocznik Lubuski” III, 1962, s. 84-104.
- , SZCZEGÓŁA H., Słownik nazw geograficznych Ziemi Lubuskiej (województwo zielonogórskie), Zielona Góra 1963.
- PERSONAL Chronik Neu Jaromierz 1685 (rękopis).
- PETRIUK S., Unrugowa i Kargowa, Poznań 2005.
- PETZOLDS Gemeinde und Ortslexikon des Deutschen Reiches, Verlag von E.H. Vekold, Bischofswerda 1911.
- „PIONIERZY”. Czasopismo społeczno-historyczne, ukazujące się od 1996 r., rubryki: *Poznajemy okolice Zielonej Góry* i *Poznajemy Ojcowiznę* autorstwa Jerzego Łatwińskiego.
- PIPREK J., IPPOLDT J., Wielki słownik niemiecko-polski, t. I-II, wyd. XIV, Warszawa 1996.
- PODLAWSKA D., Nazwy etniczne z sufiksami -any i -ice na terenie Polski, „Onomastica” XVII, 1972, s. 65-82.
- POLSKIE nazwy własne. Encyklopedia, red. E. Rzetelska-Feleszko, Warszawa-Kraków 1998.
- POLUS R., Zmiany w podziale terytorialnym województwa zielonogórskiego od 1950 do 1977 roku, „Rocznik Lubuski” XI, cz. 1, 1981, s. 199-207.
- POPOWSKA-TABORSKA H., Dawne pogranicze językowe polsko-dolnośląskie (w świetle danych toponomastycznych), Wrocław-Warszawa-Kraków 1965.
- , Polskość okolic Zielonej Góry i Sulechowa w świetle zachowanych zapisów nazw terenowych, „Onomastica” X, 1965, s. 1-31.
- REGESTEN zur schlesischen Geschichte 1301-1315, 1316-1326, Breslau 1892, 1898.
- REGESTY Śląskie 1343-1348, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1975.
- REZERWATY i pomniki przyrody w województwie zielonogórskim, materiał zebrał i tekst napisał J. Wierzbowski, Wojewódzki Ośrodek Informacji Turystycznej w Zielonej Górze (b.r. i m.w.).
- ROSPOND S., Klasyfikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych, Wrocław 1957.
- , Polsko-niemieckie substytucje graficzne i fonetyczne w najdawniejszych dyplomach i tekstach śląskich, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Wrocławskiego. Seria A. Językoznawstwo” 5, 1957.
- , Słownik etymologiczny miast i gmin PRL, Wrocław 1984.
- , Słownik nazw geograficznych Polski zachodniej i północnej, wg uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowych, cz. I i II, Wrocław 1951.

- , *Sufiks -sk//-sko jako formant zachodniosłowiańskich nazw miejscowych*, „Slavia Occidentalis” 12, 1933, s. 45-54.
- RUDNICKI M., *Nazwy Odry i jej ważniejszych dopływów*, [w:] *Monografia Odry*, red. A. Grodecki, M. Kielczewska-Zalewska, A. Zierhoffer, Poznań 1948, s. 19-69.
- RUTKIEWICZ M., *Toponimia środkowozachodniej części województwa wielkopolskiego (gminy: Kuślin, Lwówek, Nowy Tomyśl, Opalenica)*, Poznań 2002.
- RYMUT K., *Nazwiska Polaków*, Wrocław 1991.
- , *Nazwiska Polaków. Słownik historyczno-etymologiczny*, t. I: A-K, t. II: L-Ż, Kraków 1999-2001.
- , *Nazwy miast Polski*, Wrocław 1980, wyd. 2 – 1987.
- , *Patronimiczne nazwy miejscowe w Małopolsce*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk 1971.
- , *Służebne i zawodowe nazwy miejscowe w Małopolsce*, „Onomastica” 1975, s. 143-168.
- RZETELSKA-FELESZKO E., *Nazwy geograficzne*, [w:] *Współczesny język polski*, red. J. Bartmiński, Wrocław 1993, s. 403-421.
- , *Nazwy terenowe od wyrażen przyimkowych. Nazwy polskie*, „Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej” 21, 1984, s. 85-101.
- , J. DUMA, *Językowa przeszłość Pomorza Zachodniego na podstawie nazw miejscowych*, Warszawa 1996.
- SCHLESISCHES Güter Adreßbuch, Verzeichnis fämtlicher Rittergüter sowie der größeren Landgüter der Provinzen Nieder- und Oberschlesien, Verlag von Wilh. Gottl. Korn, Breslau 1937.
- SCHMIDT H., *Geschichte der Stadt Grünberg*, Grünberg 1922.
- SKOROWIDZ *ustalonych nazw miejscowości na Ziemiach Odzyskanych według uchwał Komisji Ustalania Nazw Miejscowości przy Ministerstwie Administracji Publicznej*, cz. I: polskoniemiecka i cz. II: niemiecko-polska, zebrał S. Rospond, Wrocław 1948.
- SŁAWSKI F., *Słownik etymologiczny języka polskiego*, t. I-V, Kraków 1952-1982.
- SŁOWNIK *etymologiczno-motywacyjny staropolskich nazw osobowych* (cz. I: *Odapelatywne nazwy osobowe*, oprac. A. Cieślíkowa, Kraków 2000; cz. II: *Nazwy osobowe pochodzenia chrześcijańskiego*, oprac. M. Malec, Kraków 1995; cz. III: *Odmiejscowe nazwy osobowe*, oprac. Z. Kaleta, Kraków 1997; cz. IV: *Nazwy osobowe pochodzące od etników*, oprac. E. Supranowicz, Kraków 1997; cz. V: *Nazwy osobowe pochodzenia niemieckiego*, oprac. Z. Klimek, Kraków 1997; cz. VI: *Nazwy heraldyczne*, oprac. M. Bobowska-Kowalska, Kraków 1995).
- SŁOWNIK *etymologiczny nazw geograficznych Śląska*: t. I: A-B, red. S. Rospond; t. II: C-E, red. S. Rospond i H. Borek; t. III: F-G, red. S. Rospond i H. Borek; t. IV: H-Ki, red. H. Borek; t. V: Kl-Kos, red. S. Sochacka; t. VI: Kos-Lig, red. S. Sochacka; t. VII: Lig-Mię, red. S. Sochacka; t. VIII: Mię-Niż, red. S. Sochacka; t. IX: Noc-Path, red. S. Sochacka; t. X: Pato-Poz, red. S. Sochacka; t. XI: Poż-Roz, red. S. Sochacka; t. XII: Roż-Sów, red. S. Sochacka; t. XIII: Spad-Szyw, red. S. Sochacka, Warszawa-Wrocław 1970-1988, Opole 1992-2007.
- SŁOWNIK *geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, red. F. Sulimierski, B. Chlebowski, W. Walewski, t. I-XV, Warszawa 1880-1902.
- SŁOWNIK *gwar polskich*, pod kier. J. Reichana, t. I, Wrocław 1977.
- SŁOWNIK *języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. I-XI, Warszawa 1958-1969.
- SŁOWNIK *języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. I-VIII, Warszawa 1900-1927.

- SŁOWNIK języka polskiego, red. M. Szymczak, t. I-III, Warszawa 1978-1981.
- SŁOWNIK staropolski, red. S. Urbańczyk, t. I-IX (z. 8), Wrocław 1953-1995.
- SŁOWNIK staropolskich nazw osobowych, red. W. Taszycki, t. I-VIII, Wrocław 1965-1987.
- SMOCZYŃSKI P., *Problematyka polskich nazw służebnych w oświetleniu historyków i językoznawców*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 1972, vol. XXVII, 10, sectio F, s. 161-196.
- SOCHACKA S., *Wyrażenia przyimkowe jako struktura nazewnictwa*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu. Językoznawstwo” IV, 1970, s. 95-105.
- SPEZIAL Akten Aufgebote (materiały z Archiwum Państwowego w Zielonej Górze, z siedzibą w Starym Kisielinie).
- SPIS miejscowości Polski Rzeczypospolitej Ludowej, Warszawa 1967.
- STIEBER Z., *Historyczna i współczesna fonologia języka polskiego*, Warszawa 1966.
- STUDIA nad początkami i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą (województwo zielonogórskie), t. I: *Ziemia Lubuska, Nowa Marchia, Wielkopolska*, t. II: *Dolny Śląsk, Dolne Łużyce*, red. Z. Kaczmarczyk i A. Wędzki, Zielona Góra 1970.
- SURMA G., *Toponimia powiatu bytowskiego*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1990.
- SZCZEGÓŁA H., *Germanizacja nazw na terenie obecnego województwa zielonogórskiego w latach 1937-1941*, „Rocznik Lubuski” III, 1962, s. 321-327.
- TASZYCKI W., *Patronimiczne nazwy miejscowe na Mazowszu*, Kraków 1951.
- , *Słowiańskie nazwy miejscowe (ustalenie podziału)*, Kraków 1946; przedruk w: W. Taszycki, *Rozprawy i studia polonistyczne*, t. I: *Onomastyka*, Wrocław 1958, s. 228-268.
- TOPONIMIA i oronimia, red. A. Cieślikowa i B. Czopek-Kopciuch, Kraków 2001.
- TREDER J., *Nazwy ponowione wśród nazw przeniesionych*, „Onomastica” XXIV, 1979, s. 19-43.
- URBAŃCZYK S., *Polskość nazw miejscowych*, [w:] *Ziemia Lubuska*, red. M. Szaniecki i S. Zajchowska, Poznań 1950, s. 191-204.
- , *Zarys dialektologii polskiej*, Warszawa 1962.
- WIELKOPOLSKIE rotły sądowe XIV-XV wieku, t. I-V, zebrali i oprac. H. Kowalewicz i W. Kuraszkiewicz, Poznań 1959-1960, Wrocław 1967-1981.
- WILKOŃ A., *Polskie nazwy miejscowe od nazw wodnych*, „Onomastica” VIII, 1963, s. 87-124.
- WOJEWÓDZTWO lubuskie 2005 – podregiony, powiaty, gminy, wyd. Urząd Statystyczny w Zielonej Górze, Zielona Góra 2005.
- WOJEWÓDZTWO lubuskie w roku przyjęcia Polski do Unii Europejskiej, red. C. Osękowski i J. Korbicz, Zielona Góra 2005.
- WOLNICZ-PAWŁOWSKA E., *Baba w polskiej toponimii*, „Onomastica” L, 2005, s. 151-171.
- WOROBIEC A., *Zielona Góra – praktyczny przewodnik po mieście i okolicy*, Zielona Góra 1999.
- ZAGÓRSKI Z., *O podziałach nazw terenowych*, „Zeszyty Naukowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego. Prace Językoznawcze” X, 1984, s. 51-55.
- , GRZELAKOWA E., *Z metodologii badań nazw terenowych*, [w:] *V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna*, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 275-279.
- ZIEMIA Lubuska, red. M. Szaniecki i S. Zajchowska, Poznań 1950.
- ZIELONA Góra i okolice. *Wędrówka śladami przeszłości*, oprac. red. M. Ostrowski, Zielona Góra 1999.
- ZIERHOFFER K., *Nazwa miasta Babimost*, „Studia Polonistyczne” XIV/XV, Poznań 1986 (1987), s. 405-410.
- , *Nazwy miejscowe północnego Mazowsza*, Wrocław 1957.

- , *Proces substantywizacji wyrażen przyimkowych w polskich nazwach terenowych i miejscowych*, „Slavia Occidentalis” 62, 1985, s. 117-125.
- , ZIERHOFFEROWA Z., *Jeszcze raz o nazwie Babimost i terminie hydro- i topograficznym baba 'bagno, trzęsawisko'*, „Onomastica” LI, 2006, s. 356-360.
- ZIERHOFFEROWA Z., *Nazwy podziałowe. Podstawa wyodrębnienia, charakterystyka i klasyfikacja*, [w:] V Ogólnopolska Konferencja Onomastyczna, red. K. Zierhoffer, Poznań 1988, s. 289-295.
- ZIERHOFFEROWIE Z., K., *Nazwy miast Wielkopolski*, Poznań 1987.
- ZIMMERMANN B., *Beiträge zur Beschreibung von Schlesien*, t. I-XII, Brieg 1783-1796.
- ZWOLIŃSKI P., *Słowiańskie nazwy miejscowe Bułgarii (ujęcie syntetyczne)*, „Sprawozdania PAU” LI, 1950, s. 495-498.
- ŻURASZEK I., *Kształtowanie się nazw miejscowych na Ziemi Lubuskiej po II wojnie światowej*, [w:] *Gwary i nazewnictwo na Ziemiach Północnych i Zachodnich*, red. E. Homa, Zielona Góra 1998, s. 249-264.

INDEKSY NAZW

INDEKS POLSKICH NAZW MIEJSCOWYCH

- Babimost 5, 8, 14, 31-32, 124, 125, 126
Balcerów 32, 128, 160
Barcikowice 21, 32-33, 119, 132, 161
Barcikowiczki 33, 137
Bąkowo 33, 138
Bełcze 33, 120, 145, 146, 147, 148, 155
Będów 33, 128, 146, 159
Białowice 33-34, 138
Bielawice – zob. Bielewice 34
Bielewice 34, 121
Błędnio 34, 120, 166
Bobrówek 34, 121
Bogaczów 34, 117, 118, 128, 159
Bojadła 5, 11, 34-35, 140
Bonachów 35, 119, 128, 160
Borek 35, 138, 140
Borki Nowe 35-36, 137, 169
Borki Stare 35, 36, 137, 169
Boryń (os. w gm. Czerwieńsk) 36, 121, 166
Boryń (przys. w gm. Sulechów) 36, 121
Brody 36, 120
Bronisław 36, 119, 128, 158
Broniszów 36, 128, 158
Bródki 37, 137
Brzezie 37, 117, 120, 155
Brzezie k. Pomorska 37, 117, 120, 155
Brzezie k. Sulechowa 37, 117, 120, 155
Brzeźniak 37, 118, 120, 155
Brzozowa 37, 118, 120, 166
Buchałów 38, 118, 128, 160, 167
Buków 38, 120
Bychorz 38, 118, 119, 129, 159, 166
Chmielin 38, 126
Chmielno (przys. wsi Stary Jaromierz) 38, 118, 125
Chmielno (os. w okol. Raculi) 38-39, 125
Chrostno 39, 120, 155
Chwalim 39, 117, 129, 146, 148, 159, 166
Chynów 10, 39, 128, 145, 146, 147, 160, 166
Ciemińewo 39-40, 121
Cieszów 40, 128, 146, 147, 158
Cigacice 11, 40, 140, 148
Czarna 40, 117, 120, 166
Czerwieńsk 5, 40-41, 118, 121
Dąbrowa 41, 119, 120, 145, 147, 166
Dąbrówka 41, 120
Dębinki 41, 120
Dobra 41, 120
Dobroszów 41, 128, 158
Dobroszów Mały 41, 42, 137, 148, 166
Dobroszów Wielki 41, 42, 137, 148
Dobrzęcin 42, 119, 129, 158
Dolny Młyn 42, 126, 142
Drażgowina 42-43, 120
Droszków 43, 128, 145, 147, 148, 151, 154, 155, 158, 166, 169
Drzonków 10, 43, 121, 143, 145, 147, 149, 166
Drzonów 43, 119, 121, 143, 145

- Dzikarnia 43, 121
 Dźwina 44, 137

 Fabryczna 44, 125
 Fery – zob. Kępica 44, 55

 Gębice 44, 49, 117, 138, 146, 149
 Gęsin 44, 129, 159
 Glej 44, 120, 155
 Glibiel 45, 120, 155
 Glinianki 45, 125, 155
 Glinica 45, 125, 155
 Glinki 45, 125, 155
 Głęboka 46, 118, 120
 Głogusz 46, 129, 160
 Głogusz-Kije 46, 138
 Głoguszyn 46, 137
 Głuchów 46, 128, 147, 159
 Gomolin 47, 121
 Górki Małe 47, 118, 122
 Górki-Zagórze 47, 138
 Góry 47, 120, 147
 Górzynkowo 47, 118, 121
 Grabowiec 47-48, 121
 Gradowo 48, 119, 128, 159
 Grądy 48, 120, 155
 Grobla (os. w okol. Nietkowa) 48, 117, 125, 155
 Grobla (os. w okol. Cigacic) 48, 117, 125, 155
 Grzebsko 49, 126
 Gubice 44, 49, 117

 Haliniec 49, 129, 160

 Janowiec 49, 119, 129, 160
 Jany 49, 125, 149, 162
 Jarków 49, 118, 128, 148, 155, 158
 Jarogniewice 49-50, 119, 132, 161
 Jaromiersko 50, 137
 Jaromierz Nowy 50, 137, 149
 Jaromierz Stary 50, 129, 149
 Jaroszkówka 50, 119, 129, 158
 Jaszczów 50-51, 138
 Jeleniów 51, 138
 Jeleśnia 51, 121, 155

 Jędrzychów 51, 119, 128, 160

 Kaczenice 52, 120, 153
 Kaliska 52, 117, 120, 155, 166
 Kalsk 52, 121, 146, 155
 Kamionka 52, 118, 120, 155
 Karczemka 52, 126
 Karczyn 53, 138
 Karczzynek 53, 137
 Kargowa 5, 11, 14, 53, 128, 145, 159, 169
 Kargowa Dolna 53-54, 137, 169
 Kargowa Górna 53, 54, 137, 169
 Kargowa Wieś 53, 54, 138
 Karolewo 54, 128, 160
 Karszyn 11, 54, 129, 146, 149, 154, 159, 169
 Karszynek 54-55, 137, 149
 Kartno 55, 120, 154
 Kępica 44, 55, 121
 Kiełpin 55, 138, 145, 156
 Kije 55, 120
 Kisielin 56, 129, 159
 Kisielin Nowy 56, 137
 Kisielin Stary 10, 56, 137
 Klenica 11, 56, 121, 147, 152
 Klępina 56-57, 117, 139, 140, 147, 148, 156, 166
 Klępinka 57, 137, 148
 Klępsk 57, 121, 146, 147, 152, 154, 156
 Klępsk Dolny 57, 137
 Klępsk Nowy 57, 137
 Kliniczki 57-58, 126
 Kokawa 58, 140
 Kolesin 58, 126
 Kolesinko 58, 137
 Kolonia Kolesin 58, 137
 Kopytnik 58, 125
 Kosów 59, 139
 Kotowice 59, 132, 147, 161
 Kozłów 59, 139
 Koźła 59, 129, 146, 160
 Koźła Kożuchowska 59-60, 138
 Kramsko 60, 117, 121, 166
 Kramsko Nowe 60, 137, 146, 147, 149
 Kramsko Stare 61, 137, 149
 Krępa 61, 120, 145, 146, 156, 166

- Krępa Mała 61, 137, 156
 Krępinek 61, 137, 156
 Krężoły 61-62, 139, 156
 Kruszyna 62, 129, 156, 160
 Krzewina 62, 120
 Krzewiny 62, 118, 120
 Krzystkowice 62, 126, 162
 Krzywa 62-63, 120, 153
 Krzywaniec 63, 121, 153
 Krzywe Koło 63, 122
 Kukawa 63, 128, 159
 Kuligowo 63, 139
 Kwiatkówko 63-64, 139
 Łaski 64, 117, 120
 Łaski/Odrzańskie 10, 64, 117, 120, 147, 149
 Łaski Dolne 64, 137
 Łaskowo 64, 128, 159
 Łaskówko 65, 137
 Ledno 65, 139, 152, 154, 156
 Leszczynka 65, 121
 Leśna Góra 65, 122
 Leśniki 65-66, 67, 119, 135
 Leśniów 66, 128, 146, 159
 Leśniów Mały 10, 66, 137, 169
 Leśniów Wielki 10, 66, 137, 148, 166, 169
 Letnica 66, 121, 146, 147
 Linie 66-67, 137, 153
 Lipno 67, 120
 Lisia Jama – zob. Leśniki 65, 67
 Luboszyn 67, 119, 129, 158
- Łagoda 67, 140
 Łaniec 67, 128, 156, 159
 Łaskowo 67, 128, 159
 Łaz 68, 117, 124, 125, 145, 146, 155, 156, 166, 167
 Łąkoć 68, 120
 Łączna 68, 120
 Łęgowo 68, 121, 156
 Łęgowo Sulechowskie 68-69, 138
 Łęzek 69, 121, 156
 Łęzki 69, 121, 156
 Łężyca 10, 69, 121, 143, 147, 156
 Łochowo (przys. w gm. Sulechów) 69, 128, 151, 156, 159
- Łochowo (przys. w gm. Świdnica) 69-70, 128, 156, 159
 Łomnica 70, 126, 156
 Ługowo 70, 128, 153, 156, 159
 Łuszczyn 70, 139
 Łuże 70, 120, 143, 146
 Łużki 71, 139, 143, 147, 156
- Małogórze 71, 122
 Małoszewko 71, 119, 129, 158
 Małyń 71, 139
 Marianki 71, 72, 119, 134, 154, 162, 169
 Marianowo – zob. Marianki 71, 72, 154, 169
 Marianówko 72, 129, 160
 Marzęcice 72, 119, 132, 161
 Marzęcin 72, 119, 129, 160
 Mazów – zob. Mozów 72, 117
 Mielno 72, 120
 Mieszkowo 72, 128, 154, 159
 Miłsko 11, 73, 129, 147, 159
 Mirosław 73, 119, 128, 158
 Młaka 73, 120, 156
 Młodziejów 73, 119, 128, 159
 Młynica 73-74, 125
 Młyniska 74, 125
 Młynisko 74, 125
 Młynkowo 75, 139
 Moczydło 35, 75, 120, 156
 Modła 75, 139, 156
 Mozów 72, 75-76, 117, 121
- Nadbrzeże 76, 121
 Namuły 76, 118, 120
 Nietkowie 76, 137, 149, 161
 Nietków 40, 41, 76, 128, 160, 168
 Niwiska 77, 126, 149, 156, 167
 Niwka 77, 118, 126, 156, 166, 167
 Nowinki 77, 125, 156, 167
 Nowogród Bobrzański 5, 6, 77-78, 117, 125, 126
 Nowy Świat 78, 117, 126
- Obłęż 78, 122
 Obłotne 78, 122
 Obra Dolna 79, 122

- Obrocze 79, 125
Ochła 10, 79, 137
Ochła Osiedle 80, 138
Ochlinek 80, 137, 149
Ochodza 80, 139, 156
Okunin 80-81, 139
Olszynka 81, 120
Orzewo 81, 121
Ostoja 81, 120
Ostrzyce 11, 81-82, 120, 147
Owczarnia 82, 125
- Pajęczno 82, 120, 149
Pątka 82, 139, 156
Piaski 82, 120
Piaśnica 82-83, 125
Pielice 83, 119, 132, 161
Pierzwin 83, 129, 143, 159
Piskorze 83, 129, 156, 160
Plebania 83, 125, 167
Plewnia 83-84, 125, 156
Pławnica 84, 125, 156
Płonka 84, 120, 156
Płoty 84, 124, 125, 145, 147
Płósa 84, 125, 156
Podgórzycze 84, 136
Podlegórz 11, 85, 121, 149
Podmokle 85, 120
Podmokle Małe 85, 137, 149
Podmokle Wielkie 85, 137, 149
Podzamcze 85-86, 125, 167
Pogwizdowo 86, 119, 128, 151, 154, 160, 169
Polanka 86, 120
Połomie 86, 125, 149, 156
Pomorsko 86-87, 129, 160
Popowice 87, 132, 147, 149, 156, 161
Pólko 87, 125, 149, 154, 169
Proczki 87, 125, 156
Przełaz 87-88, 125
Przeszkoda 88, 120
Przewóz 88, 125, 167
Przekulice 88, 140
Przybymierz 88, 119, 129, 158
Przydroże 88, 119, 120
Przygubiel 89, 122
- Przylep 10, 89, 128, 143, 160
Przylesie 89, 118, 121
Przyrzeczce 89, 118, 121
Przytoczki 89-90, 137, 157
Przytok 90, 120, 146, 157
Pstrążna 90, 120
Pyrnik 11, 90, 139
- Racula 10, 90, 129, 159
Raculka 91, 137
Radlin 91, 139, 157
Radomia 91, 119, 129, 159
Radowice 91, 132, 149, 161
Radziszyn 91-92, 119, 129, 158
Rajewo 92, 139
Rokicie 92, 121, 157
Rozbórz 92, 122
Rozdoły 92, 120
Rudnik 93, 125, 157
Rybaki 93, 119, 135
Rybniki 93, 125
Rybno 93, 120
Rybojedzko 93-94, 119, 129, 158
- Sadowo 94, 126
Sączno 94, 118, 120
Siadczą 94, 140, 149, 152, 154, 167, 169
Sicina 94, 120, 157
Sita 95, 120, 146
Sitno 95, 120
Skibice 95, 132, 157
Skopce 95, 120, 157
Skoraszewo 95, 119, 128, 158
Słone 95-96, 125
Smolno 96, 125
Smolno Małe 96, 137
Smolno Wielkie 96, 137
Sobolice 96, 132, 157, 161
Sosnówka 96, 121, 147, 149
Stary Dwór 96, 126
Sterków 97, 121, 149
Stoczek 97, 118, 120, 157
Stožne 97, 125, 157
Strumianki 97, 137
Strumiany 97, 136, 143, 149

- Sucha (wś w gm. Zielona Góra) 98, 120, 146
Sucha (os. w okol. Głogusza) 98, 120
Suchawa 98, 121
Suchocice 98, 119, 132, 161
Suchy Bór 98-99, 122
Sudoł 99, 129, 160
Sulechów 5, 11, 99-100, 128, 145, 146, 158
Susłów 100, 128, 149, 159
Suszyce 100, 119, 132, 161
Swarzynice 11, 100, 132, 155, 161
Sycowice 100-101, 119, 132, 161
Szabliska 101, 126
Szadykierz 101, 122, 156
Szarki 101, 121, 157
- Śląskie Przedmieście 101, 126
Świdnica 5, 10, 101-102, 119, 121, 154
Świdnica Osiedle 102, 138
- Tarnawa 102, 121
Tarniny 102, 120
Tarny 102, 120
Taszów 103, 128, 159
Trzebiechów 5, 11, 103, 117, 128, 154, 158,
166
Turów 103, 139
Tuszyn 103, 119, 129, 159
- Ugory 104, 125, 157
Urzuty 104, 120, 157
Ustronie 104, 120
- Wądół 104, 120, 157
Wąsoszki 104-105, 121, 157
Wielibórz 105, 118, 122
Wielikowo 105, 128, 159
Wielobłota 105, 118, 122
Wierzbnik 105-106, 120
Wiklina 106, 120
Wilkanowo 10, 106, 128, 151, 159
- Wilkanówko 106, 137
Winnica 106-107, 125
Winniki 107, 119, 135
Winnogóra 107, 126, 167
Wirówek 107, 121
Włosań 107-108, 122
Wojnowo 108, 128, 149, 159, 162
Wojnowko 108, 137
Wolnica 108, 118, 126, 157
Wójciki 108, 119, 134, 162
Wroczi 108-109, 119, 134, 162
Wygon 109, 120, 157
Wypychy 109, 119, 134, 162
Wyraj 109, 125, 157
Wysoka 109, 120
Wysokie 109, 120, 149
Wyszki 110, 119, 134, 162
Wyszyna 110, 119, 129, 158
- Zabór 5, 110, 139, 140, 145, 146, 149
Zadroże 110, 121
Zagórze 110-111, 118, 119, 121, 152
Zagórzyn (przys. w gm. Sulechów) 111, 121
Zagórzyn (os. w okol. Cigacic) 111, 121
Zalesie 111, 121
Zamczysko 111, 125
Zamieście 111-112, 125, 167
Zapole 112, 125
Zatonie 112, 118, 121
Zawada 10, 112, 139, 140, 145, 149, 157
Zdrojki 112-113, 120
Zdunki 113, 119, 135
Zdunów 113, 117, 119, 128, 159, 166
Zdzisław 113, 128, 158
Zielona Góra 5, 7, 10, 113-114, 122, 148, 166,
167
Zielonki 114, 139
- Żerocin 114, 119, 129, 159
Żołędno 114, 120

INDEKS NIEMIECKICH NAZW MIEJSCOWYCH

- Abdeckerei 88
 Alexanderhof 72
 Alte Mühle 73-74
 Alte Schäferei 57
 Altes Vorwerk 95
 Alt Hauland – zob. Alt Jaromierz 50, 149
 Alt Jaromierz 50, 149
 Alt Kessel 56
 Alt Kleppen – zob. Kleppen 148, 166
 Alt Kramzig – zob. Kramzig 61, 149
 Alt Obra Hauland 79
 Alt Obra Hauland – zob. Forst Kolonie 89
 Altreben – zob. Chwalim 39, 148
 Angersaue 34
 Arnolds Mühle 105-106
 Augusthöhe (Wyszki) 110
 Augusthöhe (Zamczysko) 111
- Balzer-Mühle 32
 Barnaltsche Mühle 76
 Bellwitz 34
 Berg Brauerei 38
 Bergenwald – zob. Niebusch 77, 149
 Berg-Mühle b. Heinersdorf 103
 Bergvorwerk (Laski) 64
 Berg-Vorwerk (Suszyce) 100
 Billendorf 33-34
 Bindow 33, 146
 Birkmühle 37
 Birk Kolonie 98
 Birk Vorwerk 98
 Blankenburg 111
 Blaue Taube 68
 Bomst 31-32, 69
 Bomster Hof 63
 Bork 35
 Borkenhag 86, 149
 Boyadel 34-35, 155
 Brah-Mühle 49
 Breisach 37
 Briese 37
 Brunzelmühle 36
- Buchelsdorf 38, 118
 Buckow 38
 Buschvorwerk 62
- Christianstadt 62
 Chwalim 39, 148
 Cosel 59
- Dammerau 41, 145, 147, 166
 Dammgarten 107
 Dammmeisterhaus (os. w okol. Cigacic) 48
 Dammmeisterhaus (os. w okol. Nietkowa) 48
 Damm Vorwerk 106
 Deutsch Kessel 56
 Deutsch Nettkow 76, 149
 Dickstrauch 62
 Dober 41
 Dornkrug 102
 Dorotheenau 41
 Dorotheeneck 73
 Dorotheenhof 92
 Drentkau 43, 145, 147, 149, 166
 Droschkau 43, 145, 147, 148, 166
 Droseheydau 51
 Dzwina 44
- Eichenbaum 94, 149
 Eich-Mühle 114
 Eichwaldau – zob. Sawade 112, 149
 Elisenhof 82-83
 Elisenthal 38, 118, 166
 Erdmannshof 77
 Erlbusch 81
 Erlen-Bruch 51
 Eschental 90
 Eugenienhof 73
- Fährhäuser b. Boyadel 88
 Fährhäuser b. Kleinitz 57-58
 Fährhäuser b. Pirnig 55
 Feld-Mühle b. Droschkau 112
 Feld-Mühle b. Schloin 59

- Feldrusse 63-64
 Fiedlershorst 54-55, 149
 Fliederthal 49, 149
 Floras-Ruh 59
 Folgen 37, 118, 166
 Forst Kolonie 89
 Freiheit 108, 118
 Friedrichshof 36, 166
 Friesenhütte 93
 Früchtenau – zob. Radewitsch 91, 149
 Fürsteneich – zob. Saabor 110, 149
- Gabelsdorf – zob. Hohwelze 33, 148
 Gans Mühle 44
 Gebietze – zob. Siedlersruh 44, 146, 149
 Gemauerte Mühle 113
 Gipsthal 45
 Glauchow 46, 147
 Glogsen 46
 Glogsen Vorwerk 46
 Goltzen 58
 Goltzen II 58
 Goltzener Mühlen – zob. Goltzen II 58
 Gregor-Mühle 34, 166
 Gross Blumberg 36, 37
 Grossboberau – zob. Gross Dobritsch 42, 148
 Gross Dobritsch 42, 148
 Grossheiden – zob. Karschin 54, 149
 Gross Lessen 66
 Gross-Mühle b. Züllichau 74
 Gross Posemukel 85, 149
 Gross Posenbrück – zob. Gross Posemukel
 85, 149
 Gross Reichenau 34
 Gross Schmöllen 96
 Grünberg 113-114, 148, 166
 Grünbergshöhe 103
 Grundmühle 48
 Grünthal-Mühle 114
 Guhren 47, 147
 Günthersdorf 112
 Gutental – zob. Popowitz 87, 149
- Halbermeil-Mühle 50-51
 Hammer 102
- Hammerkretscham Bad 52
 Hammer-Mühle 74
 Hänchen 32-33
 Hannsteinowo 84
 Harrersberg 50
 Harthe 53
 Harthe Vorwerk 53
 Hartmannsdorf 49
 Heide Mühle 39
 Heinersdorf 51
 Heinrichau 106
 Heinrichsau 97
 Henriettenhof 107
 Herrn-Mühle 112-113
 Hinterhäuser 104
 Hintermühle 42
 Hinter-Mühle 69
 Hirse-Mühle 63
 Hohwelze 33, 146, 147, 148
 Hopfenbruch 38, 118
 Hopfgarten 38-39
 Hummel-Mühle 47
- Janny – zob. Fliederthal 49, 149
 Jarkeshaus (Jarków) 49, 118, 148
 Jarkeshaus (Łaski Odrzańskie) 64, 149
 Johanneshof 108
 Jonasberg 110-111
 Julienhof 48
- Kahle's Ziegelei 45
 Kalzig 52
 Karge 54
 Kärgers-Ziegelei 45
 Karlshof 108-109
 Karschin 54, 143, 146, 149
 Kaufmanns-Mühle 80
 Kay 55
 Kern 55, 154
 Kesselsdorf 49
 Kiefernhorst 97, 149
 Klein Blumberg 37
 Kleinboberau – zob. Klein Dobritsch 42, 148
 Klein Dobritsch 42, 148, 166
 Klein Hänchen 33

- Kleinitz 56, 147
 Kleinmühle 71
 Klein Mühle 78
 Kleinmühl Vorwerk 101
 Klein Posemukel 85, 149
 Klein Posenbrück – zob. Klein Posemukel 85, 149
 Klein Rothenburg 104-105
 Klein Schmöllen 96
 Klein Vorwerk 71
 Klein Weinberg 106-107
 Kleinwiesdorf – zob. Paganz 82, 149
 Kleistdorf – zob. Neu Kramzig 60
 Klemzig 57, 147
 Kleppen 56, 147, 148
 Klippendorf 89
 Klipp Vorwerk 70
 Kokave 58
 Kottwitz 59, 147
 Krampe 61, 145, 146, 166
 Krampe Försterei 61
 Krampmühle 61
 Kramzig 61
 Krauschow 62
 Kremensee – zob. Kramzig 61, 149
 Kreuzpunkt 92
 Kriebau 62-63
 Krummendorf 61-62
 Kühnau 39, 145, 147, 166
 Kühn-Mühle 81
 Kukave 63
 Külpenau 55, 145
 Kunzendorf 82
- Lamphanswinkel 93
 Langelasse 101
 Lange-Mühle 84
 Lang Heinersdorf 68
 Langhermsdorf 104
 Langmeil 80-81
 Lansitz 69
 Läsgen 64, 147, 149
 Laske 64
 Lättnitz 66, 147
 Lawaldau 90
- Legel 67
 Leitersdorf 100-101
 Liehne 66-67
 Lippen 67
 Lochow 69, 151
 Lodenberg 65
 Loos 68, 146
 Looser Fährle 87-88
 Louisenthal 86
 Ludwigshof 88
 Ludwigsthal 87
 Lusche (Łuże) 70, 146
 Lusche (Przeszkoda) 88
 Luschken 71, 147
- Marieneiche 84
 Marienhof 89-90
 Marienhof Vorwerk 71
 Marienthal 72
 Mäuseberg 114
 Meileiche 83-84
 Milzig 73, 147
 Minettenberg 97
 Mittel-Mühle 92
 Mittel Seiffersdorfer Freiheit – zob. Freiheit 108
 Mittelvorwerk b. Pommerzig 70
 Model Vorwerk 75
 Mosau 75-76
 Mühlendorf 72
 Mühlvorwerk 72
 Mühlwald Vorwerk 76
- Naumburg am Bober 77-78
 Neue Maugscht 75
 Neue Schäf 95
 Neues Vorwerk 67
 Neue Welt (Nowy Świat) 78, 117
 Neue Welt (Wyraj) 109
 Neudorf 111-112
 Neu Hauland – zob. Neu Jaromierz 50, 149
 Neu Jaromierz 50, 149
 Neukirch 81
 Neu Klemzig 57
 Neu Kleppen 57, 148

- Neu Kramzig 60, 147, 149
Neu Vorwerk 109
Neuwalldau (Dragowina) 42-43
Neuwalldau (Raculka) 91
Niebusch 77, 149
Niederdorf 53-54
Niederhof 68
- Oberdorf 54
Ober Guhren 47
Oberweinberge 107
Oblath 78
Obrberg – zob. Padligar 85, 149
Ochelhermsdorf 79
Ochelmühle – zob. Sturmmühle 80, 149
Oderablage 89
Odereck 40, 148
Oderfischerei 93
Oderfischerhaus 93
Oderthal 46
Oder Vorwerk 93-94
Ostritz 81-82, 147
- Paganz 82, 149
Peisker-Mühle 83
Peterswaldau 95
Pfalzdorf 52
Pirnig 90, 146
Plebanie 83
Plothow 84, 151
Padligar 85, 149
Pommerzig 86-87
Popowitz 87, 147, 149
Pritttag 90, 146
Pürben 83
- Quellengrund 33
- Rabenmühle 82
Radewitsch 91, 149
Rahms Ziegelei 44
Rasenvorwerk 83
Reckenwalde – zob. Woynowo 108, 149
Rehfelde 100, 149
Rehwald – zob. Tschirkau 97, 149
- Reichenbach 88
Riegel 91
Rohrwiese 52
Rohrwiesen 94
Roll-Mühle 91-92
Rosinenberg 36
Rothenburg 40-41, 118
Runenthal 104
- Saabor 110, 145, 146, 149
Sattel 105
Sawade 112, 145, 149
Schäferberg – zob. Woitscheke 109, 149
Schäferberg Vorwerk 110
Schafhorst 111
Schanze 94
Schertendorf 89
Schindelmühle 69
Schlesisch Drehnow 43
Schlesisch Nettkow 76
Schloin 95-96
Schlossvorwerk 85-86
Schöneich 47-48
Schöneiche 37
Schreckshaide 39-40
Schulzes-Ziegelei 113
Schusterberge 58
Schwarmitz 100
Schwarzsee 77, 118, 166
Schweinitz 101-102
Seedorf 99
Seifersholz 91
Siedlersruh – zob. Gebietze 44, 149
Siedlung – zob. Dammgarten 107
Sorge 111
Steinborn 52, 118
Stoschenhof 97
Strassburg an der Oder – zob. Deutsch
Nettkow 76, 149
Sturmmühle 80, 149
Suppmühle 64
Suppvorwerk 65
Süssloch 50
- Theuern 103

-
Torne 102	Weinberg (Zadroże) 110
Trebschen 103	Weinberg b. Pommerzig 107
Tschirkau 97, 149	Weissig 109
	Welkvorwerk 105
Unruhsau 113	Wenig Lessen 66
Unruhstadt 53	Wielshof 86
Unterweinberge 47	Wiesenu 96, 149
	Wildeborse 105
Valeskahof 42	Wilhelminenthal 70
Vorder-Mühle 73	Wilhelmshöhe 67
	Wittgenau 106
Waldhäuser 104	Woitscheke 109, 149
Waldhorst 87, 149	Woynowo 108, 149
Waldkrug 65	
Waldmühl 75	Zahn 40
Waldvorwerk 65-66	Zauche (os. w okol. Głogusza) 98
Waldvorwerk b. Pritttag 92	Zauche (wś w gm. Zielona Góra) 98, 146
Wald-Vorwerk b. Schwarmitz 79	Zedelsdorf 96
Wald-Vorwerk b. Schweidnitz 69-70	Zeschau 40, 147
Wartholz 109	Zetten 95
Wasserwerk 94	Ziegel-Vorwerk 45
Weinberg (Małogórze) 71	Zitta 95, 146
Weinberg (Szadykierz) 101	Züllichau 99-100

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
Charakterystyka i zarys historii powiatu zielonogórskiego	5
Zakres i cel pracy	11
Stan badań	13
Podstawa źródłowa	14
Zasady opracowania słownika	15
CZĘŚĆ PIERWSZA. SŁOWNIK NAZW MIEJSCOWYCH	23
Objaśnienia skrótów	24
Słownik nazw miejscowych	31
CZĘŚĆ DRUGA. OMÓWIENIE ZGROMADZONEGO MATERIAŁU	115
Rozdział I. Omówienie nazw miejscowych	117
Rozdział II. Charakterystyka językowa materiału	143
Fonetyka	143
Sposoby germanizowania polskich nazw miejscowych	144
Słowotwórstwo	150
Fleksja	154
Leksyka	155
Antroponimy w podstawie nazw miejscowych	157
WNIOSKI KOŃCOWE	165
BIBLIOGRAFIA	171
INDEKSY NAZW	179